

TOADER IONESCU
Profesor universitar emerit

GEORGE BARIȚIU

MONOGRAFIE
PARTEA a II-a

Presa Universitară Clujeană

TOADER IONESCU
PROFESOR UNIVERSITAR EMERIT

GEORGE BARIȚIU
MONOGRAFIE
PARTEA A II-A

TOADER IONESCU

PROFESOR UNIVERSITAR EMERIT

GEORGE BARIȚIU

MONOGRAFIE

PARTEA A II-A

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2017

ISBN general 978-606-37-0210-5

ISBN specific 978-606-37-0212-9

© 2017 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate.
Această carte este supusă regimului open access și distribuită în concordanță cu termenii și condițiile licenței

Creative Commons

Attribution-NonCommercial
CC BY-NC

Tehnoredactare: Viorica Ionescu

Corectură: Simona Moldovan

**Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană**

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

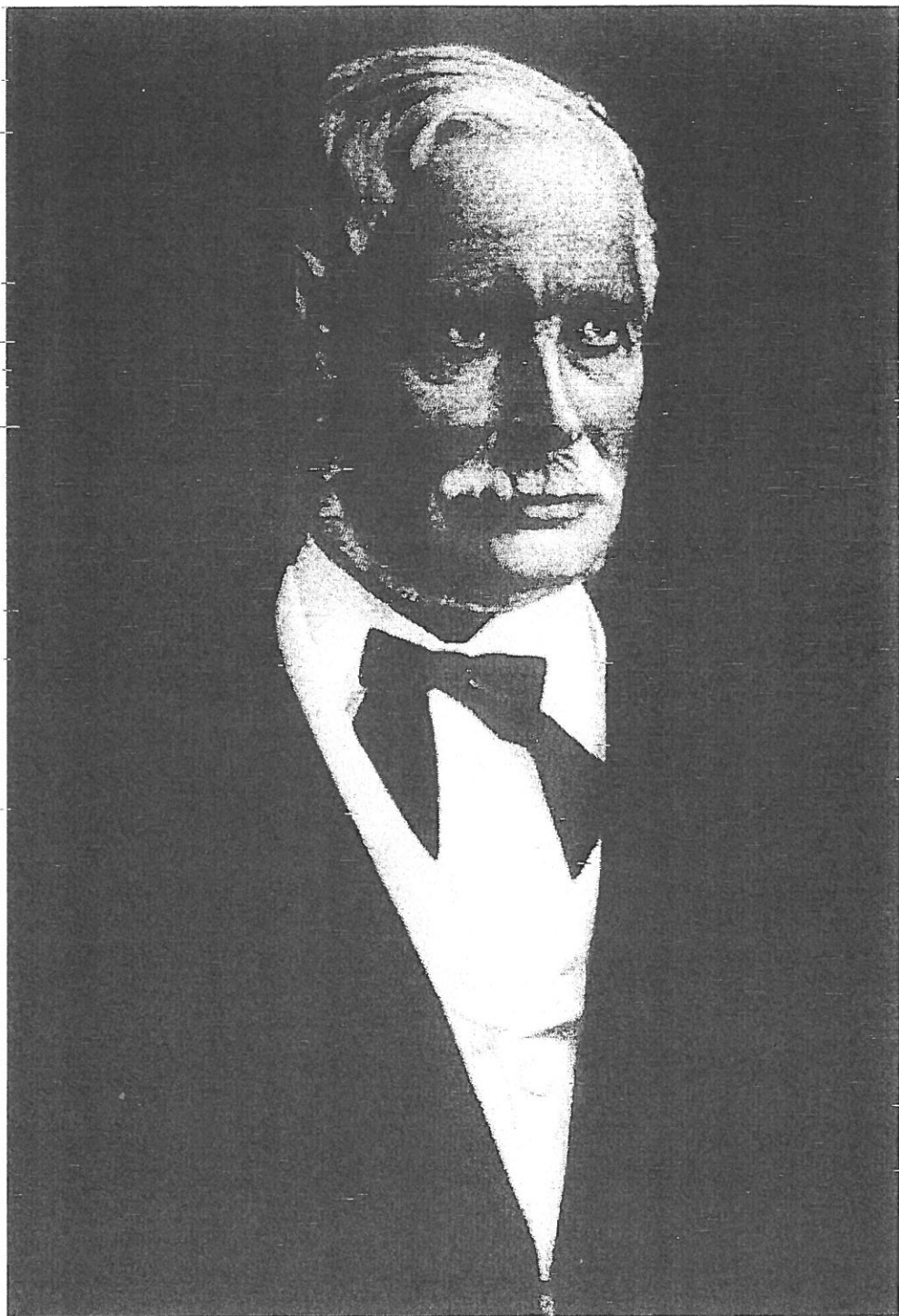
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	7
CAPITOLUL 1. PERIOADA 1860-1870 – O NOUĂ ETAPĂ, SUPERIOARĂ DE ORGANIZARE A ROMÂNILOR TRANSILVĂENI: ÎNFIINȚAREA DE INSTITUȚII POLITICE, CULTURALE, ECONOMICE; ȚINEREA LA SCARA ÎNTREGULUI PRINCIPAT DE CONFERINȚE, CONGRESE, CONSFĂTUIRI	11
1.1. George Barițiu critică Diploma- împăratească din 20 X 1860, considerând-o duplicitară cu privire la acordarea de drepturi constituționale românilor transilvăneni	11
1.2. Protocolul Conferinței Naționale românești ținută din 1/13 până la 4/16 ianuarie 1861 la Sibiu	22
1.3. Comentariile lui George Barițiu la unele puncte ale protocolului Conferinței Naționale din Sibiu ținută la 1/13-4/16.I.1861	31
1.4. Conferința naționalităților conlocuitoare din Transilvania ținută la Alba Iulia în 11 februarie 1861	36
1.5. A doua Conferință Națională a românilor transilvăneni ținută în luna aprilie 1863	43
1.6. Barițiu în dieta românească a Transilvaniei din 1863-1864 și în senatul imperial din 1864-1865	67
1.7. Activități alternative ale lui George Barițiu și ale altor ardeleni în dieta Transilvaniei și în senatul imperial în anii 1863-1865	81
1.8. Barițiu la Dieta Transilvaniei în sesiunea a II-a	93
CAPITOLUL 2. GEORGE BARIȚIU, PROMOTOR AL CURSULUI POLITIC AL PASIVISMULUI ÎN LUPTA DE ELIBERARE NAȚIONALĂ	115
2.1. Prezența românilor la senatul imperial din 1863-1864 a fost o greșeală (Barițiu)	115
2.2. Activități național-politice ale lui G. Barițiu și ale colaboratorilor săi în perioada 1865-1869 în vederea înființării unui partid național al românilor din Transilvania	123
2.3. Contribuția lui George Barițiu la reorganizarea mișcării naționale românești împotriva politicilor de deznaționalizare promovată de guvernele ungurești, după instaurarea dualismului austro-ungar în anul 1867	126
2.4. Înființarea Partidului Național Român din Transilvania	156
2.5. Conferința Națională Română din Transilvania, ținută în 7 și 8 martie 1869 în Opidul Mercurea (Acte și date)	173
CAPITOLUL 3. BARIȚIU ȘI ORGANIZAREA UNOR ACTIVITĂȚI POLITICO-ADMINISTRATIVE PE PLAN LOCAL	198
CAPITOLUL 4. MEMORANDISTUL GEORGE BARIȚIU	215
4.1. Participarea lui G. Barițiu la mobilizarea prin mișcarea memorandistă de luptă împotriva dominației dualismului austro-ungar	215
4.2. Un memorandum la „cererea adversarului”	223

4.3. Implicarea activă a lui George Barițiu în mișcarea națională a românilor ardeleni împotriva imperiului bicefal al Austriei și Ungariei.....	235
4.4. Barițiu a sprijinit activ mișcarea memorandistă a juriștilor români din Transilvania împotriva aristocrației maghiare, care prin numeroasele metode, încerca să-i readucă pe țărani români ardeleni la vechea stare de iobăgie.....	245
CAPITOLUL 5. GEORGE BARIȚIU, PERSONALITATE PROEMINENTĂ A MIȘCĂRII TRANSILVĂNENE DE ELIBERARE NAȚIONALĂ DE SUB DOMINAȚIA IMPERIULUI AUSTRO-UNGAR.....	
5.1. Contribuții esențiale ale patriotului-român, la orientarea, organizarea și dezvoltarea mișcării naționale și politice a românilor transilvăneni în ultima parte a vieții sale	267
5.2. Ședința a I-a din 12 mai 1881.....	273
5.3. Ședința a-II-a din 12 mai 1881.....	275
5.4. Ședința a III-a din 14 mai 1881.....	276
5.5. Punctele programei alcătuită din 9 mari obiective.....	278
5.6. Cuvântarea lui George Barițiu la Conferința P.N.R. din 12-14 mai-1881	280
5.7. Punctul 1 al programului, autonomia Transilvaniei.....	289
5.8. Date istorice despre autonomia Transilvaniei.....	290
5.9. Uniunea Transilvaniei cu Ungaria.....	292
5.10. Integritatea teritoriului transilvan și Parties adnexae	294
5.11. Vechimea și drepturile națiunii românești în.....	296
Transilvania și Ungaria.....	296
5.12. Românii au avut ab antiquo în teritoriul Transilvaniei și al Ungariei districte proprii, voivozi și cneji.....	297
5.13. Voivozii și vice-voivozii români în Transilvania și Ungaria.....	301
5.14. Uzul limbii române	302
5.15. Legea electorală	305
5.16. Ideea patriotismului și cultivarea ei.....	306
5.17. Perseverența națiunii românești asupra dreptelor sale postulate...	307
5.18. Legile agrare și urbariale.....	313
5.19. Rolul memorandumului din anul 1882 în radicalizarea mișcării naționale românești transilvănene la sfârșitul secolului al XIX-lea	314
5.20. Actele conferinței electorale a reprezentanților alegătorilor români din Ungaria și Transilvania din 1, 2, și 3 iunie 1884, ținută la Sibiu	324

GEORGE BARIȚIU (1812-1893)

Cuvânt înainte

Când am luat hotărârea elaborării acestei monografii, speram atunci, să pot încadra întreaga problematică a lucrării, într-un singur volum. Dar enormul material furnizat de numeroasele și diversele izvoare ale cursului vieții și activităților marelui nostru compatriot, om de cultură, ziarist și publicist, fabricant și comerciant, politician și instituționalist, organizator și conducător al unor așezăminte culturale și de învățământ din Transilvania, membru al Academiei Române, încă de la înființarea ei, m-a obligat să depășesc limitele unui volum, ordonându-l în trei părți: Partea I, a II-a și a III-a.

Am considerat că în acest fel multiplă activități ale lui Barițiu, pe care noi îl considerăm „Românul secolului al XIX-lea”, ne vor permite să înțelegem mult mai bine istoria generală, evoluția socială și viața economică a Transilvaniei în formele în care s-au desfășurat în decursul secolului al XIX-lea, dar și viziunea barițiană cu privire la viața națională și economică a Principatului, prefigurarea unității naționale și economice a țărilor românești, impulsul pe care îl vor primi dezvoltarea învățământului, culturii și științei, în cazul înfăptuirii unui stat național unitar român.

Barițiu a demonstrat, că românii deși trăiau în mai multe țări, ei constituiau o formă de comunitate umană istoricește determinată, aveau o limbă comună, o viață economică comună, o cultură comună, obiceiuri și tradiții comune, organizații statale proprii. Despărțirea lor în mai multe state a fost rezultatul unor evenimente istorice nefavorabile românilor și faptului că ei erau înconjurați de imperii extrem de agresive și acaparatoare precum imperiul rus, austriac și cel al Turciei Otomane.

Principatul Autonom al Transilvaniei, străvechi pământ românesc, suferea o dublă stăpânire străină, austriacă și ungurească, ceea ce îngreuna mult lupta de eliberare națională, pe care au dus-o timp de câteva veacuri.

Luptele românilor din timpul revoluției de la 1848/49 – în care George Barițiu – a avut o mare contribuție – nu le-a adus românilor eliberarea națională.

În fața elitei conducătoare românești rămânea în continuare sarcina dezvoltării conștiinței naționale, a recâștigării autonomiei politice și naționale, treaptă necesară în lupta pentru reîntregirea statului național unitar român.

George Barițiu a înțeles corect că eliberarea și independența națională reprezintă obiective fundamentale ale popoarelor asuprite din sud-estul Europei. Iar românii transilvăneni și nu numai ei – ci și

cei din Moldova, Țara Românească, Bucovina, Basarabia, Dobrogea – reprezintă o mare comunitate umană istoricește determinată, caracterizată printr-o comunitate de limbă, de teritorii de viață economică, de cultură, cu obiceiuri și tradiții de viață comune, rar întâlnite în istoria omenirii.

Un element important pe care l-a promovat elita conducătoare românească din Transilvania, începând din cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, continuat și în secolul al XIX-lea, a fost promovarea conștiinței naționale, apartenența ardelenilor la națiunea română, care se întindea cu mult peste perimetrul Principatului Autonom al Transilvaniei.

Nu întâmplător, austriecii și ungurii sau ungurii și austriecii, pe la jumătatea secolului al XIX-lea, încercau să distrugă orice formă de organizație socială și națională, orice formă de dovadă materială, care aminteau de vechile forme și manifestări ale organizărilor statale și sociale ale românilor de pe strămoșescul pământ românesc al Transilvaniei.

Absolutismul austriac practicat de imperialii austrieci în perioada 1850-1860 a zădărnicit încercările românilor transilvăneni de convocare periodică a unor conferințe naționale la intervale bine stabilite cu participarea reprezentanților tuturor românilor, indiferent de confesiunea căreia aparțineau. Austriecii, ca și ungurii înainte de revoluția de la 1848/49, învățaseră lecția – dezbinați în confesiuni religioase, românii erau mai ușor dominați. Dar și românii învățaseră lecția de la 1848: uniți, românii aveau șanse sporite de succes, dezbinați în confesiuni religioase, deveneau foarte vulnerabili când era vorba de revendicări naționale. Tratând separat cu reprezentanții confesiunilor religioase, imperialii își creau mari posibilități de a-i învrăjbi pe ortodocși cu uniții, de a le crea impresia că în timpul tratatelor separate unii au fost favorizați în detrimentul celorlalți. Ortodocșii îi bănuiau în aceste cazuri de trădare pe uniți, și uniții pe ortodocși. Se puteau menține astfel la nesfârșit suspiciunile între confesiunile religioase cu repercusiuni negative asupra revendicărilor generale de ordin național rezultate dintr-o conviețuire comună, din folosirea unei limbi comune, a unor tradiții și obiceiuri comune de-a lungul veacurilor.

Introducerea și aplicarea așa numitei politici liberale a imperialilor austrieci la începutul anilor 1860, le-a creat și românilor transilvăneni iluzia posibilității recăștigării unor drepturi de ordin național pe care le-au avut în trecut. Românii au început să adreseze cereri pentru a li se permite convocarea periodică a unor conferințe naționale la intervale bine stabilite cu participarea reprezentanților

tuturor românilor, indiferent de confesiunea religioasă căreia aparțineau. Era deja o formă de reluare și continuare a tradiției mișcării naționale din timpul revoluției de la 1848/49. Dar, de data aceasta, românii vorbeau pe o singură voce, într-un singur glas, glasul tuturor românilor transilvăneni, al întregii națiuni române din Marele Principat. Permanentizarea și periodicitatea conferințelor, reprezenta, în același timp, reluarea și continuarea tradiției mișcării naționale de instituționalizare și permanentizare a unor modele de conducere ale mișcării naționale românești din timpul revoluției de la 1848.

Dar oricât s-au străduit și s-au zbatut românii transilvăneni, austriecii și ungurii nu le-au permis să organizeze instituții naționale – de nici o formă – la scara întregului principat; acestea puteau deveni oricând o primejdie pentru integritatea imperiului habsburgic. O conferință națională a românilor transilvăneni, putea oricând să se transforme într-un congres și să ia hotărâri în numele tuturor românilor din întregul imperiu austriac, nu numai din Transilvania. Dar și mai mult: dincolo de munți exista un nou stat românesc, care avea o graniță comună cu granița imperiului austriac din Banat până în Bucovina sau din Bucovina până în Banat. Granița cu sârbii nu era nici ea prea sigură.

Către sfârșitul anilor 1850, începutul anilor 1860, austriecii și-au dat seama că sistemul absolutist, dictatorial este ineficient. Au trecut la așa zisul sistem liberal de conducere a imperiului. În acest sistem politic urmau să fie introduși și românii.

Este vorba despre diploma imperială din 20 oct. 1860 și patenta din 26 febr. 1861 prin care s-a instituit un sistem politic mai liberal prin restaurarea autonomiilor comunale și județene.

Dieta Transilvaniei din 1863-1864 și-a fixat ca prim obiectiv reglementarea situației de drept public a națiunii române și a confesiunilor ei. Acestea fiind și problemele principale pe care ea le-a dezbătut. Ungurii au încercat să boicoteze discutarea celor două probleme fundamentale; vitale prin neparticiparea la Dieta transilvană. Au adoptat deci o tactică pasivistă. Mai târziu le vor răspunde și românii printr-o tactică asemănătoare. Iar participarea românilor la senatul imperial din 1864-1865, Barițiu o va considera o greșeală.

În perioada 1860-1870, mișcarea politică și națională românească, vom vedea în capitolele următoare, se va extinde și aprofunda, va trece de la forme bazate cu precădere pe mijloace petiționare și memorandumuri la forme de organizare în cluburi ale alegătorilor și la crearea Partidului Național Român din Transilvania și a Partidului Național Român din Banat, care mai târziu se vor

unifica, formând un singur Partid Național Român. Crearea Partidului Național Român a marcat și transferul conducerii mișcării naționale românești de la personalități ecleziastice la personalități laice, adică laicizarea conducerii mișcării naționale, este și ea un semn al maturizării mișcării naționale românești transilvănene. Acest proces de laicizare a mișcării naționale românești a fost benefic, chiar dacă am avea în vedere numai faptul că sciziunea în cele două mari orientări religioase românești – ortodocșii și greco-catolicii – era folosită de asupritorii românilor pentru a-i menține într-o situație de dezbinare, împiedecându-i să se unească în luptele naționale, menținându-le factori suplimentari în calea unirii lor naționale într-un singur front unic, cu forțe suplimentare.

Implicat în organizarea și conducerea P.N.R. din Transilvania, al cărui președinte a fost pentru o perioadă, Barițiu și-a adus o mare contribuție la înființarea și conducerea cluburilor electorale ale românilor din Transilvania, la elaborarea în continuare sau la îndrumarea unor memorandumuri ale românilor adresate fie împăratului austriac, fie altor organe statale din Austria sau Ungaria.

Barițiu este unul din fruntașii elitei intelectuale din Transilvania celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, care au contribuit la elucidarea și demonstrarea faptului, că românii au avut încă din antichitate districte proprii, voievozi și cneji pe teritoriul Transilvaniei și Ungariei, că limba română se vorbea pe aceste teritorii încă din antichitate, că au existat legi electorale, care acordau și românilor drepturi politice, ca și celorlalte naționalități conlocuitoare așezate pe acest pământ românesc, că românii și-au apărât teritoriile și drepturile cu arma în mână împotriva ocupanților.

Prin contribuția sa la organizarea, întemeierea și conducerea unor instituții și forme de luptă națională împotriva dominației străine, George Barițiu a devenit o personalitate proeminentă a românilor de pretutindeni, fie că erau locuitori ai Regatului Român, fie a celor ce se găseau sub dominația austro-ungară sau sub dominația Rusiei țariste. Zeci de mii de articole, memorandumuri întocmite, publicate sau nepublicate, articole și studii publicate în apărarea suveranității României, a drepturilor ei suverane asupra Dunării și a Porților de Fier, stau mărturie în acest sens.

Dar Barițiu a fost nu numai organizator și constructor de instituții și organizații de ordin politic, ci și de instituții de ordin instructiv-educativ, cultural, economic (industrial, comercial, bancar etc.) de cercetare științifică, asociaționistă ș. a.

Despre aceasta în partea a III-a a prezentei monografii.

– Autorul –

CAPITOLUL 1.

Perioada 1860-1870 – o nouă treaptă, superioară de organizare a românilor transilvăneni: înființarea de instituții politice, culturale, economice; ținerea la scara întregului principat de conferințe, congrese, consfătuiri

1.1. George Barițiu critică Diploma împărătească din 20 X 1860, considerând-o duplicitară cu privire la acordarea de drepturi constituționale românilor transilvăneni

Barițiu a iubit Transilvania ca nimeni altul. S-a născut, a învățat, s-a pregătit și străduit pentru a face locuitorii acesteia mai fericiți, liberi de asuprire națională, liberi din punct de vedere social și economic, pentru a face din ei oameni culți, stăpâni pe soarta lor, liberi să-și aleagă singuri calea pe care voiau s-o urmeze: supuși ai imperiului austriac sau locuitori ai unei țări românești unită și prosperă. Dar în Transilvania, obligați să suporte o dublă asuprire națională: ungurească și austriacă, românilor – mai ales celor mai capabili dacă nu-și negau originea românească – nu li se asigurau condiții de prosperare egale cu cele ale asupritorilor.

În perioada 1851-1860 – deceniul absolutismului austriac – care nu i-a împiedicat pe aristocrații din Ungaria și Transilvania – să-și exercite metodele de asuprire îndreptate asupra poporului român și împotriva altor popoare ce se găseau în aceeași situație – starea politică și libertățile de organizare ale românilor au fost restrânse și mai mult. Unicul centru de decizii politice majore era Viena. Puterea politică era concentrată în mâinile casei imperiale. Libertatea de exprimare democratică era din nou interzisă prin intermediul cenzurii. Lui Barițiu i s-au refuzat posturi pentru care avea pregătirea necesară atât în rețeaua confesională, cât și în cea laică juridică. Aceste refuzuri nu i-au permis să asigure o situație și întreținere corespunzătoare a familiei. Fabrica la a cărei întemeiere era angajat era încă în construcție, a ajuns greu la un grad de profitabilitate. Mulți ani fabrica a fost un devorator de mijloace financiare. Proprietarii fabricii în loc să-și recupereze cheltuielile, aceștia continuau să cheltuiască în plus. Creditele creșteau.

Datoriile și cheltuielile lui Barițiu sporeau și ele. Anii 1858-1859 au fost anii cei mai strâmtorați d.p.d.v. material ai lui Barițiu. Dar nevoile materiale, constrângerile politice și spirituale nu i-au alterat trăsăturile morale de înaltă ținută. Se cunoaște un episod din anul 1858 când Iacob Mureșanu impresionat de situația materială nesatisfăcătoare a lui Barițiu, plătindu-i acestuia o datorie pentru servicii redacționale executate, a vrut să facă un gest de caritate, plătindu-i o sumă mai mare decât cea datorată. Barițiu i-a returnat suma primită în plus, reținând doar suma pentru care a lucrat.

Dar Barițiu, din momentul în care a devenit un luptător pentru drepturile neamului său a fost apreciat ca aparținând întregului popor românesc, întregii națiuni, indiferent de granițele politice despărțitoare. Foile sale au fost considerate bunurile națiunii române; el scria pentru toți românii. Mișcarea revoluționară de la 1848 a fost mișcarea tuturor românilor.

Patimile lui Barițiu din timpul revoluției de la 1848, cele de după revoluție, mai ales cele legate de interzicerea „Foilor ...” și anularea dreptului de a mai fi redactor al unor foi politice erau cunoscute de elita românească de pretutindeni.

Barițiu se bucura de un prestigiu enorm cu deosebire în Moldova. Băjenia în Bucovina și frumoasele amintiri ale bucovinenilor și moldovenilor în general despre el, prestigiul „Foilor ...” barițiene la Iași și cunoașterea problemelor învățământului, de care a dat dovadă în întreaga sa activitate publicistică și în învățământ, l-au impus în mod categoric atenției organelor de conducere ale învățământului din Moldova dornice - imediat, după Unirea din ianuarie 1859, să realizeze o profundă reformă a învățământului - numindu-l inspector general al învățământului din Moldova, în locul lui Laurian, care fusese demis din acest post.

Răspunzând acestei invitații a Ministerului Cultelor și al Învățământului Public din Moldova, Barițiu comunica printr-o scrisoare dată - Iași, 1859, martie 21 că: „Aflând subscrisul cum că Înaltul Ministeriu bisericesc și de învățământ, determinat a întrebuița, în această epocă de renaștere a patriei, facultățile mai multor români de litere, ar fi apucat a-mi concrede și mie postul de inspector școlar în Moldova, eu, îndemnat de dorința de a folosi națiunii mele, pe cât puterile mă iartă încă, și în această frumoasă

patrie, m-am determinat a primi cu mulțămită o vocațiune atât de onorifică”¹.

Deci inițial acceptă postul, pune însă niște condiții, cere un termen de pregătire până la 15 mai, urma să aibă o leafă de 800 de galbeni pe an.

Peste două zile, Barițiu îi trimite o scrisoare și titularului postului de ministru, Dimitrie A. Sturdza, prin care îi comunica faptul că el consideră că salariul de 800 galbeni oferit de minister este prea mare. Propune să i se fixeze un salariu de 700 galbeni .

De fapt, Barițiu se afla în acea perioadă la Iași „pentru discuții” în legătură cu mutarea în acel oraș.

Într-o altă scrisoare către D. A. Sturdza din 4 mai 1859, Barițiu îi comunică faptul că este de acord să vină la Iași numai și numai pe postul ce i s-a oferit de inspector școlar. În niciun caz nu va fi de acord cu un post în presă, cum îi dădea de înțeles Eudoxiu Hurmuzachi într-o depeșă telegrafică.

Numirea nu s-a împlinit. Guvernul cade în curând și cu el și ministeriatul lui D. A. Sturdza. În afară de aceasta s-au mai ivit și niște intrigi, pe care Barițiu a dorit să le evite.

De fapt invitația făcută lui Barițiu de a merge la Iași, ca inspector general al Școlilor Moldovei, făcea parte integrantă dintr-un plan inițiat imediat după Unirea de la 1859, învățatul ardelean urma să-l înlocuiască pe August Treboniu Laurian, care fusese demis din acel post. Barițiu nu o spune, dar credem, că aceasta este cauza renunțării la post.

Trecerea lui Barițiu în Principatele Unite ar fi fost, după părerea noastră, un pas mai puțin favorabil națiunii române. Oricât de mult ar fi fost el respectat și apreciat în Principate Unite, rolul jucat în viața românilor nu putea să-l egaleze pe cel care l-a îndeplinit în Transilvania lui natală, provincie cu care viața sa s-a contopit.

În timp ce Moldova și Țara Românească reușiseră la 24 ianuarie 1859 „unirea cea mică”, Transilvania a mai avut de luptat și de pățimit încă multe până la Unirea cea Mare din 1918. Era deja omul cu cea mai mare experiență în mișcarea națională și politică a românilor transilvăneni de la începutul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. De experiența și clarviziunea sa era nevoie în Transilvania nu în altă parte. Lui Barițiu îi datorăm cea mai clară analiză a evenimentelor și a organizării mișcării naționale a românilor

---

¹ *George Barițiu și Contemporanii săi*, vol. VII, pp. 133-134. Mai departe: *G. B. C. vol ... p ...*

din deceniile 6-9 ale secolului al XIX-lea. Barițiu trebuie apreciat în dublă ipostază: pe de o parte ca analist al evenimentelor la care a participat direct, pe de altă parte ca analist, observator al mișcărilor și evenimentelor realizate și îndeplinite de alți reprezentanți ai generației sale participanți la mișcarea de eliberare națională a românilor transilvăneni.

Referindu-se la cei zece ani 1851- 1860 ai absolutismului și centralismului, Barițiu notează că principatul Transilvaniei a fost gvern^{at} direct de la Viena prin guvernatori numiți de către monarh pe timp nelimitat, cu instrucțiuni pe care poporul nu le cunoștea, prin legi absolutiste, prin decrete și ordonanțe, care puteau fi în orice moment modificate, retrase, anulate, după cum ar fi cerut împrejurările sau situația generală a monarhiei, ori conjunctura politică europeană, cunoscută îndeaproape numai de guvernul central și de puține familii din înalta aristocrație feudală, sau așa numita oligarhie, care în cei zece ani anulase multe drepturi politice și civile câștigate de populație în 1848/49. Este adevărat, explică Barițiu, oligarhii nu au mai negat poporului toate drepturile omenești. Dar obligau țara să stea de-a dreptul sub tutoratul lor.

Acele clase de locuitori – susțineau oligarhii - erau incapabile de a se conduce, de a se autoconduce:

- Accesul petiționarilor la împărat, cu petiții de natură politică, era interzis;
- Aristocrația feudală maghiară nu se înțelegea cu aristocrația austriacă propriu-zisă. Magnații unguri nu se mai puteau apropia de reședința împăratului. Li se imputa că s-au alăturat lui Kossuth la 1848;
- Emigranții maghiari și italieni conspirau împotriva monarhiei austriece;
- Rusia era supărată pe Austria, nu putea uita participarea Austriei la războiul Crimeii din 1853-1855;
- Episcopii voiau să tuteleze pe toată lumea, chiar și pe coroană;

- Monarhia se găsea în acea perioadă într-o situație asemănătoare cu aceea a Turciei de la mijlocul secolului al XIX-lea în care autoritatea centrală nu mai putea să-și impună voința decât cu mare greutate. Semnalând această situație asemănătoare, George Barițiu scria: „Creditul monarhiei scăpătase atât de tare, încât acela se putea asemana cu acela al Turciei. După războiul din Italia lipsa de venituri publice devenise arzătoare. Ministerul se încercase din nou a face un așa numit împrumut național voluntar de 200 milioane pe calea subscripțiilor în sânul monarhiei, bunăoară cum făcuse de voie

de nevoie în anul 1855. Acum însă s-au scris cu mare greutate 76 de milioane”.² A fost un fiasco, după cum remarca Barițiu. Poporul nu mai răspundea la apelurile imperialilor. Absolutismul nu mai putea funcționa așa. Miniștrii au înțeles în cele din urmă că este necesară o legislație mai blândă.

S-a convocat un senat imperial înmulțit sau întărit prin patentă imperială din 5 martie 1860. Prima sesiune a senatului a durat din iunie până în 29 septembrie 1860.

Deși numai cu rol consultativ, unii senatori au avut curajul să critice politica monarhiei în multe aspecte ale ei, au avut curajul „să tragă mai multe perdele la o parte; să smulgă mai multe măști de pe fața fariseilor; să-i prezinte monarhului întru toată golătatea lor și să-i deschidă ochii asupra calităților așa numitului stat polițienesc”³.

Din Transilvania au participat numai trei persoane: armeanul Bogdan Iakab, sasul Maager Carol și episcopul român br. Șaguna Andrei, din Bucovina baronul Petrino Nicolae.

La senat s-a discutat proiectul bugetului, problemă grea și critică.

Foștii miniștri sunt criticați de senatori.

S-a constituit un comitet care să întocmească proiecte și subcomitete pentru fiecare minister.

Au urmat dezbateri în senat. A luat cuvântul și Episcopul Andrei Șaguna care a apărât confesiunea sa ortodoxă din Transilvania și pe profesorii de la Brașov. Pentru aceasta este insultat de către Mailath, ca fiind garibaldian. Andrei Mocioni vorbește despre asupririle suferite de românii din Banat și de prozelitism. Baronul Petrino a vorbit despre multele asupriri grele ale Bucovinei și risipa scandaloasă în averea bisericii, adevărată rapacitate, cum vom vedea mai jos, că va arăta Petrino în cuvântarea sa. Critici aspre la adresa absolutismului au fost exprimate de reprezentanții multor naționalități asuprite ale imperiului habsburgic. Se cereau măsuri de înlăturare a arbitrarului în comportamentul organelor de stat. *Italianul Barelli a cerut chiar înființarea nemijlocit chiar în cabinetul împăratului un oficiu central de control, de supraveghere, la care cei asupriți „să poată alerga cu plânsorile lor”*. O asemenea cerere era considerată de istoricul român „Un adevărat vot de neîncredere” sau altfel spus „un blam aruncat mai ales în fața ministrului de interne, în al finanțelor și

---

² George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. III, 1891, p. 4.

³ *Ibidem*, p. 7.

a politiciii”. Nimeni nu l-a dezmințit. Dar ea a avut soarta tuturor problemelor ce o au toate propunerile ce nu convin nici unui regim dictatorial. „Este o problemă importantă, dar din lipsă de timp o vom amâna pentru altă dată”.

Referindu-se la participarea românilor la senat, Barițiu ne relatează că Andrei Șaguna, în calitate de consilier intim a luat cuvântul de patru ori. Întâmpinat cu ostilitate de trufașul George Mailath, care i-a spus, că dacă și el vorbește despre discordii naționale, atunci și el este „un jumătate de garibaldian, pentru că în Ungaria toți locuitorii se știu și se simt numai ca unguri, iară de altă naționalitate nici nu poate fi vorba”. Episcopul nu s-a lăsat intimidat și a continuat și în ședințele în care a mai luat cuvântul să apere drepturile confesiunii ortodoxe române, drepturi egale cu biserica catolică, să apere drepturile profesorilor români și ale școlii în general.

Replicile și insultele aduse de Mailath lui Andrei Șaguna nu erau întâmplătoare sau părerile unui individ izolat. Ele reprezentau ideologia și tactica politică a marii aristocrații ungurești. În Ungaria se vehicula încă de mult ideologia naționalistă – șovinistă, care susținea că în acea țară este și trebuie să rămână o singură naționalitate: *maghiarii*. Românii, nemții și slavii din Ungaria care ar pretinde recunoașterea și apărarea naționalității lor în Ungaria „să fie înfierăți cu nume de rebeli și după moda de atunci să fie tratați ca „Garibaldieni”. Magnații Szechen și Clam – Martinitz au insultat în modul acesta chiar în senat de repetate ori pe naționalități, până când își auzi aceeași insultă și br. Șaguna”.⁴

În aceeași ședință din 10 sept. 1860, au mai luat cuvântul Mocioni din Banat și Petrino din Bucovina.

- Mocioni arată că în Banat și Voivodina egalitatea între națiuni este încălcată;

- S-a arătat că în monarhie sunt neglijate școlile românești;

- Discursul lui Petrino despre situația din Bucovina a impresionat cel mai mult. A relatat pe larg despre jecmânirea bisericii ortodoxe de către Austria până la 1860;

- Pământul bisericii ortodoxe era pur și simplu luat cu japca de Casa de Austria. Bisericii catolice i se dădea în mod curent ajutoare de stat, „câte 94 mii fl. pe an, pe când Bisericii greco-orientale nici în cei 10 ani din urmă nu li s-a întins nici un ajutor, deși

---

⁴ *Ibidem*, p. 11.

locuitorii care se țin de biserica orientală au numărat în aceeași an spre aceleași scopuri patru milioane florini; anume în comitatele Arad și Bihor, în care majoritatea locuitorilor este românească, pe la gimnazii nu se vede nici măcar câte o catedră de limba română; de altă parte prozelitismul se face pe o scară întinsă, din care urmează demoralizațiune foarte mare, poporul pierde respectul către religiune prin schimbări de acelea, ba el îl pierde și către Coroană, pentru că cele mai multe abuzuri se fac în numele Maiestății sale”⁵;

- Școlile și bisericile românilor din Bucovina se găseau în stare deplorabilă. Liceul din Cernăuți a fost construit cu bani luați din fondurile religioase ale românilor. În Bucovina – spuneau austriecii – să fie numai școli catolice!

- Petrino cere egalitatea pentru toate confesiunile;

- Așa cum Rusia voia să extermine catolicismul, tot așa și Austria voia să extermine ortodoxismul în Transilvania și Bucovina.

Austria voia să germanizeze; Rusia voia să rusifice.

În ultimele ședințe ale senatului ținute după 11 sept. 1860 cel mai mult timp a fost alocat analizei bugetelor, cel mai des criticat fiind cel al armatei. S-au mai discutat și alte probleme vitale pentru un stat care voia să devină un stat democratic: suferința presei periodice cu legea de presă, creditul public, instrucțiunea publică ș. a.

Nimeni în acel senat nu a pronunțat cuvântul constituție. Concluziile nu au fost obligatorii pentru nimeni – nici pentru minoritate nici pentru majoritate. Concluziile au avut cel mult caracterul de petiții către monarh ca domn absolut.

Numai Carol Maager, cetățean și comerciant, fără rang și titlu nobiliar „*le spuse verde, că numai cu măsuri absolutiste și aristocratice nu vor mai susține monarhia*”⁶. Unora le-a fost frică să pronunțe cuvântul constituție, alții nici nu voia, să audă de ea, mai ales cei din Boemia. „Membrii din Ungaria voiau constituție, însă numai pe așa numita istorică, modificată cu câteva concesiuni făcute de silă, de milă celorlalte clase ale locuitorilor”⁷.

În cuvântarea sa de închidere din 29 sept. 1860, împăratul a promis că problemele dezbătute le va examina atent și le va lua în considerație. „Din toate acele dezbateri trecute apoi prin sită de către

---

⁵ *Ibidem*, pp. 11-12.

⁶ *Ibidem*, p. 16.

⁷ *Ibidem*.

alți bărbați de încredere, între care și unii magnați unguri, s-a ales materialul din care a rezultat: *Diploma din 20 octombrie 1860*⁸.

Diploma din 20 oct. 1860 promitea extinderea drepturilor politice asupra tuturor popoarelor monarhiei, trecerea de la monarhia absolută la o guvernare participativă. Patenta promitea tuturor popoarelor întregului stat „să ia parte la legislație și administrarea țării în mod constituțional”.

Stimulată de această promisiune a împăratului, elita conducătoare a românilor transilvăneni – clerul – inteligenția și reprezentanții industriei – au alcătuit o delegație – care a întocmit în 10 dec. 1860 o *Petiție* pentru a fi înmănată împăratului. În „Petițiunea deputațiunii române i se aduc mulțumiri împăratului că a promis Marelui Principat al Transilvaniei restituirea vechii constituții a țării „cu susținerea autonomiei ei politice de mai înainte și a dietei proprii”, ștergerea iobăgiei și a obligațiilor fărănești, ștergerea pozițiilor privilegiate a aristocrației, acordarea de drepturi cetățenești egale pentru toate clasele locuitorilor țării. Totodată petiționarii îi mulțumesc împăratului că a propus pentru Transilvania o întâlnire, o consfătuire, o consultare între toți reprezentanții naționalităților, confesiunilor și claselor – atât a celor care au dispus de privilegii cât și a celor care au fost lipsiți de drepturi politice și cetățenești: Conferința trebuia să fixeze o singură reprezentanță a țării care să corespundă atât cerințelor confesiunilor, națiunilor și claselor foste înainte privilegiate, cât și cerințelor naționalităților, confesiunilor și claselor care mai înainte de aceasta nu luaseră parte la drepturile politice și apoi respectivele proiecte să se prezinte împăratului.

Românii credeau că împăratul va instaura prin aceasta dreptatea și egalitatea între toate națiunile Marelui Principat al Transilvaniei „de dorul căreia naționalitatea cea mai numeroasă și mai împilată a țării s-a înfrânt și topit de secole încoace fără rezultat”. Aceasta se întâmpla în timp ce numărul naționalităților privilegiate din Transilvania era egal cu 1/3 din numărul națiunii române, românii erau cei mai vechi locuitori ai statului, ei nu se temeau de invocarea de către unii a dreptului lor istoric, ei erau, în același timp, posesorii celor mai multe proprietăți care stăteau la temelia statului.

Și totuși, având în vedere antecedentele istorice și nedreptățile la care au fost supuși românii din partea naționalităților conlocuitoare, suferințele pe care le-au îndurat, ei se temeau de modul cum va fi pusă în aplicare Diploma împărătească din 20 oct.

---

⁸ *Ibidem.*

1860. Reprezentanții altor naționalități, atrag atenția semnatarii petițiunii, dau cu totul alt înțeles patentei „în favoarea unor naționalități și de clase, și prin urmare spre stricăciunea națiunii române, în care parte au și început a-l trage în folosul lor”, răstălmăcindu-i conținutul în așa fel încât ar putea duce la conflicte și încălcarea „concordiei în țară”.

Românii cereau împăratului emiterea unei *diplome speciale în forma celei leopoldine* în care să fie lămurit clar că, „credincioasa, pentru preainaltul tron al Maiestății Voastre și pentru patrie în cel mai înalt grad, meritata *națiune și naționalitate* românească trebuie să se bucure de o perfectă egalitate în privință politică, confesională și religioasă”.

Înălții funcționari nu puneau în practică diploma, îi tratau pe români ca pe o națiune fără drepturi. Se mențineau multe prejudecăți cu privire la români.

I se cere împăratului ca la postul de cancelar al Transilvaniei la cerințe, de care depinde în gradul cel mai mare punerea în aplicare a legilor țării, a organizării și administrării. La cancelaria curții cât și la guvern să fie numiți bărbați în proporție cu națiunea română. Același lucru este valabil și pentru alte locuri înalte de decizie.

Împăratul trebuie să aibă în vedere că cele cerute mai sus erau determinate și de faptul că cea mai multă proprietate – care este temelia țării – se afla în mâinile românilor, ei plăteau cele mai multe impozite, ei dădeau cei mai mulți recruți în armata austriacă etc. etc. Aceasta impunea, în mod obligatoriu, ca națiunea română să ia și ea parte la conducerea și deciziile țării.

Românii îl roagă pe împărat ca pentru conferința ce se va ține de cancelar cu scopul *de a stabili* și organiza o reprezentanță provincială corespunzătoare conținutului diplomei imperiale din 20 oct. 1860 de către ministrul președinte conte *de Rechberg*, bărbații, care vor fi recrutați din națiunea noastră, să fie aleși ca urmare a propunerii făcute prin cei doi arhipăstori românești din Blaj și Sibiu, și după aceea la propunerea referenților de naționalitate română, care vor funcționa pe lângă cancelaria curții.

Petiția atrage atenția că românii deși precumpănesc în Transilvania în putere și merite, ei nu năzuiesc la o supremație asupra celorlalți locuitori ai țării, dimpotrivă, națiunea română dorește o strictă egalitate în drepturi, a se apăra pe sine și pe alții; ea însăși combate din toate puterile preferința unora de a-i domina pe alții, de a-și impune limba.

Națiunea română îl roagă pe împărat să stabilească un principiu și să proclame, cum că toate trei limbile, adică germana,

româna și maghiara în toată privința atât în administrație, cât și în tribunale și în legislație să se bucure de un drept întru toate egal. Românii vor protesta cu toată hotărârea și solemnitatea dacă vreunei limbi i se va acorda prerogativa de exclusivitate! Se cere, de asemenea cu toată hotărârea, reprezentarea egală în Dieta Transilvaniei. Să se aibă în vedere faptul că românii susțineau din punct de vedere militar granițele Transilvaniei și deci ale imperiului.

Pentru o egală și echitabilă reprezentare în organele de conducere ale țării, petiția susține respectarea principiului unei drepte reprezentări a tuturor intereselor după alegerea dreaptă și cu condiții de calificare-cât se poate mai moderate.

Românii din Ardeal, se spune în petiție, sunt lipsiți de un organ legal propriu adecvat intereselor lor și profilului lor specific de națiune, care să le permită a se aduna și a se consulta în conformitate cu inteligența și capacitatea lor. Apropiata consfătuire a naționalităților din Transilvania, unde reprezentanții românilor, germanilor și ungarilor urma să se consulte cu privire la modul de aplicare în Transilvania a Diplomei din 20 oct. 1860 impunea, în mod imperios, înființarea unui organ propriu al românilor pentru a stabili conduita lor generală la viitoarea conferință a naționalităților din Principat.

În vederea înființării unui organ legal prin care românii să stabilească un mod de conduită conform cu scopurile lor, fără a leza interesele celorlalte naționalități conlocuitoare, românii cu permisiunea împăratului să convoace un congres național al românilor din Ardeal. Acesta se va desfășura sub conducerea *ambilor arhipăstori români bisericești*. Vor fi invitați reprezentanți ai intelectualității, cler și comune, precum și cei mai pregătiți și buni cetățeni români preocupați de problemele colectivității lor. Congresul va discuta și examina problemele și interesele lor politice și naționale, stabilirea modului de rezolvare al lor pentru a se putea pregăti pentru dieta cea mai apropiată.

Cipariu l-a anunțat pe G. Barițiu printr-o scrisoare că în delegația desemnată să mulțumească împăratului pentru drepturile acordate prin Diploma din 20 oct. 1860, Sterca Șuluțiu l-a inclus și pe el. G. Barițiu însă îi mulțumește frumos pentru încrederea acordată, îl anunță însă că nu va putea participa, deoarece este bolnav, ținut la pat. Dar chiar și dacă nu ar fi fost bolnav, tot nu ar fi putut să se deplaseze. În vara anului 1860 mai făcuse 4 călătorii: una în țara vecină, a doua la părinți, cu familia și două la Sibiu. Aceste călătorii l-au costat mulți bani, timp luat de la ocupațiunile din care trăia. A mai face o călătorie ar însemna să ia banii pentru hrană ai familiei.

Nu mai putea deci jertfi 300-400 florini v. a. pentru a petrece la Viena un timp nedeterminat.

Îi mărturisește însă înaltului prelat că ar mai avea și alt motiv pentru a nu merge la Viena. Dar aceasta îl privește numai pe el personal. Circulau unele zvonuri că dacă el, Barițiu, insistă cu atâta zel pentru reușita cauzei naționale o face în scopul vânării vreunui post mai mare în stat, așa cum au făcut unii pe la 1849/1850. „Unii ca aceia nu vor să știe că dacă eu aș voi posturi, am să le caut numai în clerul nostru de carele mă țin încă și de care nu m-am lăsat cu voia mea niciodată, căci de aș fi voit alte ranguri gulerate am avut timp de ajuns a mă căciuli și a câștiga ceea ce școlariilor mei li s-a dat în acești 10 ani trecuți. De am fi dorit totuși în viața mea și în secretul inimii mele vreun post mirenesc, acela a fost numai unul: cel de *referinte scolastic*, ceea ce însă nouă uniților-nu ni s-a dat”⁹.

Deși nu poate să meargă cu delegația, G. Barițiu îl încurajează pe înaltul prelat, spunând că conjunctura le este favorabilă, vor avea câștig de cauză. Românii învățaseră mult din mișcările trecutului. Înțelegeau toți românii din imperiul austriac faptul că trebuie să desfășoare lupta în deplină unitate.

Totodată, Barițiu îi recomandă mitropolitului să folosească și din Proiectul de program al conferinței românilor din Brașov și împrejurimi, ținută la 6/18 noiembrie 1860, publicat în „*Gazeta Transilvaniei*” XXIII (1860), nr. 50 din 8 XI (st. v.). Mărturisește că acel „Program ...” este al său.

Barițiu îi atrage totuși atenția lui Alexandru Sterca Șuluțiu că românii nu trebuie să fie prea entuziasmați. Diploma nu era prea explicită cu drepturile constituționale, care vor fi acordate românilor.

Dovada o constituia biletul de mână către ministrul Rechberg. Iată ce scria Barițiu în acest sens: „Astăzi, după ieșirea *Diplomei* și a biletului de mână către ministrul Rechberg, noi românii avem câteva concesiuni și drepturi fundamentale de o parte, suntem însă de altă, prin bilet, aruncați în pusețiunea de a fi siliți să tractăm și să negociem cu națiunile privilegiate (*tiefeingehende Veränderungen*), întocma ca și cum ne-am afla pe pragul anului 1848; prin urmare avem să cerem și să pretindem tot, ca și când nu am avea nimic”¹⁰.

Din această scrisoare și dintr-o serie de articole din *Gazeta Transilvaniei* din această perioadă, reiese că convorbirile dintre români și unguri – puși față în față chiar de împărat, care nu a avut

⁹ G. B. C. X., p. 156.

¹⁰ *Ibidem*, p. 157.

dorința și voința de a tăia răul din rădăcină prin acte și gesturi statale hotărâte – vor fi grele, dure, iar ungurii vor pune pe tapet din nou Uniunea Transilvaniei cu Ungaria, ceea ce făcea nulă Diploma imperială din 20 X 1860. Barițiu se temea că vor sosi zile când „vocea jurnalelor nu se va mai auzi de zgomotul armelor”.¹¹

Comentând propunerile unora ca români să-i ceară împăratului să aprobe „un cap național” (un conducător național), Barițiu consideră că o asemenea cerere este prematură, i-ar putea speria pe unii. „Noi – scria el – în consens cu conținutul petiției – am avea mai mare trebuință de un congres național, care însă nu ar fi să se compună din mii, ci acuma, din sute de bărbați”.¹²

În curând după această scrisoare, Barițiu își va reveni cu sănătatea și va intra din nou în vâltoarea vieții politice românești plină de evenimente istorice între anii 1861-1870. Va participa la Conferința națională românească din 1/13-4/16 ianuarie 1861, conferințele de constituire a Asociației Transilvane pentru cultura română și limba poporului român, la Dieta Transilvaniei din 1863-1864, la Senatul imperial din 1864/1865, la pregătirea Conferinței Naționale de la miercuri din 1869 și alte multe manifestări naționale ale românilor transilvăneni din deceniul amintit. Toate acestea alături de o muncă publicistică asiduă la „Gazeta Transilvaniei”, revista „Transilvania”, de conducere a fabricii de hârtie de la Zărnești, călătorii în țară și străinătate și multe altele. Va deveni, vom constata, numărându-i faptele și realizările personale nr. 1 a vieții politice, culturale și naționale a românilor transilvăneni din secolul al XIX-lea.

1.2. Protocolul Conferinței Naționale românești ținută din 1/13 până la 4/16 ianuarie 1861 la Sibiu

Pentru românii transilvăneni – scria Barițiu la începutul anului 1861 – o adunare națională devenise vitală.¹³ Era o cerință pe care românii și-o exprimau în diferite moduri și diferite ocazii de peste zece ani. Românii simțeau nevoia să se adune din nou, dar pentru

---

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem*, p. 158.

¹³ Vezi: George Barițiu, *Protocolul ședințelor Conferinței Naționale românești ținute din 1/13 până în 4/16 ianuarie 1861 la Sibiu sub președinția a doi Arhipăstori românești din Transilvania cu aclusese sale. Cu un comentariu, Brașov, Editor G. Bariț. Provăzători Römer și Kamner, 1861, p. 4. Mai departe G. Barițiu, protocolul ședințelor din 1/13 I până în 1/16 ianuarie 1861 ... p ...*

aceasta le trebuia aprobarea suveranului austriac. Oricum până la ieșirea Diplomei imperiale din 20 oct. 1860 asemenea congrese erau interzise. Numai după amintita diplomă devin posibile adunări, conferințe, congrese naționale în imperiul austriac. Până la 20 oct. 1860, deși fiecare român era convins despre necesitatea absolută a unei adunări generale își dădeau însă seama, în același timp, că împrejurările nu erau încă coapte pentru o asemenea acțiune. Românii țineau doar niște conferințe cu caracter privat în care se dezbăteau unele probleme vitale pentru viitorul românilor transilvăneni. Insuficient însă pentru viitorul lor național și cultural. Conlocuitorii românilor – ungurii și sașii – aveau însă o rețea de publicații mai dezvoltată, școli mai multe și mai înalte, aveau legături cu oamenii de știință de la Viena și Budapesta, puteau organiza oricând conferințe, aveau posibilitatea de a privi viitorul cu încredere și conștiință în puterile proprii, o încredere și conștiință pe care noi „încă de astăzi înainte trebuie să ni-o câștigăm, precum ni-o vom și câștiga fără nicio îndoială”.¹⁴ Este felul optimist al lui Barițiu de a-și manifesta încrederea în viitorul națiunii sale. Tocmai pentru această necesitate devenită imperioasă de a se readuna românii înadins și anume în cauza lor *curat națională și politică*. Fericită idee a fost aceea de a se cere – în petițiunea din 10 dec. 1860 – tocmai de la suveran încuviințarea *de un congres național românesc* ... ca să se consulte ei înșii între sine despre toate condițiunile vieții lor naționale, religioase, politice și civile, despre asigurarea libertății lor nu numai personale, ci – prea bine să ne însemnăm – și naționale pentru tot viitorul”.¹⁵

Cât de mult așteptau și doreau românii un congres al lor național care să le fixeze obiectivul și modurile manifestării existenței lor ca națiune de sine stătătoare a dovedit-o faptul că – în ciuda unei ierni grele, românii s-au adunat la Sibiu la 1 ianuarie 1861 într-un număr neașteptat de mare.

Unii, scria Barițiu, spuneau că o asemenea adunare nu este legală, constituțională. Deci nu este nici necesară. Dar el demonstrează că nu orice adunare de oameni, trebuie să fie aprobată de legi. Adunările omenești trebuie să fie în primul rând morale. Numai justificarea morală îl ajută pe judecător să fie administratorul puterii. Dar nu peste tot dreptul moral este acceptat de privilegiați. În Anglia și în Elveția, exemplifică Barițiu, pe lângă libertatea presei, cea mai tare garanție a dreptului poporului constă în libertatea

---

¹⁴ *Ibidem*, p. 4.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 4-5.

adunărilor oamenilor orișicâți la un loc și a se consulta despre orice. Nu același lucru a fost în constituția Ungariei și a Transilvaniei. Și în acestea a fost dreptul de a se aduna al ținuturilor tot la trei luni odată. „Atâta doar că acest drept ungaro-transilvan fusese până acum cu totul unilateral, căci dreptul adunării în afaceri publice îl aveau numai *privilegiații*”¹⁶.

În cadrul adunărilor la un loc, considera Barițiu, oamenii își ageresc mîntea, își însușesc idei noi și își consolidează caracterul lor moral. Adunările sunt periculoase numai în state despotice, numai unde spunerea adevărului este urmărită de sabie sau moarte. Parafrazându-l pe filozoful antic grec Seneca, Barițiu spunea că în asemenea state se adună numai ca să se înșele, să se intrige unii pe alții.

Referindu-se critic la atitudinea neprietenoasă față de români a unor ziare din Cluj, Barițiu scria: „Ei, dar jurnalele din Cluj și cu dânsle câțiva boieri de ai țării reflectează la toate acestea: Bine, fie, adună-se și românii; pentru ce însă adunările lor să ia un caracter așa strict național, când libertatea lor individuală le este în toată privința asigurată, adică cum am zice prin dieta țării”¹⁷.

Învățatul român combate asemenea puncte de vedere ca cele redate mai sus spunând că adunările românilor transilvăneni trebuie să aibă caracter național, deoarece: „În dreptul public și privat al Transilvaniei națiunea română este de nenumărate ori declarată și înfierată numai de *suferită* (*tolerată*, n. ns) în țară până la buna plăcere a celorlalte națiuni, ca *națiune* (oloh, nemzet, natio valachica), iară nu ca Petru, ca Pavel, ca Gheorghe ori Ioan, ba tocma din contra persoane și familii s-au ales dintre români în număr însemnător în toate timpurile, care s-au bucurat de toate drepturile politice și civile în această țară națiunea însă quatalis, a fost lipsită de toate drepturile”¹⁸.

Dar o asemenea tiranie, explică istoricul transilvănean, nu mai poate fi tolerată de românii ardeleni. Ei nu se vor mulțumi însă numai cu atâta. Într-o dietă sau alta aceștia își vor proclama drepturile omenești individuale. Nici unei națiuni nu i s-a spus: ”vei petrece în această țară numai până ne va plăcea nouă”,¹⁹ așa cum li s-a spus românilor. Este adevărat și ungurii și sârbii și alții au fost iobagi. Nici unora nu li s-a spus însă că sunt tolerați până vor voi alții... „Națiunea

---

¹⁶ *Ibidem*, p. 6.

¹⁷ *Ibidem*, p. 7.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 7-8.

¹⁹ *Ibidem*, p. 8.

română – explica învățatul român – nu cere din grație, că din grație se dă numai vinovaților și sclavilor; românii cer și pretind dreptate; iară la câștigarea dreptății vor trebui să ia și ei parte. Pentru ca românii să-și poată ajunge acest scop și pe sigur, ei au trebuință de adunări naționale”²⁰.

Românii nu vor mai aștepta ca libertatea să emane de la spiritul secolului sau de la „spiritul de libertate care adie peste Europa”. Libertatea să și-o câștige singuri să nu o mai aștepte de la alții. Spiritul libertății îi ajută numai pe aceia care îl caută și știu să se folosească de el. Românii să se întâlnească, să discute, să ia măsuri de modul cum să-și impună eliberarea, de modul cum să nu mai fie națiune „tolerată”, ci egală în drepturi, participantă activă la conducerea statului, iar din faptul că este *națiune majoritară* în Transilvania să se reflecte acest lucru și în actele și legislația de stat.

După convocarea „Conferinței Naționale Românești” pentru data de 1/13 ianuarie 1861, unii adversari ai românilor au continuat să susțină că aceasta este ilegală, deși avea aprobarea personală a împăratului. Românii nu au luat în seamă aceste afirmații și-au continuat pregătirile pentru conferința națională, care și-a desfășurat lucrările în perioada 1/13-4/16 ianuarie 1861.

Întreaga desfășurare a conferinței este relatată în amănunțime și cu comentarii la obiect de George Barițiu în lucrarea „Protocolul Ședințelor Conferinței Naționale Românești ținute din 1/13 ian. până în 4/16 ianuarie 1861 la Sibiu sub președinția a doi arhipăstori românești din Transilvania.

În prima ședință, ca de obicei, la adunări atât de numeroase și de mare importanță istorică, au fost alese organele conducătoare și executive interne pentru buna desfășurare a lucrărilor. Au fost aleși doi președinți ai lucrărilor – ambii arhipăstori ai românilor transilvăneni – Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu și baron Andrei Șaguna, a aprobat două petiții ale celor doi înalți prelați către împărat (una din Sibiu 7 noiembrie 1860 și a doua datată 10 dec. 1860) ca fiind emanate de la adunarea tuturor românilor transilvăneni, că sunt ale ei. Pentru buna desfășurare a lucrărilor conferinței în continuare s-a numit o comisie formată din 10 persoane. Aceștia au fost: George Barițiu, Iacob Bologa, Ghiorghiu de Domșa, Ioan Hania, Dumitru Moldovan, Matei Pop Grideanu, Pușcariu Ioan, Dr. Iosif Hodoș, Dr. Ioan Raț și Ioan Șipotariu.

---

²⁰ *Ibidem*, p. 9.

În cadrul primei ședințe din 1/13 ianuarie 1861 la propunerea lui Andrei Șaguna „națiunea română reprezentată aici, se declară și cu această ocaziune de națiune politică și independentă față cu celelalte națiuni”.²¹ Această declarație a adus un suflu nou în mișcare națională românească. Ea va acționa de acum încolo fără complexul stării de națiune „tolerată” și-și va cere tot mai hotărât drepturile de națiune liberă, egală în drepturi cu celelalte națiuni conlocuitoare. Totodată adunarea națională românească a primit cu mare entuziasm și însuflețire cuvintele președinților că „toți românii fără distincție de confesiune sunt frați de același sânge, și că astă distincțiune de confesiune nu-i mai poate despărți pe unii de către alții în cauza națională politică română, a poftit să se ia la mână declarația: că afurisit să fie acel român, care va mai încerca a strică astă legătură frățască”.²² Românii au conștientizat în acest caz că, în statele moderne coexistau deja mai multe religii și confesiuni care se înțelegeau între ele, că una este apartenența politică la națiune și alta este apartenența la o confesiune, că erau noțiuni diferite, fiecare generând drepturi și obligații de altă natură. În orice caz apropierea dintre cele două confesiuni ale românilor a potențat mișcarea națională românească, i-a creat posibilitatea să creeze noi forme de instituționalizare a mișcării culturale de genul „Asociației transilvane ...” să creeze noi forme de mișcare politică etc. Pe parcursul anilor 1861-1867 această mișcare unită își va da roadele, iar după dualism o va ajuta să reziste loviturilor acestuia, apoi să se replieze și să pornească din nou ofensiva.

Dar cotitura spre radicalizarea și clarificarea mișcării naționale românești s-a produs chiar în timpul Conferinței prin cerințele categorice, clare și la obiect pe care le-au elaborat participanții.

În această radicalizare și clarificare a mișcării naționale românești lui George Barițiu îi revine un rol deosebit de important. În publicistica sa, marele ziarist atrăgea atenția că românii nu puteau să se încreadă orbește în Diplomă și alte elaborate, să aștepte cu naivitate copilărească cele promise de curtea imperială. El era convins că și de data aceasta, ca și altă dată în trecut, între promisiuni și îndeplinirea lor era o mare diferență. Adeseori promisiunile erau formale, impuse de conjunctură și gradul de realizare a lor era egal cu zero. Perioada din 20 oct. 1860, data emiterii diplomei imperiale și

---

²¹ *Ibidem*, p. 13.

²² *Ibidem*.

1/13 ianuarie 1861 confirma deja atitudinea scepticilor și a celor ce manifestau doar o încredere moderată. Iar viitorul mediu și mai îndepărtat au confirmat și mai mult că imperialii nu se țineau niciodată de cuvânt, când făceau promisiuni.

În cea de-a doua ședință din 2/14 ianuarie 1861 „George Barițiu a așternut la adunare operatul comisiunii denumite în ședința de ieri, și l-a supus să-l discute adunarea.

1. Dacă considerând diploma din 20 oct. 1860, precum și prea înaltul manuscris împărateesc din 21 dec. 1860 către președintele provizoriu al cancelariei aulice transilvane Baronul Francisc Kemény, s-a făcut destul prin măsurile luate de acesta dreptelor pretensiuni respicate de națiunea română în petițiunea din 10 dec. 1860?

2. Dacă nu s-a făcut destul, ce pași ar mai avea a face națiunea română, ca să-și vadă realizate pretensiunile respicate în punctele din aceeași petițiune?

3. După ce principii dorește națiunea română ca să se facă o lege electorală?”²³

După dezbateri serioase, delegații la conferință au constatat: Baronul Francisc Kemény nici pe departe nu a pus în practică numeroasele și îndreptățite cerute (pretensiuni) ale românilor, la reorganizare nu s-a respectat proporția cerută de dreptate, nici cele mai neapărate lipse, ce rezultau din natura serviciului public pentru că:

S-a făcut anomalia că s-a numit numai un consilier român, și numai un secretar român. Națiunea română majoritară în Transilvania nu poate fi nicidecum mulțumită numai cu numirile acestea. Dar și mai bătătoare și nedreaptă era desemnarea numărului de delegați la Conferința celor trei națiuni de la Alba Iulia. Ungurilor în număr de 535.000 de suflete li s-au repartizat 24 de delegați, sașilor în număr de 175 de mii de suflete 8 delegați, iar românilor în număr de 1 milion 354.550 tot numai 8 membri.

Se decide să se mai trimită o delegație la împărat pentru a cere numirea de înalți funcționari români conform cu numărul lor în Transilvania, dar nu numai la cancelaria aulică transilvană, ci și la toate dregătoriile pe toate treptele statale din Marele Principat.

Națiunea română cerea delegației la conferință, ca la dieta transilvană, românii să fie tratați ca națiune politică în sistemul statului transilvan, să fie desființate și anulate toate articolele de legi aprobate și compilate, desființarea tuturor articolelor de legi și clauze

---

²³ *Ibidem*, pp. 13-14.

cuprinse atât în Diploma Leopoldină din anul 1791, cât și articolele dietale din 1743, și în cea din 1791, și în oricare altele, „câte s-au făcut vreodată în prejudiciul și profanarea, nedreptățirea, rușinarea și nulificarea națiunii române și a confesiunii sale religioase”.

„Aceeși dietă să decreteze înarticulară națiunii române, ca națiune politică și nedependentă față cu celelalte națiuni”.

Articolii de legi aduși și decretați în acest înțeles să-i subștearnă maiestății sale spre sancționare.²⁴ Să se stipuleze apoi că în jurământul constituțional depus către staturile și ordinele țării, să se fixeze și o clauză constituțională de asigurare a drepturilor națiunii române, ca națiune politică și nedependentă de celelalte națiuni, limba română să fie decretată limbă oficială și să se elaboreze un proiect de lege electorală.

În cea de a treia ședință a conferinței s-au discutat și s-au aprobat fundamentele unei legi electorale aptă și pentru națiunea română.

Articolul I. „Dreptul de alegere are la fundament: proprietatea de pământ, venituri din comerț, industrie sau capital, concursul la miliție, știință, fără nici un cens”.²⁵

Articolul II. „Alegătorii sunt toți fiii patriei, care sunt majori, precum și care nu stau sub vreun tutorat, nici în serviciul altuia, și care nu au fost sau nu sunt condamnați ca călcători de jurământ sau înșelători, furi, lotrii, ucigători, tăciunari sau pentru ce orice altă crimă”.²⁶ Femeile și străinii nu aveau dreptul de alegere și de a fi aleși. De la 24 de ani puteai fi ales, alegerile sunt directe, voturile se numără și multe alte prevederi, care ar fi făcut din Constituția Transilvaniei o constituție democratică, cu multe trăsături liberale.

Românii au susținut în unanimitate că nu pot primi legea electorală din 1848. Aceasta ar însemna a ignora cu totul autonomia Transilvaniei și a călca în picioare diploma din 20 oct. 1860.

Șaguna a atras atenția în cuvântarea sa la conferință, că delegații care vor merge la Alba Iulia la Conferința comună cu ungurii și cu sașii să trateze numai în concordanță cu cele discutate la Conferința din 1/13-4/16 ianuarie 1861. Delegații să-i convingă pe ceilalți coparticipanți la Conferința naționalităților din Transilvania, că prin recunoașterea egalității națiunii române, aceasta dorește prosperitatea patriei și a tuturor națiunilor.

---

²⁴ *Ibidem*, pp. 15-16.

²⁵ *Ibidem*, p. 17.

²⁶ *Ibidem*, p. 18.

Adunarea conferinței naționale a ales și numit o *comisie permanentă* ca reprezentantă a românilor transilvăneni, compusă din 18 membri din care făcea parte și Barițiu.

Conferința națională a românilor din 1/13-4/16 ian. 1861 s-a ținut în urma convocării prin două circulare elaborate de cei doi arhipăstori români ai bisericii Unite și ai bisericii Ortodoxe: A. S. Șuluțiu și Andrei baron de Șaguna. Ambii le-au explicat enoriașilor lor că însuși suveranul imperiului austriac a recomandat să se țină o conferință pregătitoare în vederea bune desfășurări a celei de la Alba Iulia, unde vor participa cele trei națiuni din Transilvania: românii, ungurii și sașii.

În circulară se stipula că se va trimite la Sibiu 50 de ortodocși și 50 de uniți.

În cazul Uniților vor merge la Sibiu 30 de intelectuali de la Blaj, 16 de la Gherla și 4 din Lugoj, - preoți și mireni. În cazul ortodocșilor să meargă la Sibiu 18 preoți și 33 de intelectuali, ambele circulare sunt date 21 Dec. s.v./1860.

Memorialul celor 26 de membri ai Conferinței.

Aceștia îngrijorați de timpul scurt pe care-l aveau românii la dispoziție în vederea întocmirii unor acte, proiecte, întocmirea unei legislații noi, documente prin care să se facă fundamentarea dreptului românilor la existență națională autonomă, la drepturi egale cu ale celorlalte națiuni etc., au propus, printr-un memorial, formarea unei comisii compuse din 12 membri, a cărei însărcinare să fie:

„a) Compunerea și subscrierea reprezentanților, a căror trebuință rezultă din concluzile protocolului adunării;

b) Elaborarea de proiecte cerute în interesul și folosul națiunii române spre a se lua aceleași în dezbateră îndată la cea dintâi adunare sau conferință națională”²⁷

În „memoriul celor 26 se propunea ca numita comisie să ia în dezbateră următoarele subiecte ce trebuiau dezbătute cât mai repede:

1. Sfera de activitate a limbii noastre naționale românești din Transilvania (în școli, administrație etc.);

2. Biserica greco-răsăriteană să caute mijloace de a scăpa de concordat;

3. Să se caute mijloace ca școala românească să nu cadă sub influența străină;

4. Fondurile regimentelor românești de graniță să revină comunelor românești;

---

²⁷ *Ibidem*, p. 43.

5. Comisiunea să petiționeze pentru înființarea unei agenții la curte;

6. Voim înființarea unei societăți literare și a unui fond pentru cultura limbii și înaintarea literaturii naționale, iară cu elaborarea proiectului să fie însărcinat domnul canonic Timotei Cipariu;

7. Să se voteze mulțămită conaționalilor noștri români din Banat pentru simpatiile arătate confrăților din Transilvania;

8. Voim ridicarea unui monument național la Blaj pentru nemuritorii noștri bărbați Samuil Micu, Gh. Maior, Gh. Șincai și Petru Maior²⁸, Sibiu 4/16 ian.1861, semnat cei 26 de delegați. La poziția 26 semnează: George Barițiu proprietar și director de fabrică.

Prin *petițiunea I* destinată prin Conferință a se subșterne Maiestății sale c. r. i se aduce suveranului la cunoștință că:

- Națiunea română este cea mai apăsată din toate națiunile imperiului;
- Prin rugămintile lor românii cer să li se facă dreptate;
- Desființarea articolelor din aprobate și compilate (din 1861, 1791, 1743 pe baza cărora românii sunt asupriți de către celelalte naționalități din Principat;
- Chestiunea limbii – chestiunea cea mai arzătoare.

Împăratul să propună spre dezbateri la cea mai apropiată Dietă a Transilvaniei să discute problema limbii ca cea mai arzătoare chestiune a timpului în Transilvania. „Să se înlătore orice supremație de limbă a oricărei națiuni, fără care viața națională nici nu se poate cugeta”²⁹;

- Urmează semnăturile.

Petițiunea a II-a a Conferinței adresată și aceasta către împărat îi aducea la cunoștință, că măsurile întreprinse de conducătorii Ungariei și Transilvaniei, după 20 oct. 1860, nu erau conforme cu cerințele românilor de recunoaștere a națiunii române. Românii aveau în vedere reconstruirea cancelariei de curte a Transilvaniei și structura pe naționalități a conferinței destinate a se ține la Alba Iulia cu privire la consultări în vederea elaborării unei legi electorale pentru Transilvania.

La cancelaria de curte s-a numit numai un singur consilier român și un singur secretar. Aceasta se întâmpla în condițiile în care ungerii și sașii abia fac o treime din numărul total al locuitorilor Transilvaniei, iar confesiunea greco-răsăriteană a românilor în statul

---

²⁸ *Ibidem*, pp. 44-45.

²⁹ *Ibidem*, p. 51.

consilierilor de curte nu era deloc reprezentată. La Alba Iulia s-a stabilit de către organele de conducere ale Transilvaniei, cu acordul Budapestei, un număr de 40 de delegați. Ungurii și secuii numărau numai 539.218 suflete și vor trimite 24 de delegați, secuii în număr de 196.375 suflete trimiteau la Alba Iulia 8 delegați, în timp ce românii care numărau 1.354.550 suflete, trimiteau doar *opt* delegați.

Românii cereau împăratului să îndrepte situația care-i nedreptătea și să asigure pentru Alba Iulia o reprezentare corespunzătoare numărului lor. Iar pentru viitor atât la cancelaria de la Curtea Transilvaniei, cât și la guvernul regesc al Transilvaniei și la toate celelalte dicasterii ale țării să fie reprezentanți în proporția numărului românilor, a sarcinilor publice și de stat, pe care le poartă ei în concret (poporul socotit întreg la un loc), și față cu națiunile conlocuitoare în măsură cumpănitoare, „mai în scurt, românii să fie reprezentați în proporțiunea intereselor proprii naționale și profesionale”,³⁰ atrăgeau atenția reprezentanții românilor.

Modul cum s-au desfășurat evenimentele ulterioare ne duce la concluzia că împăratul nu a fost prea atent cu toate doleanțele românilor, nu-l interesa soarta lor; românii au rămas în continuare pradă ungarilor și sașilor și nu mai puțin austrieșilor.

1.3. Comentariile lui George Barițiu la unele puncte ale protocolului Conferinței Naționale din Sibiu ținută la 1/13-4/16.I.1861

George Barițiu a acordat o atenție deosebită problemelor aspectelor politice, istorice, culturale, de limbă, ideologice, organizatorice și instituționale. De buna organizare a românilor, de gradul de înțelegere a evenimentelor și de participarea lor la formarea unor instituții mai democratice, mai blânde – legate de egala participare și libertatea politică a românilor la formarea unor noi instituții ale statului, depindea însuși statutul de națiune independentă a românilor și de întreprindere a unor măsuri din partea altor națiuni de a-i desființa pe români ca entitate națională.

Barițiu și-a dat seama, că drepturile pe care le acorda monarhia austriacă românilor ardeleni au început să fie atacate de către reprezentanții ungarilor și sașilor încă de la încercările aplicării lor în practică. Pe măsură ce timpul înainta și se apropia data conferinței celor trei naționalități – românii, ungurii și sașii –

---

³⁰ *Ibidem*, pp. 53-54.

organele de stat transilvănene făceau totul pentru a impune la Alba Iulia hotărâri în favoarea ungarilor și sașilor, iar românii să rămână în vechea situație. Fixarea a 40 de delegați pentru 539.218 unguri, 8 delegați pentru 196.375 sași și 8 delegați pentru 1.354.550 români nu prevestea nimic bun pentru români. Nici loialitate, nici decență, nici simț de dreptate din partea reprezentanților națiunilor conlocuitoare din Transilvania. Toate măsurile luate de conducătorii Ungariei, ai Transilvaniei după 20 oct. 1860 – lucru semnalat împăratului – nu au fost conforme cu cerințele românilor de recunoaștere a naționalității lor. Egalitatea națională era încălcată în continuare.

Barițiu atrage atenția, că citirea protocolului conferinței românilor de către unii adversari, nu le-a dat posibilitatea să poată respinge principiile și concluziile cuprinse în el. „Într-adevăr, scria militantul român, să pună oricine mâna pe cuget și citind protocolul Conferinței cu toată cuvenita luare aminte, fără a voi să-i facă cel mai ușor compliment, să mărturisească dacă nu s-au depus în aceleași câteva principii atât de tari și mântuitoare pentru națiunea și patria noastră, încât toată măiestria sofistică din Cluj nu a fost în stare până acum de a răsturna nici pe unul din acelea și nici că va fi în toată viața ei”.

Barițiu își exprima convingerea că timpul va confirma justetea argumentelor cauzei naționale a românilor transilvăneni. Totuși, câte ceva va trebui corectat în protocolul Conferinței, explica tot el. Va trebui corectată afirmația că legea electorală din 1848 a fost sancționată de împărat. Ea nu a fost sancționată de împărat; nu a fost tipărită. Și ungarii, scrie Barițiu, „se miră, cum și din care cauze s-a putut întrelăsa tipărirea oficioasă a acelor dezbateri, acte și legi din 1848. Numai orbul nu va vedea, că acele acte nu s-au publicat din pricina românilor”. Va putea fi dovedită existența legii electorale numai când „*am avea-o dinaintea ochilor în forma sa autentică*”.

Ungaro – secuii și sașii întrebau: de ce pretind românii recunoașterea naționalității și a libertății naționale? Într-un fel ei se prefăceau că nu înțelegeau statutul de națiune tolerată a românilor fixat printr-o seamă de legi de-a lungul veacurilor. Ștergerea acestei situații – afirma G. Barițiu răspicat – „se putea face numai printr-un act de stat adoptat de către puterea legislativă și sancționat apoi de către împărat. Dacă existența națională a românilor nu se va asigura prin *legile fundamentale de stat*, prin un act formal și solemn, prin contract de stat (Staatsvertrag), atunci nici limba românească, nici cultura noastră, nici onoarea noastră națională ... nu ne va fi asigurată

întru nimic”³¹. Românii se vor deznaționaliza, limba lor va dispărea, nu vor mai avea școli în limba maternă, nu vor mai avea nevoie de cultură națională.

Ungurii aristocrați îi provocau și îi insultau pe români întrebându-i să le spună în ce documente, ziare, publicații etc. se vorbește despre români. Aceștia făceau abstracție de legile de la 1691, 1743, 1791, 1848 etc. Până la 1848 aveau dreptul de vot numai nobilii. Cât privește legea electorală din dieta din Cluj din 1848 era extrem de restrictivă cu acordarea dreptului de vot românilor.

Vreo 2.900 sate și orașele trimiteau abia 4.000 de alegători români, alături de un număr de cel puțin de 100 de mii de alegători nobili mari și mici și cetățeni de toată categoria. Scopul acestei legi transilvănene din anul 1848 „nu a fost altul, decât că pe națiunea română să o respingă de tot sau mai de tot de la exercitarea dreptului electoral!”³² Pe baza unei asemenea legi electorale ungerii și sașii aveau 377 de parlamentari în Transilvania și românii doar 73. Când ar fi avut majoritatea în parlament cei 73 de parlamentari români? Scopul legii electorale: „*nu a fost altul, decât ca națiunea română să nu poată avea nici în viitor nici umbră de reprezentatiune, fie aceea și numai o minoritate*”.³³ Ungurii au avut toate drepturile electorale. Românii nu.

Și totuși, scrie Barițiu, ungerii sunt aceia care îi învinuiesc de idei revoluționare care conduc la violență, la fel de fel de mișcări populare. Despre Conferința Națională din 1/13-4/16.I.1861 spuneau, de exemplu, că a fost inspirată din Convenția revoluționarilor francezi din 1792. Și această învinuire este îndreptată către Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu. Iar cel ce o făcea era un aristocrat secu. Acel aristocrat nu cunoștea istoria Franței. Acolo toți locuitorii câți dispuneau de proprietate aveau dreptul la vot, de a alege și de a fi ales. Censul era foarte mic, permițând astfel accesul la activitățile politice și a celei mai sărace părți (care plătea o contribuție cât de mică) din starea a treia a națiunii franceze. Situația, am văzut, nu era asemănătoare în Transilvania unde o întreagă națiune, cu mici excepții, era exclusă de la exercitarea drepturilor politice.

Românii din Transilvania, explica George Barițiu, se găseau în cazul ocupării unei funcții oficiale, într-o situație ingrată, deosebit de umilitoare. Ei ca și ungerii și sașii și secuii erau obligați să jure că

---

³¹ *Ibidem*, p. 71.

³² *Ibidem*, p. 77.

³³ *Ibidem*.

vor apăra uniunea acestora împotriva românilor, adică a națiunii tolerate. Sau cu alte cuvinte: oficialii publici care ar fi de naționalitate română, ar trebui să jure, că pe națiunea lor au să o privească numai de suferită în țara aceasta până la buna plăcere a celorlalte trei națiuni, că religia ei orientală încă „o vor privi tot numai ca *tolerată* ca pe cea mozaică, și că oricând românii s-ar scula cu vreo pretensiune către vreo castă, națiune, oraș ori persoană particulară însă nobilă, atunci acei oficiali de sânge românesc îndată să se scoale asupra conaționalilor și să ajute a-i reînfrâna și culca la pământ”.³⁴

Publicistul transilvănean, bun cunoscător al istoriei Transilvaniei și ai vechii ei legislații, dăunătoare și transformată în instrument de asuprire a românilor de către cercurile conducătoare ale Ungariei, Transilvaniei și Austriei a făcut o analiză concretă a acelor legi vechi, asupritoare, a arătat în mod concret articolele de lege ce trebuiau excluse din legislație sau modificate etc.

Dar în condițiile celei de a doua jumătăți a secolului al-XIX-lea când românii – cu toate restricțiile la care erau supuși la accesul în școli, facultăți, la obținerea de burse de la statul maghiar, accesul la funcțiile publice, restricțiile la învățarea de meserii și pătrunderea în organizațiile țehale, așezarea în orașe, restricții de a purta anumite costume, pălării, căciuli, considerați tolerați în țara lor etc., au reușit totuși să-și creeze o elită proprie destul de numeroasă – guvernanții nu mai puteau conduce țara fără participarea românilor, fără a li se stabili drepturi egale fundamentale politice, civile, religioase, culturale, egale cu a celorlalte naționalități conlocuitoare. Ba mai mult cu o constituție veche, cârpită, echivocă, discriminatoare era imposibil a menține liniștea și prosperitatea întregii populații transilvănene. De aceea – scria marele patriot transilvănean: „națiunea română atât în 1848 cât și în anul 1860 a cerut dietă *constituitoare*, care să fie chemată a elabora o constituțiune cu totul nouă pentru marele Principat al Transilvaniei. În acea dietă numai se poate și trebuie să se ia la reviziune strânsă toată constituțiunea Transilvaniei. Să pună oricine mâna pe cuget și să mărturisească, dacă se mai poate oare, ca o asemenea constituțiune să se mai revadă și reforma fără intervenirea activă a națiunii românești prin reprezentanții săi naționali, care singuri pot fi și competenți și capaci (destoinici) de a descoperi și propune dorințele și amarele năpăstuiuri, de care a suferit și parte încă mai suferă acest popor, cum și a-i apăra

---

³⁴ *Ibidem*, p. 82.

cu bărbăție toate interesele naționale, politice, civile, ecleziastice, scolastice ș.cl.”³⁵

Conferința Națională a Românilor a avut loc ca urmare a prevederilor Diplomei imperiale din 20 oct. 1860. Într-o frază aceasta stipula: „În constituțiunea și legile de până acum ale Ardealului sunt a se face schimbări adânc tăietoare”³⁶

La 21 dec. 1860 Baronul Kemény, cancelarul provizoriu al Transilvaniei, este urgentat să convoace conferința frunțașilor națiunilor, confesiunilor și claselor din principat, în vederea organizării Dietei Transilvane. Cu privire la reorganizarea guvernului transilvan, de asemenea i s-au dat instrucțiuni clare, să țină seama și de naționalitățile și de confesiunile, care până atunci nu au fost luate în considerare. I se cer proiecte urgente în privința unei noi reorganizări administrative a Ardealului și întrebuițarea diferitelor limbi ale țării în oficiile publice.

Conferința regnicolară a fost fixată pentru data de 11 febr. 1861.

Dar înainte de aceasta, am arătat că a avut loc *Conferința Națională a Românilor*. Aceasta a fost prima întrunire mai mare după 3/15 mai 1848, s-a desfășurat am văzut mai sus, într-un înalt spirit de solidaritate națională, de disciplină și de înaltă înțelegere a momentului istoric în care se găseau atunci românii ardeleni.

Delegații și frunțașii ardelenilor au analizat temeinic în cele patru zile cât a ținut conferința toate problemele arzătoare legate de prezentul și viitorul națiunii române transilvănene, amenințată de maghiarizarea forțată pe care o intenționa statul maghiar.

La această adunare, românii au înțeles cu mult mai bine adevărul, că toți românii, *fără deosebire de confesiune*, sunt frați de același sânge și că deosebirea de confesiune nu-i mai poate despărți pe unii de către alții, în cauza națională politică română. În acest spirit s-a consemnat în protocol, în mod solemn, că „*afurisit să fie acel român, care va mai încerca să strice această legătură frățască*”³⁷.

Memorandul prezentat în adunare care propunea, printre altele, să se înființeze de urgență o facultate juridică română; să se creeze o societate literară pentru cultura limbii și pentru înaintarea culturii naționale; să se ridice un monument la Blaj pentru Samuel

---

³⁵ *Ibidem*, p. 91.

³⁶ Valeriu Moldovan, *Dieta Ardealului din 1863-1864*, Cluj, 1932, pp. 29-30.

³⁷ *Ibidem*, p. 25.

Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, iar altul la Sibiu sau Avrig pentru George Lazăr, demonstrează că opinia publică românească progresase mult, ea era preocupată și de alte probleme, în afară de cele politice. Se conștientizase că existența națională se menține și prin cultură, prin istorie, prin școală, cinstirea memoriei și înaintașilor etc.

La întoarcerea acasă membrilor marcanți li s-au făcut primiri entuziaste. Șaguna a fost sărbătorit la Sibiu, Șuluțiu la Blaj și G. Barițiu la Brașov.

1.4. Conferința naționalităților conlocuitoare din Transilvania ținută la Alba Iulia în 11 februarie 1861

În străduința sa de a împăca națiunile din Transilvania între ele și a le conduce mai ușor, împăratul austriac a dat dispoziție să se țină conferințe comune ale acestora pentru a dezbate problemele asupra cărora nu avea încă puncte de vedere comune. În Transilvania noul numit cancelar baron Francisc Kemény a convocat această conferință pe 11 februarie 1861. Conferința, scrie Barițiu în *Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă vol. III* nu a fost văzută cu ochi buni de unguri. Cu o lună înaintea conferinței, ungurii au răspândit zvonuri că românii s-au înarmat pentru a lovi în unguri. Ca urmare a acestor minciuni, nu a lipsit mult ca în orașul Reghin și în satele vecine, să se verse sânge de români de către secui, sub pretext că aceștia trebuiau să se apere de români.

În realitate nu a existat nicio mișcare a românilor. Au fost numai pretexte de ale lui Kemény. Ca urmare venirea și intrarea episcopilor români, dar și a lui Kemény la Alba Iulia s-a făcut în liniște, fără pompă.

La debutul conferinței, Kemény a declarat că, convocarea conferinței „ar fi numai, ca să se delibereze asupra unui proiect de lege electorală pentru dieta viitoare a Transilvaniei. Dar voturile acestei conferințe vor fi doar consultative.

Primul orator, Haynald, episcopul romano-catolicilor unguri, a susținut că 1848 este un drept istoric al ungarilor, conferința din 11 febr. 1861: să recunoască Uniunea Transilvaniei la Ungaria. Să se convoace numai dieta Ungariei, la care mergând și deputații din Transilvania să ia parte la lucrările ei însă numai ca unguri. De celelalte popoare ale țării, Haynald nu voia să știe nimic. Atitudinea episcopului ungar era în fond îndreptată și împotriva împăratului,

care l-a numit în funcție. Atitudinea lui Haynald a fost susținută și de com. Dominic Teleki, „care-i cheamă pe viitorii deputați la Pesta”.

În cuvântul său, mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu le spune invitaților că a venit timpul să ne mai și înțelegem unii cu alții frățește, „că însă românii sunt îngrijorați văzându-se față în față numai 8 români cu 24 de unguri; cu toate acestea românii vor spune adevărul chiar și de ar fi toată națiunea secuio-maghiară de față. Mai departe mitropolitul Al. S. Șuluțiu afirma punctul de vedere al românilor că fără naționalitate *nu e cu putință nici-o libertate adevărată*; probează apoi mai departe, că și națiunea română se bucurase odinioară de libertatea sa națională în această țară. În fond, explica Șuluțiu, românii nu vor altceva decât să reintre în deplină folosire a libertății lor naționale, adică ei vor să recâștige ceea ce au avut, ceea ce ungurii le-au încălcat în picioare, prefăcând popoarele nemaghiare în maghiari; Românii, a demonstrat Al. Sterca Șuluțiu, nu pot și nu vor primi niciodată legile dietei maghiare din 1848. Delegații unguri au luat cuvintele calde, sentimentale de frate, frățietate, sora – națiune, exprimate de mitropolit ca niște ironii, atât de porniți erau împotriva celei mai numeroase naționalități transilvănene.

Delegatul ungar, Ștefan Horváth iritat de argumentele românilor, dar mai mult pentru că ideile au fost expuse în limba română, a declarat că se alătură propunerii lui Haynald.

Delegatul sașilor, Konrad Schmidt, a declarat că respectă diploma din 20 oct. 1860 și nu va merge la Pesta, ci la dieta Transilvaniei. A propus o altă lege electorală care să nu aibă nicio legătură cu numărul *poporațiunii*, ci numai cu numărul diverselor clase de locuitori, precum și proprietari de pământ, comerț, industrie, locuitori orășeni, alții săteni, tot separat. „După proiectul lui Schmidt ar fi avut și români, vreo 28 de deputați ca din grația celorlalte naționalități. S-a luat și acest proiect la protocol, iar în dezbateri nu s-a dat”.³⁸ Deci sasul propunea o lege favorabilă sașilor, celei mai slab, mai reduse ca număr de populație în Transilvania. Deputații Gál și Zeik au susținut tot propunerea lui *Haynald*.

În ședința din 12 febr. 1861 a luat cuvântul episcopul Andrei, baron de Șaguna, tot în limba română. Națiunea română – a spus A. Șaguna – aspiră la libertate și luminare. Acesta nu este produsul unui moment, ci este eflussul firesc al vieții sale practice. Națiunea română sub libertate înțelege: Starea cea normală a patriei, care asigură viața

---

³⁸ *Părți alese din Istoria Transilvaniei, vol. III, p. 95.*

și onoarea națiunii române. Sub cultură ea înțelege folosirea de acele mijloace, pe care le dă constituția cu respect de limbă, naționalitate și confesiune. Acestea sunt fondate în natura și scopul suprem al românilor este ca să se ajungă la starea constituțională, de care s-a bucurat odată împreună cu celelalte națiuni. Lucru minunat și dumnezeiesc este acesta; căci iară tendința este una, scopul e unul: *libertatea națională*; mijlocul încă e unul, viața constituțională. Diversitatea opiniilor, susținea A. Șaguna, nu este anticonstituțională, nici antipatriotică, nu este izvorâtă din antipatie, de ostilitate, ci este o convingere morală. Deosebirea de limbă nu mai este o pedeapsă așa cum susținea vechiul testament. După noul testament ea este darul lui Dumnezeu. Deosebirea aceasta reprezintă patria și naționalitatea, viața constituțională³⁹.

Un delegat pe nume Dobay le-a spus prelaților români să retracteze tot ce au spus, deoarece pare un produs al Convenției revoluționare a Franței, relatează Barițiu. Majoritatea în număr de 27 membri a votat propunerea lui Haynald, în cei 27 se includ și 3 sași care au votat cu ungurii. Haynald l-a amenințat pe episcopul Șuluțiu că o să-l reclame papei de la Roma pentru că a citat date istorice despre persecutarea cândva a românilor de către papalitate. Deci aristocratul episcop Haynald era pornit rău împotriva greco-catolicilor români din Transilvania.

Ca urmare a Conferinței de la Alba Iulia, românii au început căutarea și aplicarea unor noi forme de organizare împotriva maghiarizării și desființării națiunii române. Au devenit mai activi și mai întreprinzători în politică.

Supărarea episcopului și muștrarea mitropolitului A. Sterca Șuluțiu nu era întâmplătoare. Prelatul român a afirmat în cuvântarea sa la conferință că „Noi la unirea Transilvaniei cu Ungaria, numai sub acea nestrămutată condițiune ne-am putea învoi cândva și la timpul său, dacă înainte de toate în cea mai de aproape dietă a Transilvaniei, ați abroga batjocura legilor avitice a patriei, privitoare la națiunea noastră, și prin o lege pozitivă și nouă ați recunoaște-o sărbătorește de națiune legală, cu privilegii de limbă în administrația publică și cu un drept de reprezentare în dieta țării în proporția în care națiunea noastră suportă sarcinile publice și contribuie cu averea, sângele și viața sa la apărarea patriei noastre comune”.⁴⁰ Această propunere era în fond cerința românilor ca la proxima dietă să se decreteze *solemn*

---

³⁹ *Ibidem*, p. 96.

⁴⁰ cf. Valeriu Moldovan, *Dieta Ardealului din 1863-1864*, Cluj, 1932, pp. 28-29.

înarticularea națiunii române ca a patra națiune, recipiată și legală în Transilvania, înzestrată cu drepturi de limbă, în administrația publică și în toate acele privilegii politice și civile de care s-au bucurat celelalte națiuni și în deosebi cea maghiară.

În fond independența Ardealului față de Ungaria era recunoscută prin actul împăratului, prin care a somat națiunile din Transilvania să facă propuneri în privința unei legi electorale pentru Ardeal, Deci obiectul conferinței era limitat la aceasta chestiune. Și tot în aceeași Diplomă din oct. 1860, am arătat mai sus, erau necesare modificări esențiale în legile Principatului, recunoscute de însuși împăratul pe care le-a numit: „*schimbări adânc tăietoare*”⁴¹.

În aceeași perioadă la Viena se lucra intensiv la o nouă patentă destinată să completeze *diploma* din 20 oct. 1860. La două săptămâni după conferința regnicolară din Alba Iulia a fost promulgată, împreună cu o serie de legi și autografe împărătești, menite a da o organizație definitivă imperiului austriac așa numita patentă imperială din 26-februarie 1861.

Patenta din 26 februarie 1861 menită să completeze numai diploma din 20 octombrie făcea însă o schimbare esențială în puterea legislativă.

În diplomă puterea legislativă centrală era prevăzut s-o exercite un senat imperial, compus dintr-o *singură cameră*, dispunând de un număr de aproximativ 100 de membri.

Patenta din februarie și legea anexată la ea a creat un parlament central compus din *două camere: din casa de sus (Herrenhaus)* și din *camera deputaților (Reichsrath)*.

Casa de sus, se compunea din membrii de drept, invitați de însuși împăratul, recrutați din următoarele categorii:

- a) membrii de drept *prin naștere*: arhiducii casei imperiale;
- b) *ereditarii*, - copii majori ai familiilor aristocratice funciare;
- c) demnitarii bisericești;
- d) alte personalități proeminente și binemeritate din țară.

Acordarea dreptului de inițiativă legislativă parlamentului, *reprezenta un protocol spre un adevărat constituționalism*. Dar articolul 13 acorda parlamentului central, ca în timpul vacanțelor corpurilor legiuitoare, să poată lua măsuri de natură urgentă chiar și în materie legislativă, iar pentru asemenea măsuri guvernul nu răspunde în fața parlamentului, ci doar să comunice motivele, pentru

---

⁴¹ cf. *Ibidem*, pp. 29-30.

care a procedat fără să fi întrebat parlamentul. Mai lipseau din constituție *imunitatea deputaților și răspunderea ministerială*.

Dar atât Diploma imperială din 20 oct. 1860 cât și Patenta imperială din 26 febr. 1861 au ordonat restaurarea autonomiei comunale și județene. *Tocmai în jurul reorganizării acestor organisme de administrație locală s-a pornit o agitată viață politică, îndeosebi în Transilvania. Aici s-au dat lupte crâncene între nobilimea maghiară și elita fruntașă românească. Ungurii voiau să-și mențină vechile lor privilegii, pe când românii cereau egală îndreptățire națională, reprezentare proporțională și acces la serviciile publice.*

Românii s-au organizat foarte bine în județele Alba Inferioară, Alba Superioară, Cetatea de Baltă, Cojocna, Făgăraș, Hunedoara, Năsăud, Sălaj, Turda și Zărand, măsurându-și pentru întâia oară puterile cu foștii lor stăpâni feudali.

Între timp la guvernul ardelean din Cluj a sosit decretul împăărătesc despre convocarea Dietei Transilvaniei, pe data de 4 noiembrie 1861. Guvernul maghiar de la Cluj a sabotat convocarea Dietei. Baronul Kemény a supus decretul împăărătesc de convocare a Dietei spre dezbateră celor 11 consilieri guvernamentali de la Cluj. Au votat pentru convocarea Dietei 3 consilieri guvernamentali români și un sas, restul au votat propunerea lui Kémeny *de a nu se execută* ordinul împăărătesc. Deci primul pas către o nouă Dietă transilvăneană a fost sabotat de către unguri. Românii au luat și ei contra măsuri. În 31 oct. 1861 românii s-au prezentat în audiența la împărat, cerând măsuri împotriva guvernului ardelean recalcitrant. Peste câteva zile au prezentat și un protest energic al românilor din Ținutul Năsăudului, i-a urmat un memoriu documentat prezentat de mitropolitul Al. Sterca Șuluțiu guvernului de la Viena. Acțiunile au avut succes. Cancelarul Ardealului, Kemény și guvernatorul Ardealului Miko Emerich sunt înlocuiți. Au fost numiți: Cancelar al Ardealului Francisc Nádasdi și un vicecancelar german în persoana baronului Reichenstein. Iar guvernator a fost numit Ludovic Foliot-Crenneville, care-i avea de vicepreședinți pe românul baron Vasile L. Pop și pe ungurul D. Kozma.

„După schimbări în guvernul ardelean au urmat și schimbări în comitate. »S-au numit câțiva comiți supremi români, care s-au îngrijit, ca corporațiile autonome să fie constituite în mod mai corespunzător intereselor românești, numind și în slujbele județene o mulțime de români«”⁴²

---

⁴² *Ibidem*, p.36.

Erau însă mai mult semne de bună voință față de români, fără ca în întreg anul 1862 să se fi luat vreo măsură pentru convocarea dietei ardelenne. Maghiarii se opuneau în continuare noii constituții. Ba mai mult dieta ungară, întrunită la Pesta, în ziua de 6 aprilie 1861, a votat o adresă către împărat, în care cerea restaurarea integrală a legiuirilor din 1848, unirea Ardealului cu Ungaria și reîncorporarea Croației și Slovaciei. Împăratul și-a menținut punctul de vedere al diplomei și patentei. În luna august Ungaria a votat o nouă adresă. Împăratul ca drept răspuns a dizolvat dieta.

Ungurii au reacționat părăsind Senatul imperial din Viena. I-au imitat cehii și croații, care s-au retras și ei pe rând din Senatul din Viena, primejduind astfel ideea de unitate a imperiului, care avea în acest caz nevoie de o demonstrație de aderență răsunătoare în favoarea constituției. „Acesta nu putea veni decât din Ardeal. În scopul acesta s-a convocat dieta Ardealului pe ziua de 1 iulie 1863 la Sibiu”.

Împăratul încercând să și-i apropie pe români recurgea la foarte multe gesturi prin care le dădea să înțeleagă că îi apreciază și este gata să le rezolve cererile fundamentale de recunoaștere a națiunii române.

Printre gesturile folosite de împărat sunt și acelea de a le acorda unor români decorații, medalii pentru diferite merite, acordarea de ranguri nobiliare, bisericesti etc. Barițiu povestește în Părți alese din istoria Transilvaniei că în 1862, ziarele din Pesta și Cluj, ca „*Ország*” și *Közlöny* anunțau în 1862 că împăratul Austriei a acordat gradul de cavaler unui număr de 40 de români, de baron unui număr de 20 și de grof unui număr de 8 români din Transilvania. Dar, spune Barițiu, nicio lege a Transilvaniei „nu cunoaște ranguri de grofi și de baroni și nici chiar de cavaleri (equites, Ritter), ci aici se știa numai de nobili privilegiați, de o castă feudală privilegiată cu drepturi sau nedrepturi egale, iară diferența între ei o făcea numai averea materială, inteligența și superioritatea spirituală. Rangurile numite acilea au fost și sunt pentru aceste țări tot atâtea plante exotice importate din Austria și de aiurea din zilele lui Leopold I spre a învrăjbi pe familiile aristocratice și a le împintena vanitatea lor”.⁴³ Împăratul nici că putea găsi – explică istoricul român – un dar mai periculos decât acele ranguri spre a produce rivalități, a dezbină familia și a le neferici așa cum au văzut românii la compatrioții lor unguri exemple în acest sens. Și aceasta o făcea suveranul austriac

---

⁴³ cf. G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei ... vol. III*, p. 151.

când rangurile dispăreau mereu din mai multe constituții și legislații ale statelor europene, când acelea erau casate și în România. De aceea, scrie Barițiu, „*Gazeta Transilvaniei*”, a protestat cu tărie împotriva unui asemenea plan. O asemenea aristocrație fără merite, fără știință, fără morală, va ajunge și a ajuns în fapt de râsul și disprețul celorlalte naționalități.

Împăratul făcea baroni și grofi într-o țară în care și acum, în 1862, ca și treizeci de ani mai înainte, școlile românești erau slab înzestrate, profesorii slab plătiți, slab calificați. Preoții și ei slab plătiți, insuficient calificați, nu exista nici măcar o disciplină a preoților, bisericile prost întreținute, poporul pretinde a alege pe parohi, perioade îndelungate nu s-au ținut sinoadele. Era foarte necesară ținerea unui sinod „spre a delibera despre mijloacele, prin care s-ar putea îndrepta defectele și statori un rând conducător la scop”⁴⁴.

Deci în loc să creeze condiții pentru a forma o *meritocrație*, o categorie de oameni bine pregătiți, care să ajute la progresul țării, se crea o categorie de oameni îngâmfaiți cu pretenții la lux, care considera munca o rușine etc.

Nici sașii, explica Barițiu, nu au avut baroni și grofi mulți. Ei însă dacă au fost favorizați de legi să se îmbogățească, să ajungă la stări materiale foarte bune, *chiar din condiția lor de simpli cetățeni și chiar de țărani tot au înaintat până la cele mai înalte funcții în stat*. Românii făcuți baroni și cavaleri nu primeau moșii și domenii prin care să-și creeze o stare materială pentru a-și menține rangurile. Nu a fost însă tot așa în perioadele în care a fost creată nobilimea maghiară. „Pe când se crea dintre unguri – scria Barițiu în „*Gazeta Transilvaniei*” într-un articol publicat în numerele 95 și 96 din 1862 – grofi și baroni, se împărțeau totodată și moșii și domenii, pentru ca să aibă din ce a-și susține rangul și a-și asigura viitorul familiilor”⁴⁵.

În afară de nobili, grofi în acele zile imperialii le mai aruncau românilor o nadă, un os: *un patriarhat românesc*. „Toate acestea cu scopul de a ne atrage în senatul imperial, ca și cum nu ar mai fi fost alte rațiuni sănătoase spre a ne câștiga ca să ne devotăm pentru integritatea monarhiei. Ne țineau de simpli și tâmpiți la cap. Dară ce să mai ascundem pisica în sac, se aflau și între noi unii găgăuți”⁴⁶.

---

⁴⁴ *Ibidem*, p. 148.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 152.

⁴⁶ *Ibidem*.

Totuși Barițiu nu neglija schimbările și mișcările sociale și naționale, guvernamentale, de natură liberală democratică. Era ceva mai mult decât în trecut. Dacă ungerii nu s-ar fi opus, românii ar fi câștigat totuși ceva. Barițiu considera că românii transilvăneni se apropie de o epocă nouă în starea națională și politică în imperiul austriac, dar nu numai aici, ci și în Principate.

„Ne apropiem – scria el – de o epocă nouă pentru națiunea română. În această monarhie ajungem într-un corp legislativ, în care va răsună și limba noastră națională ca limbă de parlament. În vecina Românie se consumase fuziunea celor două principate într-un singur stat și totodată se executa mult dorita secularizare a mănăstirilor închinată”⁴⁷.

Optimismul lui Barițiu a fost confirmat și de faptul că românii au primit în anul 1863 aprobarea pentru a doua conferință națională.

1.5. A doua Conferință Națională a românilor transilvăneni ținută în luna aprilie 1863

Ca răspuns la o nouă petiție adresată de românii ardeleni în frunte cu Andrei Șaguna, pentru aprobarea unei noi conferințe naționale, împăratul avizează favorabil printr-o scrisoare datată 20 febr.1863. În scrisoarea de la împărat se arată că acesta permite celor doi președinți ai Conferinței Naționale Române ținută în ianuarie 1861 să poată „Conchema cât mai curând în același oraș 120-150 dintre indivizii mai însemnați ai națiunii române din acest mare principat la o conferință continuativă ... Alegerea persoanelor să se facă dintre indivizii mai însemnați ai națiunii române din acest mare principat. Alegerea persoanelor care vor fi chemate (convocate) și stabilirea termenului adunării, precum și conducerea consultărilor să se facă astfel încât ele să decurgă cu seriozitate și demnitatea corespunzătoare. Conducerea lucrărilor v-o încredințăm Excelenței Tale și Excelenței Sale arhiepiscopului greco-catolic din Blaj Alexandru Sterca Șuluțiu, în calitate de arhipăstori și respectiv prezenți.

Apoi urmează alte recomandări, pe care suveranul dorește să le aducă la cunoștința celor doi prezenți. Conferința – se arată în scrisoare: „este de dorit să dureze cât mai puțin, «să fie cât mai scurtă»” pentru ca nu cumva prin îndelungata absentare a acelor

---

⁴⁷ *Ibidem.*

funcționari care vor fi convocați, serviciile publice să sufere vreo întârziere.

Actul în sine este foarte instructiv, remarca G. Barițiu, în „Părți alese din istoria Transilvaniei, ...”, vol. III. Solicitarea președinților a fost înaintată la Viena în 31 dec. 1862, rezoluția s-a dat în 17 februarie 1863, adică – în acele condiții s-a dat relativ prea curând. Apoi, am văzut, se cerea convocarea conferinței cât mai în grabă; se presupune că la conferință vor fi invitați și funcționari români, precum s-a și întâmplat de fapt.

„Pentru ce astă dată atâta grabă din partea curții imperiale? Cauza era învederată: Rezistența încordată și necurmată amenințătoare a ungarilor, care nu voiau să audă de unitatea monarhiei și de parlament comun, iară o parte-mare din ei ținea cu cerbie la proscripțiunea proclamată de către conventul revoluționar din 14 aprilie 1849. Cehii din partea lor cereau monarhie federativă după provincii și s-au retras din senatul imperial. Croații nu voiau să meargă nici la Pesta nici la Viena. Cabinetul nu se încredea nici lor pe deplin. De aceea s-a îngrijit ca și astă dată să ia parte cât mai mulți funcționari la conferință”⁴⁸.

Între 1860 și 1863 au fost numiți în funcții un număr aproape dublu de români decât fuseseră în cei zece ani ai absolutismului. Au fost numiți ca prefecți (comite supremi) un număr de șapte persoane bine cunoscute în Transilvania, în comitate: *Buteanu în Dăbâca, Ladai în Alba-Superioară, I. Pușcariu în Cetatea de Baltă, Fr. Nopcea în Hunedoara, Bran de Lemeni în Făgăraș, Al. Bohățielu în Năsăud și Ilie Măcelariu în Miercurea*. În comitatul Clujului locuit în cea mai mare parte de români, funcționa în acea perioadă ca prefect-administrativ br. Ludovic Josika, provenit dintr-o familie de origine română maghiarizată. La instalarea sa în funcție L. Josika a ținut o cuvântare favorabilă românilor în care chema la conviețuire pașnică și înțelegere pe toți locuitorii districtului, indiferent de naționalitate. Oricum în cercetările sale istorice, Barițiu l-a apreciat favorabil, obiectiv pe Ludovic Josika.

Data conferinței naționale au stabilit-o cei doi arhieri pentru 7/19 aprilie 1863. Dar imediat, după fixarea datei conferinței a și început discordia între cei doi conducători ai confesiunilor românilor ortodocși și greco-catolici. A. Sterca Șuluțiu voia să-i invite pe toți înalții funcționari (de la guvern, din județe, directori de școli, cu un cuvânt *toți funcționarii* mai de frunte, iar din preoții de ambele

---

⁴⁸ *Ibidem*, p. 155.

confesiuni câte 25. Numai după aceea mitropolitul Șuluțiu lăsa în voia clerului și a mirenilor fruntași, ca sub conducerea protopopilor să-și aleagă reprezentanții lor care vor veni la conferință, adică 25 preoți și 50 mireni.

Episcopul Andrei Șaguna, după convocarea la Sibiu a unor bărbați fruntași din afară și din localitate s-a decis pentru numirea și nu alegerea celor 75 de membri, câți reveneau de partea confesiunii sale.

Aceste diferențe de procedură au provocat însă o nouă dezbinare între ortodocși și uniți, care au durat câțiva ani.

Inițiativa mitropolitului Șuluțiu și a altor câțiva delegați de a-l ruga pe Barițiu să compună câteva paragrafe de regulament ca proiect, pe care să le transmită celor doi președinți pentru revizuire, urmând a-l supune apoi spre aprobare a fost înțeleasă de A. Șaguna ca o jignire și dispreț al persoanei sale. El a respins proiectul, spunând că „regulamentul sunt eu ca președinte”.

La cele două cauze a mai intervenit un alt caz de nervozitate legat de persoana lui Barițiu. În noaptea premergătoare conferinței, Barițiu a fost chemat la o convorbire între patru ochi cu B. L. Pop, unul din cei doi vicepreședinți ai guvernului. Barițiu și-a dat însă seama că subiectul nu poate fi altul decât *Diploma și Patenta*.

Intriganții de profesie lansaseră zvonul că politicianul român se opune Diplomei și Patentei imperiale. Barițiu ripostează acestor zvonuri. El amintește evenimentele istorice prin care autonomia Transilvaniei fusese mereu îngustată și încălcată în picioare... „Eu însă în 1863 – scria istoricul român -, nu puteam să dau crezământ nici austriecilor; văzusem până atunci prea multe constituțiuni și sisteme politice inaugurate cu mare pompă și iute delăturate. Nu mai credeam la nimeni”⁴⁹.

Chemat de B. L. Pop ca să se declare pe față, în auzul lumii pentru actele împărătești, pentru integritatea monarhiei și participarea Transilvaniei la senatul imperial ca la unicul parlament central pentru monarhia întreagă, Barițiu i-a răspuns acestuia astfel: Cuprinsul actelor împărătești l-au primit cu profundă recunoștință homagială. Pentru intrarea țării noastre în parlamentul central vor vota numai după ce promisiunile făcute atât țării noastre comune, cât și anume națiunii române vor fi regulate aici acasă, în dieta ei, sancționate de

---

⁴⁹ *Ibidem*, p. 160.

monarh și cuprinse în diploma inaugurală consacrată prin jurământ”⁵⁰.

B. L. Pop, A. Șaguna ca și A. S. Șuluțiu puneau mare accent pe promisiunile Vienei. Ei spuneau „Să facem întru toate pe voia monarhului”; care „ne va face pe voie”. B. L. Pop nu l-a putut convinge pe Barițiu. S-au despărțit supărați. „Eu apoi am plătit amar cerbicia mea” în trei ani următori, iară cei trei bărbați eminenți au plătit și mai scump sinceritatea lor”⁵¹.

Conferința a II-a Națională a românilor convocată pentru 7/19 aprilie a intrat, de fapt, în miezul problemelor pe 8/20 aprilie prin două discursuri separate ale celor doi președinți.

„Nicio linie să nu ne abatem de la politica noastră ce am avut-o până aici, că a fost foarte bună și bine nimerită” îi îndemna A. Șaguna pe români în ședința inaugurală. Dar abia trecură doi ani și românii au fost îmbrânciți de către alții, dați la o parte și aproape de pieire, constata Barițiu. Loialitatea deplină în imperiu a lui Șaguna a fost înșelată. La rândul lui B. L. Pop a ținut o cuvântare din care se degaja impresia precum că majoritatea conferinței sau chiar și a națiunii ar fi împotriva diplomei și patentei cu atâta patos le-a luat apărarea vicepreședintele guvernului.

Cerând cuvântul în a doua ședință și Barițiu, abia după câteva fraze pronunțate, președintele Andrei Șaguna i-a tăiat vorba. Barițiu continuă și declară că el nu este contra diplomei și patentei, ci împotriva dualismului, rezervându-și dreptul de a reflecta în cursul dezbaterilor „la câteva condițiuni ale adevăratei libertăți, care lipsesc din actele împărătești.

În cea de a III-a ședință Barițiu își citește amendamentele sale referitoare la libertățile publice, precum libertatea personală, a cuvântului, a presei, securitatea domiciliului ș. a. După cele întâmplate cu înalți funcționari și cu episcopul Șaguna, Barițiu nu a vrut să facă parte din deputăția care va merge cu adresa de mulțumire la împărat.

Ultima zi a conferinței a decurs într-o atmosferă tensionată. A. Șaguna, de ex. și-a retras un concept de adresă pe care-l transmisese secretarului Barițiu pentru a-l citi în ședință. Unii au spus că nu trebuie citit, ceea ce l-a supărat pe episcop, retrăgându-și conceptul. Mulți au plecat de la această conferință nemulțumiți, cu insatisfacții. Toți erau însă uniți în *sfintele lor scopuri* „difereau numai întru

---

⁵⁰ *Ibidem.*

⁵¹ *Ibidem.*

alegerea momentelor acomodate pentru acțiune, sau și a mijloacelor ducătoare la scop, pe care nedeprinși cum eram, le alegeam foarte cu anevoie și mai mult pe nimerite. Se înțelege apoi și nespus de nimeni, că numeroși membri câți erau totodată funcționari de stat, se simțeau foarte jenați oricând răsuna în adunări câte o cuvântare mai liberală și nu de tot ultraleală și ultrahomagială”⁵².

Deputăția națională a plecat cu adresa la Viena cu Andrei Șaguna în frunte, unde în 4 mai 1863 a fost primită în audiență la împărat. A fost o audiență sărbătorească. În alocuțiunea sa scrisă cu multă grijă, episcopul îi transmise monarhului, că națiunea română este fericită pentru că credința și devotamentul său către tron și patrie este nu numai recunoscută, ci și încoronată prin enunțarea îndestulării prea înalte și prin promisiunea unui viitor mai bun, demn de sacrificii; iară acele promisiuni această națiune le va conserva în memoria sa pentru totdeauna. Apoi referindu-se la diploma din 20 oct. 1860 și patenta din 26 februarie 1861, episcopul enunță doleanțele națiunii române în acest principat, cu referire la egalitatea de drepturi naționale și confesionale, îi dă să înțeleagă necesitatea unei revizuiri de așa numitele drepturi istorice într-un stat care voiește a se întineri, a se regenera.

Răspunsul împăratului – după ce a primit și petiția conferinței scrise în original – a fost la adresa românilor, care i-au dat dovezi de credință și devotament. Împăratul spune că primește cu plăcere asigurările delegației care corespundeau pe deplin la grelele *împrejurări de față*, autorizându-i pe delegați să transmită celor care i-au trimis că față de ei El „rămâne și de aici înainte cu bunăvoința și grația împărătească”⁵³. Și iată comentariile lui G. Barișiu, bun cunoscător și subtil analist al evenimentelor, care se întâmplau în imperiul austriac la începutul deceniului al șaptelea al secolului al XIX-lea. Politicianul român a înțeles perfect caracterul fals; lipsit complet de sinceritate al cuvântării împăratului. Iată ce scria el în acest sens: „Cititorul român să-și însemne puținele cuvinte subliniate în această traducțiune. Ele adică însemna, că acea deputațiune a națiunii române a fost dorită și prea bine venită la Viena, căci prezența ei «corespunde pe deplin la grelele împrejurări, între care se aflase în acea epocă monarhia». Atâta ar mai fi trebuit dinastiei și la toți adevărații amici ai integrității imperiului, ca să se mai fi alăturat și națiunea română la neîmpăcătii ei vrăjmași, să fi făcut cauză

---

⁵² *Ibidem*, p. 163.

⁵³ *Ibidem*, p. 164.

comună cu maghiarii, să denege și românii plățirea de contribuțiuni și asentarea de recruți, să conspire cu kossuthianii în spiritul conventului de la Dobrițan din 1849, să dea mâna în Transilvania cu secuii înarmându-se la un loc cu aceia”⁵⁴.

Barițiu povestește din relatările membrilor delegației că populația Vienei, care simțea momentul greu prin care trecea monarhia, discreditarea casei dominante, starea proastă a industriei și a comerțului, a întâmpinat cu bucurie și bunăvoință deputăția românilor.

Guvernul central din Viena își asigurase votul de la națiunile transilvănene: români și sași. Având în vedere trecutul istoric al celor două națiuni, nu a fost prea greu pentru monarhie să-și asigure votul lor. Ungurii însă au refuzat pe moment să recunoască unitatea monarhiei. Mai târziu însă vor renunța la aceasta prin compromisul austro-ungar.

George Barițiu, a fost unul din primii oameni politici transilvăneni, care a înțeles că dezbaterile senatorilor din Viena în perioada iunie-septembrie 1860 odată dezlănțuite nu se vor mai putea limita numai la cele discutate în interiorul spațiului și compoziția membrilor acestor instituții. Problemele cu care se confrunta imperiul austriac erau vitale: de natură economică, politică și confesionale, sociale, naționale. Nemulțumirile erau mari. Absolutismul nu a rezolvat problemele naționale și sociale ale conglomeratului de națiuni, care era imperiul austriac.

Mișcarea națională înăbușită la 1848-1849 și încetinită în perioada 1850-1860 începea și ea să renască. Ungurii încep să se miște, relatea Barițiu într-o scrisoare din 18 iunie 1860 către Iosif Hodoș în timpul dezbaterilor senatului înmulțit din 31 mai-29 sept. 1860. „A sosit timpul – scria el – ca să spargem prin trista tăcere de ani zece”⁵⁵.

Barițiu îi relatează că românii din Țara Bârsei s-au și mișcat deja. Ei au pregătit o petiție către senatori imperiali români semnată de 60 negustori și intelectuali. Istoricul român îi comunică și conținutul petiției – întocmită de el – pentru ca în cazul în care Iosif Hodoș scrie și trimite și el o petiție să știe-ce a scris Barițiu pentru a nu se contrazice.

Pe funcționarii de stat nu i-a solicitat să semneze petițiunea, în care se cere, printre altele, libertatea presei, introducerea limbii

---

⁵⁴ *Ibidem*, pp. 164-165.

⁵⁵ *G. B. C. X*, p. 147.

române în administrație, sistarea supravegherii polițienești la care erau supuși intelectualii, întrunirea sinoadelor, instituirea unui organism colectiv de conducere a națiunii, adoptarea unei constituții a Transilvaniei.

Barițiu îl sfătuiește pe I. Hodoș să se grăbească pentru ca senatul să nu se închidă fără veste – să nu pună probleme care nu-i ating pe ei, rugăminta să fie scrisă de astă dată în limba germană, să nu se întindă la comune prea multe, ci numai la 2-3 comune mari, petiția să fie înmănată direct în mâna președintelui senatului, dacă este posibil să nu se facă deosebirea între uniți și neuniți, să se păzească discreția față de oponenți. „Noi românii numai în o dietă în care să fim reprezentați și noi după ținuturi și, firește după majoritatea populației, ne vom putea înțelege și cu compatrioții noștri unguri și sași; numai în dieta reprezentativă sau nicidecum ...”⁵⁶.

Diploma din 20 oct. 1860 și patenta din 26 februarie 1861 apărute ca urmare a discuțiilor din senatul imperial a creat condițiile unei vii mișcări politice și naționale, condiții care trebuiau exploatare de către români. Orice pasivitate ar fi însemnat moarte națională, deznaționalizarea românilor pe vecie. Adversarii românilor abia așteptau ca ei să lase garda jos.

G. Barițiu, desigur nu era singurul luptător cu inițiativă în mișcarea națională. Un rol deosebit l-au jucat conducătorii celor două confesiuni religioase ale românilor transilvăneni: Andrei Șaguna, episcopul românilor ortodocși transilvăneni și Alexandru Sterca Șuluțiu, mitropolitul greco-catolicilor români ardeleni. Ambii au militat pentru recâștigarea drepturilor politice de către românii transilvăneni. La început pentru câștigarea drepturilor românilor de a ține conferințe naționale, de a-și crea organe de conducere reprezentative, de a se organiza din punct de vedere politic, pentru obținerea dreptului la vot egal cu celelalte națiuni conlocuitoare.

Mult folosită a fost calea petițiilor către împărat de la care așteptau românii recâștigarea drepturilor politice și naționale. Barițiu a fost solicitat să contribuie la întocmirea petițiilor, să facă parte din delegațiile către împărat să facă proiecte de legi, pe care să le supună împăratului sau dietelor transilvănene ș.a.ș.a.

Foarte solicitat era Barițiu să participe la delegații care cereau audiențe la împărat. Dar Barițiu nu dispunea nici de timpul necesar, nici de suficiente mijloace financiare pentru a-și plăti drumul și întreținerea la fața locului. La solicitarea lui A. Sterca Șuluțiu de a

---

⁵⁶ *Ibidem*, p. 148.

face parte din delegația ce va prezenta pe 10 XII 1860 o petiție împăratului în care îi cereau aprobarea unei conferințe naționale, Barițiu răspunde că nu poate merge. Este bolnav și obosit. Nu are nici mijloacele financiare necesare. „În vara și toamna anului (1860 n.ns.) eu am făcut până acum patru călătorii, una în țara vecină, a doua la părinți, cu familia întreagă, iară două la Sibiu. Aceste călătorii mă costară nu numai pondere mare de timp de la ocupațiunile după care trăiesc, ci totodată îmi desecară și mijlocele finanțiale într-o atâta cât acum, fără învederată lipsire a familiei de cele trebuincioase, mi-ar fi curat peste puțină a mai scoate 300-400 florini valută austriacă spre a petrece la Viena pe un timp nedeterminat”⁵⁷.

Îl ajută și pe Iacob Mureșanu în redactarea „Gazetei ...”.

Dar mai avea publicistul român un motiv care-l reținea să facă parte din delegație, un motiv care-l privea numai pe el, apăsându-l sufletește pentru că adeseori, gesturile sale și conștiința sa curată, acceptarea sacrificiilor pentru prosperarea națiunii, erau interpretate greșit, grosolan denaturate. În acest sens, el îi scria mitropolitului Șuluțiu, următoarele „mărturisesc excelență, în comoara conștiinței, că mai am și un alt scrupul care mă privește numai pe mine. Până acu încă se auziră ici și colea șoapte, că dacă eu stau cu atâta zel pentru reușirea cauzei noastre naționale, scopul meu poate să fie vânarea vreunui post mai mare în stat, precum au făcut bunăoară unii pe la 1849/50. Unii ca aceia nu vor să știe că dacă eu aș voi să caut posturi, am să le caut numai în clerul nostru de care mă țin încă și de care nu m-am lăsat cu voia mea niciodată, căci de aș fi voit alte ranguri gulerate am avut timp de ajuns a mă căciuli și a câștiga ceea ce școlărilor mei li s-au dat în acești 10 ani trecuți”⁵⁸.

Barițiu este convins că Delegația care va merge la împărat va avea câștig de cauză. O dovedește și *Proiectul de Program național al conferinței românilor din Brașov și împrejurimi ținute al 6/18 noiembrie 1860*, publicat în *Gazeta Transilvaniei XXIII (1860) nr.50* din 8 XI s. v. La propunerea unora care susțineau necesitatea de a se numi „un cap național”, Barițiu le sugerează, că românii au trebuință de un *congres național*.

În diferite scrisori primite de la Șuluțiu, Șaguna sau alți colaboratori în cauza națională a românilor i se relatează că 3 consilieri guberniali români: I. Alduleanu, P. Dunca și Alex Lazăr, votează întotdeauna pentru recunoașterea Uniunii cu Ungaria din

---

⁵⁷ *Ibidem*, p. 155.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 156.

1848 etc. Barițiu îi spune că din experiența și previziunile sale, din acei români care votează cu maghiarii se va pregăti minoritatea care va face ruptura românilor și trecerea unora de partea ungarilor. Răul ce poate să cadă asupra românilor din votul separat al celor trei consilieri se poate considera prea bine că vine de-a dreptul de la guvernul central. Acei trei români au fost de la începutul carierei lor funcționari ai statului. Toți acei trei români niciodată nu au făcut vreun secret din adeziunea lor la legile ungurești din 1848.

Situația națională precară, greutatea întreținerii unei familii numeroase, precum și alte necazuri nu-i permiteau lui Barițiu să răspundă multor chemări din partea celor doi prelați conducători în fapt ai mișcării naționale românești. În luna noiembrie 1861, de ex., Barițiu a fost nevoit să renunțe la invitația pe care i-a făcut-o mitropolitul Șuluțiu, *conducătorul delegației naționale*, care a acționat la Viena în noiembrie-decembrie 1861 în vederea numirii unui cancelar român. Înainte de aceasta a fost chemat și de la Sibiu de către episcopul Șaguna cu prilejul întrunirii la Viena la începutul lunii noiembrie a *Comisiei naționale permanente*. Șaguna a promis chiar că i se vor suporta cheltuielile cu o sumă anuală de 3.000 f.c. Măgulit de chemare, Barițiu explică faptul că situația sa socială nu-i permite a primi acea însărcinare. Românii transilvăneni nu dispuneau de fonduri care să întrețină un demnitar cu 3.000 f.c. pe an. Barițiu era în situația de a-și întreține familia din 1.600 f.c. ... plus 400 f.c. mai avea alte câștiguri „prin condei, la Fabrica de la Zărnești era asociat cu o sumă de 5.000 f.c., mai dispunea de o avere de 1.000 f.c. Bruma de avere ce strânsese până în 1849 i-au răpit-o secuii în același an, încât a trebuit s-o ia de la capăt pentru a mai strânge ceva pentru asigurarea traiului și educației copiilor.

Părăsind el fabrica pentru o perioadă mai îndelungată patronii îl pot înlocui cu altcineva în funcția de administrator. „De aș fi om cu stare materială mai însemnătoare, de aș dispune peste capitaluri și moșii, vă jur că nu aș aștepta îmbieri oricând e nevoie de cauza națională. În decurs de 1 an făcui șase călătorii la Sibiu; fiecare mă costă 40 f.c. din acelea mi s-au plătit două, iar patru le-am purtat eu spezele. Mulțimea de corespondențe pe care mă fac împrejurările a le întreține cu mai mulți conaționali ai mei încă mă costă bani. Cheltuiesc bucuros pe cât numai poci, dară mai departe nu-mă aflu în stare. Și totuși poci să adaug și atâta că pe primăvara viitoare îmi voi pregăti o pozițiune ca aceea încât să poci călători la Viena în cauza națională, fără ca să fiu silit a cere la națiune, poate, banii de drum,

încolo și în coace, dacă cumva se vor afla undeva de unde să mi se dea”⁵⁹.

Faptul că nu poate răspunde unor chemări, care-i impuneau eforturi financiare pe care nu le putea suporta, nu însemna că i se poate reproșa că nu depune eforturi pentru cauza națională. În condițiile de față, politicianului român îi mai rămânea încă un front larg pentru a conlucra la cauza națională, „poate tocma atât cât ar face și acolo la Viena; de nu și mai mult”, susținea Barițiu.

Într-o altă scrisoare din 18 nov. 1861 exprimându-și regretul pe aceeași temă și dând aceleași explicații, care nu-i permiteau să meargă la Viena, Barițiu scria: „Doamne cum aş sbura de aş putea, pentru ca să iau și eu parte la luptele întru care vă aflați excelența voastră și ceilalți bărbați rezoluți ai națiunii noastre, ci astădată nu-mi rămâne mai mult decât a vă încredința din nou că așa ceva pentru astădată îmi e curat peste puțină”⁶⁰.

În acele condiții tulburi, când nimeni nu avea în clar viitorul și ce cale sigură trebuie urmată, Barițiu considera ca în acea stare de confuzie era lipsă și „aici în țară de oameni” pentru a le desluși unele idei, fapte și acțiuni pe care oamenii nu știau cum să le mai interpreteze și ce să mai creadă.

Barițiu era de părere că de la guvernul central, românii vor câștiga mai mult decât de la unguri, iar ceea ce ne-ar recunoaște ungurii depindea în fond tot de guvernul central, că dacă acesta nu va voi, ungurii nu ne puteau acorda nimic fără aprobarea aceluia. Însă, în același timp, Barițiu se temea că românii cedând pe o cale unilaterală, adică, numai unei puteri legislative, numai guvernului central de la Viena, ori numai celui de la Pesta vor primi ceva pentru care vor plăti un preț prea mare și poate insuportabil.

Se temea Barițiu ca nu cumva din cauza promisiunii ardelenilor sau a îndatoririi de a trimite parlamentarilor *Reichsrath* să se nască; 1) Chiar între români dezbinare, atât timp cât ei nu au avut posibilitatea de a cunoaște voința majorității națiunii sau măcar a elitei noastre într-un congres cu privire la *Reichsrath*; 2) să nu se cadă într-un cumplit război civil; 3) sau ca nu cumva după ani și zeci de ani Transilvania noastră pe calea Vienei și pe calea confederațiunii germane de la Frankfurt să devină fără veste provincie germano-austriacă sau pură germană. Era un sentiment de care se temeau și ungurii și croații, explica Barițiu.

---

⁵⁹ *Ibidem*, p. 162.

⁶⁰ *Ibidem*, pp. 162-163.

Concluzionând cu privire la îndoielile sale referitoare la Diploma din 20 oct. 1860 și a Patentei din 26 febr.1861, învățatul român, scria: „Mai în scurt mie, mi se pare că noi mai înainte de a trimite la *Reichsrath* trebuie neapărat să ne organizăm în sânul nostru. Însuși monarhul puse înainte *înarticularea* națiunii noastre. Dară în ce va sta această *înarticulare*? Cum se vor reglementa referințele noastre către celelalte națiuni conlocuitoare? Cu teritoriu sau fără teritoriu? Și apoi în ce proporțiune să trimită aceste trei națiuni deputați la dieta provincială și chiar pe cei 27 la *Reichsrath*?! Sau că toate acestei chestiuni să se concreadă oarbeii întâmplări și Transilvania *primo primum* să trimită orbește la senatul imperial pe oricine și de oriunde?⁶¹.

George Barițiu îi atrăgea astfel atenția mitropolitului Sterca Șuluțiu și episcopului Andrei Șaguna și în scris nu numai pe calea presei și a congreselor naționale că nu numai *Diploma* și *Patenta* făceau doar numai promisiuni generale, vagi cu privire la rezolvarea problemelor recunoașterii națiunii române și a înzestrării ei cu libertăți și drepturi egale cu celelalte naționalități conlocuitoare. El cerea nominalizarea și stabilirea concretă a acestora precum și fixarea unor căi și termene bine precizate. „Nimic nu trebuia lăsat oarbeii întâmplări”.

Într-o scrisoare expedită episcopului Șaguna cu câteva zile mai târziu, Barițiu expune probleme referitoare la cauzele imposibilității prezenței sale la Viena la discuții, până în primăvara lui 1862, când probabil va fi și mai mare nevoie „de a se afla cineva dintre românii mai independenți acolo în Centrul Monarhiei”.

Dar în afară de cauzele legate de preocupările sale generate de activitățile multiple prin care își câștiga mijloacele pentru întreținerea familiei sale, unii conducători ai românilor au uitat că el, Barițiu, este văzut de guvernul de la Viena și cel de la Pesta *cu ochi răi, ca pe un demagog, de persoană ingrătă*, despre care reprezentanții celor două guverne le-ar putea reproșa românilor „altă persoană mai plăcută nu ne-ați putut trimite în sus?” Barițiu explică și de această dată că atât timp cât este vorba de constituție și dietă, el este mai de folos „aici acasă în țară”.

În corespondența cu cei doi președinți ai *Comisiei naționale permanente* instituită la Conferința Națională de la Sibiu din 1/13-4/16 I 1861 i se cere lui Barițiu punctul de vedere cu privire la dezbaterile Universității săsești în sesiunea din 25 XI 1861-29 III

---

⁶¹ *Ibidem*, p. 164.

1862 la care participau și 4 deputați români în vederea constituirii unui teritoriu național românesc în Transilvania, asemănător celui maghiar, secuiesc și săsesc, ca modalitate concretă a recunoașterii egalității politice a populației majoritare. Barițiu îi scria lui Andrei Șaguna că: a) sașii ar trebui să recunoască faptul că împărțirea veche a Transilvaniei restaurată în aprilie 1861 este rea, chiar foarte rea, și dăunătoare din orice punct de vedere ar fi privită; b) împărțeala austriacă dintre anii 1851-1861 nu era bună, sub nici un punct de vedere și ar fi putut demonstra aceasta pe larg dacă i s-ar cere; c) ar demonstra că este o necesitate imperativă de a se aronda toată suprafața țării din nou; d) însă, Barițiu neagă, pe bună dreptate Universității săsești orice drept, adică legalitatea, competența de a se ocupa de această problemă și cu atât mai mult de a elabora proiecte ale arondării întregii patrii, dar nici măcar al unui proiect al împărțirii așa numitului *Sachsenland* (ținut săsesc). Sașii, observa Barițiu, procedau cu teritoriul Transilvaniei ca și cum acesta ar fi fost o moșie a lor proprie. „Cineva - preciza el - e în dreptul său de a-și împărți după plac numai moșia sa ce o va fi având de proprietate, iară nu și proprietatea altora. Dreptul de a împărți o țară în ținuturi este numai al potestății legislative, adică la noi al suveranului, în coînțelegere cu dieta”⁶².

Sașii trebuiau să țină seama că ei chiar dacă vor întocmi un proiect - pentru a-l ajuta pe suveran în această problemă complicată - trebuiau însă să aibă în vedere, că în dietă vor fi obligați să țină seama și de cerințele românilor în cadrul dietei imediat „ce li se va proclama națiunea la receptă”. Dar, subliniază din nou Barițiu, și o va mai face în diferite conferințe, în corespondență, dar mai ales în presă că: „Transilvania din punct de vedere național, topografic și administrativ totodată, oricâte aș mai avea să zic în această privință, în cele din urmă tot acolo reies că, până nu ne vom împărți, reorganiza și învoi asupra limbii oficiale, după exemplul Elveției, până atunci odihnă la noi nu va fi, ci ne vom tot legăna, clătina și amuți între pofta de a predomini, când a uneia, când a alteia dintre cele trei naționalități transilvănene”⁶³.

Răsfoind cele 10 volume ale corespondenței lui Barițiu, publicate până în prezent, observăm că Barițiu cuprinde în epistolarul său un număr tot mai mare de funcționari din organele locale statale,

---

⁶² *Ibidem*, p. 136.

⁶³ *Ibidem*.

dar și de înalți funcționari de la Viena. Aceasta corespunde unui proces de laicizare a mișcării naționale a românilor ardeleni.

În rândurile înalților funcționari care au făcut reale servicii mișcării naționale la începutul perioadei de liberalizare a imperiului austriac, Dimitrie Moldovan (1811-1889) ocupă un loc de seamă. A îndeplinit diferite funcții publice. Din 1862 a ocupat funcția de consilier aulic, de unde a fost pensionat în 1867. Din acest post i-a făcut multe servicii lui G. Barițiu. Dar foarte valoroase erau știrile primite de la D. Moldovan, deoarece erau bazate pe adevăr, dar și oportune, oferind conducătorilor naționali repere sigure de orientare, pe care le foloseau și în publicistică. Un rol deosebit l-a jucat D. Moldovan în orientarea discuțiilor și oferirea unor lămuriri cu privire la problema dacă românii să ocupe posturi de funcționari în organele de stat sau în Conferința Națională a Românilor din 1/13-4/16 ian.1861.

Dar și Dimitrie Moldovan primea scrisori de la Barițiu, care-l informau despre cele ce se întâmplau în interiorul mișcării naționale românești, despre modul cum interpretau noile acte împărătești, noua situație din imperiu și obiectivele mișcării naționale a românilor ardeleni, despre relațiile și conviețuirea românilor cu ungurii etc. dar și despre modul cum era văzut Barițiu de către unguri, ca unul din fruntașii mișcării naționale românești, ca și despre piedicile ce se pun în calea acestei mișcări.

Interesantă este relatarea de către Barițiu într-o scrisoare din 2 febr. 1861 adresată lui Dimitrie Moldovan convorbirea pe care a avut-o cu un oarecare D. Horváth. Acesta îl oprește într-o zi pe Barițiu și-l întreabă: de ce falsifică gazetarul român datele istorice în *Gazetă* și caută să-și ajungă scopuri private cu asemenea mijloace? Informația o avea, spuse Horváth, de la unii care-i spuneau că Barițiu e un nebun, alții din contră îi ziceau că ziaristul român „ar fi un om cuminte”. Într-o discuție avută ulterior cu Horváth acesta a avut ocazia să se convingă că Barițiu nu era nebun, exprimându-și dorința de a se mai întâlni amândoi.

Barițiu îl informează pe Moldovan că cineva a furat Protocolul Conferinței de la 1/13-4/16 ianuarie 1861 și l-a vândut lui Közlöny, care l-a publicat, dar cu unele falsificări. Îi comunică lui Moldovan faptul că alocuțiunea sa de la conferință va fi publicată în aceeași broșură în care va fi publicat și protocolul. Publicarea protocolului mai întârziu era și datorită faptului că unii participanți la conferință, care promisese că vor trimite cuvântările scrise, mai bine fundamentate și deci completate le expediaseră cu întârziere. „Publicul, îi scria gazetarul român lui D. Moldovan, nu ne mai lasă în

pace; pretinde din toate părțile trimiterea protocolului, pentru că oamenii voiesc să aibă încăi atâta compas între valurile mării politice pe care suntem aruncați. Actele protocolului vor da șase coale tipărite, ceea ce eu însumi nu am putut precalkula! Într-aceea am scris eu un comentariu, în care m-am silit a suplini mai multe”⁶⁴.

Publicul aștepta protocolul conferinței din 1/13-4/16 II 1861, deoarece în acea perioadă se purtau aprinse discuții la Viena, la Pesta, în Transilvania cu privire la participarea românilor și a ungarilor la senatul din Viena pentru a dezbate noua constituție pe care o propunea împăratul prin Patenta din 26 II 1861. Împăratul amenința că dacă vreo dietă nu va trimite deputați la Camera imperiului se va apela direct la popor. „Împăratul declară că e prea determinat a-și efectua voința cu orice mijloace”⁶⁵.

Întrucât D. Moldovan se pregătea să meargă la Viena, unde fusese numit în funcție de secretar al Cancelariei Aulice din Viena, Barițiu îl roagă să-i comunice știri, noutăți referitoare la tot ce se discută cu privire la români, mai ales despre viitorul națiunii române din Ardeal. Cât privește știrile primite de la Moldovan, Barițiu îl asigură de confidențialitatea lor, iar cele care trebuie să ajungă la anumite persoane pentru a fi în cunoștință de cauză cu unele evenimente, le comunică ca din partea sa „pentru înaintarea cauzei naționale; alt nimic”.

Barițiu îi comunică lui D. Moldovan într-o scrisoare din 30 martie 1861 că are știință de promisiunile ungarilor. În convorbirile pe care le va avea cu reprezentanții acestora, el să-le spună că românii nu sunt inamici ai ungarilor și că ei voiesc reconciliere durabilă pe secole în viitor. Dar românii până acum nu pot *da nici un pic* de crezământ ungarilor și că îi țin de frați vitregi cu nemții, amândoi sunt inamici înnașcuți ai românilor și orbiți de cele mai periculoase prejudecăți contra lor. „Aici zace răul, iară acest rău îl pot și sunt datori a-l vindeca numai D-lor, iară în această privință auzim până acum numai declarațiuni frumoase, iară fapte foarte puține, atâta cât nimic. Pentru ce nu vor ungurii a ne cunoaște ca națiune? Pentru ce nu vor să lase limbii române oareșicare câmp de activitate? Pentru ce vor a ne catoliciza și unguri? Pentru ce nu vor să se împace într-o dietă transilvană cu noi? Uite așa le voim noi”⁶⁶.

---

⁶⁴ *Ibidem*, p. 181.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 182.

În aceeași scrisoare, amintită mai sus, îl anunță că la ultima adunare a lucrat cu spor. Avea în vedere conferința de pregătire a Astrei ținută în Sibiu 9/21-11/23 a III-a 1861 sub președinția lui A. Șaguna, în cadrul căreia a fost adoptat proiectul societății ce va fi aprobat de împărat în 6 IX 1861. Cât privește protocolul Conferinței Naționale din 1/13-4/16 ian. 1861 este deja tipărit, cu concluziile lui. A trimis și la Viena secretarului V. Babeș 10 exemplare pentru a le împărți românilor, care se găseau delegați pe lângă organele centrale statale.

În acea perioadă – începutul anilor 1860 – mișcarea națională românească-era preocupată, îi scrie G. Barițiu lui D. Moldovan, de trei chestiuni grele, de rezolvarea cărora depindea viitorul națiunii românilor ce locuiau în Transilvania: *alegerile deputaților, alegerile funcționarilor de la ținuturi, chestiunea trimeriei de mandatari la Camera legislativă din Viena*. Aceasta din urmă era considerată de Barițiu ca fiind problema cea mai grea. Situația în Transilvania din acele zile nu era prea liniștitoare. „Veți fi auzit că congregațiunea din Zarand – îi scria Barițiu lui Moldovan – a fost peste măsură de turburoasă. Ați văzut că în Satu Mare era cât pe aci să omoare pe vreo doi preoți românești”⁶⁷.

Barițiu avea în vedere comitatul Zarand unde la 16 III 1861 au fost provocate proteste puternice ale românilor față de încorporarea lor la Ungaria.

Că problema trimeriei de deputați români la Viena, la senatul imperial era una din cele mai grele, plină de incertitudini în privința asigurării viitorului românilor transilvăneni – reiese nu numai din articolele lui Barițiu, din presă, ci și din epistolarul purtat de el cu contemporanii săi. Este deosebit de semnificativă atitudinea publicistului transilvănean dintr-o scrisoare datată Brașov 1 mai 1861 adresată aceluiași D. Moldovan, amintit și în paginile anterioare. Într-o scrisoare din 1 mai 1861 D. Moldovan îi scria lui Barițiu să se pronunțe în „Gazetă” dacă românii să trimită sau nu deputați în senatul imperial. Grea problemă pentru ei și pentru români, explica ziaristul transilvănean. El considera că la întrebarea lui Moldovan îi va răspunde cu alte întrebări împreună cu *Basiliu Ladislau Pop*, consilier gubernial.

„În ce calitate, cu ce numire să trimitem noi, românii ardeleni, bănățeni ș.a. deputați la parlamentul din Viena? Ca națiune autonomă? Așa cum nu ne-am proclamat noi pe noi? Nu ne-am

---

⁶⁷ *Ibidem*, p. 183.

recunoscut nici monarhul încai ca suveran absolut prin vreun act public, și cu atât mai puțin vreun corp constituțional legislativ.

Ca reprezentanți locuitori ai Marelui Principat al Transilvaniei? Iar că nu suntem recunoscuți nici în calitate aceasta, ci vai, sunt recunoscute numai *Sachsenland*, comitate ungurești, scaune secuiești ....

Ca reprezentanți ai unor jurisdicțiuni autonome? Poate, din Făgăraș și Năsăud; ... Din vreun congres național? Cine a-voit să ni-l conceadă vreodată? *Nimeni!*⁶⁸.

Din cele arătate mai sus, nici din congregațiuni generale, adunări forțate nu vor putea fi trimiși deputați români la Viena, prevedea G. Barițiu.

Actele imperiale promiteau românilor libertăți și recunoașteri de drepturi cetățenești și naționale, dar deocamdată numai declarativ. Nimic concret!

Românii susțineau că, în aceste condiții, fără clarificarea și precizarea poziției naționale ar fi fost acolo la Viena numai ca a 5-a roată la car, ca niște lipituri, ca un balast pe care corăbierul îl păstrează numai pe cât corăbierului îi lipsesc alte obiecte mai scumpe. Acestea nu erau numai părerile lui Barițiu. El a discutat cu reprezentanții românilor din toate straturile sociale și a observat: majoritatea covârșitoare se situa pe poziții asemănătoare cu ale lui. Românii transilvăneni nu făceau, scria Barițiu, nicio distincție între Pesta și Viena. Existența națională, îi scria Barițiu lui D. Moldovan, nu este asigurată, garantată în nicio parte, nici măcar în biserică și școală. „Astăzi cum stăm este cu totul precariu, nesigur și iluzoriu pentru noi. Toți ar voi a se folosi de noi ca de unelte pe un timp, toți ar vrea să ia de la noi, ci nimeni nu are poftă a ne oferi vreun echivalent, nici chiar cât au cerut părinții noștri la 1791. Suntem restrânși, împinși, forțați a ne izola din interesul nostru de viață, așa precum mai înainte ne-au izolat ei prin Aprobate, Compilate”⁶⁹.

Totuși istoricul ardelean își puna și întrebarea dacă e bine ca românii să nu ia parte la nici un fel de activitate parlamentară? *La această întrebare promite că va răspunde altă dată.*

Într-adevăr, Barițiu, nu a așteptat prea mult, răspunzându-i după o scrisoare a lui Moldovan pe care a promis că i-o va trimite după ce va conversa „cu d-l consilier Vasile Ladislau Pop”.

---

⁶⁸ *Ibidem*, p. 184.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 185.

Scrisoarea lui Barițiu datată 16 mai n. 1861 este scrisă după ce a solicitat (sondat) opiniile unor români „de capacitate mai pătrunzătoare” precum I. Popasu⁷⁰, , directorul G. Munteanu⁷¹, consilierul Servian Popovici⁷², Iacob Mureșianu⁷³ și încă vreo trei din Brașov. Desigur nu pentru că el nu ar fi meditat, ci pentru că nu-voia să expună o opinie singulară, voind să demonstreze că și alții gândeau la fel. Ca urmare a meditațiilor lui Barițiu și a sondajelor asupra unor apropiați ai săi s-a născut articolul: Să trimită românii deputați la parlamentul imperial? (extract dintr-un articol mai mare) apărut în *Gazeta Transilvaniei* (1861), nr. 34 din 26 IV.

Îl informează că mitropolitul Al. Sterca Șuluțiu⁷⁴ se va deplasa în 19/7 mai la Sibiu unde Comisiunea permanentă, va formula câteva postulate în conformitate cu situația de față existentă, le va subșterne la suveran și la parlamente ca *condiționes sine quibus non*, va lua la dezbatere încă 17 puncte sau postulate comunicate arhierilor deja de Emanuil Gojdu⁷⁵, destinate a se pronunța și apăra în dieta Ungariei de către cei 20 de membri români care se găseau acolo ca membri, puncte din care cel puțin jumătate, considera Barițiu, erau de o importanță impunătoare: Mai spunea Barițiu că se va discuta și problematica Uniunii de la 1848 pe care o vor respinge categoric. „În cele din urmă – scria Barițiu – românii cred că *Comisiunea* va încheia cu repetiția cererii de *congres național*, însă general din toate țările austriece locuite de români. Iară aceasta din cauza cum că, după ce monarhul *voiește* ca *toate țările și națiunile* să ia parte la Parlamentul central, după ce ungerii ne trag de guler la Pesta, apoi iată că trebuința deveni imperativă ca românilor încă să li se concreadă constituirea unui organ general cu privire la *legea fundamentală*, la situațiunea de față și la viitorul lor. În lipsă de congres, Comisiunea noastră va putea vorbi în numele românilor

---

⁷⁰ Ioan Popasu, (1808-1889); în 1861 era protopop al Brașovului, din 1865 episcop al Caransebeșului.

⁷¹ Gavril Munteanu, (1812-1869), director al gimnaziului ortodox din Brașov, membru fondator al Societății Academice Române.

⁷² Servian Popovici Barcianu, (1820-1888), funcționar român brașovean, viitor secretar al Guvernului Transilvaniei.

⁷³ Iacob Mureșianu, (1812-1887), redactor, după 1850, al „Gazetei Transilvaniei” și a „Foi pentru minte, inimă și literatură”.

⁷⁴ Alexandru Sterca Șuluțiu (1796-1867), episcop al Blajului (1850-1853) apoi mitropolit (1853-1867).

⁷⁵ Emanuil Gojdu (1802-1870), avocat, cunoscut om politic din Ungaria, numit în 1861 comite suprem al Comitetului Caraș, membru al Camerei Magnaților din parlamentul maghiar.

ardeleni, nu însă și în numele celorlalți români. Din această lipsă de coînțelegere poate să iasă mai curând ori mai târziu, un rău foarte mare, pe care a-l judeca îl las la înțelepciunea d-voastră. În anul 1848/49 am văzut batalion de români din Bihor pușcând în frații noștri din Ardeal...”⁷⁶

Românii, relatea Barițiu, erau îngrijorați că Ungaria și Croația nu voiau să participe la Senatul imperial central. Erau supărați că sârbilor li s-a aprobat congres național, românilor nu! Congresul sârbilor s-a și ținut la 28 martie 1861 la Carloviț sub președinția patriarhului Raiacici.

Restaurarea preconizată a *Sachsenlandului* – cele 9-scaune și 2 districte ale Pământului Crăiesc, purtarea disprețuitoare cu care oligarhia săsească s-a comportat peste tot, dar cu deosebire în Brașov, i-a iritat pe români în mod deosebit. „Sașii vor, românii cer: *despărțire* pe vecii vecilor. Dar cum să se facă aceasta în comunele amestecate?! Aici este greutatea ce nu se poate delătura”⁷⁷.

Românii nu mai vor să audă de *Sachsenland*, vor o împărțeală nouă, să rămână un singur comitat săsesc, compus din câteva insule săsești, care apoi să-și vadă de capul lor.

La insistența lui D. Moldovan, care voia neapărat o *deputațiune permanentă* la Viena, Barițiu îi relatează că și insistențele sale au rămas fără rezultat. Cauza principală este *lipsa de bani*. Cei care ar fi cei mai corespunzători, au familii pe care trebuie să le întrețină, sunt obligați să muncească mult pentru aceasta.

Barițiu îi relatează lui D. Moldovan că în timpul lucrărilor de organizare ale districtului Făgăraș desfășurate în 16-17 IV 1861 limba română a fost declarată singura limbă oficială a jurisdicției.

Într-un P.S., Barițiu nota următoarele: „În Făgăraș se ținură de luni până miercuri, în 15 [mai], ședințe zgomotoase sub președinția d-lui Alduleanu. Limba fu obiectul principal. Românii nu voiau să ceda o iotă, mai bine moarte. În acest moment, 1 oră d. am. nu știm încă rezultatul definitiv. În Alba de Jos și Turda, asemenea, frecări mari din cauza limbii”⁷⁸.

Lecturând schimbul de scrisori dintre cei doi mari luptători ai națiunii române – George Barițiu și Dimitrie Moldovan – din perioada 1861-1867 vom constata că în epistolarul lor, ei făceau nu numai schimb de idei, de păreri cu privire la mijloacele de luptă, ci și

---

⁷⁶ G.B.C. X, pp. 186-187.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 187.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 188.

un schimb intens de informații. Dimitrie Moldovan îi trimitea lui Barițiu știri și informații, de multe ori secrete despre ceea ce se întâmpla în sferele superioare ale organelor de stat austriece, despre unele măsuri ale acestora care afectau direct sau indirect situația și soarta națiunii române. La rândul lui, George Barițiu, îi trimitea lui Dimitrie Moldovan știri despre starea de spirit a populației române, despre organizarea vieții politice, a stadiului de organizare și gradul de participare a românilor la alegerile parlamentare și locale, ale gradului de emancipare a luptei naționale de tutela conducătorilor confesionali etc.

La cererea lui D. Moldovan prin două scrisori trimise în 20 și 26 mai 1861, Barițiu îi furnizează o seamă de informații printr-o scrisoare datată 8 iunie 1861 despre modul cum s-au desfășurat și ce s-a discutat la Comitetul Național ales la Sibiu al Comisiei permanente al Conferinței din același oraș la 1/13-4/16 ianuarie 1861. Barițiu îl informează pe D. Moldovan că membrii Comitetului Național, după ce au ținut două ședințe lungi în Sibiu, el, Bologa și I. Pinciu ca deputați au mers la Blaj, unde au continuat consultările. Temele cele mai arzătoare și mai mult discutate au fost:

„Despre formula jurământului, care s-a ivit în diverse comitate diferită.

Denegarea contribuțiunii – pericolul amenințător de aici asupra poporului nostru. Acuza ridicată la guvern de către supremii comiți Nopcsa și Pogány asupra preoțimii și pretențiunea ca aceasta să nu se amestece în politică; românii fiind o națiune căreia îi lipsește concepția despre drept, proprietate și libertate.

Scrisorile lui Gojdu (scrisoare adresată lui Alexandru Șuluțiu privind strategia luptei naționale românești) și a lui Mocioni (scrisoarea lui Andrei Mocioni adresată Comisiei Centrale a Comitatului Caraș în care se pronunța pentru un congres național al tuturor românilor din Imperiu).

Cererea pentru congres național s-a votat în unanimitate. Congresul era privit ca o condițiune *sine qua non* a coînțelegerii cu celelalte națiuni și cu guvernul central.

Dieta. Să se lucre prin deputațiune ca să ni se dea. Chestiunea senatului imperial, din punct de vedere al națiunii românești. „În această chestiune, îl informează Barițiu pe D. Moldovan, atât sibienii cât și mai vârtos blăjenii au declarat în termeni categorici că nu cunosc arhierilor, nici altor români particulari de a se învoi sau nu în

numele națiunii, ci că această chestiune să se delătore cu totul până la alt congres sau dietă”⁷⁹.

Observăm din această scrisoare că atât Comitatul Național al Comisiei Permanente, cât și George Barițiu personal, puneau accentul atât pe acordarea drepturilor naționale, politice și civile cât și pe obținerea unor forme superioare de organizare națională. Oamenii mai prudenți, care doreau din tot sufletul emanciparea și eliberarea națională a românilor, considerau că obținerea Conferinței Permanente Naționale la Conferința din 1/13-4/16 ian. 1861 era suficientă pentru condițiile create ca urmare a diplomei imperiale din 20 oct. 1860 și patentei imperiale din 26 II 1861. Să se mulțumească românii deocamdată – spuneau ei – cu atât cu cât l-a oferit împăratul; să nu-l supere dacă îi vor cere mai mult. Un asemenea punct de vedere era împărtășit și de către Dimitrie Moldovan. Cât despre cele două nume amintite în scrisoarea lui Barițiu către Moldovan: Nopcsa Ferencz și Pogány György redăm următoarele:

Nopcsa Ferencz (1815-1904), fiul lui Lászlo (Vasile) Nopcsa care a luat parte la adunarea de la Blaj din 3/15 V 1848; între 1861-1867 este comite suprem al comitatului Hunedoara; disociindu-se net de mișcarea politică a românilor din rândurile cărora se trăgea familia sa, s-a făcut cunoscut prin rapoartele favorabile pe care le-a înaintat Guberniului în privința românilor, rapoarte păstrate în Arhivele Naționale Maghiare (Informație preluată din lucrarea George Bariț și Contemporanii săi vol. X, pag. 189, Ediție de Simion Retegan, București, 2003, p. 189, nota nr.4).

Pogány György, vicecomite al județului Alba de Jos în 1848, comite suprem al aceluiași comitat după 1861, adversar suprem al mișcării naționale a românilor despre acțiunile cărora a înaintat în 1861 numeroase rapoarte guvernului (Vezi: trimiterea 79).

Barițiu avea însă al punct de vedere, mai îndrăzneț, mai clarvăzător. El considera că românii trebuie să militeze pentru Congres Național. Congresul național cuprindea în sfera sa de acțiune pe toți românii din imperiul austriac. Conferința Națională se limita numai la Transilvania propriu-zisă, fără Banat, Crișana, Bihor și Maramureș. Nu întâmplător se zbătea Barițiu pentru congres național, prin intermediul căruia considera că românii ar putea obține un loc mai bun în dietele locale, în parlamentul central dacă s-ar hotărî românii să participe la acesta.

---

⁷⁹ *Ibidem*, p. 189-190.

Punând un accent deosebit pe posibilitățile pe care le va crea existența Conferinței Naționale permanente creată de Conferința Națională a românilor de la Sibiu 1/13-4/16 ianuarie 1861, D. Moldovan ținea din tot sufletul să-l aibă pe G. Barițiu alături de el la Viena, adresându-i numeroase rugăminți să se ducă să stea acolo o perioadă mai îndelungată. Într-o scrisoare datată 19 sept. 1861, după ce îl roagă pe Barițiu să vină la Viena, D. Moldovan își încheie pledoaria cu cuvintele:

„Vino, vino, vino și de o mie de ori vino”.

Răspunzându-i, Barițiu îi scrie că acea scrisoare „a produs o oarecare îngrijorare în spiritul său asupra celui mai de aproape viitor”.

Barițiu îi mulțumește „de această călduroasă încredere” cu privire la pregnantele chestiuni patriotice „cu care avem sacra dorință a ne ocupa cu toții. Mă văd însă totodată constrâns a-ți descoperi cu profundă durere a sufletului că acum, ca niciodată îmi este peste putință de a primi această chemare onorifică”⁸⁰

Totodată, continua Barițiu, trebuie să am în vedere faptul că mulți dintre români i-au cerut să rămână în mijlocul lor; din venitul său anual de 1.800 fl. nu poate rupe 3-4 sute fl. lăsându-și în nevoi și lipsuri familia cu 5 copii; brașovenii au suportat deja 1.500 de fl. pentru deputații primelor două delegații la Viena. Nu mai au curajul să le ceară bani. Îi relatează lui D. Moldovan că un bănățean dintre cei mai de frunte l-a calomniat că el umblă după „interese personale (posturi, ranguri) și după *bani* de la maghiari. Nici până atunci nu se dădea în vânt să ia contact cu cei mari, dar de atunci fuge și mai mult de contactul cu aceștia, evită orice contact cu ei ca unul „carele nu m-am născut în porfiră și mătase ...”. „Noi brașovenii credem că ne-am făcut datoria și până acum, deși nu am fost în stare a ne câștiga influență și respect pe la *dinastii* și cabinete. Am trimis și oameni când ni s-a cerut, am dat și din pungă, pe cât am putut, ținem și de ani 23 viața unor jurnale până ieri, alaltăieri amar persecutate. Mai mult nu putem face. Noi milioane nu avem, precum au, de exemplu, familiile Mocioni, Sina și o mulțime de altele, *că de am avea* vă jurăm că am depune regulat zeciuiala pe *altarul națiunii*, iară ca să cerșim pe seama națiunii de la aceia care nu sunt și nu se pătrund ei înșii de importanța timpurilor, aceasta nu o vom face în veci, iară oricum eu unul sunt gata a mânca numai pâine uscată odată pe zi decât a cerși de la cineva despăgubire pentru spezele de călătorie ce

---

⁸⁰ *Ibidem*, p. 191.

fac în cauza națională. Prin urmare călătoresc atunci când am bani, când nu-i am, stau acasă”.

Militantul român îi atrage atenția din nou lui D. Moldovan să cumpănească dacă în condițiile în care și românii se pregătesc pentru dietă, alegerile deputaților pentru dietă se poate lucra mai bine la Viena decât în patrie, acasă. Vor trebui întocmite și de către români două liste, una cu deputați aleși și una de regaliști. Va trebui ca românii să fie atenți pe cine aleg. Să facă în așa fel încât oamenii cei mai capabili; buni pentru a fi aleși pe lista de deputați să fie trecuți pe lista de regaliști, iar cei buni pentru regaliști să fie trecuți pe lista deputaților aleși. Dar îndată ce va fi înarticulată națiunea noastră va trebui ca ea să schimbe *vechea sistemă*. „Așa de ex., noi vom pretinde ca-guvernatorul și-cancelarul Curții, tezaurariul și președintele Tablei regești să fie alternativ *români* și unguri, iară sași niciodată și-ne vom sili să străbatem cu un asemenea proiect. Atunci vom face ca pe Dl Ladislau Vasile Pop să-l pună în locul unde i se cuvine, asemenea și pe dumneavoastră, pe ceilalți care ați servit statului între cele mai cumplite greutăți”⁸¹.

Deci românii să înțeleagă bine momentul. Ei trebuie să-și facă propria statistică pentru a ști precis câți cetățeni de vârstă majoră aveau, de ce forțe dispun, la câți deputați vor avea dreptul; ei trebuiau să se disciplineze, să fie mai solidari, să știe să se impună prin pricipere, disciplină și voință în relațiile cu celelalte naționalități conlocuitoare minoritare. În acest scop trebuia convocată o nouă adunare a Comisiunii permanente (a Comitetului Național ales la Sibiu) în 1/13-4/16 ian. 1861) în Sibiu sau în Blaj, care va hotărî cu privire la trimiterea cuiva la Viena.

Reorganizarea scaunelor și districtelor așa-zise săsești era și ea o problemă ce trebuia rezolvată. Fundus Regius de odinioară, înfățișează un tablou asemănător în multe privințe aceluia din comitate.

- *Ungurii îi „ațâță” pe români împotriva sașilor.*

Organizarea localităților urbane sau de tip urban, care beneficiau înainte de 1848 de dreptul autonomiei antrenează, în măsură mai mică, o participare românească. Românii erau mai slab reprezentanți. Abia acum li se deschid porțile orașului.

Anul 1861 – luptele din acest an conduc pe români tot mai mult la ideea unui congres național român. Exemplul sârbilor este concludent.

---

⁸¹ *Ibidem*, p. 192.

„Congres național – scrie „*Gazeta Transilvaniei*”, răsună în momentele de față de la Tisa până în Bucovina și din Bărcia până în Bihor și Maramureș” (vezi: „G.T.” nr. 38, 10 V 1861, p. 164). Se dorea o legătură oficială directă între deputații români din dieta Ungariei și comitetul național transilvănean. Era tendința reluării planului pașoptist de unire a tuturor românilor din imperiu într-o singură provincie, într-o țară românească. Unirea Principatelor a influențat și ea în acest sens!

Scopurile politicii de unire a românilor din imperiu ținteau foarte departe. Românii urmăreau în final desăvârșirea unității statale. Nu întâmplător – după cum am văzut anterior – Habsburgii au refuzat în 1861, și vor refuza și cu alte ocazii, întrunirea unui congres general românesc. Au aprobat în 1863 doar o conferință națională a Transilvaniei. Totuși *tendința de unire* rămâne foarte vie în toată perioada liberală. Semnificative în acest sens sunt și încercările de apropiere și colaborare care au loc între dieta de la Sibiu din 1863-1864 și dieta Bucovinei.

Un curs mai favorabil vieții politice a românilor transilvăneni începe la sfârșitul anului 1861. Este vorba de demisia lui Kemény din funcția de cancelar, care trebuie pusă în legătură cu închiderea dietei de la Pesta și cu publicarea rescriptului dietei Transilvane (19 septembrie), urmată de demiterea lui Mikó, iar apoi de reorganizarea, pe baze noi, a unităților administrative, cancelariei aulice și guvernului. Încercarea celei de a treia mari delegații românești de a impune numirea unui cancelar român eșuează; funcția de cancelar va fi încredințată fostului ministru de justiție din timpul absolutismului, Francisc Nádasdy, iar cea de guvernator generalului austriac de origine franceză Folliot de Crénneville, avându-l ca adjunct pe Nemeș János și pe baronul Ladislau Pop, unul din viitorii președinți ai *Astrei*. Aceste schimbări nu au fost pe placul nobilimii ungurești. Ea va adopta ca semn de protest armele pasivității politice, mulți funcționari superiori prezentându-și demisia. Aceasta a făcut posibilă înlocuirea lor cu persoane care acceptau și doreau să contribuie la materializarea noii orientări politice inițiată în anul 1860.

Perioadei tumultuoase de reorganizare administrativă îi urmează o perioadă mai liniștită, care ține până prin preajma începerii dietei transilvane de la Sibiu din 1863-1864. Autoritățile austriece, dar nici românii nu dau inițial semne și inițiative de intensificare a colaborării mai strânse între ele. Eforturile românilor se îndreaptă mai mult spre forme de organizare culturală, bisericească, se inițiază acțiunea de despărțire a ierarhiei ortodoxe românești de ierarhia sârbească.

Abia pe la sfârșitul anului 1862 își aduc aminte austrieicii că au de dat niște răspunsuri unor petiții înaintate de români încă din 7 noiembrie și 10 decembrie 1860.

De o deosebită importanță va fi promisiunea monarhului cu privire la „reglementarea situației juridice a națiunii române”, care a și constituit una din primele probleme dezbătute și rezolvate pozitiv de proxima dietă transilvană.

Cererea adresată cancelariei în 2 dec. 1862 de către Șuluțiu și Șaguna în vederea ținerii unui congres național al românilor transilvăneni a fost și ea repede aprobată. În felul acesta s-a putut convoca cea de a doua Conferință națională de la Sibiu din 8-11 aprilie 1863.

Spre deosebire de prima Conferință românească din ianuarie 1861 această a doua Conferință națională îi implică pe români mai mult în jocurile politice ale întregului imperiu, nu se limitează numai la problemele politice ale românilor transilvăneni și ale Transilvaniei.

„În 1863, când conflictul dintre Viena și Pesta ajunge punctul culminant, întrunirea dietei transilvănene și participarea trimișilor săi la lucrările senatului imperial aveau o greutate foarte mare pentru viitorul Constituției din februarie. Convocarea dietei era însă condiționată de atitudinea românilor. Rostul nemărturisit al Conferinței era acela de a verifica încă odată conduita lor”⁸².

În interiorul mișcării naționale Conferința a generat multiple probleme și atitudini diferite cu privire la modul și căile pe care trebuiau să meargă românii ardeleni în viitor în vederea păstrării ființei și limbii lor naționale. Dorința lor era comună, toți doreau din tot sufletul păstrarea și progresul ființei naționale și a limbii române materne, mijlocul principal de rezistență împotriva încercărilor de deznaționalizare și integrare a lor în corpul altor națiuni.

Se conturaseră încă mai de mult două orientări în mișcarea națională românească: o orientare moderată, care avea în fruntea sa funcționarii de stat și reprezentanții conducerii ecleziastice, în frunte cu Andrei Șaguna și Vasile Ladislau Pop și orientarea radicală reprezentată cu precădere de George Barițiu și Ioan Rațiu. Dezbaterile, controversale în presă s-au declanșat chiar cu privire la modalitatea convocării conferinței. Conducătorilor bisericești li se contestă chiar dreptul de a numi pe participanții săi. „*Gazeta Transilvaniei*” exponentă a vederilor radicalilor, optează pentru

---

⁸² Simion Retegan, *Dieta românească a Transilvaniei (1863-1864)*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 55.

alegeri libere organizate pe protopopiate⁸³. Laicii câștigă în viitor tot mai mult teren, preluând treptat, treptat puterea în dauna conducătorilor bisericești, lucru ce se va realiza, mai ales în anii imediat următori instaurării dualismului.

1.6. Barițiu în dieta românească a Transilvaniei din 1863-1864 și în senatul imperial din 1864-1865

Diploma din 20 oct. 1860 și patenta din 26 febr. 1861 consfințeau crearea unui sistem politic mai liberal prin restaurarea autonomiilor comunale și județene. În vederea reorganizării acestor organisme administrative locale s-a desfășurat o viață politică deosebit de agitată.

În Transilvania mai mult decât oriunde în imperiul austriac s-au purtat discuții aprige între nobilimea maghiară și elitele românilor, în care predomina componenta intelectuală. În timp ce nobilimea maghiară – de toate nuanțele – voia să-și mențină vechile privilegii, românii militau pentru egală îndreptățire națională, reprezentare proporțională și acces la serviciile publice. În plină desfășurare a disputelor politice a sosit la guvernul ardelean din Cluj decretul împărațesc privitor la convocarea *Dietei Transilvane*, pe data de 4 noiembrie 1861.

Acțiunea de sabotare din partea guvernului ardelean și alte cauze au amânat convocarea dietei pentru 1 an și 8 luni.

Cancelarul ardelean Kemény – nobil de origine română dar ungarizat – și consilierii săi guverniali s-au opus convocării dietei. Au sabotat-o.

Românii nu s-au lăsat. Prin audiențe la împărat, proteste scrise, memorii documentate despre stările necorespunzătoare din Transilvania, ei au reușit să provoace schimbări în conducerea superioară a acesteia și numirea unui nou cancelar și a unui nou guvernator al Principatului.

Sosit la Cluj pe 6 dec. 1861 noul guvernator – care avea ca vicepreședinți pe românul Vasile Ladislau Pop și pe ungurul D. Kozma, în mod demonstrativ ungarul s-au abținut de la orice primire.

Schimbarea în guvernul ardelean s-a resimțit în curând și în comitate. S-au numit câțiva comiți supremi români, care s-au îngrijit ca, unitățile administrative autonome să fie reconstituite în mod mai

---

⁸³ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 11, 9 II 1863.

favorabil intereselor românești, numind și în slujbele județene mulți români.

Dar cercurile conducătoare vieneze erau totuși îngrijorate din cauza rezistenței tot mai dârze a ungarilor față de noua constituție.

Bă mai mult: dieta ungară, întrunită la Pesta, în ziua de 6 aprilie 1861, a votat o adresă, în care cerea restaurarea integrală a legiunilor din 1848, Unirea Ardealului cu Ungaria și reîncorporarea Croației și Sloveniei.

În luna august a aceluiași an, ungurii trimit o nouă adresă. Împăratul dizolvă Dieta de la Pesta. Ca răspuns, ungurii au adoptat tactica pasivității față de senatul imperial din Viena. Cehii și croații s-au retras și ei din senat. Imperiul austriac se găsea în acest caz într-o situație de criză, dar o criză favorabilă intereselor românești. Austria avea nevoie de aderența Ardealului la noua constituție.

În acest scop s-a și convocat dieta Ardealului pe ziua de 1 iulie 1863 la Sibiu și nu la Cluj.

Convocarea dietei ardelenice a fost precedată de unele semne prevestitoare de mai bine pentru națiunea română din Ardeal. Ca răspuns la unele cereri înaintate de români, împăratul mulțumește românilor pentru manifestarea loialității, credinței și aderării la interesele Casei Domnitoare. Promite că va supune la convocarea dietei ardelenice unei noi examinări cererile prezentate ale reprezentanților ei și le va înainta pe lângă opinia sa.

Reglementarea legală a situației de drept public a națiunii române și a Confesiunilor ei, va forma una dintre primele probleme ale proximei diete Transilvănene. Atitudinea era deci favorabilă față de români; în fond de ei depindea de data aceasta unitatea imperiului austriac.

Însuși tonul folosit de împărat în actele oficiale referitoare la Transilvania reflectă faptul că, acesta era conștient de marea importanță politică, pe care o prezentau românii la acea dată pentru imperiu. Dar tonul și atitudinea conducătorilor imperiului erau determinate și de niște realități și transformări, care au avut loc în Transilvania timp de 170 de ani de dominație a dinastiei habsburgice. Diploma Leopoldină din anul 1691 dată de habsburgi garanta situația de drept public a Marelui Principat al Ardealului, ca parte integrantă a monarhiei. Putea să nu se reflecte aceasta situație în viața social-economică a Ardealului? Nu putea. Mai ales după 1848 în timpul absolutismului. Economia și societatea Ardealului trebuiau să se articuleze după aceea a întregului imperiu. Rămasă în urmă în dezvoltarea sa, neglijată în mare parte de imperiu, împiedicată de interese potrivnice și imperiului în întregului său și românilor

transilvăneni – de nobilimea maghiară din Transilvania și din Ungaria – societatea transilvăneană prezenta probleme care reclamau o urgentă rezolvare.

Absolutismul de după 1848 – cu toate păcatele lui – a înfăptuit și în Ardeal o tranziție lentă, de la sistemul social-economic feudal iobăgesc, înspre noul curs, întemeiat pe proprietatea privată și pe egalitatea civică și socială.

Punerea în aplicare și în Ardeal a patentei urbariale din 21 iunie 1854, menită să lichideze ultimele rămășițe ale iobăgiei, prin care foștii iobagi au devenit proprietari ai sesiunilor iobăgești, trecerea asupra lor, cu drept de proprietate a pășunilor și pădurilor pe care până atunci le exploatau numai cu titlul *de uzufructari*, impuneau tot mai mult punerea de acord a situației juridice a naționalității românilor cu noua lor situație economică și socială.

Pentru fixarea și lichidarea despăgubirilor „covenite” foștilor proprietari de pământ s-a instituit, cu sediul la Cluj, o comisiune specială pentru Ardeal, care a funcționat până în 1872. Enorme sume primite drept despăgubiri de către foștii proprietari au fost transferate din agricultură în alte sectoare ale economiei, dând imbold dezvoltării capitalismului transilvănean. Pătrunderea capitalului străin pe teritoriul Transilvaniei, desființarea prin lege a corporațiilor meșteșugărești au apropiat și ele economia transilvăneană de aceea a imperiului în întregul său.

Deci multe schimbări lente, dar totuși schimbări. Mai trebuiau rezolvate două probleme importante: *aceea constituțională și aceea a naționalităților*.

Este ceea ce a format obiectul principal al dietei transilvănene, convocată pe ziua de 1 iulie 1863 la Sibiu.

Iată ce se scria, printre altele, în rescriptul împărațesc din 21 aprilie 1863: „Însuflețit de dorința , de a vedea reglementate toate afacerile marelui nostru principat „Transilvania”, *prin dietă proprie*, spre mulțumirea tuturor popoarelor locuitoare într-însul și a vedea duse la îndeplinire dispozițiile din 20 oct.1860 și 26 febr. 1861, privitoare la relațiunile de drept public ale acestuia față de întreaga monarhie [...] Ne aflăm îndemnați a convoca dieta marelui nostru principat Transilvania pe ziua de 1 iulie a.c. la Sibiu și în lipsa altei baze legale și practicabile, a stabili pentru dieta aceasta *regulamentul interior anexat*”⁸⁴.

---

⁸⁴ Vezi: Valeriu Moldovan, *Dieta Ardealului din 1863-1864*, Cluj, 1932, p. 41.

Împăratul propunea noii diete transilvănene spre dezbatere următoarele proiecte de legi:

„1. *Despre efectuarea egalei îndreptări a națiunii române și a confesiunilor ei.*

2. *Despre întrebuițarea celor trei limbi uzuale în țară, în toate afacerile publice.*

3. *Despre compunerea și constituirea dietei.*

4. *Despre reglementarea reprezentării marelui principat al Transilvaniei, în senatul imperial.*

5. *Despre modificările necesare în împărțirea administrativă a țării, în scopul instaurării unei administrații mai simplificate și mai regulate.*

6. *Despre reglementarea administrației publice.*

7. *Despre reglementarea justiției.*

8. *Despre reglementarea judecătorească și în deosebi instituirea unei instanțe supreme pentru Ardeal.*

9. *Despre completările și explicările necesare în patenta împărătească din 21 iunie 1854.*

10. *Despre introducerea cărților funduare.*

11. *Despre înființarea unei bănci funciare*”⁸⁵.

Se anunțau astfel dezbateri de proiecte de legi care ar fi apropiat Transilvania de structura generală a imperiului, iar românilor li s-ar fi făcut dreptate, li s-ar fi recunoscut naționalitatea, limba și religia, devenind cetățeni cu drepturi depline ai unui stat liberal federativ, imperiul austriac.

Barițiu notează în volumul III al istoriei sale *Părți alese din Istoria Transilvaniei* că imperialii nu aveau încredere în maturitatea politică a românilor. Credeau că vor fi ușor mituiți de unguri și-i vor vota pe aceștia în locul reprezentanților lor. Greșeau însă imperialii. Ei nu luau în calcul că românii nu uitaseră atrocitățile exercitate asupra lor de nobilimea ungurească în anii revoluției din 1848/49, că în satele lor se mai păstrau ruinele unor distrugerii, amintirea celor omorâți de unguri și secui era încă vie în sufletul lor.

Rezultatul votului i-a surprins pe imperiali. Au fost aleși pentru dietă 46 de români, 42 unguri cu secui și cu armeni, 32 sași. La deputații aleși s-au mai adăugat câte 11 sau 12 regaliști din fiecare naționalitate, adică cei numiți de împărat direct. Deci în total: 57 români, 54 unguri, secui, armeni și 43 sași – germani, deputați și regaliști la un loc. Dar 52 de deputați și regaliști unguri și secui nu au

---

⁸⁵ *Ibidem*, pp. 41-42.

vrut să-și exercite mandatul de deputat în dietă. Au părăsit Sibiul. Au rămas numai 4 deputați și episcopul Fogarasi⁸⁶.

Dieta din 1841 a fost alcătuită din 310 membri: 161 maghiari, 114 secui, 35 de sași; după clasă: 245 nobili, 65 burghezi.

După confesiune dieta din 1848 era compusă din : 141 catolici, 119 calvini, evangheliști luterani 35, unitarieni 15.

În toate problemele mai importante, deputații erau obligați să respecte *anumite instrucțiuni*, din partea celor care le-au încredințat mandatul. Nerespectarea acestora putea duce la revocarea mandatului. Până la 1791, votarea se făcea după curii naționale, guvernul nu răspundea în fața dietei, nu exista un buget al țării, nici controlul dietei asupra gestiunii financiare.

Treptat însă lucrurile s-au mai schimbat. Dieta și-a câștigat rând pe rând o serie de drepturi constituționale, de ex.: dreptul de inițiativă, publicitatea dezbaterilor, dreptul de a-și alege președintele și obligația guvernului de a convoca dieta la anumite termene fixe.

Românii și confesiunile lor erau excluși de la drepturile lor politice. Doar episcopul român unit era chemat la dietă în calitate de regalist. Nobilii, puțini de altfel, de origine română reprezentau clasa lor, nu națiunea română, desconsiderată complet din punct de vedere politic.

Deci printr-o lege electorală, împăratul Austriei avea de rezolvat probleme electorale, constituționale și naționale.

Noua dietă transilvăneană, așa cum a rezultat ea din alegeri se compunea din 125 deputați *aleși pe circumscripții uninominale* la care s-au adăugat *40 de regaliști*, numiți de împărat.

Regaliștii au fost recrutați dintre persoanele „care prin proprietate, inteligență și experiență în treburile publice și-au câștigat merite față de tron și țară, ori s-au distins pe teren bisericesc, în știință și artă”. Lista celor 11 regaliști români invitați la dietă din partea împăratului, care cuprindea următorii fruntași români: Gh. Barițiu, mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu, G. Muntean, directorul liceului din Brașov, dr. Pavel Vasici, revizor școlar, protopopul I. Popazu, episcopii Alexandru Dobra și Ioan Alexi, Prepozitul Macedon Pop, senatorul din Brașov I. Constantin, consilierul gubernial Gh. Domșa și consilierul de finanțe P. Man, demonstrează că normele amintite mai sus au fost luate în considerare într-un mod strict.

---

⁸⁶ Vezi: G. Barițiu, *Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. III, Sibiu, 1891, pp. 181, 184.

În noul „regulament provizoriu” deputații sunt deja ca reprezentanți ai țării, nu mai stau în niciun raport juridic față de alegătorii lor, față de care aveau de acum încolo numai obligații politice. Se precizează și se lărgeste dreptul de inițiativă al deputaților, se garantează deplina publicitate a dezbaterilor, iar cetățenii pot de acum să adreseze dietei petiții, susținute însă de un deputat.

Și ceea ce este foarte important pentru deputații-români, este faptul că se asigură dreptul fiecărui-deputat *de a se folosi de una din cele trei limbi ale țării, anume: limba română, germană și maghiară*. Iar toate proiectele de legi, toate procesele verbale și hotărârile dietei se vor redacta în cele trei limbi.

Ca o rămășiță feudală se menține sistemul censitar ca bază a legii electorale.

Transilvania a fost împărțită în circumscripții electorale: *urbane și rurale*.

Dreptul de alegător a fost legat de un cens de avere și de un cens intelectual. Primeau dreptul de vot cetățenii de sex bărbătesc dacă aveau 24 de ani împliniți și plăteau un impozit de cel puțin 8 florini. Fără considerente de avere și impozit aveau drept de vot: preoții, medicii, avocații, inginerii, artiștii licențiați, profesorii, farmaciștii, notarii comunali și învățătorii, în circumscripția în care avea locuința stabilă. Orice alegător avea dreptul de a fi ales (dacă a împlinit vârsta de 30 de ani).

Legea mai cuprinde și alte prevederi care marcau un pas important în direcția democratizării vieții politice în Transilvania, după cum remarca Barițiu, cu diferite ocazii.

Românii au primit cu satisfacție legea aceasta nouă, cu toate că censul electoral era mai urcat decât în Ungaria.

În schimb, ungurii au primit cu revoltă noua lege. Ei doreau legea electorală feudală din 1791.

La îndemnul mitropolitului Șuluțiu, preoțimea, frunțașii mireni și poporul și-au concentrat voturile, fără deosebire de confesiune asupra unei singure persoane, a unui singur candidat.

Prezentându-se cu toții la urne, votând solidar, românii au reușit să aleagă 46 de deputați români, la care se adăugau cei 11 regaliști români. Și astfel românii aveau în total 57 de deputați, ungurii 54, iar sașii 43 deputați.

Obținerea de către români a majorității în dieta din Sibiu a creat condițiile favorabile pentru recunoașterea egalității națiunii române și a celor două confesiuni ale ei; această recunoaștere (1863-1864), este cel mai important proiect de lege dezbătut și aprobat în

cadrul acesteia. „Venea, după cum scrie un istoric clujean, din antecedentele istorice seculare ale chestiunii, din greutatea prevederilor proiectului și mai ales din consecințele apropiate și îndepărtate pe care le implica. A și fost, cum de altfel, dinainte se știa, propozițiunea cea mai discutată, dezbătută, controversată. Dar în același timp – nu prididesc să declare românii – și cea mai dreaptă, cea mai nobilă, cea mai mare. Niciodată o dietă a Transilvaniei nu a dezbătut una de talia ei.”

Se răspundea astfel unor aspirații vechi, născute odată cu națiunea însăși, crescute odată cu ea. Le dăduseră glas, rând pe rând memoriile lui Inocenție Micu, *Supplex Libellus Valachorum*, programul anului 1848, ca să nu amintim decât momentele fundamentale. Acest răspuns refuzat atâta timp de dietele Transilvaniei feudale, dar refuzat și în plin an 1848, conferă dietei din 1863-1864 caracterul celei mai democratice diete din întreaga istorie a Transilvaniei”⁸⁷.

De această teamă a recunoașterii egalității românilor au tremurat cercurile dominante nobiliare conducătoare din Ungaria și Transilvania în momentele esențiale ale istoriei Transilvaniei: 1774, 1791, 1834, 1842. Dar și mai pronunțat se manifestă dorința românilor transilvăneni începând din anul 1848, când românii nu mai așteaptă să le recunoască naționalitatea, ci se declară ei înșiși națiune politică și nu doar printr-un congres sau conferință națională, la care au participat doar un anumit număr de reprezentanți, ci printr-o mare Adunare Națională la 3/15 mai 1848 la care au participat peste 50.000 de români. „Națiunea română – consemnează protocolul adunării din Blaj – se declară și se proclamă de națiune de sine stătătoare și de parte integratoare a Transilvaniei, pe temeiul libertății egale”⁸⁸. Românii cer împăratului și dietei – așa cum s-a cerut în *Supplex* și alte acte anterioare – proporționalitate în dietă și la împărțirea funcțiilor publice, decretarea oficialității limbii române, adunare politică anuală. În 25 februarie 1849 românii merg și mai departe printr-o petiție prin care revendică deja unirea tuturor românilor din imperiu într-un corp național autonom, cu teritoriu și administrație proprie, limbă, dietă și conducător propriu. Românii știau ce cereau, dar și adversarii și-au dat seama că uniți într-un mare teritoriu în

---

⁸⁷ Simion Retegan, *Recunoașterea egalității națiunii române și a celor două confesiuni în dieta de la Sibiu (1863-1864)*, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj, XIV, 1971, p. 119.

⁸⁸ Alexandru Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, Viena, 1852, p. 242.

interiorul imperiului, românii deveneau o reală primejdie. De aceea, constituția din 4 martie 1849 i-a dispersat pe români. Le-a acordat mult mai puțin decât le-a acordat altora⁸⁹.

Trecerea de la absolutismul austriac la liberalism inaugurată prin diploma imperială din 20 oct. 1860 a stimulat, am văzut și mișcarea națională românească. Ei reîncep mișcarea națională, cu toate că – după cum a remarcat și a susținut G. Barițiu – ani de-a rândul ea nu acorda nimic românilor. Reorganizarea trebuia să se facă pe baza vechilor provincii istorice. Recunoaște însă autonomia Marelui Principat, desființată în 1848, și declară egalitatea tuturor națiunilor imperiului. Ambele aspecte erau însă – indirect în favoarea românilor. Ei dispuneau de un mare avantaj în raport cu celelalte naționalități conlocuitoare: *numărul*. Dar de data aceasta nu numai numărul, ci și structura populației era alta. Românii aveau deja o elită mult mai numeroasă decât aveau înainte de 1848. Aveau preoți școliți mai mulți, profesori, învățători, meseriași, negustori, funcționari de stat începând de la organele de stat cele mai înalte până la sate și comune. Aveau avocați mai mulți, medici, prefecți ș.a.ș.a. Și țărâtimea era deja mult mai activă și mai introdusă în problemele politice ale principatului. Aveau exemplele românilor din Principatele Unite unde începuse o viață de stat pe baze liberaliste și de emancipare națională de sub suzeranitatea turcească. Nu aveau însă condiția esențială pentru valorificarea armei de care dispuneau: autonomia politică. Românilor li se nega naționalitatea, autonomia confesiunilor și folosirea limbii în organele de stat. Se urmărea deznaționalizarea românilor!

Conducătorii românilor și-au dat seama că într-o Transilvanie autonomă și cât de cât democratică, ei ar fi avut cuvântul hotărâtor, pe când în cadrele largi ale Ungariei se pierdeau. Dar egalitatea politică nu este acordată românilor în mod expres de către Diploma imperială. Românii erau obligați să se încreadă în cunoscuta frază din autograful către ministrul Rechberg – despre „modificările afund tăietoare” care sunt de făcut în Constituția Transilvaniei, ca urmare a desființării iobăgiei și a ștergerii privilegiilor nobiliare, modificări care nu prevedeau nimic din obligațiile ce și le asuma imperiul față de națiunea română, nicio indicație concretă în acest sens și totuși, Diploma a declanșat mișcări și acțiuni nebănuite din partea românilor. Românii au primit prin diplomă un sprijin prin care și-au justificat toate acțiunile politice din anii 1860-1865.

---

⁸⁹ *Din Istoria Transilvaniei*, vol. II, ed. a II-a, București 1963, p. 106.

Și condițiile sociale sunt acum mai favorabile. Am văzut mai sus că românii dispun de o elită mult mai numeroasă, în plină dezvoltare, chiar dacă nu atingea limitele și densitatea provinciilor mai dezvoltate din punct de vedere economic ale imperiului.

Pe lângă intelectualii amintiți mai înainte erau mai mulți liber profesioniști, apoi aveau chiar unii industriași români. Se ridică o pătură de proprietari mijlocii de pământ.

Oricât de limitat a fost liberalismul austriac inaugurat în anii 1860-1861, el a stimulat mișcarea națională în general, cea românească în special, a oferit anumite drepturi și românilor, de care ei s-au și folosit din plin de această dată. Încep proteste, se depun memorii, petiții, se formează deputații naționale și din comitate care merg la Viena, se țin, am văzut, conferințe naționale. Se întocmesc programe naționale, care cer asigurarea libertății naționale prin lege. Unii cer și „teritoriu național”, număr egal de deputați, egalitatea folosirii limbilor materne. Sibienii formulează un program național, brașovenii formulează și ei unul, cei de la Abrud formulează și ei unul, unii cer „teritoriu național”, alții doresc libertatea națională fără teritoriu național. Apropierea punctelor de vedere se face la Conferința națională de la Sibiu din ianuarie 1861. Se ajunge la concluzia că înarticularia pe teritorii naționale ar fi sporit masa etnică națională românească. Majoritatea ajunsese la concluzia că organizarea uniformă, egalitară și libertatea ar fi putut crea românilor posibilitatea să-și valorifice politic numărul, printr-o lege electorală echitabilă. Abia dieta din Sibiu din 1863 impune varianta modernă.

La conferința regnicolară din februarie 1861, ungurii cer să fie valabilă Unirea hotărâtă de ei în 1848. Ei acceptă doar decretarea egalității individuale. Egalitatea individuală nu putea duce la egalitatea între națiuni. Ea era de fapt aplicarea teoriei „națiunii politice maghiare” care îngloba și naționalitatea. Ungurii interziceau folosirea limbii materne.

Problema națională românească s-a discutat și în sesiunea universității săsești la 31 I 1863.

Gazeta Transilvaniei nr. 8 din 27 ianuarie 1862 publică un proiect, pregătit la Sibiu în 1861, cu privire la patru teritorii. Conform acestui proiect, teritoriul românesc urma să fie format din 12 cercuri (Deva, Hațeg, Orăștie, Alba Iulia, Abrud, Săliște, Făgăraș, Gurghiu, Năsăud, Lăpuș, Hida și Mociu), puțin peste jumătate din totalul populației românești de 1.227.276 locuitori la recensământul din 1855. Era evident că sașii încercau să-și consolideze prin Universitatea lor Pământul Crăiesc. Voiau să facă aceasta prin excluderea românilor, acolo unde ei formau majorități consistente,

care nu mai puteau acum, în noile condiții, să fie stăpânite, să-l mărească însă prin alipirea comunelor săsești din afara lui, al transforma din Fundus regius în Sachsenland, pământ săsesc. Nobilimea maghiară a reacționat și ea violent împotriva proiectului sașilor, învinuindu-i că vor să transforme Transilvania în provincie austriacă. Le opuneau însă și lor ca și românilor aceleași legi de la 1848. În aceste condiții când sașii prin fel de fel de manevre voiau să stăpânească teritorii mai multe în Transilvania, iar ungurii voiau revenirea la hotărârea de unire a Transilvaniei cu Ungaria din 1848 nu se putea face înarticulară națiunii române.

Alta era însă situația după rescriptul din 21 aprilie 1863 pentru convocarea dietei din Sibiu. Mai ales că acum românii erau convocați la o dietă în care dețineau majoritatea relativă. Boicotul maghiar al dietei din partea deputaților maghiari nu a putut împiedica înarticulară națiunii române. Dieta era legal constituită. Românii aveau dreptul să se declare națiune de sine-stătătoare. Dreptul lor nu depindea de recunoașterea sau nerecunoașterea de către altă națiune. Iar recunoașterea dreptului unei națiuni de către forurile politice este doar o condiție a aplicării lui și nu o condiție a dreptului în sine. Recunoașterea în principiu a dreptului națiunii române de către împărat și, în parte tradusă deja în viață (prin legea electorală pe baza căreia s-a întrunit dieta) nu mai constituia, în condițiile anului 1863, o condiție indispensabilă, a decretării și exercitării dreptului înarticularii.

Tocmai de aceea nu mai sunt invocate argumentele clasice: latinitatea, continuitatea, număr, participare la armată. Apare în schimb argumentul proprietății asupra pământului. Presa românească pornind de la realități, probează cu date statistice, că românii dețin în comparație cu celelalte naționalități, cea mai mare întindere de pământ. Proprietatea asupra pământului, alături de număr, constituie argumentele forte ale românilor, de fapt argumentul fundamental.

Dar discuțiile în dietă nu au fost ușoare. Aici s-au prezentat și proiecte care contraziceau interesele românilor. De exemplu: primul proiect guvernamental prezentat nu obliga la nimic. Se părea că este în spiritul timpului, dar era un tipic act centralist. Nu acorda autonomia politică națiunii române. Comisia era constituită din: vicepreședintele guvernului Nemes János (președinte) alături de Vasile Ladislau Pop, consilieri Ioan Alduleanu, Conrad Schmidt, Gusztáv Groisz, Friedrich Haupt, Koronka Antal și Jakob

Rannicher⁹⁰. Românii au respins hotărât acest proiect, îl critică, îi dezvăluie substratul, îi prevăd consecințele.

Al doilea proiect propus de comisia specială a dietei, constituită din 14 deputați, români și sași sub președinția deputatului ungar Bild Görgy nu poate fi acceptat nici el. Ce le convenea sașilor nu le convenea românilor și invers. Apar în cadrul comisiei nu mai puțin de 9 proiecte. Președintele încredințează întocmirea proiectului părții române. Sașii cu anumite condiții referitoare la drepturile lor cad de acord! *Ultima redactare a noului proiect aparține lui George Barițiu!*

Noul proiect se aseamănă în formă cu cel al guvernului, părea doar o simplă dezvoltare a acestuia din urmă.

Între ele există deosebiri esențiale, de fond:

Proiectul comisiei proclamă recunoașterea expresă a națiunii române și a confesiunilor ei, în sensul constituției transilvănene, în raport cu celelalte națiuni și confesiuni recunoscute, ceea ce proiectul gubernial nu prevedea! Totodată proiectul comisiei propune înarticulară națiunii române pe baza constituției și a vechilor acte statale. Dar tocmai decretarea înarticularii națiunii române face o mare spărtură în ansamblul constituțional vechi care atrăgea după ea alte măsuri care în mod logic, trebuiau să-i urmeze, cum ar fi: decretarea oficialității limbii române, o nouă lege electorală, o nouă organizare a administrației politice locale, o nouă împărțire administrativă, ceea ce modifica esențial trecutul și punea sub semnul întrebării pozițiile privilegiate din trecut. După anul 1863, Transilvania ar fi devenit alt stat. Românii preiau din vechea constituție doar principiile autonomiei Principatului față de imperiu și, în cadrul ei, principiul autonomiei naționale. Deci la 1863 învinge soluția autonomistă impusă de români.

Proiectul gubernial a trecut mult prea ușor peste problema înarticularii celor două confesiuni ale românilor. Proiectul dietal pune accentul pe autonomia internă a celor două biserici românești și a celorlalte patru deopotrivă. Proiectul dietal proclamă în continuare deplina egalitate a drepturilor politice a tuturor națiunilor. Românii se îndreptau deci spre orientarea federalistă a Transilvaniei. Proiectul dietal al cărei ultimă redactare aparține lui George Barițiu a fost votat și aprobat.

---

⁹⁰ Cf. Simion Retegan, *Dieta românească a Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 1979, nota 3, p. 106.

Pe planul raporturilor interne, proiectul este întocmit într-un larg spirit egalitar, proclamând egalitatea națiunii române cu celelalte națiuni, a confesiunilor românești cu celelalte confesiuni.

S-au mai prezentat în dieta pe data de 29 august 1863 două proiecte provenite de la consilierul Jakob Rannicher. Aceste proiecte dezbat în mod separat problemele națiunii și pe cele ale confesiunilor. Dar ele sunt respinse. Nu l-au agreat nici măcar sașii ale căror interese încerca să le susțină.

Vechea constituție transilvăneană le-a provocat multe nemulțumiri, nedreptăți și chiar represalii aplicate în conformitate cu prevederile ei. S-ar părea că normal românii trebuiau să ceară anularea ei și întocmirea alteia noi conformă cu spiritul vremii, iar sașii să se pronunțe în favoarea celei vechi. Dezbaterile au relevat o inversare de atitudine, de roluri și situații cu privire la constituția Transilvaniei. Românii apără în dieta transilvană de la Sibiu vechea constituție, sașii o critică. Desigur fiecare cu rezervele lor și obiective proprii.

Pe lângă toate prevederile năpăstuitoare pentru români, vechea constituție accepta autonomia Transilvaniei. Era ceea ce le convenea românilor. Prin apărarea vechii constituții a Principatului, românii apărau în același timp autonomia sa, se pronunțau deci pentru sistemul federalist de organizare a imperiului și împotriva centralizării. Acest sistem federalist le asigură dreptul colectiv de menținere a națiunii române, în timp ce legislația maghiară de la 1848 le acorda doar libertatea individuală nu și perpetuarea națiunii române de sine stătătoare. Lipsa reprezentanților națiunii maghiare de la dezbaterile dietei din 1863 de la Sibiu a favorizat și ea punctul de vedere al românilor. Ungurii doreau acceptarea hotărârii dietei din 1848 care decretase alipirea Transilvaniei la Ungaria.

Poziția românilor în dietă referitoare la dreptul de înarticular, de recunoaștere a confesiunilor sale și a limbii naționale a stârnit reacții diverse atât în dietă cât și în afara ei, în special din partea presei maghiare din Ungaria și Transilvania. Cei mai mulți deputați erau de partea proiectului gubernial. Dar exista și o facțiune, în frunte cu Trauschenfels, care înclina spre proiectul comisiei dietale. Alții doresc o cât mai strânsă legătură între imperiu și Transilvania, pentru o cât mai strânsă circulație a capitalului și culturii pe întreg teritoriul imperiului. Prin această, susțineau ei, provincia va recupera mai mult și mai repede din rămănerile sale în urmă, în cultură, economie etc.

I se reproșează proiectului de lege românesc că este prea mult ancorat în trecut, că vorbește prea mult de autonomie politică, în detrimentul libertății individuale.

Ziarele vieneze centraliste reacționează violent la cererile românilor. Nu cu mult timp în urmă ele vorbeau despre români ca despre un „popor subjugat”. Acum îi învinuiesc pe români că vor să se înalțe peste nobilimea maghiară, cea dedată de sute de ani să domnească, că sunt împotriva Diplomei și a Patentei, „că sunt necopți pentru libertatea ce li se oferă”.

Dezbaterile cu privire la înarticulare s-au amânat mult. S-a amânat din această cauză și trimiterea la senat a celor 26 de-ardeleni la senatul imperial din Viena.

În sfârșit, în cea de-a 17-a ședință a dietei din 17 august începe dezbaterile propriu-zisă a înarticulării. Unul dintre raportori, sasul Franz Trauschenfels a susținut de la început cu căldură poziția majorității românești pentru înarticulare. Ca raportor al comisiei ia cuvântul și Cipariu. Primii oratori români au fost cei doi capi ai bisericilor românești: mitropolitul Șuluțiu și episcopul Șaguna.

Au mai luat cuvântul o serie de alți deputați de seamă ai dietei sibiene: G. Barițiu, Vasile Pop, Ioan Pușcariu ș.a.

Cuvântarea lui Barițiu este apreciată de sasul Schuler Libloy ca izvorâtă „din suflet”. Cuvântările învățatului român sunt apreciate în general ca remarcându-se „prin adâncime, orizont, erudiție, spirit, ca tot ce vine de la el. Trebuie neapărat amintite pledoariile lui pentru autonomia principatului, pentru frăția dintre națiuni, pentru paragraful 4 privind desființarea teritoriilor naționale”.⁹¹

Vicepreședintele român al guvernului, baronul Vasile Pop – deși funcționar de stat se pronunță și el împotriva proiectului gubernial. „Teritoriile naționale”, asemeni lui Barițiu, le considera și el depășite. Am luat parte la discuții aproape toți din cei prezenți – români și sași – care aveau de spus un cuvânt în viața publică a Transilvaniei.

După dezbateri prelungite de-a lungul a 10 ședințe, dieta votează în 7 septembrie, cu câteva modificări neesențiale, proiectul de lege al comisiei, care devine astfel „articol de lege, după o a treia citire, făcută în cele trei limbi.

Dăm câteva extrase din legea: „Despre efectuarea egalei îndreptățiri a națiunii române și a confesiunilor ei”:

Paragraful 1. „Națiunea română, religiunea greco-catolică, ca atare și religiunea greco-orientală, se recunosc prin lege, într-

---

⁹¹ Cf. Simion Retegan, *Recunoașterea națiunii române și a celor două confesiuni în dieta de la Sibiu (1863-1864)*, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie, Cluj, XIV, 1971, p. 139.

înțelesul constituțiunii transilvane, întocmai ca și cele 3 națiuni și 4 confesiuni recunoscute ale Transilvaniei;

Paragraful 2. Biserica greco-catolică ca atare, și biserica orientală cu tot acea situație de drept de sine-stătătoare în stat, și întreaga libertate de a se organiza în afacerile lor interne, pe care le aveau celelalte biserici ale țării, recunoscute prin lege și recepte după dreptul de stat, adică biserica romano-catolică, biserica de religiuinea evanghelic-elvetică, biserica de religiuinea Augsburgică și biserica unitară, pe baza legilor țării, care garantează pe deplin libertatea religiuunii și a conștiinței (...);

Paragraful 3. Națiunile recunoscute prin lege și adică, națiunea maghiarilor, Secuilor, Sașilor și a Românilor, față una cu alta sunt pe deplin egal îndreptățite și ca atari se folosesc în sensul constituțiunii transilvănene, de asemenea drepturi politice (...);

Paragraful 4. Numirile diferite a părților țării nu întemeiază și nu dau pe seama naționalităților singuratece nici un fel de drepturi politice (...)⁹²

Acest „articol de lege” pentru a *deveni lege*, conform dreptului public transilvan, să fie întărit și confirmat de către împărat, iar apoi publicat. Erau operații și procese birocratice care, înainte de 1848 durau mult, uneori chiar ani întregi. În acest caz au mers însă foarte repede, extrem de operativ. Erau interesate în realizarea lor într-un termen cât mai scurt chiar cercurile conducătoare vieneze. Acestea doreau să-i vadă pe deputații Transilvaniei cât mai repede prezenți în senatul imperial pentru a crea imaginea integrității imperiului habsburgic, în condițiile în care ungurii, croații și alții lipseau de la senat. Actul a fost trimis împăratului în 7 septembrie și se întoarce la Sibiu în 27 ale aceleiași luni cu 3 modificări, se rediscută în câteva dezbateri ale dietei și retrimis, în 7 octombrie, la Viena. Sancționarea sa se face prin rescriptul împărațesc din 26 oct. 1863. Este publicată astfel „legea privind efectuarea egalei îndreptățiri a națiunii române, și a confesiunilor sale”.

Această lege a înarticulării, „prima și cea mai importantă lege a dietei de la Sibiu, reprezintă momentul finalizării unei acțiuni politice de mai bine de un secol, pentru recunoașterea legislativă a națiunii române și confesiunilor ei. Această acțiune ia, în anii de adâncă prefacere ai perioadei liberale, o amploare deosebită.

---

⁹² Valeriu Moldovan, *op. cit.*, pp. 72-73.

Problema românească devine acum problema esențială a întregii vieți politice a Transilvaniei”⁹³.

Cauza românească primește în anul 1863 la Sibiu, după cum s-a remarcat adeseori în literatura istorică, o rezolvare dreaptă, egalitară, progresistă, aplică practic, în noile condiții partea cea mai importantă a programului pașoptist din mai 1848 de la Blaj. Faptul că se pronunța pentru principiul federalist, în organizarea imperiului, pentru egalitatea națiunilor, conferă acestei legi un sens profund progresist, avangardist în mișcările naționale care reîncep să se manifeste tot mai mult și mai des în cadrul Europei de la începutul celei de a doua părți a secolului-al XIX-lea.

Cu toate că viața legii înarticulării și a altor legi adoptate de dieta din Sibiu a fost scurtă, ea reprezintă pentru românii de pretutindeni, nu numai pentru cei din Transilvania, Ungaria și Bucovina o semnificație deosebită. Este o verigă importantă în mișcarea de unitate națională a românilor de pretutindeni. Să nu uităm că acestei legi, în fond impusă de români, deoarece împăratul nu a dat-o de bunăvoie, ci silit de împrejurări – i-a precedat Unirea Principatelor Române din 1859, apoi i-a urmat lupta de independență de la 1877-1878, constituirea Regatului Român la 1887, schimbări profunde chiar în viața social-politică a românilor aflați sub stăpânire dualistă austro-ungară după instaurarea dualismului de la 1867.

Dar despre aceasta în paginile următoare.

1.7. Activități alternative ale lui George Barițiu și ale altor ardeleni în dieta Transilvaniei și în senatul imperial în anii 1863-1865

Dieta transilvăneană din 1863-1864 a început să funcționeze la 1 iulie 1863 la Sibiu pe baza rescriptului împăărătesc din 21 aprilie a aceluiași an. Dintr-o dată, împăratul își aduce aminte că scopul principal al unei diete transilvănene este acela de a îndestula toate popoarele care locuiesc în acest Mare Principat, deci și pe cele ale românilor și de a regla raporturilor de drept public pe întreaga monarhie. Deci acest împărat, Francisc Iosif, care se intitulează, printre altele „... mare principe al Transilvaniei și comite al secuilor etc. își aduce aminte că mai are de reprezentat încă o națiune, căreia trebuie să-i câștige încrederea, prin semne de bunăvoință către ea, națiunea rămâne, cea mai numeroasă din această țară, considerată

---

⁹³ Cf. Simion Retegan, *op. cit.*, p. 140.

până atunci tolerată, cu două confesiuni nerecunoscute ș.a.ș.a., dar cu obligații mari în apărarea mării patrii: imperiul austriac.

De data aceasta, împăratul Austriei nu numai că le-a deschis românilor porțile dietei transilvănene, ci și pe cele ale senatului imperial, alături de toate celelalte naționalități ale monarhiei. Ba mai mult. Având în vedere situația precară politică pentru imperiu, transilvănenii, dar mai ales românii – ungurii intraseră deja în pasivitate – erau așteptați cu nerăbdare la senat.

Senatul imperial a început să funcționeze pe 18 iunie 1863. Dar până la sosirea deputaților transilvăneni, senatul a avansat mult cu lucrările sale. Totuși – în mod deliberat, conducerea senatului a amânat dezbaterile bugetului general. Prezența lor era necesară pentru a crea impresia că în acest caz, parlamentul este întregit, prin urmare pot fi discutate toate părțile bugetului în numele întregului imperiu, fără a-i mai aștepta pe deputații din Ungaria, Croația și Veneția. Din cele 36 de locuri ale comisiei financiare, transilvănenilor li se rezervaseră 4 locuri. „La comisia aceasta – scrie Barițiu – era îndreptată luarea aminte și interesul tuturor claselor de cetățeni ai monarhiei și cu tot dreptul; căci precum s-a putut vedea din cele împărtășite îndată în capitolul I, starea finanțelor era aproape disperată”⁹⁴.

Ajunși în senatul imperial cei 26 de deputați ardeleni – români și sași – explică Barițiu - nu și-au dat seama că ei reprezintă o țară, că ei trebuie să lupte în numele acesteia, să lucreze împreună, să fixeze obiective sociale, economice și naționale comune, să se lupte cu celelalte naționalități care cereau drepturi și avantaje materiale în dauna și pe seama Transilvaniei. Din punctul de vedere al intereselor țării lor, ei trebuiau să-și concentreze puterile lor spirituale asupra finanțelor monarhiei. Trebuiau să țină conferințe comune, români, sași și alții și să urmărească tot ce era important nu numai pentru monarhie, ci și pentru țara lor. Li s-a pus la dispoziție și un local acomodat în palatul cancelariei transilvane. Trebuiau românii și sașii să ajungă la un punct de vedere comun. În loc de unitate, românii și sașii se certau între ei, chiar pe teren neutru. Sașii erau prezenți – relatează Barițiu – numai la ședințe și serate sau la mese mari unde erau invitați cu toții. Dar și cei 13 deputați români discutau prea rar unii cu alții, nu făceau conferințe prealabile pentru a stabili măcar

---

⁹⁴ George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. III, Sibiu, 1891, p. 221.

între ei un punct de vedere comun. Majoritatea românilor acționa pe cont propriu; acestora le lipsea experiența parlamentară.

Ajunși la senat pe la sfârșitul lunii octombrie 1863, deputații ardeleni au primit o serie de proiecte, legi, rapoarte ale comisiilor, memoriale etc. Se găsea printre actele primite și un proiect de buget special, nominalizat al Ardealului, întocmit de cancelaria transilvană în spiritul *diplomei* din octombrie, căruia toți deputații transilvăneni trebuiau să-i acorde toată atenția pentru a vedea bine în ce măsură corespundea acesta necesităților Transilvaniei ca țară autonomă. Fiecare deputat transilvănean avea dreptul să-și spună părerea în ce măsură corespunde bugetul nevoilor Transilvaniei, dacă sumele sunt bine repartizate pe capitole, dacă sumele trebuie modificate ș.a. așa cum se proceda deja în țările cu o democrație mai înaintată încă de atunci.

Dar înainte de a începe discuțiile la bugetul transilvănean, Barițiu și ceilalți deputați transilvăneni au rămas uimiți de modul cum se cheltuiesc sume enorme de la bugetul general al imperiului, cum se aruncă cu banii aiurea, în timp ce pentru unele țări autonome din cadrul imperiului se alocuau sume de la bugetul general cu multă zgârcenie. L-au frapat pe Barițiu, de ex. sumele enorme pe care le cheltuiau, fără noimă diplomații Austriei în țări ca Anglia, Franța, Petersburg, Roma. La Roma cheltuieli enorme se făceau în special în sfera relațiilor cu statul papal, a domniilor pe care le făceau ambasadorii unui mare număr de persoane începând de la portari și până la capul bisericii catolice, papa de la Roma.

Nu i-a scăpat lui Barițiu cum au reușit ungerii să-i păcălească pe membrii comisiei de finanțe să le acorde din bugetul general cu împrumut de 20 milioane fl. (inițial au cerut 30 mil. fl.) sub motiv că în Ungaria a fost în vara anului 1863 o mare secetă. Mureau mulți de foame. Barițiu știa că seceta nu a fost de loc așa de mare.

După aceasta, Barițiu a asistat la o serie de discuții cu privire la o hotărâre dacă să se acorde un împrumut de 96 mil. fl. guvernului central de la Viena.

La început majoritatea vorbitorilor din comisia celor 36 a senatului au criticat cheltuielile nesăbuite, iraționale ale guvernului central. Nu a scăpat de criticile furioase ale unor deputați – dintre care unii erau mari magnați ai capitalului austriac – nici împăratul. Dar sub imperiul influenței unui discurs al lui Napoleon al III-lea la deschiderea camerelor din 5 noiembrie 1863 de la Paris, toți deputații au spus : „DA”.

Napoleon al III-lea a spus în acel discurs că: „Tratatele de la 1815 au încetat a mai exista. Puterea evenimentelor le-a răsturnat, ori

că le-a silit a se răsturna mai peste tot. Ele s-au înfrânt în Grecia, în Belgia, în Franța, în Italia, precum și la Dunăre. Germania se încearcă a le modifica. Anglia le-a modificat cu generozitate cedând insulele Ionice (Greciei), iară Rusia calcă în picioare Varșovia (adică pe Polonia). În mijlocul sfâșierii succesive a pactului fundamental european (1815) patimile înflăcărâte se ațâță peste măsură, la miazăzi ca și la miazănoapte interese puternice își așteaptă dezlegarea”⁹⁵.

Cuvântul de tron al lui Napoleon al III-lea – remarcă Barițiu— a produs peste tot, cu deosebire în Austria o mare îngrijorare, încât și senatul imperial „în loc de a mai urma cu declamațiuni și imputări, curând votă noul împrumut memorat mai sus”⁹⁶. Aceeași spaimă i-a determinat pe aceiași senatori să voteze și împrumutul de 20 mil. f. Ungariei. „Au votat să îmbânzească pe unguri; peste puțin însă vom vedea că și majoritatea senatului s-a înșelat”⁹⁷. Ungurii absentești obțineau împrumuturi de zeci de milioane, pe lângă ce-li se acorda prin buget. Transilvaniei, majoritar românească i se impunea să contribuie la bugetul general cu sume de 3-4-5 ori mai mari decât cele ce i se repartizau din bugetul general. De acordare de împrumuturi nici vorbă.

În curând – după discuțiile cu privire la buget, deputații transilvăneni au avut ocazia să participe la o seamă de dezbateri parlamentare privitoare la căile ferate din Galiția, după care urma să fie supuse dezbaterii căile ferate transilvănene.

Cu privire la căile ferate galițiene, Barițiu observă că senatul nu a ajuns la niciun rezultat din cauza pretențiilor exagerate ale consorțiului de capitaliști care ceruseră în ofertele lor prețuri exagerate „de lupi flămânzi” cum le numea deputatul român ardelean. „Dealtfel, remarcă mai târziu, cu obidă Barițiu, - acele două căi ferate Lemberg-Iași, Oradea-Brașov tot n-au scăpat de rapacitatea rușinoasă a lupilor străini și pământeni, și scandalele criminale ieșite la lumină mai sunt și astăzi în memoria oamenilor”⁹⁸.

După 2-3 săptămâni de acomodare cu atmosfera politică și lucrările senatului de prin 15 noiembrie 1863 încep și ardeleni să ia parte activă la lucrările senatului, mai întâi la dezbaterile bugetelor.

Inițial deputații transilvăneni în relațiile cu președintele senatului și-au creat o imagine bună, plăcută cu privire la rolul și menirea senatului și a relațiilor interumane între membrii acestuia.

---

⁹⁵ *Ibidem*, pp. 224-225.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 225.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ *Ibidem*.

Mai ales românii, care prezentându-se la președinte, spunându-i că ei nu știu germana au primit un răspuns foarte încurajator și plin de conținut democratic. Dacă nu pot cuvânta bine în germană să vorbească în limba lor maternă, în limba română. Are cine să traducă. Italienii și câțiva polonezi s-au folosit de la începutul vieții parlamentare de limba maternă. Apoi ne forțați de nimeni au început să vorbească și ei în germană, așa cum o știau și nimeni nu a strâmbat din nas.

Barițiu a rămas impresionat plăcut și de modul cum i s-a răspuns la o interpelare de către un ministru cu privire la cenzura exercitată asupra presei românești de către serviciul de cenzură.

Și cam atât ne-a spus Barițiu despre acceptarea necondiționată și elegantă a deputaților români transilvăneni în senatul imperial. Restul timpului petrecut acolo numai jigniri, interpretări tendențioase ale celor ce susțineau sau cereau deputații pentru Transilvania ș.a.

Românii au dat însă dovadă de curaj și discernământ și atunci când s-au dezbătut teme referitoare la problemele bugetare, economice în general, ale căilor ferate, școlilor, instituțiilor culturale, folosirii limbii materne, încorporărilor etc. Au luat cuvântul în senat, arătând nedreptățile care se făceau transilvănenilor în general, românilor în special și care sunt consecințele negative ale acestora pentru întregul imperiu nu numai pentru Principatul autonom al Transilvaniei.

Prima mare descoperire cu privire la diferențele de sume ce se încasau sau se plăteau în Transilvania și se înregistrau la centru a făcut-o în data de 25 noiembrie 1863. La această dată parlamentarii transilvăneni au descoperit că în fondul urbarial pentru Transilvania destinat a-i dezrobi pe milioanele de iobagi, între sumele din buget au constatat că există și una de 2 milioane 375.671 care figura ca datorie pasivă după care Transilvania plătea la stat dobânzi. Cifra nu era deloc cunoscută ardelenilor. Informațiile cerute de la Ministrul Plener și de la un consilier, au relevat că nici înalții demnitari de stat și funcționari superiori nu erau informați corect de sumele pe care le plătea imperiul ca despăgubiri urbariale de stat marilor proprietari financiari pentru suprafețele de pământ cedate foștilor iobagi în 1854. Ministrul Plener susținea, că suma totală a răscumpărării plătită în efecte de stat la clasele feudale în această țară fusese numai de 35 milioane, pe când la dieta din Sibiu, ieșeau la lumină 53 de milioane. La rândul său deputatul din Sibiu Schuler-Libloy care era bine informat cu privire la toate despăgubirile făcute din anul 1854 până în anul 1863 susținea că acestea erau în sumă de 70 milioane de fl. Însuși guvernul central a simțit că în privința despăgubirilor din

Transilvania cu obligațiunile rurale nu era ceva în regulă, ordonând o anchetă la Cluj, care să dea de urma cel puțin a acelor înșelăciuni mai bătătoare la ochi. La sfârșitul lui noiembrie și începutul lui decembrie, Barițiu a contribuit substanțial la dezbaterile bugetului ministerului de comerț, enumerând într-o cuvântare ținută în senat o seamă de piedici pe care le întâmpină Transilvania în țările vecine, cu Principatele Române, în primul rând, depunând la prezidiu câteva propuneri în scopul favorizării de către puterea centrală a comerțului cu țările din bazinul Mării Negre și a celor din Balcani în general. Luând act de cele spuse de deputatul român, ministrul comerțului prezent la ședință a relevat că guvernul cunoștea acele greutăți. Ca dovadă a acestei recunoașteri este faptul că în proiectul unei căi ferate pentru Transilvania aceasta se va îndrepta către mare, „adică către România”. De aceea guvernul central consideră că ea trebuie realizată de urgență.

Merită să dezvoltăm ceva mai mult argumentele aduse de Barițiu în favoarea economiei și comerțului, precum și tonul critic la adresa guvernului central austriac, care în trecut a neglijat economia și comerțul Transilvaniei provocându-i acesteia mari pierderi, menținând-o într-o stare de înapoiere. Ba mai mult. Austria nu a încurajat dezvoltarea schimburilor comerciale dintre Transilvania și Principatele Române danubiene: Moldova și Țara Românească. Barițiu dovedește în cuvântarea sa din 3 dec. 1863 la senatul imperial că de-a lungul istoriei între toate provinciile românești, indiferent de hotarele politice despărțitoare s-au menținut legături economice intense multilaterale. Pe măsura înaintării economiei spre o economie de schimb aceste legături s-au accentuat, economia lor interconșionându-se.

El a demonstrat că unitatea legăturilor intracarpatică a constituit condiția fundamentală a prosperării economice a tuturor țărilor românești. Transilvania și-a putut dezvolta meseriile și industria sa, în principal pe baza materiilor prime existente în celelalte țări românești. Economia transilvană s-a orientat de-a lungul veacurilor, în mod spontan, după necesitățile Moldovei și Munteniei. Materiile prime din aceste țări românești de peste Carpați constituiau pentru Transilvania sursa principală de aprovizionare a corporațiilor meșteșugărești, fără de care existența lor era amenințată. În același timp el a relevat faptul că orașele transilvane, în decursul istoriei seculare au constituit puncte de legătură între comerțul principatelor danubiene și țările Europei apusene. „Este cunoscut – afirma el – în cuvântarea sa din senatul austriac în 3 dec. 1863 – cum că Transilvania a fost și mai demult consumatoarea manufaptelor din

provinciile austriece germano-slave, nu numai pentru sineși, ci și ca intermediara și naintătoarea comerțului în răsărit [...]. Sub Maria Tereza s-au numărat numai în Brașov 63 firme neguțătorești, care întrețineau comunicațiunea cu răsăritul, ca și vreo 30 firme venite din răsărit și așezate în Transilvania. Tot așa erau câteva în Sibiu, care-le încă purtară un comerț însemnat cu răsăritul”⁹⁹.

Barițiu avea acum ocazia să demonstreze, chiar în inima imperiului, o seamă de idei pe care-le susținuse încă de prin anul 1856, când propaga numeroase idei ale Memorialului camerei comerciale din Brașov, despre drumul de fier, tot prin Gazeta Transilvaniei. Încă de atunci – în timpul absolutismului austriac, Barițiu promova idei prin care voia, de exemplu, să atragă atenția forurilor conducătoare ale imperiului austriac că – interesele dezvoltării comerciale ale Transilvaniei cer ca Brașovul, cel mai important centru industrial al acestei provincii, să aibă comunicații bune cu porturile dunărene Galați și Brăila. Slăbirea acestor comunicații însemna frânarea dezvoltării economice a Marelui Principat.

Dezvoltarea comerțului Transilvaniei cu state industriale ca Anglia, Olanda, Franța, Belgia a accentuat necesitatea lărgirii comerțului cu Moldova și Țara Românească. De aici se aduceau în Transilvania multe materii prime de origine animală și vegetală, făcând posibilă rezistența în lupta de concurență cu produsele industriale din apus.

Ca reprezentant al populației brașovene și sibiene, Barițiu atrăgea atenția că diplomații imperiului și oamenii de afaceri din Austria în relațiile cu România trebuiau să ia în considerație circulația vitelor și a produselor din principatele danubiene către Transilvania și invers. Trebuia acordată atenție acelei „economii de vite” pe care o înfăptuiau locuitorii români din Transilvania de sub munți cât ține pasul Oituz, de la Brețcu și Covasna până la Săcele (Șapte Sate), Râșnov, Bran, pe pământul Făgărașului, până către Sibiu, la Rășinari, Poplaca, Săliște, în Țara Hațegului etc.

Această populație cunoscută „sub numele de «mocani», «moroieni», ... «țuțuieni», juca un rol important în circulația produselor dintr-o parte în alta a Carpaților”. Referindu-se la importanța economică pe care o aveau acești crescători de vite,

---

⁹⁹ George Barițiu, *Cuvântarea deputatului George Barițiu la ședința din 3 decembrie 1863 a casei deputaților în interesul economiei naționale cu țările vecine*, în *Gazeta Transilvaniei*, an XXVII, nr. 2, 4, 1864.

Barițiu le atrăgea atenția senatorilor imperiali de diferite naționalități că: „Se află 20 până la 25 mii oameni [...] care poartă în țările românești o însemnată economie de vite. Mii de oi, vite de cele cornute și celelalte, se pasc pe câmpiile României, Moldovei și Bulgariei”¹⁰⁰.

Referindu-se la politica economică și relațiile istorice ale Austriei față de România, el arată că imperiul nu a dus o politică economică destul de prietenoasă față de țările-române danubiene și nici chiar față de Principatul Transilvaniei, pe care-l considera parte componentă a imperiului. Măsurile luate de Austria de a interzice negustorilor transilvăneni de a mai face comerț cu principatele danubiene au dus la aceea că „comerțul și industria Transilvaniei suferă foarte mult”¹⁰¹.

Aceasta s-a întâmplat deoarece „... industriașilor din Transilvania, meseriașilor noștri li s-a închis cu încetul de tot izvorul cel mai bun și cel mai sigur, pe care-îl aveau până atunci de a cumpăra produse, cereale mai ieftine, încât astăzi profesionistul brașovean adesea e silit a plăti marfa crudă ce are profesionistul să o prelucreze, mai scumpă decât profesionistul din Viena și așa e silit a-și vinde și manufacturile sale mai scumpe ca cel din Viena, încât cu toată distanța cea mare dintre Viena și Brașov, industriașul vienez este în stare de a ține concurență cu meseriașii pământeni din Brașov, Sibiu, Sighișoara și cel. și cel.”¹⁰².

Barițiu a învățat repede lecția democrației pe care i-o oferea participarea la senatul imperial austriac care i-a creat posibilitatea să atragă atenția și chiar să critice atitudinea de indiferență și dezinteres a organelor statale centrale față de problemele vitale economice și sociale ale Marelui Principat al Transilvaniei.

Dar din punctul de vedere al foloaselor pe care le avea Transilvania prin participarea la senatul imperial ea nu obținea nimic concret. Participarea la senat i-a relevat lui Barițiu că între țările, grupurile unor elite și clase sociale în imperiu existau multe contradicții. Românii își creau acum și obligații sporite de a participa cu regimente întregi de soldați la apărarea Austriei, la lupta împotriva unor popoare cu care românii nu au avut de-a face niciodată (războiul împotriva Danemarcei, de ex.).

---

¹⁰⁰ *Ibidem.*

¹⁰¹ *Ibidem.*

¹⁰² *Ibidem.*

În ședințele din 7 și 9 dec. 1863, românii au învățat practic *ce însemna autonomia unei provincii și ce este centralismul unei monarhii*. Românii și-au dat seama că s-au cam grăbit cu intrarea în senatul imperial. Tot atunci au văzut cumplită contradicție dintre Diploma din 20 oct. 1860 și Patenta din 26 febr. 1861. Românii aveau autonomia. Nu aveau însă mijloace de a o susține. Ba și mai mult. Au rămas cu un gust amar: la cererea deputaților români de a li se trece la cheltuieli subvenția cerută de Andrei Șaguna, au fost întrebați pe un ton ce friza bătaia de joc: „Adică voi ați venit aici ca să cerșiți”. Cruntă dezamăgire!

Barițiu și-a dat seama că era mai bine să fi făcut și ei cum au făcut croații, atât în relațiile cu monarhia cât și cu ungurii. Ei au condiționat atât participarea la senat cât și la dieta ungurească de asigurarea din contribuțiile plătite de populație a cheltuielilor generale ale țării și numai surplusul să fie depus la bugetul general al monarhiei sau al Ungariei. Cheltuielile mari generale, condiționau ei, să fie acordate din bugetul general al imperiului.

Toate țările mai mari sau mai mici, toate provinciile și regiunile Austriei dispuneau de un fond special, pe care-l numeau fond provincial.

Transilvania era singura țară din imperiu care nu avea un asemenea fond special, explică Barițiu, când relatează despre participarea sa la lucrările senatului imperial din 1863.

Cei 26 de deputați ardeleni s-au divizat în două curente cu privire la forma organizării statului în viitor: unii au devenit centraliști și alții autonomiști.

Sășii s-au delimitat aici la Viena de români susținând principiul centralismului. Nici românii nu mergeau pe un singur punct de vedere, deși majoritatea lor erau autonomiști. Senatul a fost totuși pentru deputații români o adevărată școală politică: *Aici la senat, comenta Barițiu, au învățat și românii să-și respecte opiniile politice*. Experiența le-a folosit deoarece, vom vedea, mai ales, după instaurarea dualismului austro-ungar la 1867, în rândurile românilor au apărut două mari orientări, două căi de luptă pentru eliberarea națională: *pasivismul și activismul*. Dacă românii nu ar fi știut să se tolereze, să se respecte reciproc, probabil că succesul luptei naționale ar fi dat rezultate mai slabe sau chiar ar fi eșuat.

Barițiu a rămas la Viena mai mult decât se aștepta. Discuțiile în senat se mișcau uneori greu. Lupta pentru un loc mai bun în ansamblul imperiului era dură, tendința de a obține sume cât mai mari de la bugetul general imperial, de a obține subvenții pentru școli, universități, instituții de cultură, de a beneficia de traseele de cale

ferată prezente și viitoare deschidea perspective noi de dezvoltare economică unor regiuni întregi. Fiecare voia să-și impună punctul de vedere pentru a obține cât mai mult, ceea ce scădea cota altora. Deputații transilvăneni când își cereau și ei cota care li s-ar fi cuvenit erau în permanentă refuzați, uneori chiar cu ostilitate.

Barițiu a simțit ostilitatea, mai ales a deputaților din țările de origine germană, care erau în general adepții centralismului, dar și a altora.

Totuși, Barițiu nu a încetat lupta. El trebuia să se zbată mai ales pentru un traseu de cale ferată, care să străbată întreaga Transilvanie și să treacă pe la Brașov în România și să ajungă la porturile maritime de la Dunăre: Galați și Brăila.

Multe aspecte ale activității parlamentare din toamna-iarna anilor 1863-1864 ne sunt dezvăluite de Barițiu în corespondența sa cu familia din acea perioadă.

În calitate de cap al familiei, Barițiu comunică cu aceștia atât în calitatea lor de membri ai familiei, dar și în calitatea acelorași membri ca parteneri de afaceri la fabrica de la Zărnești, de coproprietari de case, de modul cum vor evolua prețurile caselor și al terenurilor în timpul și după construirea căilor ferate și în Transilvania, de modul cum să distribuie unele cărți, ziare etc.

Astfel într-o scrisoare din Viena din 22 oct. 1863, Barițiu îi comunică lui Costi¹⁰³ despre participarea la discuțiile cu privire la căile ferate, despre contribuțiile la buget ale țărilor monarhiei austriece, despre contradicțiile dintre membrii senatului etc. Apoi cu privire la afacerile familiei îi comunică despre pierderi de procese în recuperarea unor bani; Costi este sfătuit să nu-și vândă casele imediat, să aștepte cu recuperarea lor până când va începe construcția de căi ferate. Acestea vor scumpi și pământurile și casele. Într-o altă scrisoare trimisă 2 zile mai târziu, Barițiu se bucură de venirea a încă unui nepot pe lume, dându-i sfaturi fiicei sale cum să se comporte după ce a născut etc.

În scrisoarea din 9 noiembrie 1863 din Viena îi comunică lui Costi despre participarea la senatul imperial, apoi revine iarăși la afaceri, dându-i instrucțiuni și sfaturi pentru o mai bună organizare a fabricii.

Aceasta se pare că era o perioadă mai bună, de prosperitate a fabricii din Zărnești. Dar nici de această dată, el nu se poate bucura

---

¹⁰³ Costi, de fapt Constantin Iuga, fiul lui Ioan Iuga mare negustor, devenit ginerele lui G. Barițiu, prin căsătoria cu Victoria Barițiu.

de mersul mai corespunzător al afacerilor, deoarece constată „că unor oameni le pare rău că fabrica de la Zărnești a început să meargă mai bine”. Propune schimbare de director, deoarece nu-și făcea datoria în mod conștiincios.

În scrisoarea din 24 noiembrie 1863, Barițiu – observator atent al vieții economice - îi comunică lui Costi despre urcări de prețuri și despre necesitatea ca funcționarii și muncitorii să fie mai bine organizați, dar și supravegheați mai strict. Îl anunță pe Costi că Dunărea este secată, ceea ce va îngreuna transportul, va scumpi hârtia de import în România. Îl îndemnă pe Costi să se folosească de această conjunctură favorabilă și să sporească astfel profiturile fabricii.

La senat erau probleme cu darea capului și cu drumurile de fier. Cu privire la rețeaua drumurilor de fier se ciocneau multe și mari interese, discuțiile trenau. De aceea sesiunea senatului se va prelungi. Barițiu va rămâne în continuare pentru dezbateri referitoare asupra mai multor probleme pentru care nu s-au găsit rezolvări convenabile pentru toate părțile în ședințele anterioare ale secțiunilor și ale plenului senatului.

Instrucțiuni amănunțite și de o diversitate deosebită cu privire la administrarea bunurilor materiale și financiare de care dispunea familia, de soarta căreia se ocupa tot Barițiu ca tată de familie, va da el de la depărtare și cumnatului său, Iancu Velisar¹⁰⁴.

Într-o scrisoare din 22 dec. 1863, Barițiu îi scrie lui Iancu Velisar că-i va trimite de la Viena o ladă de lucruri care conține obiecte necesare membrilor familiei și cadouri de sărbători, cărți și altele. „Factura să n-o arate la nimeni”, „să fie iertat că trimite numai bagatele de acestea”. Le-ar fi trimis mai mult, dar conducerea senatului nu le-a decontat toți banii de călătorie. Promite că: „Îndată ce voi mai putea scoate ce mai am să iau din banii ce-mi opriră până la 1 ianuarie, pentru ca să nu mă pot mișca de aici până atunci, voi îngriji a plăti și conturile ce le va fi făcut familia, iară anume conturile de la Resch, unul pare-mi-se de 30 fl. la Kovacs. Iară până la acel timp să ziceți acelor oameni buni ca să fie așteptători, că le voi plăti. Tot cu acea ocaziune voi trimite sau aduce bănișori, ca să punem la Sparcassa și pentru băietele Octavia și Mărița, pentru că am auzit că se poartă bine și cred că ascultă de mămica lor”¹⁰⁵. Îi mai da

---

¹⁰⁴ Iancu Velisar, era fratele soției lui Barițiu. Era și omul său de încredere.

¹⁰⁵ *George Barițiu și Contemporanii săi, vol. VIII*, București, 1987, pp. 143-146. (În continuare *G.B.C., vol..., p...*).

Barițiu instrucțiuni cum să împartă niște sume de bani soției, soacrei, fiicelor și altor persoane apropiate, să le depună unora bani de economisire la Sparcassa etc. să plătească sâmbria slujnicilor, cum să împartă lucrurile trimise prin Timișoara de la Viena ș.a.

Acestei scrisori îi mai urmează alte 3 scrisori trimise de Barițiu din Viena prin care îi dă noi instrucțiuni cu privire la bani.

Din suma de 200 f.v.a. să pună bani la Sparcassa pe numele Octaviei și a Măriței, pe cecuri la care să nu poată umbla nimeni până când ele nu vor împlini 16 sau 17 ani.

Să plătească lui Resch, să-i dea ginerelui său Costi 16 f.v.a, să-i dea lui Halmer etc. Cum să folosească banii primiți de Barițiu de la fabrică pentru casă, să înnoiască niște polițe etc. Nu a putut trimite mai mulți bani pentru că are de plătit și gazda fiului Ieronim pe două luni etc. Să-i trimită niște acte tot referitoare la bani.

Să-i liniștească pe toți cei cărora Barițiu le este dator, că le va plăti până la ultimul ban-când va veni de la lucrările senatului.

„Într-aceea, fratele Gerasim să-mi scoată un mic extract din partita *lefi mele*, până la 31 dec a.tr.1863, pentru ca să știu cum stau și cu aceea, și să mi-l trimiți încoace, că mai e vreme; că pe noi nu ne lasă de aici până nu se va hotărî definitiv cu dările, și mai vârtos cu drumul de fier, ca să-l căpătăm negreșit, sau până la Belgrad (Carlsburg), sau tocma până la Brașov, iară aceasta va fi numai în cursul lunii, până la 10 ianuarie avem numai ședințe pe comitete”¹⁰⁶.

Se pare că adversarii lui Barițiu, speculând faptul că nu a venit de sărbătorile sfârșitului anului 1863 și începutul lui 1864, au considerat aceasta un bun prilej de a provoca zăbanie, neplăceri, dispute în sânul familiei Barițiu, răspândind zvonuri că el nu a rămas la senat la Viena, ci s-ar fi dus în altă parte. Convingând-o pe Victoria, fiica sa cea mai mare că el într-adevăr se găsea la senat și era reținut cu treburi acolo, Barițiu îi scria: „Rău te înșelără cari îți spuseră, de câteva săptămâni încoace, cum că eu nu aș fi în Viena. Când am ieșit mai departe a fost pe câte o zi sau 1/2 . Peste aceasta, venind eu ca să șed și să lucru în Parlamentul imperial, aici la Viena, tocmai să fiu voit a alerga în alte părți și a cheltui la bani, îmi era peste putință, pentru că îmi deteră de lucru ca la doi și la trei. Tot așa te-au înșelat care ți-au spus că nu mă voi reîntoarce până în mai, pentru că tocmai din contră hotărârea fusese ca pe 20 decembrie să mergem acasă, pentru ca în mai iarăși să ne adunăm. Au intervenit însă alte lucruri mai mari, grele, chiar fatale, a fost la mijloc și cauza

---

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 147.

drumului de fier pentru țara noastră, care toate au silit pe împăratul ca să ne mai țină pe vreo 165 de deputați și vreo 120 magnați (*Herrenhanes*) împrejurul său, fără ca să poată pune cineva zi anumită când să ne desfacem. Iară acum ni se spune cum că în 5 februarie vom încheia toate”¹⁰⁷.

Barițiu va mai avea încă mult de luptat până când își va vedea împlinită dorința construirii unui drum de fier, care să străbată întreaga Transilvanie și să facă joncțiunea cu căile ferate din România.

1.8. Barițiu la Dieta Transilvaniei în sesiunea a II-a din 1864

La data de 23 mai 1864 a fost convocată cea de a doua sesiune a dietei transilvănene ca o continuare a primei sesiuni din 1863.

Prima constatare a lui Barițiu a fost aceea că, ungurii nu aveau decât un singur reprezentant, iar exponenții de seamă ai românilor ca: Șuluțiu, Șaguna, Dobra ș.a., lipseau și ei. La a doua ședință din 25 mai, deputații erau și mai puțini: cinci deputați au cerut concediu, Barițiu a cerut și el un concediu de 8 zile; Baronul Brukenthal, com. Béldi, episcopul Fogarasi, lipsă și ei. Unii foști funcționari de stat pensionați nu s-au mai prezentat la lucrările dietei, cazul lui Ioan Nemeș și a altora. Unor români la vot li se respinge cererea de concediu de către ceilalți români; sașii le-o aprobă. Cea mai bună prezență o aveau funcționarii de stat, manifestându-și nemulțumirea din cauza multor absențe ale altora. Dar ei, funcționarii de stat, erau „bine salarizați, cari trăgeau-totodată și diurnă dietală de 5 fl.v.a. pe zi; iară de alții nu-i durea capul ca să le cunoască cauzele absenței lor”¹⁰⁸.

Cu o zi înainte de 25 mai, ziua celei de a doua ședințe a dietei 24 mai 1864, Barițiu trimitea de la Brașov o cerere, în care scria: „Mulțimea și greutatea ocupațiilor mele particulare fac ca să-mi fie preste puțință a lua parte îndată din ziua deschiderii la lucrările casei legislative. Deci, rog pe înaltul Prezidiu ca să binevoiască a-mi da concediu de opt zile, computate din 23 mai. Iară mai departe, am onoarea a mă subsemna cu cea mai distinsă stimă al înaltului Prezidiu

---

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 155.

¹⁰⁸ G. Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, vol. III, p. 251. Mai departe: *Părți alese*, vol. ...p.....

serv Plecat: George Barițiu ca membru regalist”¹⁰⁹. Rezoluția dată în limba română a fost: „se acordă”. Notăm că președintele dietei din 1863-1864, cu titlu interimar, a fost consilierul gubernial Gusztáv Groisz, iar funcțiile de vicepreședinți au fost deținute de Ioan Alduleanu și Friedrich Kirchner.

În cea de a 3-a ședință din 30 mai numărul deputaților se redusese și mai mult prin sporirea cifrei celor ce absentau. Pentru a reda atmosfera ce domnea în ședințele dietei, Barițiu transcrie din actele acesteia următoarele: în ședința din 30 mai 1864 deputatul ungar Eitel „dându-și dimisiunea din oficiul de notar în dietă, avu fruntea ca să zică în fața dietei «că în iarna trecută își stricase ochii cu învățarea limbei române». Era expresia urii și disprețului cu care – spunea Barițiu – deputații unguri îi priveau pe români”¹¹⁰.

După scurgerea celor 8 zile de concediu, Barițiu nu s-a putut prezenta la dietă. O nouă cerere de prelungire a concediului lui și o nouă aprobare de prelungire a acestuia pentru 3 săptămâni. Greutățile întreținerii familiei, afacerile sporite ale fabricii de hârtie de la Zărnești, unde era director, greutatea întâmpinate de această fabrică sunt cauzele invocate de Barițiu pentru a obține prelungirea concediului.

În iulie-august mulți deputați au plecat la tratamente la Băile Vâlcele din apropierea Brașovului. La dietă erau puțini deputați prezenți.

La ședințele din iunie și iulie s-au discutat probleme ale înființării unei înalte curți supreme de revizie și casație în Transilvania. Românii voiau ca aceasta să-și aibă sediul în Transilvania, sașii o voiau la Viena. Din cauza unor rivalități naționale dintre sași și români această instituție necesară și condiție importantă în funcționarea unui stat modern nu s-a realizat. Este drept, românii au câștigat la vot cu 43 la 40. Dar împăratul s-a opus legii dietei transilvănene. El a decis ca sediul curții de revizuire și casație să fie la Viena. Deci nu a contat voința dietei ci a împăratului, ca expresie a centralismului nu a autonomismului, adică a liberalismului cum se prezentau oamenii de stat din Austria după Diploma din 20 oct. 1860 și patenta din 26 II 1861.

Deși lipseau mulți de la lucrările dietei, românii au înțeles că era necesar să asigure totuși o prezență minimă pentru a nu pierde majoritatea. Andrei Șaguna s-a prezentat pentru câteva zile în iunie

---

¹⁰⁹ G.B.C., X, p. 300.

¹¹⁰ G. Barițiu, *Părți alese ...*, vol. III, p. 252.

1864, după care a plecat la băi la Vâlcele și la Covasna. În aceeași vară A. Șaguna a vizitat Brașovul, unde s-a întâlnit cu G. Barițiu. Aveau de discutat probleme ale Astrei, Șaguna fiind președintele acesteia, iar Barițiu prim secretarul ei. În acel an 1864, adunarea generală a „Astrei” s-a ținut la Brașov, unde Barițiu a organizat și o mare expoziție industrială, agricolă și de artă românească.

Lui Barițiu i s-a părut că mitropolitul era prost dispus, într-o dispoziție sufletească melancolică. La un moment dat, Șaguna i-a spus lui Barițiu cu o voce oarecum întristată, cu un pesimism profetic: „Să nu lăsăm d-le Barițiu ca să apuie asociațiunea noastră, să o susținem cu toate brațele, încât dacă s-ar întâmpla să pierdem toate celelalte drepturi la câte-năzuirăm, să rămânem cel puțin cu acest mijloc comun de cultură a limbei și a spiritelor. Zelul nostru pentru asociațiune să nu scadă”¹¹¹.

Pe moment, Barițiu nu și-a dat seama ce-a vrut să spună mitropolitul! Abia prin 1865, când a devenit clar că se pregătea dualismul austro-ungar, prin care românii ardeleni au pierdut autonomia Transilvaniei care era încorporată la Ungaria și-a dat seama de înțelesul cuvintelor lui Șaguna.

Dar chiar din 1864 situația românilor la Viena începuse a se schimba în defavoarea lor. „Episcopul Andrei o simțise mai curând decât noi ceștialți”. Din 10 iulie, spune Barițiu, a început a ploua cu decorații în Transilvania. Au fost decorați dintre români și sași Andrei Șaguna și Alexandru Sterca Șuluțiu cu coroană de fier cl. I, episcopul Fogarasi și B. L. Pop aceeași de cl. II, Alduleanu, Rannicher, Pușcariu, Binder și Gull cl. III, Conrad Schmidt și Gusztáv Groisz luară decorațiunea de comandori ai ordinului Leopoldin.

Românii prelungeau deja prea mult lucrările dietei. Guvernul central și împăratul devin iritați. Ba mai mult. Românii erau învinuiți de daco-românism. Era anul – observă Barițiu „când se făcuse faimosul plebiscit în România cu aproape 700 de mii de voturi, prin care Alecsandru Ioan Cuza era proclamat oarecum ca mic imperator, se împrăștiară și sătenii; s-au secularizat și mănăstirile numite grecești și închinare, iară principele călătorise la Constantinopole, unde a fost primit de către marele Padișah al Osmanilor cu pompă neașteptată”¹¹². Faptul că la granițele imperiului se năștea un stat român, care devenea tot mai puternic și tot mai mult acceptat de

---

¹¹¹ *Ibidem*, p. 260.

¹¹² *Ibidem*, pp. 261-262.

Europa, că românii din Transilvania voiau egalitate și recunoaștere a limbei și credința lor, dar că nu se străduiau să termine cât mai repede lucrările dietei ardelenе ținând-o în loc pe cea imperială de la Viena i-a supărat rău pe sașii din Ardeal, care au început și ei să se alătore curentului antiromânesc, învinuindu-i și ei pe români de daco-românism, că vor o Românie Mare, care să cuprindă pe toți românii existenți sub administrația altor state europene. Oricum, Barițiu sugerează că schimbările intervenite în Principatele Unite, modernizarea noului stat român nu au rămas fără ecou în Transilvania, Ungaria și chiar la curtea imperială din Viena. Românii constituiau deja un potențial demn de luat în seamă, în calculele lor politice cu privire la viitorul imperiului. Împăratul a ales: va face dualismul austro-ungar în dauna autonomiei Marelui Principat Autonom al Transilvaniei, așa cum se va vedea mai târziu din relatările desfășurării vieții și activității lui Barițiu.

Prima tentativă de a lovi în încercările românilor de a-și întări tot mai mult autonomia a fost aceea de a-i „aloca”, de a-i „alipi” pe românii uniți la biserica catolică, de a șterge greco-catolicismul ca biserică de sine stătătoare, de a o alipi jurisdicției catolice. De la Viena – relatează Barițiu – s-a și întocmit un plan de alipire a românilor greco-catolici la catolicism. Există un plan al regimului vienez de a-i da mitropolitului Alexandru Sterca Șuluțiu un „episcop coajutor, sub cuvânt că acesta din cauza vârstei și a unor suferințe fizice nu mai este capabil să administreze arhidieceza sa. A fost învinuit Șaguna că el a lucrat la curte pentru a-l răsturna pe Șuluțiu. Deci când românii aveau în mână dieta – puterea legislativă, când puteau fi mai operativi pentru a adopta legi în favoarea lor, forțând oarecum mâna împăratului de a le sancționa, ei în loc să fie mai uniți se certau între ei.

În această lumină și a altor evenimente ne apare complet justificată lupta lui Barițiu și a colaboratorilor săi de a emancipa mișcarea națională românească de sub tutela celor doi capi ai celor două confesiuni românești – ortodoxismul și greco-catolicii și așezarea ei sub o conducere laică, monolită, fără a mai crea dezbinare de ordin religios în lupta pentru eliberarea națională.

Absența lui Barițiu s-a prelungit mult peste cele 3 săptămâni solicitate la 31 mai 1864. În această situație prezidiul îi trimite o adresă prin care îi cere să se prezinte la serviciu în 8 zile de la primirea înscrisului respectiv. Absența îndelungată de la lucrările dietei avea pe lângă motive de ordin material și unele motivații politice, resimțite grav nu numai de deputații români, ci și de opinia

publică, relatate de corespondențe transilvănene ale *Concordiei* din vara anului 1864.

Răspunzând adresei din 12 VIII 1864, Barițiu scria că îndelungata sa absență de la lucrările dietei nu era determinată de vreo nepăsare sau lipsă de simț patriotic „de care cred că am dat în tot cursul vieții mele probe de ajuns, precum nici chiar de la un desgust cauzat oarecând prin persecuțiuni feroase pe care am învățat a le suferi, ci absentarea mea de acum este curat numai rezultatul absentării de mai înainte, de șapte luni de la casă, de la familia și de la afacerile mele private, care-mi asigură existența, cum și rezultatul unor lovituri elementare de care am fost ajuns și eu în lunile din urmă. Cu toate acestea – scrie Barițiu – sunt prea determinat ca în cursul viitoare săptămâni să-mi reocup și eu scaunul în sala legislativă”¹¹³.

Dieta transilvăneană din 1863-1864 a mai dezbătut, după cum scrie Barițiu, cauza cea mare a dezrobirii pământului țării și a milioaneilor de locuitori, a culturii și a multor altor chestiuni agrare.

Afirmațiile despre desființarea completă a iobăgiei în Ungaria erau, după analizele istorice și sociale ale lui Barițiu, o minciună.

Iar unele reforme care au desființat o parte din obligațiile feudale, nu s-au făcut de bunăvoie, din grația nimănui, ci numai de frică. În Ungaria circulația liberă a pământului începuse de la 1848. În Transilvania familii numeroase de români au fost spoliaste de pământ. Aristocrația din Ungaria și Boemia a încercat să restaureze iobăgia. În nicio țară din imperiu, legea urbarială nu a fost atât de asupritoare ca în Transilvania.

Scurtul rezumat pe care ni-l prezintă Barițiu în vol. III al lucrării „Părți alese din istoria Transilvaniei”, este tratat pe larg în numeroase articole, studii, dispute pe problemele agrare ale Transilvaniei scrise și publicate în presă, în dialog cu presa ce apăra interesele aristocrației etc. Aici el ne dă doar câteva trăsături ale iobăgiei evolute de-a lungul secolelor pentru a ne arăta cât de importantă și complexă și câte greutăți au întâmpinat Ioan Rațiu și I. Pușcariu în comisiunea pentru legea urbarială până când, în sfârșit, ea a fost pusă în dezbatere în 3 sept. 1864.

„Noi – scria Barițiu – nu cunoaștem nicio lege care să taie așa de afund în viața fizică și spirituală a propriului popor din această țară, precum este legea urbarială cu toate ramificațiile sale și cu toate consecințele de care mai suferă zeci de mii de familii, în multe

---

¹¹³ G.B.C., X, p. 301.

privește și țara întreagă. Din toate provinciile monarhiei nu-mi veți numi nici una întru care legea urbarială să fi fost atât de asupritoare, să fi stors și să mai stoarcă până în ziua de astăzi puterile țării, și precum se știe din alte legi posterioare, va mai storce încă zeci de ani măduva poporului. *Nu noi afirmăm aceasta, ci au adevărit-o în dietă chiar organele guvernului*”¹¹⁴.

Dezbaterile asupra raportului comisiei urbariale începuseră deja din 3 sept. 1864 prin referentul Schnell și luarea de cuvânt a lui Fridericu Thieman, fost consilier gubernial sub sistemul absolutist, iar la data ținerii raportului era comisar ministerial de finanțe în afaceri guberniale și totodată ca deputat, care studiasse cu de-amănuntul toate ascunzișurile chestiunilor urbariale ardelenesti. Comisia și mai ales Thieman doreau să dezvăluie secretele existente până atunci în problema dezrobirii pământului și a poporului, să corijeze și să rectifice cifrele diverse la urbariu, care circulau până atunci în public.

Din informațiile lor bazate pe studierea actelor și documentelor reformelor agrare (urbariale) reieșea că, până în acea perioadă li se plătiseră foștilor proprietari de iobagi 53.352.961 florini 26 3/4 cr. monetă conv., cea mai mare în obligațiunile rurale și în numerar 7 milioane. Erau cifre autentice. Dar comisia a aflat că mai sunt prevăzute și alte sume mari pe care le va mai plăti ministerul, așa încât suma totală a despăgubirilor se va ridica la 75 milioane. „Tot comisiunea reflectă, că dacă dieta ar fi fost convocată atunci în anul 1854, țara ar fi făcut o economie de cel puțin de vreo 30 de milioane; guvernul central însă pentru ca să-și câștige pe aristocrația ca să nu mai conspire, a acordat desdăunări strălucite.”¹¹⁵ Și acestea nu sunt toate sumele plătite! adăugă Barițiu!

Au mai fost încă alte multe despăgubiri plătite: episcopiei romano-catolice (zeciuală), confesiunii augustane, reformaților calviniști, fiscolei pentru zecimile urbariale. În anii care au urmat, notează Barițiu în istoria sa, claselor feudale li s-au adăugat și alte izvoare de câștig, prevăzute tot cu titlul de răscumpărare.

Luând cuvântul la raportul comisiei urbariale, profesorul de drept Schuler- Libloy a denunțat lumii că „din toate țările monarhiei *această țară este cea mai asuprită și stoarsă în favoarea familiilor privilegiate, dintre care câteva au primit despăgubiri îndoite și chiar*

---

¹¹⁴ *Părți alese din Istoria Transilvaniei ... vol. III, p. 266.*

¹¹⁵ *Ibidem, p. 267.*

întreit mai mare decât li se cuvenise după drept și dreptate; însă așa a fost voința guvernului central¹¹⁶.

Schuler a prevăzut că suma pe care o vor plăti transilvănenii va depăși 90 de milioane în următorii ani, că nepoții și strănepoții generației deputaților prezenți la dietă vor mai plăti și ei despăgubiri. Previziunea lui Schuler s-a îndeplinit, ardelenii plăteau despăgubiri foștilor proprietari și după 30-40 de ani de la reforma din 1854. Însuși Barițiu va mai reveni în publicistică asupra acestei probleme după mai bine de două decenii de la dieta românească de la Sibiu din 1863-1864.

Ședința din 11 oct. 1864 dieta transilvană, relatează Barițiu în Istoria sa a Transilvaniei, după ce a rezolvat câteva „afaceri curente” a trecut la alegerea celor 26 deputați pentru senatul de la Viena .

Din cei 26 de deputați care au participat la senatul din 1863, un număr de 9 deputați nu au mai fost aleși, din care 5 români, 3 sași și 1 popă armenesc.

Românii nu s-au pregătit temeinic pentru aceste alegeri, recunoaște Barițiu. În comparație cu anul anterior, românii au pierdut un loc. Era chiar să nu mai fie aleși deloc în noul senat. Între români exista și multă discordie. Din cei 26 deputați aleși erau 12 români, 11 sași, 3 unguri.

În luna octombrie dieta a mai discutat o serie de proiecte de legi venite de la Viena, legi introduse de deputații dietei, s-a propus o lege de reducere a perioadei de serviciu militar, lege care să acorde finanțare de la stat a tuturor confesiunilor recunoscute, lege care să-i împrădiarească și pe preoți și învățători cu ocazia reglării urbariale, lege pentru ștergerea capitației.

La 29 oct. 1864 dieta transilvana a fost întreruptă pentru 9 luni pentru a da posibilitatea senatorilor transilvăneni să participe la senatul imperial de la Viena.

1.9. Barițiu pentru a doua oară la senatul imperial. Un senat plin de învățăminte și deziluzii pentru istoricul și politicianul român

Participările anterioare la activitatea parlamentară în dieta Transilvaniei și în senatul imperial austriac din anii 1863-1864, au fost pentru Barițiu pline de învățăminte în înțelegerea comportamentului politic al diferiților politicieni, al modului cum

---

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 269.

aceștia una vorbeau și alta făceau, promiteau ceva și-ți dădeau altceva, promit libertate dar prin multiple mijloace te lipsesc de ea, sau să-l ascuți pe cineva ce spune și să încerci să ghicești sau să citești printre rânduri ceea ce vrea să spună în realitate. Dar niciodată nu a întâlnit atâta demagogie, folosirea cuvintelor pentru a ascunde adevăratele gânduri ale unor demnitari de stat, oameni destinați să ia decizii de care depinde soarta a milioane de oameni, așa cum a întâlnit la lucrările senatului imperial din Viena, care-și-a deschis lucrările în 13 noiembrie 1864.

Încă din unele discursuri ale conducătorilor imperiului, inclusiv ale împăratului de la deschiderea casei inferioare și a celei superioare ale parlamentului austriac, Barițiu a înțeles că imperiul austriac nu este atât de unitar și monolit pe cât vrea să pară și să se prezinte în fața lumii, iar viitorul autonom al Transilvaniei nu este nici el atât de sigur precum cred românii. În realitate viitorul Transilvaniei era amenințat din mai multe părți.

În discursul lui dr. Leopold Hasner de Artha, președintele Camerei deputaților, numit de către împărat, se dădea de înțeles, că în situația în care se găsea monarhia în anii din urmă era mai bine ca toți locuitorii săi să se ocupe numai cu politica din interior, cu afacerile și reforma de acasă, cu consolidare în toate privințele. Nu este recomandat pentru monarhie să se amestece neconținut în treburile altor popoare și state, să manifeste ura față de altele. Hasner, spunea Barițiu, considera că „ar fi o eroare mare a se lua după sisteme, căci geniul timpului nu stă în sisteme; ci puterea celor mai geniali bărbați de stat o dau lor priceperea de a se folosi de neajunsurile și erorile altora la timp binevenit, iară în privința tratatelor încheiate între state să nu pierdem din vedere, că acestea au devenit ieftine ca alunele; iară actele de stat, constituțiunile etc.! sunt supuse la prescripțiune (verjährung) ca orice lucruri bagatele”¹¹⁷. Deci nu le recomandă deputaților să se ia după oamenii vizionari și fantăști. Barițiu consideră că fără să știe, Hasner a prezis viitorul sumbru al monarhiei habsburgice, care nu și-a văzut prea mult de treburile ei interioare, cum i-a recomandat președintele camerei deputaților din 1864.

Oricum, explică Barițiu, monarhia era în regres. Dar era prea târziu ca învățăturile lui Hasner să fi pătruns în păturile superioare și supreme ale monarhiei. „Sortile fuseseră aruncate mai de înainte;

---

¹¹⁷ George Barițiu, *Părți alese ...*, vol. III, p. 281.

monarhia repezită pe clină de vale; recăderea poporului român încă de atunci era ca sigilată”¹¹⁸.

În discursul său din 14 noiembrie 1864, împăratul afirma că senatul era în așa fel alcătuit încât să reprezinte monarhia întreagă. Barițiu știa însă că Ungaria, Croația, Veneția, Lombardia erau lipsă. Deci senatul nu reprezenta întreaga monarhie.

Împăratul constată, printre altele, că în Principatul Transilvania activitatea constituțională face progrese peste tot.

În același discurs împăratul promite căi ferate și pentru Transilvania, promite reforme și ușurări de impozite, tarife de vamă mai convenabile. Se părea că împăratul se interesa de starea Transilvaniei. Dar senatul, observă Barițiu, nu s-a interesat.

Propuși să facă parte din comisia de adresă ca răspuns la cuvântarea împăratului, românii și rutenii au fost scoși de pe listă de către germani și poloni. Au intrat totuși, un român și un rutean, dar pe altă listă. Germanii, mai ales, nu-i iubeau pe români.

La senat, remarca Barițiu – nu existau convingeri și atitudini comune cu privire la modul viitor de organizare a imperiului. Unii tindeau la menținerea feudalismului, alții considerau că „în caz de strâmtoare grea” se poate recurge la dualism.

Unii cereau legi dure pentru a asigura continuitatea monarhiei. Miniștrii să fie trași la răspundere dacă nu asigură buna funcționare a statului austriac în întregul său.

În toiul discuțiilor Ungaria – care practica boicotul prin pasivitate, neparticipând la lucrările parlamentului – și-a găsit un mare apărător în persoana lui Leopold Mende fost consilier al curții apelative, funcționar împărătesc în Ungaria pe care o cunoștea bine cu toate aspirațiile locuitorilor ei. Leopold Mende, relatează senatorul român al imperiului, G. Barițiu, „pretinde totodată de la guvern ca să ridice blestemul de 16 ani de asupra Ungariei, să înceteze activitatea tribunalelor militare introduse asupra poporului, presa să nu mai fie ferecată; discușiunea să fie liberă și vocea țării ascultată, pentru ca să zică oricine câte-i va plăcea (alusiune la câțiva sași din Transilvania); *chestiunea ungurească există*, și numai când aceasta va fi deslegată și împăcată, va ajunge monarhia austriacă tare înăuntru și afară”¹¹⁹. Dar Mende nu numai că susține că există o chestiune ungurească, el propune ca senatul să ceară chiar în adresa către împărat rezolvarea problemelor ungurești.

---

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ *Ibidem*, p.284.

Lui Mende îi urmează luteranul transilvănean Franciscu Obert din Transilvania, care s-a dovedit un pangermanist înfocat, care avea în vedere ca în Ardeal să se creeze o țară săsească cu teritoriu propriu, alături de teritoriile ungurești, secuiești și românești. Mai susținuse aceasta și în dieta de la Sibiu, unde nu a avut câștig de cauză. Obert atrage atenția senatului, să prevină guvernul că această monarhie va realiza multe numai într-o strânsă legătură cu Germania și că numai prin confederațiune cu Germania își va asigura existența sa. Era un pangermanist convins acest Obert, iar Transilvania își asigura viitorul, după părerea lui, numai devenind provincie germană.

Desigur, delegații negermani ai parlamentului au înțeles bine mesajul pe care l-a transmis sasul ardelean. De aceea, notează Barițiu, sasului pangermanist, i-au răspuns *scuturat și îndesat*.

I-a plăcut, credem, lui Barițiu, confirmându-i-se și părerile sale, răspunsul dat de cehul Sadil. Acesta susținea că Austria nici cu cele două acte – diploma din 20 oct. 1860 și patenta din 26-II-1861 – nu este încă monarhie constituțională, căci îi mai lipsesc multe drepturi mari, precum dreptul de reuniuni (Vereinsrecht), libertatea presei, juriu, publicitate și procedură verbală, responsabilitatea ministerială. Erau trăsături ale liberalismului evocat al celor două acte dar incomplet aplicat.

Cele două acte împărătești nu le-a acordat românilor nimic concret, iar ceea ce și-au dat românii prin dieta din Sibiu și sancționat de împărat, a fost complet anulat prin procedurile dualismului.

Vorbind și în numele altor naționalități mai ales a celor din estul și sud-vestul monarhiei Sadil spunea că acestea nu au nicio încredere în legătură cu Germania, iar popoarele austriece vor să iasă din confederația cu Germania. „Nu trecură nici doi ani și dorința lui Sadil s-a îndeplinit” (Barițiu).

Dacă românii, notează Barițiu, și-ar fi deschis bine ochii nu ajungeau să și-i scoată câteva luni mai târziu prin certuri și ură.

Au fost și în sesiunea 1863/1864 a senatului austriac mulți dualiști. Dar atunci au tăcut. Aceștia, și alte grupe nu doreau să-i vadă pe transilvăneni în senatul din Viena. Mulți austrieci, oameni de stat se purtau ca centraliști riguroși „nu le trebuiau nici măcar umbre de diete provinciale”. Ei voiau un singur parlament, asemănător celui al Angliei în care „se găseau trei parlamente încorporate (al Angliei, Scoției și Irlandei)”.

Treptat, treptat se înțelege din relatările lui Barițiu, discuția în parlamentul vienez se orientează tot mai mult spre dualism, de fapt spre pregătirea căii spre dualism. Dar dualismul era înțeles în mai multe feluri.

De exemplu, un înalt funcționar din provincia austriacă Stiria, pe nume Maurițiu Kaiserfeld se declară adept al dualismului, dar nu cu patimă ci cu logică. El era de fapt, reprezentantul austrieților dualiști. Puneau și ei accentul pe drepturi istorice, de ordine superioară, aduceau *în discuție contracte de stat încheiate odinioară* între vreo casă domnitoare și între o țară sau alta; ei aruncau însă în discuție și scopul și problemele mari ce decurgeau din enormele diferențe de cultură, în temperamente, în profesii și în mii de interese câte ieșeau la lumina zilei între popoarele proprii austriece și țările coroanei ungurești. Intrarea celor 26 de ardeleni în senatul imperial i-a provocat mari neliniști lui M. Kaiserfeld. În cazul că veneau la senat și ungurii și croații și alții care lipseau ar fi putut crea o majoritate zdrobitoare în comparație cu germanii de origine austriacă. Germanii ar fi trebuit să lupte foarte greu să-și mai impună vreun punct de vedere. S-ar fi trezit aproape întotdeauna în minoritate. Cu prezența celor 26 de deputați ardeleni, Kaiserfeld spunea că senatul nu se întregește. Ardelenii erau numai o fracțiune, pe care el i-ar fi trimis acasă. Dar dacă ar fi venit cei 86 de unguri, 20 de lombardo-venețieni și 9 croați, senatul s-ar fi întregit.

De partea dualismului s-a situat și ministrul Ant. Schmerling, dar el, în virtutea funcției în stat, nu putea să spună prea multe. El cunoștea stadiul tratativelor secrete, care se desfășurau încă de atunci între guvernul austriac și aristocrația ungurească.

Din dezbaterile din senat amintite ca și dezbaterile care vor urma cu privire la finanțe și bugete, construcții de căi ferate, probleme urbariale ș.a., Barițiu își va da și mai mult seama că în monarhia austriacă lucrurile nu sunt stabile, că imperiul austriac este zguduît de contradicții naționale, care-l vor măcina din interior. În Ungaria, Lombardia-Veneția și Galiția ordinea se menținea cu armata; în Galiția existau răzvrătiri ale polonezilor, ei luptau în interior și se organizau și în exterior pentru a milita împotriva Austriei, polonezii îi asupreau pe alți polonezi, ca și pe ruteni etc.

Cu toată atmosfera neprielnică din senat, totuși, în primele aproape două luni de funcționare, se părea că lucrurile se îndreaptă, se echilibrează pentru Transilvania.

Înălțarea Episcopiei de la Sibiu în 24 dec. 1864 și numirea episcopului Andrei Șaguna în rangul de Mitropolit părea să fie un semn de bun augur pentru Transilvania. Românii aveau din nou Mitropolie. Deziluzie însă. Evenimentele ce au urmat și măsurile luate chiar de guvernul central și de însuși împăratul i-au dezamăgit pe transilvăneni, în primul rând pe românii acesteia, care constituiau majoritatea absolută a populației. Oricum, ridicarea episcopiei din

Sibiu la rang de Mitropolie era unul din efectele sancționării legii *înarticulării* națiunii române și a celor două confesiuni ale sale de către împăratul austriac. Era un gest pentru care românii i-au mulțumit cu vârf și îndesat. Dar împăratul nu a mers mai departe cu acordarea unor drepturi și libertăți reale românilor. Tot ce au mai cucerit românii a fost dobândit cu jertfe și eforturi extraordinare, altele suferind și persecuții dure, inclusiv participarea la primul război mondial sub flamura Austro-Ungariei.

Dezbaterile cu privire la bugetele deferitelor țări ale monarhiei din 1863 pentru anul 1864 au avut ca rezultat faptul că la sfârșitul anului 1864 pe masa senatorilor exista deja un proiect de buget pentru anul 1865. Acest lucru nu se mai întâmplase în istoria Transilvaniei. „Acuma odată se aruncă lumină și peste starea financiară sau dacă voim național economică a Transilvaniei, pentru ca locuitorii să afle după puțină starea și averea publică a țării pentru orice caz, sau ca una din provinciile monarhiei austriece, sau în cazul desfacerii ei în două părți, ca principat autonom ce aparține la așa numita coroană a Ungariei”¹²⁰.

Bugetul Transilvaniei cuprindea 4 mari capitole:

La venituri

<i>A. Contribuții directe impozite</i>	= 3.578.105 fl.
<i>B. Contribuții indirecte</i>	= 1.665.600 fl.
<i>C. Alte venituri</i>	= 6.943.340 fl.
<i>D. Venituri strict fiscale</i>	= 3.587.343 fl.

Suma 15.774.588 fl.

Deci Transilvania dădea la bugetul general al statului 15.774.588 fl. Ea nu dispunea de niciun ban din această sumă. Suma în întregime era pusă la dispoziția bugetului general al imperiului. Din acesta primea pentru propriile ei cheltuieli generale suma de 3.326.361 fl. v.a. Dacă transilvănenilor le mai trebuiau bani nu aveau decât să cerșească.

După 1865, informează Barițiu, din Transilvania se pompează însă mult mai mulți bani decât în acel an.

Dezbaterile bugetului aveau loc cu multe scene violente în limbaj. În noianul acesta de lovituri, multe din ele erau îndreptate împotriva celor 26 de deputați transilvăneni.

La începutul lunii februarie, Andrei Șaguna s-a prezentat la împărat în fruntea unei delegații de 18 persoane din Ardeal, Banat și

---

¹²⁰ *Ibidem*, p. 291.

Arad. Audiența a avut loc în 6 februarie 1865. Mitropolitul i-a mulțumit împăratului într-un discurs „compus în termeni aleși și respiratori de cea mai fierbinte mulțămărită și supunere omagială”¹²¹.

Împăratul i-a răspuns și el foarte curtenitor și cu înaltă apreciere spunând: „Mă bucur, că pot saluta de arhiepiscop și mitropolit pe un bărbat prea meritat de tron și patrie, între care Eu, precum Eu și toți românii greco-orientali avem deplină încredere”¹²². Membrii delegației sunt asigurați și ei de împărat de ulterioara sa favoare și grație. Laude ca cele adresate lui Șaguna împăratul adresa foarte rar și numai unor personalități de cel mai înalt rang.

După ce a făcut vizite protocolare celor mai înalți demnitari ai imperiului, Șaguna a mers la Karlowitz pentru a obține o parte din fondurile comune ale fostei Mitropolii româno-sârbești. Nu a obținut nimic.

La 5 I 1866 a apărut și articolul de lege II „pentru folosirea celor trei limbi în afacerile oficiale și publice sancționat de împărat sub Nr. curții 88 din 5 ian. 1865. Dar pentru a intra în vigoare articolul trebuia și publicat. Nu a mai fost însă publicat. Pe la reședința împărătească intrau și ieșeau mulți oligarhi unguri. Au creat și un ziar. Oligarhii unguri alergau și pe la oligarhia germană. „Toți în bună înțelegere săpau groapa ministrului Schmerling”, iar Pálffy nu a îndeplinit ordinul de publicare cu privire la folosirea limbilor naționalităților conlocuitoare.¹²³

Trăgând o concluzie cu privire la relațiile ardelenilor cu germanii din senat, la sfârșitul lucrărilor acestuia, Barițiu, a înțeles că germanii îi tratau pe cei din Transilvania (români, aristocrați unguri, sași ș.a.) ca pe niște cerșetori. Ungurii de la Budapesta i-au privit pe ardeleni – românii și unguri – de sus, ca și germanii.

Românilor li se promiteau multe. Bani din dări și impozite îi prelua imperiul în modalități foarte diferite și sume tot mai mari. Alocații pentru școală, cultură, confesiuni nu primeau, iar în cazul când li se alocu anumite sume li se puneau o serie de condiții pentru a-și pierde tot mai mult ființa și limba națională.

Până și impozitul numit *capitație*, de origine despotică-asiatică ce încă se mai menținea în Transilvania, explica Barițiu,

---

¹²¹ *Ibidem*, p. 296.

¹²² *Ibidem*, pp. 296-297.

¹²³ *Vezi: Ibidem*, p. 299.

austriecii nu voiau să-l desființeze printr-o lege a senatului. Barițiu și alți deputați români au avut mult de luptat și împotriva capitației.

Barițiu aduce dovada că darea capului face „peste 10% din foncieră”, la care se mai adăugau și aruncuri pentru acoperirea spezelor de război. În cele din urmă capitația era de 22%, iar în unele comune mai sărace ajungea la 24%, 52% și chiar la 71% de familie în Ardeal.

La tributul de sânge al românilor, care a curs în apărarea imperiului, austriecii nu se gândeau. Jigniri însă li se aduceau. Când cereau ei justiție separată, austriecii le spuneau că dacă le trebuie justiție separată, „atunci să plătească din banii lor”. Nu era nici prima și nici ultima ofensă adusă românilor.

Românii sunt apărați de unii sași ca Schuler-Libloy și Obert, apoi cehul Sadil și baronul Tinti. Îi apasă însă pe ardeleni „Brestl și mai ales dr. Herbst, care dăscălește aspru pe ardeleni, îi învață să fie mai activi, să-și câștige știință mai multă și moralitate, nici să aștepte, ca justiția lor să fie plătită din tezaurul monarhiei, ci dacă le trebuie justiție separată, autonomie, să o și plătească din fondul lor provincial”¹²⁴.

Din participările sale la senat, Barițiu a înțeles că repartizarea contractelor de stat în vederea executării unor mari lucrări cu fonduri bugetare este însoțită de multe manipulări și escrocherii din partea celor ce participă la încheierea acestora: beneficiari și ofertanți. S-a convins personal despre aceasta. Într-o dimineață i s-a spus de către un om de afaceri brașovean, sasul Maager, să se întâlnească undeva pentru a merge la ora 9 la palatul fraților Zichy. Aceștia știau precis că a doua zi urma să se discute în senat despre traseul căii ferate Arad – Sibiu - Brașov, cum voia cancelaria transilvană și traseul Oradea Mare - Cluj – Brașov cum o cereau proprietarii feudali și chiar frații Zichy, care aveau un domeniu mare pe linia din urmă. A doua zi la ora fixată, ambii au fost la palatul fraților Zichy cu care au avut o „conferință privată”, după ce au mai așteptat terminarea unei alte „conferințe private” Ea care participau – unul din cei doi frați și un inginer de la căile ferate. Aici Barițiu află – ce știa și el – că guvernul de la Viena ține în mână concesiunea căii ferate de la Oradea Mare ca un premiu promis ungarilor, dacă vor accepta constituția octroiată cu toate consecințele ei. Au fost sfătuiți să se declare pentru linia cerută de proprietarii unguri. Frații Zichy nu-i simpatizau pe proprietarii unguri. Îi sfătuiău pe cei doi să voteze

---

¹²⁴ *Ibidem*, p. 301.

pentru unguri. Aveau și ei niște interese economice legate de această linie. Interesul economic avea prioritate în fața altor categorii de interese.

Au mai aflat Barițiu și Karl Maager de la frații Zichy că tratativele dintre curtea imperială și unguri sunt foarte înaintate. Să fie și ei atenți că ziarele apropiate de curtea imperială (Hofkreise) au schimbat tonul față de Ungaria. În câteva luni Transilvania nu va mai fi reprezentată la senatul imperial, deputații-ei vor fi trimiși acasă, în patria lor, după aceea va urma uniunea cu Ungaria în condițiile pentru care se vor putea învoi. Un Zichy era pe atunci cancelar al Ungariei. Puteau ei – cei doi transilvăneni – să nu-i creadă?

Acum după dezvăluirile fraților Zichy a început Barițiu să cugete mai serios asupra cuvântului *ficțiune* pronunțat de Kaiserfeld cu privire la deputații ardeleni, cum și la înțepăturile lui Giskra, Herbst și ceilalți deputați din opoziție.

După cele aflate, Barițiu s-a hotărât să părăsească senatul unde ardelenii erau un fel de umplutură chemați acolo fictiv, așa cum se exprimau austriecii din opoziție, pentru a sta liniștiți în timp ce li se pregăteau lovituri pe la spate și de către unguri și de către „bunul împărat”. A mai întârziat totuși la senat așteptând să i se creeze ocazia pentru a le înfățișa senatorilor, chiar ca deputat ad-hoc, unele dureri ale locuitorilor Transilvaniei, „apoi să plec în țara mea și să nu aștept dissoluțiunea parlamentului fără voia lui”¹²⁵.

Două întâmplări petrecute de curând, după cele întâmplate cu frații Zichy l-au convins și mai mult pe Barițiu că instaurarea dualismului se va petrece cât de curând. La cancelaria Ungariei exista o comisie care se ocupa cu chestiunea: cum să se găsească un mijloc fără a deschide revoluției porțile. Iar un ordin al cancelarului Zichy trimis prefectilor prin care îi obliga să respecte limbile naționalităților, generalul com. Pálffy a refuzat să-l publice. Reclamat lui Zichy de naționalități, Pálffy îi răspunde că acela era împotriva vechilor legi ale țării. Uitase Pálffy că limba statului în Ungaria fusese limba latină, recunoscută *din vechime, nu prin lege, ci numai prin uz*.

Lunile petrecute de Barițiu la senatul din Viena la sfârșitul anului 1864 și primele luni ale anului 1865, au însemnat pentru el luni de muncă încordată nu numai prin participări la ședințele de la senat, ci și cu privire la studierea multor documente referitoare la Transilvania, la relațiile ei financiare cu imperiul, calcularea noilor nevoi financiare ca urmare a obținerii autonomiei, pregătește

---

¹²⁵ *Ibidem*, pp. 302-303.

cuvântări pentru senat, materiale pentru publicat în presă, face vizite la muzee, merge la teatru, întreține o enormă corespondență cu partenerii de afaceri, cu familia, redacțiile unor ziare etc.

Majoritatea corespondenței o poartă cu cumnatul său, Iancu Velisar. Se pare că acesta în acea perioadă se îngrijea de toate treburile financiare și gospodărești, avea grijă de familia lui Barițiu, el nefiind căsătorit.

Într-o scrisoare expedită din Viena la 25 oct. 1864, Barițiu îi dă instrucțiuni lui Iancu Velisar să scoată banii din dobânda banilor fabricii cu care să plătească chiria caselor unui anume popă Thies, pe 3 luni până la 31 dec., iar restul să-i păstreze la casă până-i va scrie el ce să facă cu ei. Să-și încaseze și el dobânda care i se cuvine.

În scrisoarea din Viena datată 5 ianuarie 1865, Barițiu îi explică lui Iancu Velisar că în drum spre Viena el s-a oprit câteva zile în Sibiu, Sas Sebeș, Petersdorf, unde avea de rezolvat mai multe afaceri în legătură cu fabrica de la Zărnești. Apoi îl roagă să aibă grijă de fetele lui, să vadă dacă se duc la școală. Să urmărească dacă de la școală vin direct acasă, dacă sunt cumiți etc.

Scrisoarea din 1 II 1865, plină și ea de instrucțiuni de modul cum să împartă anumite sume de bani, de grija ca membrii familiei să nu ducă lipsă de nimic. Nici de hrană nici de încălțăminte și îmbrăcăminte, să urmeze toți copiii școala. De la ginerele său Costi „să nu mai împrumute bani, că el are destule cheltuieli”. Adevărul este că nici Costi nu se prea pricepea la cheltuieli și nici nu prea știa cum să se chivernisească!

Dintr-o scrisoare din Viena datată 1 I 1865, reiese că în același plic erau de fapt trei scrisori. Una adresată lui Iancu Velisar în care erau înșirate sume de bani și instrucțiuni de modul de repartizare pe persoane din familie, creditori, case de economii, furnizori ș.a. A doua era de la soția lui Barițiu adresată Victoriei, fiica cea mai mare a lor, iar a treia, scrisă de Barițiu adresată tot Victoriei.

Din scrisorile adresate Victoriei reiese că soția lui Barițiu se găsea în acea perioadă la Viena. Nu se găsea însă într-o stare prea bună de sănătate, iar Barițiu făcea tot posibilul ca ea să se simtă bine, o ducea la baluri, la cumpărături pentru copii. Fiind în Postul Paștelui îi crea condiții să țină post cu sardele, icre, măsline, smochine etc.

Într-o scrisoare de la începutul lunii martie îi face cunoscut lui Iancu Velisar că pe la sfârșitul lunii vor fi deja acasă. Când va sosi acasă îi va plăti doamnei Vantier pentru orele de pregătire muzicală pe care le-a dat Aureliei. Barițiu este foarte necăjit pentru că îi erau fetele bolnave. De necazuri cu copiii va avea parte Barițiu în întreaga sa viață.

Scrisorile scot în evidență un tată grijuliu cu întreaga familie, care se străduiește ca fiicelor și fiului său să nu le lipsească nimic din cele necesare. Barițiu niciodată nu a dispus de condiții materiale pentru a le asigura copiilor săi o viață luxoasă; s-a străduit însă ca din mijloacele modeste de care a dispus să le asigure, însă, o viață decentă.

În sfârșit, ocazia pentru a mai prezenta câteva dureri și nedreptăți care se făceau locuitorilor transilvăneni în general, românilor în special, s-a ivit la 27 III 1865. După ce lucrase timp de 63 de zile, comisia financiară a ajuns la concluzia că trebuiesc reduse unele bugete parțiale cum ar fi cel militar, bugetul Ungariei, dar într-o proporție mai mare pe cel al Transilvaniei. În 28 III 1865 a luat și Barițiu cuvântul. Cancelaria Ardealului ceruse în proiectul său de buget pe anul 1865 suma de 3.543.391 fl. Comisia votase numai 2.900.000 fl. Comisia mai ceruse – explică Barițiu – suma de 250.000 ca buget specific, adică pentru totdeauna. Deci Transilvaniei i se repartizau doar 3.150.000 fl. Dar cancelaria mai ceruse la rubrica cultelor și suma de 300.000 fl. pentru centrul greco-oriental, adică pentru mitropolia ortodoxă. Asupra acestei sume s-au încins însă aprige discuții în senat.

La 28 a III-a 1865 a luat cuvântul și G. Barițiu. El a respins imputările făcute ardelenilor de către Herbst că nu votează cu opoziția, că nu s-a alăturat unui partid sau altul (pangermanist, germano-austriac, autonomist, federalist, democrat etc.). Să aibă deputații răbdare cu ardelenii, pentru că ei sunt parlamentari numiți *ad-hoc*, încă nu au avut timp să se acomodeze cu existența partidelor. Și-a încheiat discursul astfel: „Deci cum să mă fi putut eu alătura la vreo partidă, mai vârtos când eu sunt, precum am zis, ales *ad-hoc*. Noi încă nici acum nu știm, cam cum va fi în anul viitor. Poate fi că alegerea noastră este adusă în combinație cu prea înalta promisiune venită nouă de la *Coroană* că: după ce noi vom fi gata cu constituțiunea noastră transilvană, după ce o vom fi rezidit din nou și o vom fi curățat oareșicum de ruinele mai vechi, apoi ni se va da o prea înaltă diplomă în locul diplomei leopoldine, pentru ca așa noi în viitor să putem lua parte cu atât mai liniștiți la dezbaterile înaltului senat imperial”¹²⁶.

Cuvântarea lui Barițiu a avut un efect deosebit în rândurile senatorilor. Membrii austrieci ai senatului au tăcut. Deși ei știau de convorbirile austro-ungare cu privire la dualism. Românii și sașii s-au

---

¹²⁶ *Ibidem*, pp. 303-304.

scuzat afirmând în senat – Pușcariu și dr. Teutsch – că Barițiu a vorbit numai în numele lui propriu, că ei și ceilalți ardeleni au venit definitiv, conform regulamentului. De aceea Pușcariu când s-a votat bugetul Transilvaniei „l-a apărat – remarcă în mod ironic Barițiu – cu toată bărbăția”.

Într-o convorbire cu D. Moldovan, Barițiu a aflat că discursul lui a fost primit rău la cancelaria curții și că baronul Friedenfels presupunea că Barițiu a trecut de partea ungarilor. Neavând încotro, el i-a destăinuit ce a aflat de la frații Zichy. Iar bărbații de stat de la cancelaria transilvană „să aibă auzul mai ascuțit” ca să afle „ce se țese în dosul lor” în vederea „răsturnării planului pentru care ei muncesc zi și noapte”. Deputaților sași să le spună să cocheteze mai puțin cu puterile de la *Frankfurt* în vederea realizării Federației germane. Prin aceasta ei provoacă iritarea popoarelor ne austriece ale imperiului, nu numai pe unguri.

Dar cuvântările lui Barițiu în senat nu erau destinate numai pentru a fi auzite de membrii senatului în general, a celor din comisiile financiare, a celor din cancelaria transilvană, ci pentru a fi aduse și la cunoștința publicului larg prin presă, a românilor transilvăneni, în primul rând.

El a criticat politicile economice ale Austriei în relațiile cu Transilvania, în domeniul industriei și al comerțului care au fost de așa natură încât provinciei i s-au sustras mari cantități din produs, deoarece se puneau piedici dezvoltării economice sănătoase.

Într-o cuvântare ținută în senatul imperial austriac, el spunea că: „Toate veniturile care cugetă statul a le trage din Ardeal pe anul 1865 fac suma de 15 mil. și 5-600 mii fl. ... dar în Ardeal pentru nevoile lui se cheltuiesc 3,5 mil. ... Ardealul pierde și în altă parte, odată prin comerțul său pasiv de-a dreptul nemijlocit cu provinciile germano-slavice pe tot anul și încă contribuim și mai înainte de sute de ani, ni se mai trage din mână nu atât din veniturile noastre cât din capitalul nostru din an în an”¹²⁷. Dovada slabului nivel al industriei Transilvaniei îl constituia faptul că gama de produse pe care aceasta le producea era foarte redusă și de slabă calitate. Cei care „au intrat [...] prin bolțile comercianților din cetățile noastre și au reflectat atâta că din miile de articoli cât se află în acele ca manufacturi și fabricate numai cele mai ordinare și lucrute mai fără gust pot să fie [...] din Transilvania, iar celălalte sunt străine, aduse sau din Cisleitania sau

---

¹²⁷ *Gazeta Transilvaniei*, XXVIII, nr. 11, 13 febr. 1865

din alte țări mai depărtate”¹²⁸. Deci predominarea importului asupra exportului era un indicator cu repercusiuni negative economice și politice asupra Transilvaniei.

Barițiu are curajul să critice rolul negativ al Austriei în frânarea economiei Transilvaniei chiar în timpul lucrărilor aceleiași senat din 1864-1865. El afirma în acel senat că Austria este factor de frânare al intensificării legăturilor economice interromânești nu numai prin măsurile sale prohibitive, ci și prin dezinteresul pe care l-a manifestat față de construirea unor rețele de drumuri rutiere, căi ferate și de navigație, între Transilvania și celelalte principate românești. ”După ce navigația pe Dunăre – afirma Barițiu în senatul imperial austriac la 6 II 1864 – a tras cu totul din mâna Ardealului negoțul de tranzit, urmarea cea mai naturală ar fi fost, ca să se îngrijească pentru alte mijloace de comerț și comunicațiune, să se fi deschis pasurile cele mai strâmte ale Ardealului către principate prin drumuri mai bune, să se fi făcut cel puțin cele două mari râuri ale Ardealului: Mureșul și Oltul navigabile până la punctul unde se pot în adevăr și face pasavere”¹²⁹. Dacă la acestea se adaugă tergiversarea construcțiilor de căi ferate și întârzierea joncțiunii lor cu cele din Principatele Unite, afirmațiile lui Barițiu scot în evidență faptul că el devenea un deputat incomod într-un senat în care se ducea în continuare o politică de dezinteres față de nevoile economice ale Transilvaniei, de înțelegere între cercurile dominante ale Austriei și Ungariei pe seama răpirii autonomiei Transilvaniei, de unire a ei cu Ungaria și de deznaționalizare a românilor, cea mai numeroasă națiune din Principat.

Până la sărbătorile Paștelui, relatează George Barițiu, ardelenii au mai contribuit în senat la dezbateri asupra stării comerțului transilvănean, la dezbaterile cauzelor stării proaste a drumurilor, a agriculturii și stării precare a nivelului de viață a țăranilor și mocanilor. În această perioadă expiraseră și tratatele cu Poarta cu privire la păstorii ardeleni, iar „gubernul principelui Alexandru Cuza nu mai voia să știe de niciun amestec al Porții Otomane în afacerile interne ale țării sale”. Au mai existat, spune deputatul român, și alte probleme pentru care militau deputații ardeleni – problema recrutărilor și a absenteismului de ex. – au purtat discuții în senat, au apărut interesele unor diferite categorii ale populației românești.

---

¹²⁸ *Ibidem.*

¹²⁹ *Ibidem.*

Pentru Barițiu însă – care cunoștea că va urma trădarea românilor de către împărat, dualismul austro-ungar, unirea Transilvaniei la Ungaria – venise vremea să se întoarcă acasă, să găsească noi forme de luptă împotriva ungerizării și deznaționalizării românilor, populația majoritară a țării. Lipsa multor luni de acasă și din afacerile sale economice, i-a adus multe pagube materiale. Iată ce scrie el cu privire la această situație: „De aci (de la senat – n. ns.) eu în săptămâna patimilor am plecat acasă, la vatra mea, ca să-mi văd de grelele daune materiale suferite în absența mea din cauza falimentelor, la care păgubea mereu și fabrica noastră mai ales în București. Cei mai mulți colegi ardeleni au mai rămas la senatul imperiului până aproape de închiderea lui, și în 21 iulie se mai văzură câțiva făcând o interpelațiune în interesul economilor și al comerțului; iară în acele patru luni au avut ocaziune a vedea cu ochii lor la fața locului răsturnăturile repezi, și cum își poate pierde cineva iluziunile ce-și va fi făcut în politica țării, și cu atât mai curând întru a monarhiei întregi”¹³⁰.

Deschisă în 14 noiembrie 1864, sesiunea senatului imperial a durat, cu mici vacanțe, până în 27 iulie 1865, când brusc a fost închisă, chiar înainte de a se vota bugetul pe anul 1866. Deși ținută secretă, acțiunea de împăcare a împăratului cu ungerii, era bănuită și ghicită de foarte mulți politicieni. Se bănuia o schimbare radicală chiar în atitudinea împăratului față de români. Evenimentele confirmau aceasta. La 6 iunie 1865 împăratul a vizitat Budapesta, unde a fost primit cu mult alai.

Acestei vizite i-au urmat unele schimbări în conducerea celor mai înalte organe de stat.

A fost schimbat cancelarul de stat aulic pentru Ungaria. Desemnarea noului cancelar în persoana contelui Maylat a fost un semn prevestitor pentru marile schimbări ce urmau să se producă. A urmat convocarea dietei croate, pe ziua de 2 noiembrie 1865 și a celei ungare pe ziua de 10 dec. 1865. Ambele state au absentat de la recentul încheiat senat de la Viena; nu și-au trimis deputați, aplicând tactica pasivistă față de politicile Vienei.

Convocării celor două diete împăratul adresase deja un manifest „către popoarele mele”, în care anunța „abrogarea legilor despre reprezentanța imperială, adică a diplomei din 20 oct. 1860 și a patentei din 26 februarie 1861.

---

¹³⁰ *Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă, vol. III, 1891, p. 309.*

Pe ziua de 19 nov. 1865 a fost convocată o nouă dietă a Transilvaniei, dar nu la Sibiu ci la Cluj. În rescriptul de convocare, împăratul anunță dizolvarea dietei de la Sibiu convocată pe 1 iulie 1863.

Convocarea și structura dietei de la Cluj se va face în conformitate cu Art. I din 1791, iar *obiectul unic al dietei era: revizuirea Art. I din 1848, despre unirea Transilvaniei cu Ungaria*".

În dieta de la Cluj, românii au constituit o „cantitate neglijabilă”. Din 104 deputați aleși numai 14 erau români și din 190 regaliști, doar 34 români, cca. 16%.

Dieta din Cluj nu a votat nici o lege, ci și-a concentrat dorințele într-o unică *adresă*.

În această adresă, majoritatea maghiaro-secuiască, constată, că Art. I de lege din 1848 a întrunit toate condițiile legalității, completând Art. VII al dietei din Pojon și astfel Unirea Ardealului cu Ungaria a devenit fapt împlinit. Se încheie cu o frază plină de emfază că: „nicio dietă specială transilvană, nicio dietă specială ungară nu se mai poate ocupa de modificarea articolului de lege referitor la Unirea Ardealului cu Ungaria”.

Deputații români au înaintat o adresă separată, în care protestează împotriva compunerii dietei din Cluj, cerând ca problema unirii Ardealului cu Ungaria să fie supusă unei alte diete, convocată în baza legii electorale din 1863. Deputații sași cereau într-o altă adresă, ca înaintea legii de unire, să se garanteze situația de drept a diferitelor națiuni și confesiuni din Ardeal. Desigur după cum se prevedea, ambele adrese au rămas fără răspuns.

Dieta din Cluj a fost apoi dizolvată și ea, ordonându-se alegeri noi pentru dieta de încoronare din Budapesta.

Prin rescriptul din 20 iunie 1877 – anul începerii războiului de independență al României – rescript contrasemnat de prim-ministrul ungar, contele Iuliu Andrassy, au fost anulate toate legile votate în dieta majoritar românească de la Sibiu.

Dieta din 19 nov. de la Cluj din anul 1865 a demarat în fond convorbirile unei noi oficializări ale legăturilor cercurilor dominante din Austria și aristocrația ungurească din Ungaria și Transilvania.

Mișcarea națională românească se găsea în acest moment într-o profundă criză. Se cereau noi forme de organizare, fixarea unor noi obiective pe baza unor noi programe adaptate la noua situație și noua conjunctură națională și internațională.

George Barițiu, s-a convins și mai mult, că românii au fost ademeniți și mințiți să participe la senatul imperial. Împăratul a folosit Transilvania ca monedă de schimb în lupta cu aristocrația

ungurească absentă de la senatul imperial din 1864 și 1865, care ca și cea croată a aplicat tactica pasivismului, forțându-i mâna împăratului să accepte convorbirile, mai întâi secrete, apoi pe față și compromisuri mai mult sau mai puțin directe făcute marii aristocrații ungurești.

Deci politica austriacă luase chiar în timpul desfășurării senatului 1864-1865 un nou curs, o nouă orientare – spre dualismul austro-ungar. Autonomia Ardealului va fi deci sacrificată, interesele românilor călcate în picioare, dorințele lor spulberate. Pentru a câta oară au fost mințiți și ignorați românii în realizarea intereselor lor naționale? Ce tactică, ce curs va propune Barițiu celorlalți frunțași ai mișcării naționale românești în lupta împotriva cursului spre dualism? Barițiu a ales tactica pasivismului. Andrei Șaguna a ales tactica activismului, a participării românilor la viața politică a Ungariei și Transilvaniei.

CAPITOLUL 2.

George Barițiu, promotor al cursului politic al pasivismului în lupta de eliberare națională

2.1. Prezența românilor la senatul imperial din 1863-1864 a fost o greșeală (Barițiu)

Încă din timpul participării la senatul imperial din 1863-1864, G. Barițiu a conștientizat că prezența la lucrările aceleuia a fost o greșeală. Imperialii au folosit-o pentru a dovedi unitatea de monolit a imperiului austriac „de la nord la sud și de la vest la est”.

Întors acasă, în Transilvania, în vara anului 1864 pentru cea de a doua sesiune a dietei de la Sibiu, desfășurată între 23 V-11 X 1864, deputatul Barițiu nu a mai participat cu mare râvnă la lucrările ei. Aceasta chiar dacă i-a criticat pe alții, care au făcut același lucru, ca și el. E drept, marea majoritate din alte motive. Mai întâi, el, am văzut cu altă ocazie, a cerut un concediu de 8 zile, pe care președintele guvernului, Gusztáv Groisz, i l-a aprobat. Apoi altă cerere, în 31 mai pentru prelungirea concediului cu 3 săptămâni, care i-a fost aprobată și ea. Dar lipsa lui Barițiu s-a prelungit mult peste acest termen. De aceea în 12 august 1864 președintele dietei, Gusztáv Groisz, îi cere lui Barițiu să se prezinte la lucrările forului legislativ la 8 zile de la primirea înștiințării sale. Considerăm, și în același timp, suntem de acord cu istoricul Simion Retegan, că absența lui Barițiu avea și motivații politice, pe lângă cele pe care le expune în scrisorile sale din 22 și 31 mai 1864 adresate către „Înaltul Prezidiu al Dietei Transilvaniei”, despre care a fost vorba mai înainte. Părăsirea oarecum precipitată a senatorului imperial înainte de închiderea lui oficială are și ea motivații politice, este un gest de protest împotriva cursului dualismului spre care se orienta imperiul austriac. Iar scrisorile adresate lui Ioan Florian, guvernului Transilvaniei, către Magistratul Sebeșului și către redacția Telegrafului Român ne conving și mai mult, de fapt, definitiv, că Barițiu este primul politician român, care a fundamentat tactica pasivismului în lupta de apărare a ființei naționale a românilor ardeleni.

Într-o scrisoare din Braşov datată 14 oct. 1865, adresată lui Ioan Florian,¹³¹ Bariţiu scria că el nu este împotriva ca năvădenii să trimită deputaţi la dieta feudală convocată la 1 sept. 1865 pentru 19 sept. la Cluj, dacă aceasta este dorinţa şi voinţa lor, „numai să vă deschideţi ochii pe cine trimiteţi”¹³². El, Bariţiu şi o anumită minoritate nu vor merge la dietă la Cluj, să nu încerce să-i convingă nici chiar pe cei care trăiesc între saşi. Fiecare va merge pe calea lui, „Aşa se va întâmpla că vom merge pe două căi, însă tot spre un scop la o ţintă, adică unii vor lucra în dietă, alţii prin memorial la regele. Dară nu cumva să aşteptaţi ca aşa ceva să se publice prin gazete. Ar fi o mare greşală cum a fost şi cu epistola *Bătrânului* (Şuluţiu). Nu trebuie să trâmbiţăm orice voim”.¹³³ Recomandă prudenţă politică, inclusiv în folosirea scrisorii lor private. „Congresul se pare că l-a mâncat lupul”. Aici, Bariţiu are în vedere că Mitropolitul Al. Sterca Şuluţiu i-a trimis în 22 IX 1865 o scrisoare omologului său ortodox, Andrei Şaguna, în care îi propune să facă împreună demersurile necesare în vederea convocării unui congres naţional. Şaguna a refuzat categoric. Şaguna va fi cel în jurul căruia se vor grupa activiştii, adepţii participării românilor la viaţa parlamentară ungurească. Deşi Bariţiu nu accepta orientarea activismului formată în jurul lui Şaguna, el a propus mereu ca fiecare să-şi urmeze drumul bazaţi pe „două opţiuni diferite, fără blamagiu, fără urgie”¹³⁴.

Prima manifestare categorică de refuzare de participare la o manifestare politică a fost, după părerea noastră, neprezentarea sa la dieta feudală convocată prin rescriptul imperial din 1 I 1865 din Cluj care a avut ca obiect unic de dezbatere „revizuirea” legii din 1848 a uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Faptul că dieta avea o compoziţie naţională – 58 maghiari, 31 saşi şi 14 români, în cadrul corpului ales şi 137 unguri, 34 români şi 20 saşi în corpul regaliştilor – majoritatea dietei (după cum era de aşteptat) s-a pronunţat pentru valabilitatea legii uniunii din 1848, românii şi saşii înaintând voturi separate. Autonomia Transilvaniei pentru care luptase Bariţiu şi ceilalţi patrioţi români era zdrobită. *Împăratul nu s-a ținut de cuvânt!*

---

¹³¹ Simion Retegan, în volumul *X, G.B.C.*, p.302, notează: *Nu cunoaştem cu certitudine pe destinatarul acestei scrisori [...] - crede însă că este vorba despre Ioan Florian (1829-1894), preşedinte al Tribunalului districtual Năsăud, deputat dietal, singurul cu care Bariţiu a întreţinut o corespondenţă mai frecventă în această perioadă.*

¹³² *G.B.C., X, p. 302.*

¹³³ *Ibidem.*

¹³⁴ *Ibidem, p. 303.*

În scrisoarea din 15 noiembrie 1865, Barițiu menționa că el nu se poate înfățișa la o dietă constituțională, convocată, pe temeiul art. de lege XI din anul 1791 pe 18 nov. 1865. Trecerea numelui în catalogul regaliștilor, spune Barițiu, este onorantă pentru el. Dar această includere a lui pe lista respectivă s-a produs numai pe baza unei informațiuni unilaterale: Articolul XI, partea I *De constitutia diaetarum*, la lit. b., în care se stipula clar că regaliștii trebuie numiți numai din nobilimea mai înaltă. După legea din 1791, Barițiu nu mai face parte din familiile nobile fruntașe. Deci după acest criteriu al apartenenței la nobilimea fruntașă nu poate fi numit deputat regalist.

Apoi, după articolul de lege I din anul 1847, paragraful 1 și 2, limba dietei este limba ungurească. Fiindcă dieta din 1865 este declarată ungurească, Barițiu nu poate participa la ea. Nu cunoaște temeinic limba ungurească. S-ar face de rușine, ar încurca lucrările dietei. „Demnitatea mea proprie nu ar suferi ca să fiu martor unor acte la care eu, ca român, nu aș putea lua parte, iară ca lipitură nu aș voi să iau”¹³⁵.

Motivația neparticipării este extraordinară. Barițiu îi bate în logică și istorie pe austrieci cu propriile lor arme. La logică și istorie înalții funcționari austrieci erau lăsați corijenți de profesorul Barițiu.

Dintr-o scrisoare a lui Barițiu adresată Magistratului cetății și scaunului Sas - Sebeș din 17 noiembrie 1865, aflăm că el a fost ales deputat al acestui district pentru dieta din 19 XI 1865 de la Cluj, candidatură și alegere care s-a făcut fără acordul său personal.

Barițiu se consideră onorat pentru încrederea care i s-a acordat, renunță însă la mandatul primit. Dar convingerile politice și conștiința sa constituțională, îi explică Magistratului, nu-i permit să ia parte la activitatea dietei. Se retrage de la orice activitate legislativă.

Orientarea pasivistă a lui Barițiu și a altor brașoveni nu a fost pe placul unor luptători naționali din Sibiu, cu deosebire a celor din redacția „Telegrafului Român”, aflați sub influența Mitropolitului Andrei Șaguna, adept perseverent al activismului.

Într-o corespondență: Brașov 24 novembre din „Telegraful Român”, nr. 94 din 28 XI/10 XII sunt aduse critici foarte aspre la adresa adeptilor brașoveni ai neparticipării românilor la dieta feudală de la Cluj din 19 XI 1865. Deși nenominalizat, Barițiu a înțeles că el era cel vizat, el era cel ce a refuzat invitația la dietă ca regalist, cel care în Gazetă, cât și în corespondența particulară a militat pentru boicotarea acesteia, ceea ce ar fi privat Curtea vieneză de posibilitatea

---

¹³⁵ *Ibidem*, p. 305.

manipulării opiniei publice, prezentând participarea românească la dietă ca un acord subînțeleș față de hotărârea acesteia.

Correspondența apărută în numărul „T.R.”, amintit mai sus, este numită de Barițiu „correspondență mascată” „care cuprinde în sine-și mai atâtea neadevăruri câte cuvinte”¹³⁶.

Barițiu contestă că brașovenii ar fi îndemnat la pasivitate politică și nici nimeni nu i-a osândit pe cei care au îndemnat la activitate politică, participând la alegeri și la dieta din Cluj de la 19 noiembrie. Hotărârea de neparticipare a brașovenilor a fost luată, în special, după ce mitropolitul *A. Șaguna a refuzat să militeze pentru un congres național și după ce au întrebat și pe reprezentanții a cinci orașe care au spus că nu vor participa la alegeri și la dietă la Cluj în 19 XI 1865*. Românii, scrie Barițiu în epistola sa, recunosc numai acea uniune care există între Ungaria și Transilvania începând de la 1792. Altă uniune ei nu recunosc! „Românii nu vor să se facă maghiari în vecii vecilor”, apoi adaugă că nimeni nu va cuteza să-i oprească pe români să-și manifeste pe față această dorință. Redacția „Telegrafului Român” aflată sub directa îndrumare a mitropolitului Andrei Șaguna, promotor al activismului nu a publicat această scrisoare.

Dar pentru ca să nu ne facem o idee greșită despre formarea conduitei barițiene și a altor intelectuali români cu privire la mișcarea pasivistă și suportul ei teoretic și istoric, vom aminti că ea nu s-a format chiar atât de spontan, încropindu-se doar prin niște scrisori particulare, prin discuțiile purtate la diverse consfătuiri din unele orașe. Barițiu – am văzut a meditat încă din timpul dietei românești din 1863-1864 și participările sale la lucrările senatului imperial din 1863-1864 și 1864-1865 asupra oportunității participării românilor la lucrările forurilor legislative ale Transilvaniei înainte de a i se acorda autonomia și ale forurilor legislative centrale, până când acestea nu vor acorda o constituție, care să garanteze acesteia calitatea de principat autonom.

Într-o scrisoare pe care o trimite lui Timotei Cipariu în 5 oct. 1865, Barițiu atașează la aceasta și „Temeiurile pentru abținerea generală de la alegerile din 1865”. Aceste „temeiuri” pentru care patriotul român simte trebuința să i le facă cunoscute și lui Cipariu erau „Culese din câteva corespondențe și consultațiuni” din care reieșea că majoritatea departe cumpănitoare a românilor transilvani nu vrea să știe nimic de uniune, *însă nici de alegeri*, la dieta

---

¹³⁶ *Ibidem*, p. 314.

aristocratică din 1865. „Această opiniune este cu totul opusă celei din Blaj, manifestată prin conferințele domniilor voastre”¹³⁷.

Barițiu era de părere că între *participare* și *neparticipare* la lucrările dietei, mai eficientă era cea de a doua cale. Pasivismul permitea românilor să ia parte în continuare la proteste, întocmirea și prezentarea de memorande, încât „să țiuie urechile celor care au adus treaba aici”. Pasiviștii au și început să se pregătească pentru noul curs politic, anunțându-l și pe T. Cipariu. Dar nu numai atât. Români – explică Barițiu – se vor apuca mai mult de *lucrările păcii*, de literatură, elaborarea de lucrări în domeniul politic, social economic, vor căuta noi forme organizaționale și instituționale, care vor lărgi aria luptei pe tărâm practic, teoretic, ideologic, spiritual, se va dezvolta o ideologie națională specific românească, opusă celei naționaliste, agresive, șoviniste până la exclusivism promovată de elitele dominante ale aristocrației maghiare.

Este, după părerea noastră, un punct de cotitură în întreaga atitudine și comportament al elitei românești – intelectuali de toate categoriile, comercianți, meseriași, țărani înstăriți etc.

Vom vedea că de acum încolo, românii vor înțelege tot mai bine, dar vor aplica și în practică, ideea că un popor poate să ocupe un loc mai bun în rândurile popoarelor în funcție de gradul său de organizare – instituționalizare, nivel de cultură și instituții culturale, dar mai ales printr-un grad înalt de dezvoltare și eficientizare a activităților economice, dar și a unor instituții politice. Barițiu a continuat să activeze în domeniul organizării unor instituții culturale, științifice, politice, economice, a înființării unor noi organisme de presă etc. în tot timpul vieții sale.

Dovada că Barițiu a meditat mult și cu putere de pătrundere și o bună cunoaștere a realităților politice transilvănene și a celor din imperiu ne-o relevă acele „Temeiuri pentru abținerea generală de la alegerile din 1865” trimise de către învățatul român în scrisoarea amintită din Brașov, 5 oct. 1865.

Iată cele 10 „temeiuri ...” pentru abținerea generală :

1. Aristocrația candidă înadins pentru comitate și câte un candidat român, între care sunt nu numai unioniști ci și antiunioniști, pe aceștia voiesc ei a-i alege cu voturi comune, apoi însă a le da instrucțiuni. Minunată și fină manevra aceasta!

2. Alegerile vor fi conduse numai de amployați unioniști, care le vor influența după pofta inimii lor, încât se poate întâmpla, sau să

---

¹³⁷ *Ibidem*, p. 77.

nu se alegă nici un candidat de al românilor autonomiști, sau ca instrucțiunile să iasă în sens unionistic.

3. Alegătorii noștri, câți vor fi, sunt peste măsură împrăștiați, încât va fi peste putință a compune din ei măcar o minoritate insuflătoare de respect, prin urmare la multe locuri ne-am face numai de râsul Europei.

4. Din contră, dacă am decide că nu voim nici măcar să luăm parte la alegeri și am rămâne tot pe acasă, nimeni nu ar putea ști câți are să fim dacă ne adunăm la locurile de alegere; prin urmare absența ca demonstrațiune ar fi atâta mai impunătoare, încât s-ar adevăra că poporul știe distinge între 8 și 8 fl.¹³⁸ între 1791 și 1863/64 și că el este încă disciplinat!

5. De vom lua parte la alegeri, am dat hoc ipso concluziunii loc, că așadar alegătorii români se supun din capul locului decretelor dietei din 1865, tocmai și în caz când acele ar fi identice cu 1848, că, prin urmare, cunosc legalitatea ei și nelegalitatea celei din 1863/64 și în ultimă consecință, că românii în anul 1848/49 au fost rebeli și au meritat a fi tratați ca rebeli.

6. Dacă dieta din 1865 este legală, atunci 10-20 deputați aleși din români nu intră acolo ca români, ci ca maghiari sau ca sași, că legile din 1791 nu recunosc pe națiunea română, iar dieta din 1865 nu recunoaște înarticulară noastră din 1863.

7. Să punem că de s-ar alege câțiva deputați români unioniști, atunci apoi să vadă lumea dezbinarea, ruptura și rușinea noastră! În acest caz noi nu putem presupune nici atâta că vom merge până la ușa dietei, apoi ne vom depărta cu toții. Și apoi ce le-ar păsa lor că ne-am reîntoarce noi, că ei chiar și fără sași tot mai rămân vreo 250.

8. Deputații români chiar de ar fi toți autonomiști și antiunioniști, nu ar putea da vreun vot separat, pentru că legea din 1791 nu suferă așa ceva din cauză că ei nu reprezintă pe națiune: peste acesta ei ar putea lucra tot numai după instrucțiunea dată de către majoritatea alegătorilor.

9. În cazul când suveranul nu va reuși cu schimbarea totală a articolului III unguresc și cu toată complanarea diferențelor dintre ei și Ungaria, atunci rezistența noastră pasivă tocmai și lui-îi va fi foarte bine venită și doară va avea ocaziunea de a ne cunoaște și mai bine.

---

¹³⁸ *La alegerile din 1863 în censul de 8 fl. a fost inclusă și darea capului (capitația) în timp ce în 1865 aceasta nu a mai fost inclusă, ceea ce a redus numărul alegătorilor cenșiți la jumătate.*

10. Că funcționarii îndatorați a merge la dietă nu vor avea sprijin în deputații aleși, atât mai bine pentru astădată; tocmai de aici au să învețe pe viitor și ei și contrarii națiunii, ce înseamnă a voi să rupi pe funcționari de corpul național, precum și că națiunea, știe să umble și fără amploiați pe picioarele sale”¹³⁹.

După expunerea celor 10 „temeiuri ...” Barițiu mai precizează încă o dată faptul că națiunea nu le solicită arhierilor și funcționarilor de stat să meargă la dieta din 1865/1791, nici să nu meargă, ci ea are legătură numai cu dreptul său electoral și cu reprezentanța sa cea firească. Dar, precizează Barițiu, atrăgând atenția celor ce s-ar încumeta să trădeze națiunea că: „Dacă arhierii și funcționarii vor merge la orice dietă sau adunare politică ca chemați sau denumiți, și totuși vor apăra interesele națiunii, aceasta le va și mulțumi, iar în cazul opus ea îi va dezavua categoric și le va ține minte purtarea lor”¹⁴⁰.

Totuși „pasivismul” lui Barițiu și a colaboratorilor săi vine după o perioadă de remarcabile cuceriri politice, instituționale, culturale și școlare ale românilor transilvăneni în anii liberalismului habsburgic, 1860-1865, reușit denumită de un istoric român: „Epoca care surâde”: Români în anii liberalismului habsburgic 1860-1865, cu toate scăderile diplomei imperiale din 20 oct. 1860 și a patentei din 26 febr. 1861, au obținut unele posibilități de avansare spre prim planul scenei politice, devenind prin lege din *misera plebs contribuens* disprețuită, nedreptățită, tolerată națiune politică, factor important în conducerea statului, - participantă directă la administrare, justiție, legiferare. Stabilite la Viena, aceste participări nu erau însă pe măsura ponderii populației românești. Dar totuși au fost niște cuceriri reale pentru că ele erau rodul luptei seculare a poporului român pentru eliberarea politică – și națională. Nu erau date din „mila” împăratului cum se acreditează uneori în scrierile unor istorici.

La 1863 s-a obținut o dietă românească, cu majoritate românească, autonomia religioasă a ortodocșilor, jumătate din populația românească a Transilvaniei. Tot în această perioadă s-a consolidat rețeaua școlară, s-au constituit societăți culturale în frunte cu „Astra”, s-au înființat fundațiuni și fonduri bănești, înmulțirea rapidă a elitei românești, nu numai intelectuale, ci și în domeniul activităților economice. Schimbările structurale în populația

---

¹³⁹ *Ibidem*, p. 79

¹⁴⁰ *Ibidem*.

românească devin mai mobile. Totuși schimbările nu au mers prea departe. Habsburgii au făcut și de această dată treaba doar până la jumătate până se stabilea un echilibru de forțe între interesele românilor pe de o parte și ale ungarilor și sașilor pe de altă parte. Chiar legea electorală considerată cea mai democratică din toate, care a făcut cele mai multe concesii românilor a fost astfel calculată la Viena, încât nici una din națiuni să nu aibă majoritatea absolută ci să se anuleze unele pe altele.

Pentru prima dată în forurile publice se aud cuvântări românești, se țin consfătuiri, se formulează programe, se redactează memorii, se înaintează petiții, se organizează proteste, se fac planuri etc.

Lumea satelor este chemată la viața politică și socială în toate colțurile Transilvaniei. Numeroase sate românești, chiar dintre cele mai mărunte, afundate în sărăcie își schimbă juzii, își tocmesc învățători, cer locuri de biserici și de școli; înalță ici-colo o biserică sau o școală, o casă parohială, înzestrează preoții cu pământ, angajează notari, întocmesc acte prin care declară limba română drept limbă oficială¹⁴¹.

Românii încep să-și creeze instituții politice, de presă, culturale proprii: Comitetul național român în ianuarie 1861, apar publicații noi, politice, culturale, școlare etc. În perioada 1861-1863, capii celor două biserici românești, Șaguna și Șuluțiu dând uitării toate vechile lor resentimente merg mână în mână, ceea ce a contribuit la întărirea mișcării naționale românești. Din 1865, mai ales când pentru români s-a pus problema: *pasivitate sau activitate* parlamentară, relațiile dintre cei doi înalți prelați români s-au alterat. Șaguna devine activist, lui Șuluțiu i se interzice să ia parte la mișcarea politică pasivistă.

Treptat, treptat conducerea ecleziastică a mișcării naționale va ceda locul celei laice, lucru realizat în 1869 prin constituirea partidelor politice.

După înființarea Partidului Național Român în martie 1869 mișcarea națională a românilor nu a ieșit încă din criză. Această situație a fost favorizată și de faptul că Partidului Național Român i s-a interzis orice activitate; practic el a fost desființat. A activat însă în semiilegalitate.

---

¹⁴¹ Simion Retegan, *Conștiință și acțiune națională în satul românesc din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea, 1860-1867.*

2.2. Activități național-politice ale lui G. Barițiu și ale colaboratorilor săi în perioada 1865-1869 în vederea înființării unui partid național al românilor din Transilvania

Unul din marile merite ale lui Barițiu în mișcare națională îl constituie faptul că el a înțeles și a militat pentru mișcarea națională coordonată a tuturor românilor, iar aceasta nu se poate face decât printr-o vastă rețea de instituții, asociații, întreprinderi, redacții de presă, școli, universități, organizații militare, parlamente, instituții regale, imperiale. Dar, în condițiile liberalismului și a mișcării democratice a secolului al XIX-lea, o deosebită importanță revenea organizării și funcționării partidelor politice naționale.

Barițiu și colaboratorii săi și-au dat seama că înființarea unui partid național echivala, cu recunoașterea drepturilor colective naționale. Ungurii și la 1863 – ca și la 1848 – acordau românilor doar drepturi individuale, respingând orice drepturi colective. Pe aceeași poziție se va posta și parlamentul de la Budapesta din 1868, atunci când instituia conceptul de „națiune politică maghiară” în care erau incluse și naționalitățile conlocuitoare din Transilvania. Sașii se pronunțau pentru acordarea unor drepturi colective românilor, asemănătoare celor de care beneficiau ei, proiectând chiar și delimitarea unui teritoriu național românesc. Acordau însă românilor teritorii foarte mici, acolo unde ei formau majoritatea populației, iar sașii lipseau total. Cancelaria aulică și Guvernul – pornind de la constituția din 1861 – acordau românilor o recunoaștere formală și generală. Deputații români ai dietei de la Sibiu din 1863-1864 – pornind de la vechea constituție transilvană, bazată pe principiul autonomiei lor naționale – au propus recunoașterea națiunii române în cadrele acestei constituții, punând accentul pe acordarea unei autonomii politice, asemănătoare acelei a națiunilor „istorice”. Aveau exemplul autonomiei săsești, cu teritoriul, Universitatea, Comitele, Tribunalul suprem, administrația, limba lor oficială, avere națională proprie etc.

Totuși, politicienii români, în frunte cu George Barițiu, Ioan Rațiu, V. L. Pop, Alexandru P. Ilarian căroră mai târziu li s-au adăugat Ilie Măcelaru, Visarion Roman, Iacob Bologa și alții și-au dat seama că pentru români în condițiile în care națiunea juca un rol tot mai important în viața social-economică, autonomia națională, înarticularea națiunii, a confesiunilor și a limbii ei era mai avantajoasă fără teritoriu. Era deja o viziune mai modernă asupra autonomiei naționale față de cea susținută de Bărnăuțiu la 1848.

Indiferent de modul concret cum vedeau autonomia națională, conducătorii națiunii române ca interpreți ai voinței naționale a românilor își ridică glasul – am văzut și în paginile anterioare – cerând un organism propriu de conducere a treburilor comunității naționale, un congres anual românesc, pentru instituirea principiului proporționalității în atribuirea funcțiilor în administrarea superioară de stat, pentru construirea unei averi naționale proprii.

-Cerința unui congres național românesc va lua cu timpul forma luptei pentru un partid național românesc.

Dar, începând din a 2-a jumătate a anilor 1860-1869 cursul politic al imperiului austriac orientat spre dualismului austro-ungar, a anulat foarte multe drepturi pe care le impusese mișcarea națională românească în perioada 1860-1865. Oricât de zgârșiți au fost imperialii cu acordarea unor drepturi naționale românilor transilvăneni și oricât s-au opus acordării acestor drepturi aristocrației unguri, românii au impus multe revendicări care au rămas definitiv în patrimoniul politic, cultural, instituțional, profesional, lingvistic, economic al populației autohtone transilvănene.

Dieta de încoronare a împăratului Austriei ca rege al Ungariei convocată prin rescriptul imperial din dec. 1865 care îi chema pe reprezentanții Transilvaniei să asiste la eveniment, rescriptele din Iunie 1867 prin care este dizolvată dieta și se abroga legislația de la Sibiu, legea Uniunii din 1868 a desăvârșit dualismul și s-a închis capitolul stăpânirii austriece în Transilvania. Începe stăpânirea maghiară.

Pentru a ne da seama că românii transilvăneni nu au încetat mișcărilor de emancipare politică, culturală și socială, vom expune câteva realizări ale lor în acest domeniu atât în perioada absolutismului cât și în perioada liberalismului austriac.

În anul 1853, greco-catolicii s-au emancipat de sub dominația catolicilor unguri. Ortodocșii reușesc și ei să se elibereze de sub dominația ierarhiei sârbești. Se realizează astfel forme de organizare importante la vârful ierarhiei bisericești pentru ambele confesiuni ale românilor transilvăneni, de care erau legate firele rețelei școlare confesionale, două rețele ierarhice complete, o importantă activitate culturală, noi posibilități de acțiune politică, o creștere a prestigiului social și incidente numeroase asupra vieții publice. Centrele bisericești de la Sibiu, Blaj, Oradea, Arad – cele vechi și cele noi de la Gherla și Caransebeș, au aproape fiecare câte un seminar, o tipografie, un ziar, dispuneau de o anumită înzestrare economică, care în unele cazuri era precară, în comparație cu aceea a confesiunilor

„recepte” din trecut, reprezentau totuși un anumit punct de sprijin foarte important în mediul social sărac în resurse.

În anul 1864, ortodocșii au obținut restaurarea Mitropoliei după separarea de patriarhia de la Karlowitz și noua episcopie de la Caransebeș. Se pun bazele organizării bisericii ortodoxe, a *statutului ei organic*, aprobat în 1888 a fost reluată campania pentru înzestrarea preoților ortodocși de pe Pământul Crăiesc cu porțiuni canonice.

Greco-catolicii, la rândul lor, obțin în 1853 mitropolia, în 1862 obțin un consilier școlar în Guberniu, se consolidează episcopiile noi de la Gherla și Lugoj, se creează importante fundații bănești: Șuluțiu nu a obținut aprobarea întrunirii sinodului, nici salarizarea preoților de la stat, așa-cum și-a dorit-o.

În 1844-erau în Transilvania istorică 1274 școli, în 1870 erau 2569 (fără Bucovina!). În 1899 erau 2157 școli românești în toată Ungaria. Scăderea a fost cauzată de politica de maghiarizare forțată a populației românești prin școală și desființarea unor școli ale naționalităților conlocuitoare.

Anii 1860-1865 au cunoscut o importantă dezvoltare a rețelei instituțiilor de cultură ale națiunii române, atât laice cât și confesionale. S-a început cu modeste societăți de cultură, iar din deceniul al VII-lea se organizează rețele de asociații și reuniuni, rezultat al unei societăți civile mature, conștientă de individualitatea și specificul său, care trebuie dezvoltat și apărat de ingerințe străine.

Sunt anii în care se constituie Asociațiunea Transilvană pentru literatura română și cultura poporului român (1861), urmată de Asociațiunea pentru cultura poporului român în Maramureș, a Asociațiunii pentru cultura poporului român din Bucovina, Asociațiunea pentru cultura poporului român din Arad, a Societății literare române din București, Reuniunea femeilor române, reuniuni de elevi, de studenți, ale ziaristilor etc., se înființează fundația Gojdu, fondul Șuluțiu etc. Toate aceste instituții amintite mai sus și altele care s-au mai format au avut o contribuție esențială în maturizarea și întărirea profilului național al românilor transilvăneni. Lui Barițiu, vom vedea în continuare, i-a revenit un rol fundamental în acest proces.

2.3. Contribuția lui George Barițiu la reorganizarea mișcării naționale românești împotriva politicilor de deznaționalizare promovată de guvernele ungurești, după instaurarea dualismului austro-ungar în anul 1867

Trădați de imperiali, presați de unguri pentru a primi Uniunea cu Ungaria, lipsiți de un organ politic unificator, a unui partid politic național de fapt, românii s-au văzut, la 1867, descoperiți din punct de vedere organizatoric în domeniul politicului. În schimb după încoronarea împăratului Austriei ca rege al Ungariei, maghiarii considerau că și-au văzut toate visele împlinite, toate dorințele spre realizarea Ungariei mari. Că această „Ungarie mare” era rezultatul faptului că monarhul, dinastia imperială a desfăcut țările monarhiei în două părți, amândouă suverane, în care 18 provincii ale monarhiei rămăseseră autonome, cu autonomie mai mult sau puțin lărgită, dar în realitate autonome, nu avea importanță pentru unguri. Singura țară care nu și-a păstrat autonomia era Transilvania. Exprimându-și durerea pe care o avea în suflet din această cauză, Barițiu scria: „numai Transilvaniei i s-a întâmplat batjocura, care se întâmplă unor țări cucerite cu puterea armelor în urmarea unor bătălii crunte și barbare, a hostilităților de mai mulți ani. Purtarea îngâmfată și amenințătoare a elementului maghiar întărea și mai mult pe autonomiști în rezistența lor pasivă și cerbicoasă, iară când vedeau cum li se cotește și delătură limba din toate afacerile publice, amărăciunea sufletului creștea și mai tare, totodată dispărea din acest punct de vedere încă și umbra de încredere ce le-ar fi mai rămas față cu legislațiunea și cu guvernul Ungariei”¹⁴².

Zelul dietei Ungariei după încoronarea împăratului ca rege al Ungariei, de a elabora o legislație care să grăbească pierderea autonomiei de către Transilvania și a cetățeniei de către români, devenind „buni și leali cetățeni maghiari”, i-a convins și mai mult pe români și pe conducătorii săi, că viitorul lor este pecetluit dacă nu vor acționa în direcția menținerii drepturilor și ființei lor naționale. Faptele dovedeau că dieta Ungariei, guvernele și aparatul de stat vor depune mari eforturi în acest sens. Relatând zelul cu care lucra legislativul unguresc, Barițiu menționa că până în decembrie 1868 au fost sancționate și publicate 58 articole de lege din care multe se refereau la confesiunile și limba românilor. Înarticularea națiunii

---

¹⁴² G. Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, Sibiu, 1891, vol. III, p. 474.

române și a celor două confesiuni ale ei: greco-orientale și greco-catolice nu au îndrăznit însă ungerii să le mai anuleze. Articolul IX din legea din 27 iunie 1868 care prin cele 10 paragrafe ale sale recunoaște Autonomia confesiunii și a Bisericii greco-orientale rămâne cu mitropolia, cu episcopiile sale și cu congresul său, va fi însă vehement criticat de publiciștii maghiari. Despre acest articol ungerii scriau că „a fost precipitat, că dieta din 1868 prea s-a grăbit cu votarea lui”, că fostul ministru de culte br. Ios. Oetves cu ideile sale poetice și umanitare poartă vina; că ar fi o eroare capitală a suferi ca să aibă și românii congres bisericesc; în fine că nicidecum nu trebuia să fie despărțită heraldica românilor de către cea sârbească, ci să fi rămas împreună, ca să se certe și să se urască în veci unii pe alții”¹⁴³.

Articolul de lege XLIII, care cuprindea 18 paragrafe sancționat și el în 6 dec. 1868 conținea o reglementare specială a măsurilor și procesului de unificare a Ungariei și Transilvaniei. Primul ministru era autorizat prin aceasta să întreprindă orice măsuri și metode de aplicare și executare necesare după împrejurările concrete. Totodată – arată Barițiu – prin acea lege „potestatea legislativă și guvernul acestei țări s-au desființat, administrațiunea, politica, justiția, finanțele, universitatea săsească și mai în scurt țara întregă trecu sub potestatea ministeriului unguresc”¹⁴⁴.

Clasele și elitele suprapuse credeau că dualismul le va permite să păstreze numeroasele monopoli și prerogative de care se bucurau înainte de 1867 și că toate sarcinile statale vor fi suportate de marea masă a populației. Privilegiații înainte de 1860 încălcau legea cumpărând și vânzând unde și când le convenea, nu voiau să plătească niciun fel de contribuție. Mare le-a fost mirarea, notează Barițiu, „când văzură că ambele corpuri legislative votează și impun din nou toate impozitele și monopoliurile introduse de la revoluțiune încoace de către guvernul absolut”¹⁴⁵.

Prin articolul XII din 1867 se reglementase forma dualistică a monarhiei; prin articolul XV s-a stabilit suma, cota, proporținea, pe care o plătește Ungaria la dobânzile și amortizările la datoriile vechi și noi ale monarhiei.

Anul 1868 aduce Ungariei o serie de legi financiare împovărătoare. Cu articolul XI se reglementează prețul sării, pe care

---

¹⁴³ *Ibidem*, pp. 475-476.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 476.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 478.

clasele dominante nu o plăteau. O plăteau doar țăranii și orășenii; art. XIV, confirmă monopolul tutunului, se reglementează darea spiritului, darea pe bere, pe zahăr și acciza pe vin și carne etc.

Legile absolutismului austriac le-a aplicat dualismul austro-ungar și la contribuțiile directe pe locuințe; pe pământ, pe venitul fiecărui locuitor pe profesioni, pe capital etc.

Erau legi și contribuții care se aplicau nu numai în Austria încă înainte de dualism, dar ele se aplicau unei țări ca Ungaria, care în momentul dualismului era o țară înapoiată. Conducătorii Ungariei nu au ținut seama de acest fapt. Ei voiau, cu orice preț să ajungă din urmă țările mai înaintate față de care erau rămase în urmă cel puțin cu o sută, în multe privințe cu două sute de ani. De aceea conducătorii Ungariei au încărcat populația cu datorii enorme.

Instaurarea dualismului, lichidarea autonomiei Transilvaniei a însemnat în același timp vărsarea tuturor veniturilor Transilvaniei în „tezaurul de la B.-Pesta, iară spezele făcute în această provincie de atunci încoace, pentru noi rămân o carte închisă și bine sigilată”¹⁴⁶. Desființarea finanțelor provinciei a curmat și activitatea politică a ei. Se mai desfășura în Transilvania doar o activitate municipală, dar și aceea foarte limitată și instabilă „mult clătinată în dreapta și în stânga, după cum legea municipală este modificată bine, rău, când prin dietă, când prin ordonanțele miniștrilor de interne, cărora dieta le lăsa o largă sferă de activitate arbitrară, însă adesea foarte diferitoare; căci unul este metoda după care sunt tratate municipiile secuiești, altul cel aplicat la săsime și cu totul altul celui impus comitatelor locuite de români, carele este neasemănat mai arbitrar, anume cel de sub domnia ministrului Coloman Tisza, a cărui ură românească anevoie își va mai afla perechea”¹⁴⁷. De altfel, spune Barițiu, nici sașii nu se găseau în grația lui C. Tisza. Și ei erau șicanați, agasați cu fel de fel de legi, inclusiv a celor de maghiarizare forțată.

Statul maghiar nu numai că nu le asigura românilor o existență materială mai bună în comparație cu cea pe care o aveau ei în condițiile autonomiei, dar nu le garanta nici siguranța vieții. Cămătăria, de exemplu, era încă atât de pustiitoare încât i-au căzut victimă nu numai persoane izolate, ci chiar și comune întregi.

Camăta, uzurar'a, după cum scria Barițiu, i-a împins pe mulți la fapte de răzbunare, omoruri cumplite de cămătari (uzurari), incendii și alte crime. În câteva comitate ale Ungariei existau încă

---

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 479.

¹⁴⁷ *Ibidem*.

multe bande de tâlhari și asasini. Măsurile luate pentru exterminarea acestora au dat greu rezultate.

Reprezentanții dualismului din Ungaria erau atât de preocupați de maghiarizare încât legea învățământului din 1868 care nu era atât de rea, a fost înlocuită cu alta în 1879, care nu a făcut altceva decât să regreseze întregul învățământ al Ungariei, elevii primind o instrucție foarte slabă, mult inferioară celei din alte state.

Românii ardeleni prin uniunea cu Ungaria nu erau încorporați într-un stat mai civilizată decât Transilvania. Suprastructura aristocratică nu anula caracterul de stat înapoiat și agrar al întregii Ungarii. Condițiile în care trăiau românii în noul stat nu le erau deloc favorabile nici din punct de vedere economic, nici politic, cultural, școlar, moral, a siguranței persoanei etc. Este adevărat, românii vor progresa în unele domenii, dar acesta va fi efortul lor și al conducătorilor lor, care vor găsi forme de activitate și luptă superioare celor folosite în trecut pe care le vor aplica într-o luptă perpetuă și încordată cu aparatul de stat unguresc, potrivit permanent al progresului națiunii române, pe care o voiau îngenunchiată și dispărută.

Observator atent, scrupulos și analist profund al atmosferei și al stării morale, psihologice și spirituale a diferitelor straturi sociale, dar mai ales a conducătorilor națiunii ungare și a celei române, Barițiu a știut să descrie perfect contrastul dintre starea de spirit a elitelor ungurești și a elitelor românilor după desființarea autonomiei Transilvaniei. Deputații și alți reprezentanți ai elitei ungare și alături de ei renegații „de bucurie mare nu-și încăpeau în piele”, văzându-și îndeplinite fierbinta lor dorință a realizării Ungariei Mari; „coarnele trufiei le crescuse peste măsură. Iar regaliștii lor nu mai puteau de fericire. În schimb deputații români și elita românească nu aveau niciun motiv de bucurie. Vestea dualismului i-a derutat pe conducătorii românilor și elitele lor în general. Românii încă nu aveau măcar o organizare electorală proprie, mai ales că dreptul lor de vot era extrem de restricționat, iar națiunea lor era nerecunoscută până la 1863.

Referindu-se la puținii deputați români care nu s-au raliat la principiul și practica „pasivismului”, Barițiu spunea că nici unul din ei nu avea pofta să sară precum călușerii pentru că au ajuns în dieta maghiară, mai ales în modul cum li s-a întâmplat.

Referindu-se la partea cea mai avansată a elitei românești, aceea a intelectualității, care conducea în fond, lupta națională a românilor, Barițiu scria: „Într-aceea inteligența română din Transilvania a rămas tot dezbinată în două partide, una care s-a supus

necondiționat la voința monarhului, iară alta, care în desființarea autonomiei Transilvane n-au văzut nicio voință liberă, ci numai forța, sila a împrejurărilor fatale; aceștia deci s-au supus și ei legii și sistemului noi de stat din silă, dar au protestat și demonstrat asupra ei, precum fac până în ziua de astăzi”¹⁴⁸ (cam prin 1890-1891). Barițiu și-a dat seama în perioada de început a dualismului că românii trebuie să-și reorganizeze mișcarea națională, să găsească noi forme de rezistență și de afirmare a națiunii române din Transilvania. O va face, împreună cu alți fruntași ai mișcării naționale transilvănene timp de peste un sfert de veac cât a mai trăit.

Cât privește o anumită parte a românilor ardeleni din perioada instaurării dualismului, care acționa după principiul: „capul plecat nu-l taie sabia” este criticată de Barițiu. Acesta era un principiu moștenit de la popoarele dominate de tirani. Ei credeau că dacă vrea 20-30-de deputați români din Principatul transilvan se vor alătura conaționalilor din Ungaria, cu puteri unite, vor impune voturi și proiecte de legi, „încât se va mira lumea de libertatea și «democrația maghiară»”, am spune noi astăzi. Și aceștia explică Barițiu, erau buni români, dar ei nu-i recunoșteau pe adversarii lor seculari, pe aristocrații feudali ardeleni, vrăjmași declarați ai națiunii române. Acei buni români, care judecau după inima lor, dădeau crezare prea ușor vorbelor dulci și promisiuni pompoase; „ci credeau că și în sfera politică din Ungaria se observă legile moralei creștine ca și pe amvonul din biserică, prin urmare că nici legislatorii nici bărbații de stat nu pot să mintă”¹⁴⁹.

Cele două mari grupări – cea care refuza orice colaborare politică în dieta și executivul maghiar și cea care recomanda colaborarea în organele superioare ale statului au format două mari curente „pasiviștii” și „activiștii”. Între aceste două grupe se formase o grupă compusă din o parte a elitei române, e drept, o grupă mai redusă, care cuprindea aspiranți la funcții, care considerau că rezistența pasivă îi va înverșuna și mai tare pe unguri, provocând astfel răzbunarea lor, îi vor împiedica pe români să ocupe funcții publice. Ei credeau în naivitatea lor, că dacă românii nu vor ocupa două-trei sute de funcții în stat, ei vor dispărea din peisajul acestei țări. Aceștia nu vedeau că în statul maghiar și pentru unguri pentru orice concurs de pe funcțiuni în stat existau câte 10-20 de aspiranți. Dar acolo unde concureau aspiranți de diferite naționalități la o funcție

---

¹⁴⁸ *Ibidem*, p. 473.

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 474.

reuşea în toate cazurile un maghiar. În acest caz nu mai conta competenţa, ci rasa, şi numai rasa maghiară. „Calificaţiunea”, cum o numea Bariţiu, era trecută cu vederea. Un număr mare de români numiţi de Iosif al II-lea, care au decedat într-o perioadă de aproximativ 20 de ani, după moartea împăratului, nici unul nu a mai fost înlocuit de români. Toţi au fost înlocuiţi de unguri.

Criza mişcării naţionale româneşti, despre care vorbea Bariţiu, în perioada formării dualismului şi o anumită perioadă după aceasta, nu a însemnat oprirea luptei naţionale şi resemnarea românilor în faţa respectivei situaţii. N-a însemnat nici încercarea Austro-Ungariei de revenire, am văzut la vechea situaţie a absolutismului, fie ei numai austriac sau austro-ungar. Existau mulţi factori interni şi externi, care au frânat încercările fostei aristocraţii să-şi modereze poftele de restauraţie ale vechilor stări de lucruri. Există şi în Ungaria un puternic curent liberal şi chiar democratic în domeniul vieţii sociale şi politice, care au pleca urechea la tot ce spunea vechea aristocraţie din Ungaria şi Transilvania. Situaţia internaţională nu era favorabilă provocării unor mişcări în imperiul austro-ungar. Cu toate restricţiile impuse de statul ungar mişcării naţionale a românilor ardeleni, totuşi mişcarea lor s-a dezvoltat, şi-a diversificat formele de manifestare, reuşind în cele din urmă să se facă cunoscută şi în afara graniţelor imperiului austro-ungar, pătrunzând în circuitul internaţional al mişcărilor de eliberare naţională.

Transformarea problemei naţionale a românilor transilvăneni într-o chestiune internaţională a fost de lungă durată, ea a fost însă favorizată de o nouă formă de luptă aplicată de românii transilvăneni, *lupta memorandistă*.

George Bariţiu a fost personajul principal al mişcării memorandiste a românilor transilvăneni în perioada 1865-1892. Tot această mişcare a avut şi meritul unirii şi contopirii forţelor „pasivismului” şi „activismului” într-un singur curent al luptei de eliberare naţională.

Românii foloseau de mult calea petiţionară. Ea a parcurs un drum lung şi sinuos începând cu Supplexul din 1792, continuând cu petiţiile românilor din 1834, cu petiţiile din 1848, 1849, 1850, 1860, 1861, 1863, continuând apoi cu memoriul din 1866, pronunţamentul din 1868 şi alte memorandumuri, care vor urma până la memorandumul din 1892 cu puternic răsunet internaţional, care a introdus definitiv problema naţională a Transilvaniei în circuitul internaţional.

Lupta petiţionară şi revoluţia de la 1848/49 nu au rămas fără rezultat. Pe lângă slăbirea unor forme de asuprire feudală, românii

ardeleni au obținut anularea uniunii cu Ungaria, au obținut autonomia Transilvaniei.

Liberalismul anilor 1860-1865 le-a adus românilor dieta de la Sibiu din 1863-1864, legea înarticularii națiunii române și a confesiunilor sale greco-ortodoxă și greco-catolică și câteva alte legi care-i deschideau drumul națiunii române spre o viață politică națională într-o țară autonomă, alături de alte națiuni libere și autonome și ele – unguri și sași. Dar am văzut în paginile anterioare că începând din 1865 (poate și mai înainte) au început convorbiri de împăcare între cercurile conducătoare din Viena și Budapesta, ceea ce s-a și realizat în 1867, iar prețul plătit de Austria a fost sacrificarea autonomiei Transilvaniei. Aceasta însemna, în realitate, desființarea ființei naționale a românilor, desființarea dietei de la Sibiu din 1863 și anularea celorlalte drepturi politice câștigate între timp. Ca urmare a ripostei, inițial împotriva înfăptuirii dualismului și apoi a măsurilor acestuia de deznaționalizare a românilor, se naște *mișcarea memorandistă*. Această mișcare a fost o luptă prin acte politice specifice, pentru salvarea sau recâștigarea autonomiei Transilvaniei, bunul cel mai de preț al românilor ardeleni, singurul mijloc prin care se puteau salva de la deznaționalizare.

Desigur, mișcarea memorandistă în fruntea căreia s-au aflat: G. Barițiu, Visarion Roman, Ilie Măcelaru, Iacob Bologa, iar mai târziu Iuliu Coroianu, Vasile Lucaci și alții, nu a fost, și nici nu putea fi singura formă de luptă împotriva încercărilor de sugrumare politică a națiunii române.

Primul memorandum al românilor transilvăneni, care depășește faza formei – lupte petiționare -, este memorandumul înaintat împăratului la 31 dec. 1866 de către Ioan Rațiu, memorandum semnat de 1493 intelectuali, la care se adaugă cele ale lui George Barițiu și Ioan Rațiu. Acest memorandum este numit când petiție, când memorandum.

Petiția include nonviolența, calea pașnică, dialogul. Petiționarul este în inferioritate față de destinatarul cererii adresate, care are ultimul cuvânt. Memorandumul reprezintă ceva de care trebuie ținut seama, elimina poziția inferioară a emitentului, care impune cu persuasiune, cu argumente teoretice și fapte reale drepturile ce i se cuvin.

Urmărind atent evenimentele politice ale anului 1866, Barițiu și-a dat seama că încheierea războiului Austriei cu Prusia și Italia vor accentua criza politică a imperiului. Austriecii vor accepta să accelereze tratativele cu Ungaria. Ungaria va profita de situație și va emite pretenții și mai mari. Ea va presa și mai puternic asupra românilor pentru a accepta uniunea cu Ungaria. În acest scop

organele de stat maghiare foloseau fel de fel de mijloace, inclusiv corupția începând de la indivizii cu drept de vot, până la prelații cu cele mai înalte funcții sau intimidarea în cazul celor doi conducători români ai ortodocșilor și uniților: Vancea și Șaguna.

Într-o scrisoare din 15 sept. 1866, Barițiu îi scria lui Ioan Antonelli următoarele: „îmi iau [voia] a-ți alătura o scrisoare din care vei vedea că seamănă tare cum că suntem vânduți: În 30 august veni la mine un român renumit din Ungaria, carele mă asigură că Maylát¹⁵⁰ caută de mai mulți ani un domeniu spre a remunera cu el pe acel arhieru românesc carele va fi în stare a ținea pe români în frâu și a-i îndupleca să primească Uniunea cu Ungaria”¹⁵¹. Va afla mai multe Antonelli din articolul lui Barițiu apărut în *Gazeta Transilvaniei* din 15 IX 1869 pe care l-a intitulat: *Uniune sau nu?* Deci corupție încercată la vârf. De aceea, Barițiu atrăgea adeseori atenția, că românii să fie atenți când cer subvenții de la stat sau când li se oferă din partea unor fundații, deoarece acestea sunt făcute cu scopul de a-i corupe pe români. Oportunitatea memorandumului din 1866 a fost discutată pentru prima oară într-o ședință privată ținută cu ocazia adunării generale a „Astrei” de la 27-30 august 1866 la Alba Iulia la care au participat cei doi mitropoliți români, Șuluțiu și Șaguna, Vasile Ladislau Popp, Ioan Rațiu, I. Hodoș, A. Sever, T. Cipariu. Peste 3 zile, Barițiu va veni cu completări comunicate lui de avocatul Aron Densușianu, avocat brașovean care a fost la Adunarea Astrei din 27-30 august 1866. Aceleași lucruri i s-au comunicat prin două scrisori de la Cluj și o scrisoare de la Turda (Ioan Rațiu) și Ioan Maior și Servian Popovici (de la Cluj).

Toți au susținut că memorandumul să fie dus la împărat de cei doi mitropoliți: Andrei Șaguna și Alexandru Sterca Șuluțiu¹⁵². Ei au refuzat categoric. Șuluțiu a invocat boala, cauza, spune Barițiu, este cu totul alta. Cu câteva luni mai înainte, ministrul Esterházy l-a chemat pe Șuluțiu la Viena pentru a i se pune în vedere să nu se implice în mișcarea politică românească. Deci s-a încercat, față de el, o manevră de intimidare. Mitropolitul Andrei Șaguna, la rândul lui, nu a luat cauza prea în serios, punând condiții despre care știa mai înainte că nu pot fi acceptate: „adică să i se compună un memorial întocmai după cum va dori excelența sa, apoi *nimeni* altul să nu meargă la Viena decât numai excel[ența] sa „Așa deci, se sparse și

¹⁵⁰ **Máylát Gyorgy (1818-1883)**, cancelar aulic al Ungariei între 26 VI 1865 și 7 II 1867.

¹⁵¹ *G.B.C., X*, p. 332.

¹⁵² Vezi mai pe larg în: *G.B.C., X*, pp. 332-337.

conferința privată ... După aceasta se ținuseră și alte conferințe private la Cluj, ... Rezultatul aceluiași iată-l: dacă mitropoliții nu voiesc sau nu pot merge la Viena, să se ducă doi mireni cărora nu le pasă nici că le vor zice rebeli, nici că-i vor da pe ușă afară, nici că-i vor închide, adică ce zice neamțul Mannerbrecher (răzbătători). Iară de altă parte, dacă aceia vor face secături, națiunea să-i poată desvota, abnega, respinge de la sine orice lucrări ale lor, pentru că nici nu-i trimite națiunea ci s-ar duce ei trimiși de vreo 2-3 români particulari. Firește că națiunea nu e coadunată, nu-i poate trimite”.¹⁵³ La consfăturile private de la Cluj, Turda și Blaj, relatează Barițiu, când nu au vrut să-meargă mitropoliții au numit delegați din rândurile mirenilor precum I. Bologa, I. Măcelaru, dr. Rațiu, Axente Sever. Dacă mireni iși iau anumite-angajamente față de împărat cu care mireni nu erau de acord, ei nu se compromit, osteneala lor nu era recunoscută și cu aceasta se termina totul. Nu acesta, spune Barițiu, era cazul unor mitropoliți.- Aceștia din punct de vedere politic nu pot promite împăratului nimic în numele poporului. Dacă o fac și poporul nu acceptă ei rămân compromiși până peste cap. Tocmai de aceea clujenii, turdenii și blăjenii vor să trimită la Viena mireni și nu înalți prelați. Toți reprezentanții de la acele consfătuiri au căzut de acord să-i delege pe George Barițiu și Ioan Rațiu. Barițiu era în acea perioadă bolnav, dar a primit plenipotența din partea celorlalți reprezentanți ai mișcării naționale române. Același lucru l-a făcut și Ioan Rațiu.

Barițiu îl rugase pe I. Antonelli să-i mijlocească din districtul Făgărașului o plenipotență cu câteva semnături. Mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțiu era înștiințat de această acțiune ca și de faptul că în înțelegere cu ședințele de la Alba, Turda și Cluj sarcina de plenipotență căzuse pe el și pe Ioan Rațiu. Îl roagă însă pe Antonelli, pentru a nu dăuna cauzei, participarea lui Barițiu să nu fie popularizată. În condițiile în care Barițiu îmbrățișase pasivismul avea mulți dușmani din rândurile „activiștilor”.

Barițiu constata din conținutul unei scrisori pe care Antonelli i-o trimisese pe 17 sept. 1866, că acesta avea nedumeriri cu privire la faptul dacă funcționarii de stat pot sau nu să semneze plenipotențe. Barițiu consideră că nu trebuiau luate semnături de la funcționari. Răspunde că nu ar vrea să se ia semnături de la funcționari, mai sunt și alți români care știu să subscrie, fără ca să trebuiască să-i compromită pe funcționari. „Noi – scrie Barițiu – să fim prea

---

¹⁵³ *Ibidem*, p. 335.

îndestulați dacă am ploaiații români ne vor da în confidență, câte un sfat bun încai dacă nu ne vor denunța, precum am pățit-o eu în 1862 cu doi inși”¹⁵⁴.

Antonelli îi comunicase în scrisoarea despre care a fost vorba mai sus că s-ar teme de o dezbinare. Însuși Barițiu vorbise cu alte ocazii de dezbinarea elitei intelectuale românești în „pasiviști” și „activiști”. Se temea că această dezbinare ar fi putut fi provocată chiar de mitropolitul Andrei Șaguna, care nu a s-a opus unirii, susținând că aceasta a fost deja primită, este legalizată etc. Dacă Șaguna are mulți partizani, în acest caz, dezbinarea între români este un fapt. Deci și Barițiu se temea de aprofundarea dezbinării între românii „pasiviști” și „activiști”. „De aceea – scrie Barițiu – mă rog și eu a-mi da răspuns la două întrebări, însă scurt, categoric:

1. Inteligența română din dist[riictul] Făgărașului este *unionistă* sau *antiunionistă* în sensul Diplomei Leop[oldine], Sancț[iunii] Prag[matic] și 1791?

2. Voiește ea a se însărcina cineva cu căutarea cauzei naționale sau nu?”¹⁵⁵

Desigur, obținând răspunsul la aceste întrebări, Barițiu putea să-și dea seama mai bine dacă națiunea română este hotărâtă să lupte mai departe pentru păstrarea ființei naționale sau se va lăsa în voia soartei. Totodată, el își dădea seama dacă românii au nevoie de un centru conducător al lor, de o conducere – care încă le lipsea – mai ales în domeniul politicului și al obținerii drepturilor democratice de a vota și a fi votați. Este perioada când transilvănenii simt acut lipsa unui Partid Național Român.

Odată luată hotărârea de a numi plenipotențiarilor care să ducă memorandumul la împărat, el trebuia și scris. De scris l-a scris în întregime George Barițiu. A primit 37 de plenipotențe și 1493 de semnături la care se adaugă cele două ale celor doi delegați: Barițiu și Rațiu, deci în total 1495.

Memoriul din 1866 a fost scris în întregime de G. Barițiu. El a fost întocmit ca o încercare de a preîntâmpina instaurarea dualismului austro-ungar, susținerea și apărarea Marelui Principat al Transilvaniei, redeschiderea dietei și continuarea lucrărilor ei.

Autorul are grijă să-i spună despre calitatea și gradul înalt al cunoștințelor și spiritului cetățenesc al locuitorilor principatului care i-au delegat pe cei doi plenipotențiarilor. Semnatarii în număr de 1493

---

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 336.

¹⁵⁵ *Ibidem*, pp. 336-337.

sunt toți locuitorii ai Transilvaniei, cunoscători de carte, subscriși în 37 de plenipotențe. Ei, delegații, cei în numele celor 1493 de semnatari să mențină autonomia Marelui Principat al Transilvaniei față de coroana ungherească a maiestății sale în consonanță cu Diplōma Leopoldină, cu sancțiunea pragmatică și cu cel de al șaselea articol de lege din 1791, iar articolul de lege din anul 1848, despre uniune sau mai bine zis totala fuziune a Transilvaniei cu Ungaria să fie anulat prin înalta sancțiune.

Împăratului i se atrage atenția că Uniunea Transilvaniei cu Ungaria ar fi o măsură fatală pentru monarhie și ruinătoare pentru populația românească credincioasă împăratului.

Românii în nici un caz nu vor să se facă unguri, ei vor să rămână în Transilvania și în monarhie.

Autorul nu scăpa ocazia să-i relateze că unghurii îi îndepărtează pe români de la alegeri cu forța cea mai brutală. Aceasta se întâmplă în special în cercurile electorale în care românii sunt majoritari. Sunt date și exemple chiar din istoria mai recentă – anii 1861, 1865 în care au fost români omorâți și bătuți. Așa se explică faptul că în anul 1866 din cei 377 de membrii ai casei deputaților cei 1.800.000 de români din Ungaria erau reprezentați doar de 19 deputați. Oricum, atrage atenția memorandumul, unirea nu va duce la întărirea monarhiei.

Românii cer sancțiunea legii electorale votată de dieta transilvană de la Sibiu în vara anului 1864 și fixarea de noi alegeri pentru o nouă dietă a Transilvaniei, iar relațiile Vienei cu Marele Principat să se bazeze pe înalta diplomă din 20 oct. 1860.

Românii luptă cu o justiție nedreaptă în Transilvania, unghurii le răpesc românilor toate drepturile legale recunoscute chiar prin legi, sunt deposedați de terenuri, dacă și cer drepturile asupra pământului „sunt înfierăți cu uriciosul nume de comunism”, justiția este aplicată numai în favoarea unghurilor în detrimentul românilor.

În încheierea petițiunii sale, autorul îi atrage respectuos atenția împăratului, că respingerea articolului de uniune din anul 1848 și sancționarea celui al Dietei Transilvaniei de la Sibiu din 1864, sancționarea legii electorale din 1864 și redeschiderea dietei transilvane va corespunde în primul rând intereselor coroanei, poziției suverane a imperiului, scopurilor personale ale împăratului. Numai după ce arată avantajele imperiului și ale împăratului, autorul memorandumului vorbește despre avantajele proprii ale Marelui Principat al Transilvaniei și locuitorilor săi generate de mediul legal

liberal existent în provinciile vechi istorice ale Austriei propriuzise¹⁵⁶.

Dar dacă Barițiu s-a achitat repede de sarcină întocmind memoriul, nu atât de repede au decurs pregătirile tipăririi lui și a celorlalte condiții de care depindea înmânarea predării lui împăratului și apoi urmărirea parcursului lui la sediul imperial din Viena și a instituțiilor la care va apela împăratul în cazul rezolvării cererilor românilor sau a blocării lor, cum s-a și întâmplat, aplicată fiind varianta a doua. Plecarea la Viena s-a tot amânat. Aflăm aceasta tot dintr-o scrisoare a lui Barițiu din 1866 adresată lui Ioan Antonelli. Barițiu îi scrie lui Antonelli că au intervenit multe cauze care au dus la întârzierea plecării spre Viena, legate de traseul împăratului din vara și toamna lui 1866, perioadele când se găsea la Viena, prezența unor înalți funcționari la posturile lor prin care se făceau audiențele la împărat, contactul cu unele persoane influente la cancelaria imperială, (chiar cu rude ale împăratului), călătorii prin țară ale lui și ale lui Rațiu legate de popularizarea memorandumului, observarea stării de spirit a populației - dacă aprobă sau nu noul demers etc. Mai erau, probleme cu redactarea și ținuta *operatului* ca atare, stil, argumentație, exactitate istorică, mod de adresare, întocmirea unor copii de către caligrafi etc.

Dar toate aceste pregătiri costau bani, iar cei ce se ocupau de memorandum aveau nevoie de ei. Greutatea procurării banilor a constituit și ea o cauză a întârzierii plecării la Viena. Inițiatorii demersului au stabilit că românii din diferite districte să contribuie cu o anumită sumă de bani. Districtului Făgăraș i s-a atribuit suma contribuției de 100 f.a. Memoriul va fi publicat în 2.000 exemplare în limba română și 500 exemplare în limba germană. Fiecare subscriitor de o anumită sumă va primi 1 exemplar din memorandumul tipărit. Barițiu îl roagă pe I. Antonelli să delege o persoană pentru a difuza exemplare din memorandum, dar fără zgomot, discret, cu precauție. „Petițiunea, îi comunică Barițiu lui Antonelli, s-a și trimis la Cancelaria transilvană de la împăratul spre informațiune. Aceasta va face impresiune foarte rea aici în jos, trebuie să fim pregătiți la aceasta însă mai altmintrelea nu se poate. A trecut timpul adreselor de curtoazie, de vorbe goale”¹⁵⁷. Erau necesare, după părerea lui Barițiu, măsuri mai ample, care să cuprindă toată Transilvania, să se facă

---

¹⁵⁶ *Acte și date despre conferința română națională din Transilvania, ținută în 7 și 8 martie 1869 în Opidul Mercurea, Pesta, 1870, pp. 144-161.*

¹⁵⁷ *G.B.C. X, p. 339.*

adunări de protest, care să trimită împăratului memorii prin care să conteste uniunea cu Ungaria și să se păstreze autonomia Transilvaniei. Când spune că Memoriul „va face impresiune foarte rea în jos”, Barițiu îi avea în vedere pe „activiști” pe Șaguna și un anumit număr de persoane din cercul său de influență.

Memoriul românesc cu titlul „Petițiune subșternută Maiestății sale ces. Reg. Apostolice în 30 decembrie 1866 pentru susținerea și apărarea autonomiei-marelui principat al Transilvaniei, redeschiderea dietei și continuarea ei însoțită de 37 de plenipotențe și 1493 de subscripțiuni, înmânate împăratului la 30 XII 1867, răspunsul la primirea ei a fost: „Contez pe credința Românilor, iar cererile lor le voi considera”¹⁵⁸. Răspuns de conveniență care nu spune nimic. A fost însă expediată în 4 I 1867-Cancelariei aulice transilvane, de unde a fost trimisă pentru opinie Guberniului din Cluj. După dezbaterea ei în Guberniu, la 17 I 1867, actul revine pentru decizie, Cancelariei aulice. Barițiu luând la cunoștință despre discutarea petițiunii în Guberniu îi scria lui D. Moldovan că: „În 17 ianuarie pertractându-se și petițiunea celor 1493 inși în consiliul plenar gubernial, dl Groiss, ca referinte denegă rotund orice competență a celor doi plenipotențiați și a celor 1493, declarând subscripțiunile de nule”¹⁵⁹. Riposta consilierului gubernial român Ilie Măcelaru la afirmațiile progubernamentale și jignitoare la adresa poporului român că „în acea petițiune se cuprinde voința și dorința națiunii întregi, că dânsul o primește de așa, este gata de a o apăra ori și unde”¹⁶⁰ nu au avut nici un efect asupra conștiinței și bunului simț al lui Groiss și a celorlalți consilieri guberniali. S-a votat trimiterea petiției la Cancelaria aulică transilvană. Din 25 I 1867 Barițiu nu mai știa nimic de soarta petiției.

Deocamdată trăia cu iluzia că în Cancelaria aulică transilvană se va lua o hotărâre favorabilă cererilor din petiție, că se va păstra autonomia Transilvaniei și viața statală a ei.

Faptul că tot mai mulți greco-ortodocși îi transmit semnale că sunt de acord cu actul petiționar și că Șaguna punea mai puțină presiune asupra ortodocșilor care aveau la mișcare, putea fi un semn încurajator. Dar existau și fapte care-l avertizau pe Barițiu să nu aibă prea multă încredere în factorii ce păreau a fi favorabili. În acest sens era avertizat de către Pavel Vasici. Acesta îi relata lui Barițiu, încă din 1863, că Șaguna voia să pună mâna pe putere în dauna mirenilor.

---

¹⁵⁸ Vezi: *Acte și Date despre Conferința română națională din Transilvania, ținută în 7 și 8 martie 1869 în Opidul Mercurea, Pesta, 1870*, p. 161.

¹⁵⁹ *G. B. C. X*, p. 223.

¹⁶⁰ *Ibidem*.

Șaguna era supărat și pe Vasici, deoarece nu-l ajuta să-și extindă influența hotărâtoare asupra școlilor din Brașov. Dar mai supărat era pe brașoveni și pe Barițiu. Relatându-i un episod dintr-o întâmplare în relațiile sale cu Șaguna, Pavel Vasici îi scria lui Barițiu, că într-o seară de martie 1863, episcopul l-a luat „la tractir despre purtarea mea la Brașov și veni lucrul într-atâta, să-i declar curat și verde că eu nu voi și nu pot sprijini pretensiunile lui nejuste, și că de ar fi știut dânsul unele ca acestea, nu aș fi eu astăzi consilier de școală. Am declarat că sunt gata a resigna dacă va cere poporul, dar nu unul și altul, și îl rog ca să ”convoace sinod să mă declar că, deși sunt sărac și cu familie grea dar nu am pierdut demnitatea personală etc. etc.” printre altele, Șaguna i-a mai spus „că-i va juca rău pe brașoveni dacă nu-l ascultă, și eu i-am răspuns că ei îl prea ascultă, numai dreptul nu-l pot da din mână, pentru că e al lor”¹⁶¹. Am relatat această întâmplare povestită de Pavel Vasici, deoarece episoade asemănătoare i s-au întâmplat și lui Barițiu personal și altor conducători ai mișcării naționale românești. Chiar în perioada premergătoare prezentării petiției către împărat sau ulterior. Unele relatate din nou tot de P. Vasici.

Barițiu relatează multe cazuri când ambiția lui Șaguna de a fi conducătorul necontestat al mișcării naționale românești și de a imprima direcția politicii românilor a dăunat sau au încetinit câștigarea unor drepturi și libertăți naționale. El aduce un exemplu și despre faptul cum era văzut A. Șaguna de către reprezentanții patriciatului săsesc: „De la Sibiu – scria el lui D. Moldovan – veni scrisoarea unui patriciu săsesc către red[acția] în care acela zice: „Mitropolitul Șaguna găsește petiția excelentă dar îl supără faptul că în fața regimului, deoarece el este consilier intim al maiestății sale, iar apoi a luat în nume de rău faptul că petiția nu i-a fost comunicată la timpul său”¹⁶². Faptul că lui Șaguna îi păsa de ceea ce va spune împăratul că el nu a primit memorandumul românilor și că se gândea mai mult de ceea ce se va spune despre el și mai puțin la soarta românilor, este dovedit și de retragerea plenipotenței cu 69 de semnături ale românilor din Brașov, acordate lui Barițiu și Rațiu pentru prezentarea memoriului din 30 XII 1866 la stăruința lui, a mitropolitului. Barițiu consideră că Șaguna după ce declarase în adunarea privată din 3 august 1866 „că trebuie să fie cum zic eu” nu

---

¹⁶¹ *G. B. C. II*, p. 81.

¹⁶² Scrisoarea este redată în limba germană, traducerea în *G. B. C. X*, p. 233 (nota nr.4).

mai putea avea pretenția să fie consultat, Șaguna se preface că este necăjit dar în realitate nu este. Barițiu și Rațiu s-au adresat celui alt mitropolit să meargă el la împărat. Dar Al. Sterca Șuluțiu-era bolnav. Nici el nu a putut deci merge la împărat.

Peste puțin timp, îi scrie Barițiu lui D. Moldovan, că soarta petiției va fi depusă iarăși în mâinile cancelariei regești. Acum românii vor avea din nou prilejul să constate cât de apropiați sunt cei de la putere. Mulți români sunt pesimiști. Barițiu manifestă însă optimism. „Eu însă – scrie el – nu pot crede că ne vor lovi cu piciorul ca pe niște slugoi. Dacă vor denega competența la cei 1493 și se vor provoca la majoritatea dietei de la Cluj? Eu însă cred că românii transilvani nici după 100 de ani nu vor recunoaște competența acelei diete. Au nu vedem noi toți ce roșuri de conștiință torturează pe mai mulți care în nov. 1865, frapați de iuteala evenimentelor, s-au învoit să ia parte la acea dietă, tot octroiată, însă pe modei feudalistic”¹⁶³. Barițiu încă mai credea în faptul că imperialii și reprezentanții imperiului îi apreciază, să spunem, la justa lor valoare pe români și că iau în seamă loialitatea acestora și contribuția pe care au adus-o ei la apărarea imperiului și la faptul că în disputele dintre împărați și aristocrația ungurească, ei s-au situat întotdeauna de partea împăratului. Românii mai credeau în bunele sentimente ale împăratului chiar și după ce Andrei Șaguna a spus cuvintele la Alba Iulia, repetate și în alte părți, că dacă va cere interesul statului, Transilvania va fi sacrificată și cu ea românii; cuvinte care au umplut de jale inimile tuturor românilor transilvăneni, care nu au comis nicio crimă împotriva imperiului și totuși ei sunt sacrificați, chipurile, pentru a salva imperiul, fiind astfel făcuți cadou aristocrației și sistemului de legi asupritoare ungurești de la 1848.

Nedumerit și stupefiat de absurditatea explicațiilor, care consideră o necesitate sacrificarea românilor în favoarea dualismului și a ștergerii autonomiei transilvane și a desființării națiunii române, Barițiu se întreba: „Numai așa se poate salva Imperiul, altmintrelea nu? Nu cumva Transilvania și românii s[unt] cei mai mari vrăjmași ai Imperiului?! În asemenea caz – îi asigura el pe imperiali – Monarhia ar mai putea exista încă zece mii de ani”¹⁶⁴. Dar imperialii, ca și de altă dată când a fost vorba de autonomia Transilvaniei, au fost surzi, nu le-a păsat de sentimentele și dorințele românilor transilvăneni, pregătirile pentru perfectarea dualismului au continuat. Totuși,

---

¹⁶³ G. B. C. X, p. 224.

¹⁶⁴ *Ibidem*.

Barițiu mai credea la sfârșitul lui ianuarie, începutul lui februarie 1867 că prin rezolvarea cererilor românilor din petiția înmănată împăratului în 30 XII 1866, autonomia Transilvaniei va fi salvată, ceea ce-l determină să se adreseze lui Dimitrie Moldovan, consilier la Cancelaria aulică transilvană cu cuvintele: „Domnule consilier! Providența te așează pe seama noastră acolo unde ești. Astă dată iară-ți veni o problemă, pe cât delicată pe atâtă și importantă. Votul dumitale va rămâne, poate, singur; va cumpăni însă alături de al dlui Măcelariu, încă pe atât de mult și va trece în istorie”¹⁶⁵. Doar peste 7 zile în 7 februarie, data dezbaterii memoriului în Cancelaria aulică cei patru consilieri aulici maghiari recomandă românilor să se adreseze cu cererile lor la Pesta, Dimitrie Moldovan apără dezideratele lor, este însă în minoritate, iar Eugen Friedenfels propune să fie depus *ad acta*”¹⁶⁶. Într-un fel, credem că este unul din ultimele acte dezbătute în Cancelaria Aulică Transilvană. La 17 II 1867 a fost reinstaurată vechea constituție maghiară și instituirea guvernului maghiar în frunte cu Andrassy. Cancelaria Aulică Transilvană în acest caz nu-și mai avea rostul și ea a fost desființată.

Barițiu și alți frunțași ai mișcării naționale românești nu au lăsat armele jos de care mai dispuneau în acele condiții vitrege pentru românii transilvăneni: petițiile, memorialele din partea unor mari comunități din Sibiu, Brașov, Turda, districte, comitate, boicotarea alegerilor sau impunerea unor candidați proprii etc. El nu se simțea singur în această luptă. Iar prin intermediul corespondenței și a presei ținea legătura cu toată țara și cu românii din Principatele Unite.

Correspondența este adeseori folosită în mod prioritar de Barițiu; de presă nu era sigur, deoarece cenzura oricând putea opri apariția unei gazete sau publicarea unor materiale informative ori articole care criticau guvernul maghiar și imperial.

Într-o scrisoare din 24 mai n. 1867, George Barițiu îi mulțumește lui Ioan Antonelli și celorlalți români din districtul Făgărașului pentru bărbăția și prudența din comitetul central al districtului Făgăraș de a remite la Pesta prin hotărârea din 12 V 1867 adresa prezidiului dietei Ungariei privind alegerea unui nou deputat dietal, deoarece aceasta nefiind expedită prin intermediul Guberniului transilvănean, contravenea autonomiei țării, câtă vreme legea va fi adoptată abia în anul viitor. „Cerul să vă binecuvânteze acea acțiune – scrie Barițiu – pentru că, după toate informațiunile

---

¹⁶⁵ *Ibidem*. (D. Moldovan era consilier al cancelariei aulice a Transilvaniei).

¹⁶⁶ *Idem*, p. 339.

venite încoace până acum, văd că concluzul Dvs. fu scos din mintea și inima tuturor românilor transilvani”¹⁶⁷. Barițiu îi transmite lui Antonelli că în curând comisarul regal Péchy Manó va face o vizită la Brașov unde se va întâlni cu o mare deputațiune românească pentru a-l ruga să-și depună toată silința și osteneala „spre a mijloci la maiestatea sa, împăratul și regele întreaga conservare a autonomiei acestui M[are] Principat și cât mai curând deschidere a dietei, atât spre a depune jurământul omagial, cât și spre a-și continua lucrările sale”¹⁶⁸. Cu ocazia acestei vizite, brașovenii i-au înmănat lui Péchy un memoriu semnat de 140 de români, ceea ce însemna adăziunea lor la memoriul cu 1493 de semnături pentru care: brașovenii depuseseră o plenipotență cu 69 semnături, dar retrasă la insistențele lui Șaguma.

Întâmplări și fapte, relatate în presă, comunicate lui Barițiu prin scrisori din toate colțurile țării transilvane, de la Pesta sau Viena precum: memoriul românilor din Scaunul Sibiului adresat comisarului Péchy, gestul lui Ilie Măcelariu din 7 a III-a 1867 de a se adresa camerei deputaților a parlamentului ungar în limba română, gest îndelung contestat de unguri dar de un mare răsunet, primirea festivă și adresele de felicitare adresate deputatului Iosif Hodoș, vicecomite al Zarandului pentru curajul cu care a apărat autonomia Transilvaniei în parlamentul ungar, erau semne că pasivismul lui George Barițiu și a contemporanilor săi era foarte activ și aduna tot mai mulți aderenți.

O semnificație deosebită pentru Péchy a avut-o declarația unei delegații române care s-a prezentat în fața sa cu ocazia unei vizite la Turda când i s-a spus „că românii vor lupta pentru autonomia Transilvaniei chiar o sută de ani”. Cu prilejul unei vizite omagiale pe care mitropolitul Șuluțiu a făcut-o la Cluj comisarului Péchy în 17 V 1867, el s-a pronunțat deschis pentru menținerea autonomiei Transilvaniei. Românii nu se vor mai speria de amenințările despotice și nici de cele ale presei unioniste.

Dar ceea ce a fost mai important la întâlnirea mitropolitului cu Péchy din 17 mai 1867 a fost cererea lui Șuluțiu pentru o conferință națională a românilor pe care comisarul regal nu a aprobat-o, zicând că dacă le-o aprobă românilor, vor veni cu cereri asemănătoare și ungurii și secuii. Totuși, după ce comisarul regal nu a aprobat conferința națională, Barițiu încă mai credea în dieta transilvană, deși i se interzise să mai ceară dietă prin presă. Se va folosi însă de

---

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 340.

¹⁶⁸ *Ibidem*.

G. Barițiu după un portret stilizat din 1863.

Foia de titlu a petiției lui G. Barițiu și Ioan Rațiu din 1866.

corespondența privată în care va utiliza și un cod cifrat cu colaboratorii săi.

Reinstaurarea, în 17 II 1867, a constituției maghiare și instituirea guvernului maghiar în frunte cu Andrásy, care a determinat dizolvarea la 11 III 1867 a Cancelariei Aulice a Transilvaniei, a creat o nouă situație din punct de vedere politic pentru românii transilvăneni. Elitele române se întrebau acum ce trebuie făcut în noua situație, ce atitudine vor adopta românii față de guvernul maghiar și față de curtea imperială. Solicitat de Dimitrie Moldovan să-și dea părerea cu privire la noul mediu politic creat de Uniunea cu Ungaria și de comportamentul lor politic, Barițiu îi scria că:

Uniunea a fost impusă de interesele imperialilor, ale dinastiei austriece, „care se simțea foarte periclitată”. S-a adeverit ceea ce le spusese A. Șaguna românilor cu diferite ocazii „că de va cere interesul Monarhiei, națiunea noastră va deveni neapărat sacrificată, pe atunci concluzul mai înalt în această privință era gata. Poporul, chiar și inteligența o simțea prin instinct, de aceea nu-și mai afla locul, alerga, se zvârcolea, striga, se văieta, ridica mâinile în sus, cerea consiliu, conferințe, congres, comitet, ajutor de orișunde. Rezultatul fu petițiunea (Memoriul din 31 XII 1866 – n.n.T.I.), ca ultimă încercare în lipsa totală a oricărui altuia, A merge la Pesta se părea pe atunci la cei mai mulți ca și cum am fi provocați să mergem de bună voie la un măcel”¹⁶⁹.

Barițiu îi mărturisește că înaintarea memoriului către împărat i-a stârnit mare supărare lui Andrei Șaguna, supărare care a provocat unele certuri și intrigă între elitele române, unii învinuindu-i pe uniți care ar fi voit să-i facă o imagine proastă mitropolitului ortodox. Barițiu îi transmite însă lui D. Moldovan că toate supărările și neînțelegerile cu acesta nu au fost provocate de uniți. El avea documente autentice care demonstau că toate discuțiile cu Șaguna și despre Șaguna au fost provocate numai de câțiva frunțași ortodocși, care le transmiteau informații uniților.

În noua situație creată, Dimitrie Moldovan îi cere părerea despre ceea ce crede el că vor face românii în general, funcționarii de stat în special, obligați să depună jurământ noului stat ungar dualist. Mai întâi românii trebuie să aștepte puțin timp și să se reculegă. Trebuie puțin așteptat, spunea el, pentru a se vedea și cum se rezolvă cauzele comune ale imperiului, să hotărască mai întâi senatul ce va

---

¹⁶⁹ *Ibidem*, p. 225.

face cu Croația și ce va face dieta ungurească. După un parcurs atât de lung, problema Transilvaniei ajunsese în parlamentul maghiar. Acum greul și răspunderea principală cădea pe umerii deputaților români ungureni, care se aflau în acel moment în parlamentul de la Pesta. Ei au acum obligația de a da de lucru dietei pestane atât în chestiunea naționalităților, cât și în condițiile în care se vor stabili relațiile Transilvaniei cu Ungaria. (Legea uniunii necondiționate a Transilvaniei cu Ungaria se va dezbate însă și se va adopta în parlamentul ungar numai în decembrie 1868). Atunci, la începutul anului 1867, Barițiu spunea că în „privința chestiunii transilvane provinciale, cred că datoria noastră ar fi de a ne sili din toate puterile ca să salvăm din autonomia față de Ungaria cam atâta cât ni s-a dat prin Patenta din 26 febr. 1861. În starea de față a lucrurilor pentru noi atâta încă ar fi un câștig de mare importanță”¹⁷⁰.

Este adevărat, ungurii se vor strădui din toate puterile să reactiveze comisia de la 1848 și vor încerca să nu lase să pătrundă în ea români mai de doamne ajută, dar dacă ei își vor face de cap, zeița răzbunării, Nemesis, nu doarme, iar românii vor protesta și ei, nu se vor lăsa.

În noile condiții devenea o problemă rămânerea pe posturi a funcționarilor de stat români. Ei ce să facă, se întreba D. Moldovan. Barițiu consideră că dacă funcționarii români vor fi obligați să depună jurământul ei, dacă acesta nu va apăsa conștiința lor, să primească. Națiunea are nevoie de ei pentru apărarea propriilor interese și ea nu are dreptul să ceară de la aceiași indivizi ca să rămână și în posturi și să se facă și agitatori politici.

Din cele relatate până în prezent în paginile anterioare, reiese că lupta lui Barițiu pentru menținerea ființei naționale a românilor transilvăneni nu era singulară și nici nu se limita la întocmirea de memorii trimise împăratului sau unor persoane cu înalte funcții în stat. Se cunoaște și cazul cel mai elocvent, al lui Ilie Măcelaru, care pasivist declarat, colaborator și apropiat a lui Barițiu s-a înscris în lupta electorală, devenind deputat al dietei de la Budapesta, și-a propus ca scop nu să contribuie la buna desfășurare a lucrărilor acesteia și să voteze legile maghiare, care se vor pune în discuție, ci mai degrabă să boicoteze lucrările, să evidențieze caracterul lor asupritor, îndreptat spre desființarea națiunii române și a vieții lui statale. S-a scris relativ mult despre lupta lui Ilie Măcelaru din parlamentul ungar de la Budapesta din anul 1867.

---

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 226.

Ne vom mărgini numai la câteva aspecte relatate, de el, într-o scrisoare din 27 III 1867 adresată din Cluj lui George Barițiu. În scrisoare, I. Măcelaru mulțumește celor 88 de brașoveni pasiviști în frunte cu George Barițiu care l-au felicitat pe activistul Măcelaru pentru curajul dovedit în 7 martie în dieta maghiară prin respingerea atacurilor cu care l-au întâmpinat deputații centraliști maghiari, adepți fanatici ai uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Atitudinea lui I. Măcelaru a convins pe toată lumea că națiunea română „n-are să aștepte nici un fel de libertate de la Pesta”. Au recunoscut-o în acest caz și toți brașovenii. Totuși, Ilie Măcelaru, găsește de cuviință să-i explice lui Barițiu și celorlalți semnatari ai adresei (publicată în *Gazeta Transilvaniei*, 1867, nr. 21) că nici el, nici ceilalți confracți, nu cunosc cum și de ce a intrat el în Dieta din Pesta.

Încă înainte de a merge la Pesta, Măcelaru, ca și toți românii, știa că de la Pesta „națiunea română nu ar avea de a aștepta vreun fel de libertate”¹⁷¹. Despre faptul că I. Măcelaru gândea astfel se putea convinge Barițiu și din Protestul scris împotriva uniunii Transilvaniei cu Ungaria, însoțit de Declarația de opinie publicat în *Gazeta Transilvaniei* nr.23/1867.

Dar ajuns la parlament, I. Măcelaru relatează că între deputații români din Dietă au intervenit o seamă de neînțelegeri, unii dintre ei dând dovadă de nehotărâre, de atitudini oscilante, alții susțineau fățiș sau aproape fățiș uniunea etc.

Înțelegerea dintre un grup de deputați aflați la Cluj împreună cu Ioan Rațiu pe la sfârșitul lui ianuarie 1867 ca cel puțin cei care-și dăduseră credenționalele, să plece cât mai curând „și să dăm o declarație asemenea petițiunii din 31/12 1866 și cu aceasta să fie finită toată acțiunea noastră până la încoronare, în asta s-au învoit ambii căpitani supremi, Bohățel și Pușcariu, și era să pornim în 7/2. Înainte de a porni cu una oră – îmi telegrafiază P[ușcariu]: Pornește; eu urmez în 2-3 zile”¹⁷².

Neînțelegerile și schimbarea părerilor de la o zi la alta cu privire la participarea și atitudinea pe care trebuiau să o ia în Dietă; deputații români au fost atât de profunde încât ei au ratat multe momente prielnice de a-și spune părerea cu privire la autonomia Transilvaniei, finanțele ei și legea recrutărilor. Este adevărat, programul pasivist nu prevedea lupta parlamentară activă, ci boicotarea alegerilor locale înainte de formarea dietei. Dar dacă acești

---

¹⁷¹ *G. B. C. V*, p. 202.

¹⁷² *Ibidem*.

parlamentari se găseau la Pesta era mai bine, probabil, să participe la ședințele dietei, să critice, să manifeste dezacordul cu legile nedrepte pentru români, caracterul lor antiromânesc etc.

Despre atmosfera creată în parlamentul ungar românilor, ca și de lipsa de colaborare dintre deputații români, I. Măcelaru scria următoarele: La 7/3 a venit P[ușcariu] târziu în dietă, însă totuși înainte de ce cerusem eu cuvântul, și așa-l mai provoc încă odată, să nu ne facem de rușine, și să se alătore lângă părerea mea, la care-mi răspunde: „Mai lasă, că ne vom înțelege, și cu asta-mi întoarce spatele zâmbind ca un câne. Ce mi s-a întâmplat la vreo câteva minute după aceasta, le știi din jurnale, însă nu toate ... mi s-a strigat: „Acest daco-român crede că se află la București, obrăznicie. Jos cu el” (în ungurește în original), ba când mă făceam că nu pricep cauza zgomotului celui înfiorător și-l întreb pe Dobransky ce poate să însemne asta îmi strigă unu: Și încă se preface, hoțul”¹⁷³. Scene asemănătoare i s-au mai întâmplat și altă dată în parlamentul din Pesta. Încercând, de exemplu, să-i înmâneze președintelui dietei un memoriu în limba română, acesta văzându-l în limba română i l-a înapoiat fără să se mai uite ce conține. Ba mai mult în jurul lui I. Măcelaru, câteva persoane, care posibil ascultau discuția dintre ei, s-a și creat o atmosferă ostilă, care probabil s-ar fi încins rău dacă un alt deputat român nu i-ar fi spus la ureche „vezi de mergi de aicea că nu e bine”, iar când a trecut pe lângă un grup de deputați un altul i-a strigat: „a vrut s-o dea în limba română și încă îi răspunde președintelui că n-a vrut s-o petiționeze”(în ungurește în original).

Reîntors la Cluj, I. Măcelaru a retrimis președenției dietei pestane protestul său împotriva Uniunii Transilvaniei cu Ungaria.

Lupta parlamentară a lui I. Măcelaru va continua până în anul 1868. Dar încă din iarna lui 1865 și anul 1867 lupta sa parlamentară se conducea după două mari coordonate pe care le revendica: menținerea autonomiei Transilvaniei și caracterul politic al națiunii române adoptate prin legislația dietei române din Sibiu din 1863-1864. Aceasta corespundea programului politic pasivist, care prevedea ca metodă de luptă de sprijin boicotarea dietei pestane. Intrând în dietă, Măcelaru a susținut programul național în chiar forul politico-legislativ cel mai înalt al uzurpatorilor naționalității românilor, concomitent cu manifestarea atașamentului față de memoriul cu cele 1493 de semnături, întocmit de Barițiu și înmănat împăratului de Ioan Rațiu, atașament exprimat deschis chiar într-o

---

¹⁷³ *Ibidem*, pp. 203-204.

ședință gubernială, în cadrul înțelegerii de la Cluj cu I. Rațiu și alți fruntași la începutul anului 1867, dar care într-o mare măsură, la Pesta, l-au părăsit rând pe rând. După ce la 7 martie și-a susținut cu un curaj apreciat de toată suflarea românească pledoaria în limba română în favoarea autonomiei Transilvaniei, și a legislației din Sibiu a urmat, am văzut, memoriul depus de el în 11 martie 1867, destinat dietei, memoriu care a constituit o strălucită pledoarie pentru autonomia Transilvaniei.

Coroșpondența dintre I. Măcelaru și G. Barițiu a continuat mulți ani, până la sfârșitul vieții lui Ilie Măcelaru, care s-a stins din viață înaintea lui Barițiu.

Ei au activat împreună atât pe plan politic în cadrul Partidului Național-Român, dar și pe plan economic, ambii ocupând funcții în conducerea Băncii Albina înființată la Sibiu în anul-1872.

În primăvara și vara anului 1867, până în vara lui 1868 când s-a elaborat o legislație de lichidare completă a autonomiei Transilvaniei pentru români a devenit clar, că mișcarea pasivistă trebuia activizată, multiplicată, intensificată ceea ce se putea realiza numai printr-o înaltă organizare și prin unitate de acțiune, venise timpul unei instituționalizări a mișcării politice românești. Organele de stat maghiare și austriece se opuneau încercărilor românilor de a-și construi o instituție politică proprie pe întreaga Transilvanie. Le-au dat voie să facă o instituție pe întreaga provincie pe plan cultural: „*Asociația transilvană pentru literatura română și cultura poporului român*”. Aceștia i s-a interzis să discute și să întreprindă acțiuni politice, de a se implica în alegerile locale sau pe întreaga țară. Pentru a nu crea ocazia organelor statale, care o supravegheau atent, românii au respectat condiția, dându-i posibilitatea acestei mari instituții de cultură românească să supraviețuiască și chiar să se dezvolte, să-și multiplice și eficientizeze activitățile.

Dacă în perioada liberalismului austriac românilor li s-au permis măcar organizări de conferințe naționale, ca aceea din 1861 sau 1862, acum nici chiar atât nu li se mai permitea.

Organele de stat ale dualismului ungar nu dădeau dovadă de prea multă perspicacitate când credeau că, desființându-le autonomia națională, înglobându-i cu forța în „marea națiune maghiară” românii se vor liniști, că vor accepta încadrarea cu forța la starea de dinaintea anului 1848. Exprimând această stare de spirit mioapă și naivă a celor care credeau că numele unei națiuni se poate șterge ca și un cuvânt scris cu creta pe o tablă școlară de un elev, Barițiu scria: „S-ar putea presupune, că după casarea autonomiei transilvane ar fi trebuit să înceteze în această țară orice activitate colectivă și solidară a

românilor în sfera politicii militante, prin urmare că ei ar fi fost aruncați înapoi la starea anterioară a anului 1848. Nu s-a întâmplat așa. Cea mai fierbinte dorință a aristocrației feudale în acest înțeles era deocheată și stăvilită prin atâtea evenimente care nu mai sufereau restaurarea vechii tiranii”¹⁷⁴. Deci, atrăgea atenția Barițiu, aristocrația maghiară și imperialii austrieci, nu înțelegeau că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, popoarele se trezeau sau se treziseră la o viață națională, voiau egalitatea de tratament cu celelalte popoare, care se găseau într-un imperiu sau chiar libertate națională și organizarea de state proprii.

Evenimentele anilor 1866-1868 le-au dat românilor ardeleni ocazia să înțeleagă că perioadele în care alergau căciulindu-se pe la guverne și cabinete pentru ținere de congrese și conferințe politice au trecut. De acum cărturarii români, elitele intelectuale în special, încep să meargă în mijlocul poporului, se prezentau la adunări municipale și cercuale dominate de aristocrați, unde adeseori discutau în contradictoriu, își măsurau puterile cu aceștia și chiar cu unii funcționari de stat care reprezentau guvernul sau puterea locală de stat, alții încep să-și spună cuvântul cu privire la raporturile dintre români și sași chiar în universitatea săsească. Era inițial forma cea mai răspândită de manifestare a vieții naționale. Aceasta era o acțiune de mare importanță, mai ales în condițiile în care, după cum relatează Barițiu, o aprobare pentru ținerea unei noi conferințe naționale i-a fost refuzată de comisarul regal Emanuel Péchy de la Cluj mitropolitului Al. Sterca Șuluțiu la începutul anului 1867. Aceasta nu l-a dezarmat însă pe Barițiu și colaboratorii săi. Dimpotrivă. Acum este mai convins ca oricând, că românii nu cer din grație, deoarece – așa cum o spusese încă la începutul anilor '60 ai secolului 19 – din grație se dă numai vinovaților și sclavilor. Ce vină aveau românii că: sunt români? Românii pretind doar dreptate, iar la câștigarea dreptății trebuie să ia și ei parte. Însă pentru aceasta românii au nevoie de adunări naționale. A venit timpul, în sfârșit, să li se dea voie să facă un congres național, care li s-a refuzat până atunci de atâtea ori. Prin petiția către suveran din 10 dec. 1860, de exemplu, românii au cerut „Congres național”, li s-a dat însă doar Conferință națională. Conferința Națională din 1/13.4/16 ian. 1861 și cea regnicolară a numit doar „Comisiuni permanente” de 18 persoane, cu care înalții prelați să se poată sfătui când apar probleme naționale și profesionale de rezolvat. Aceste comisii au fost botezate „Comisia celor 18”. Încă

---

¹⁷⁴ George Barițiu, *Părți alese ... vol. III*, p. 482.

de atunci, într-un schimb de păreri cu D. Moldovan, Barițiu atrăgea atenția că românii primiseră prea puțin. Ei aveau nevoie și trebuiau să primească mai mult. Dieta românească din 1863-1864 de la Sibiu se părea că prin legea înmatriculării națiunii române și a confesiunilor sale rezolvase totul. Dualismul a anulat însă toate drepturile naționale prin legi deja sancționate sau încă nesancționate de împărat.

Încercările românilor de a străpunge birocratismul dualismului austro-ungar și de a menține autonomia Transilvaniei nu au dat rezultate; națiunea română era amenințată, mai mult ca oricând, cu dispariția. Memorandul, petiția și alte forme de adresă către împărat nu au dat rezultate – cel puțin imediate – se pierdeau prin hâțișurile, intenționat constituite, ale dualismului. Așa s-a întâmplat și cu Memorandul (petiția) din 31 dec. 1866.

Totuși mișcarea memorandistă inițiată în 1866, a avut o dezvoltare ascendentă până la marele memorandum din 1892 când chestiunea transilvană a primit proporții europene. Chiar în anul 1867 s-a mai pregătit un memorandum. Dar acesta mergea prea mult pe linia aceluia din 1866 semnat de 1493 de fruntași ai românilor. Tot pe aceeași linie va merge și cel din 1869, scris tot de Barițiu pentru conferința de la Mercurea. Aceste două memorande nu au mai fost prezentate împăratului. Era necesar ca mișcarea memorandistă să facă un pas mai departe. A fost redactat un Memorand adresat de data aceasta Europei civilizate și împăratului Napoleon al III-lea. Dar presiunea asupra românilor era deosebit de violentă. „Gazeta Transilvaniei” din 9 VI 28 mai 1867 reproduce cuvintele comisarului Péchy care afirma: „*Uniunea domnilor e faptă complinită*”, amenințând că față de orice opoziție la aceasta, *se va face cu uz de forță înăbușind-o în fașă*. Totuși liniștea nu a fost chiar deplină pentru autorii dualismului. În aceeași vară presa românească și maghiară făceau dezvăluiri cu privire la descoperirea unui document de la 1848 semnat de Kossuth Lajos prin care românii erau amenințați cu exterminarea. Dezvăluirea a scandalizat și presa din Italia și Franța, iar „marele conducător” al revoluției maghiare de la 1848 s-a grăbit să nege existența documentului, care a fost însă publicat de G. Barițiu¹⁷⁵. Barițiu și Rațiu sunt și autorii pronunțamentului de la Blaj din 3/15 mai 1868.

Ideea pronunțamentului îi aparține lui Ioan Rațiu, care-l roagă pe Barițiu-ca pentru o întrunire ce va avea loc la Blaj în 15 mai 1868 să se înțeleagă împreună cu privire la „*ce fel de declarație sau*

---

¹⁷⁵ Vezi: George Barițiu, *Părți alese ... II*, Sibiu, 1892, pp. 760-763.

pronunciament să subscriem” propunându-i să lase totul la o parte și să întocmească ultimatumul pe care-l trimitem la deputații români din Ungaria și Banat ca aceștia să aducă la dezbatere zgomotoasă cauza ardeleană”¹⁷⁶. Îi mai scria Ioan Rațiu lui Barițiu că: „Am fost totdeauna de părere că noi să ne facem istoria și viitorul și să nu așteptăm ca să ne zboare porumbelul fript în gură”¹⁷⁷. Barițiu i-a scris două epistole lui Ioan Rațiu, în care se găsește o mare parte din conținutul pronunciamentului. La adunarea de la biblioteca școlii blăjene din 15 mai 1868 cei prezenți constatau că „Pronunciamentul inteligenței din Blaj este pronunciamentul întregii noastre națiuni,” că națiunea română care constituie majoritatea precumpănitoare a populației Transilvaniei, declară a sta neclintită pe lângă principiile și pretențiunile proclamate sărbătorește în adunarea generală și legală de la 3/15 mai 1848.

Participanții declară:

I. *Ne pronunțăm pentru autonomia Transilvaniei pe baza Diplomei Leopoldine și a sancțiunii pragmatice.*

II. *Ne pronunțăm pentru reactivarea articolelor de lege aduse în dieta de la Sibiu 1863/64 sancționate și traduse în viață, prin care națiunea română s-a înarticolat ca națiune regnicolară (a fost recunoscută ca națiune autohtonă/băștinașă) și i s-au garantat limba și confesiunile.*

III. *Ne pronunțăm pentru redeschiderea dietei transilvane pe baza unei reprezentări democratice. Noi nu putem considera îndreptățită dieta pestană a face legi valide în Transilvania.”*¹⁷⁸ Pronunciamentul de la Blaj le dădea de înțeles cercurilor conducătoare din Austria și Ungaria, că românii transilvăneni nu au recunoscut și nu vor recunoaște niciodată Uniunea Transilvaniei cu Ungaria.

Au urmat represii împotriva canonicilor din Blaj, percheziții la domiciliul unor redactori și redacții de ziare, amenințări cu închisoarea. Sunt purtați prin tribunale și anchetați canonicii: I. M. Moldovan, Timotei Cipariu, Mihali și Vlăssa, la care se adaugă hotărâri și vreo trei morți (în anii 1865, 1866 și 1867); intelectualii români sunt anchetați peste tot și supravegheați de poliție.

---

¹⁷⁶ Vezi: K. Hitchins și Liviu Maior, *Corespondența lui Ioan Rațiu cu G. Barițiu, 1861-1892*, Cluj, 1970, p. 179.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 180.

¹⁷⁸ Vezi: *Istoria României. Transilvania, vol. II (1867-1947)*, Cluj-Napoca, 1999, pp. 433-434.

În același timp și românii adunau semnături în favoarea adeziunii la pronunțiament; acesta se citea de către români în colectiv. Cu cât organele de represiune se agitău mai mult cu atât pronunțiamentul și ideile lui deveneau mai cunoscute și însușite de colective mai mari de români și nu numai. Se emit acte de acuzare grave împotriva unor fruntași ai intelectualității române, mai ales a celor din Blaj. Se emit și idei că agitațiunea românilor „este întreținută din București”. Totuși mai jucând o dată teatru, împăratul care era și regele Ungariei în 16 decembrie 1868 a mai dat o dispoziție prin care își exprimă acordul ca: „procedura criminală – care este în curgere contra mai multora înaintea tribunalului scaunului Mureș, în obiectul pronunțiamentului – să se sisteze”. Credincios scopului pe care și la propus intrând în parlamentul de la Pesta de a apăra acolo interesele românilor, Ilie Măcelaru face o interpelare de mare succes cu privire la pronunțiament în dieta de la Pesta în 5/17 iulie 1868. El a declarat atunci că Pronunțiamentul de la Blaj este programul întregii națiuni române din Transilvania și că în calitatea lui de fiu credincios al acesteia îl primește ca propriul său program, cerând guvernului sistarea urmării judiciare a pronunțiamentiștilor efectuată în dispreț și jignirea națiunii române”. Guvernanții nu au făcut-o, a făcut-o însă împăratul, luându-le încă o dată de sub nas posibilitatea de a apărea ei „oameni buni”, iar împăratul „omul cel rău”. Bine jucat încă o dată de către împărat.

Dar cu toată prigoana provocată de pronunțiament, românii au continuat în anul 1869 să întocmească și să trimită memoranduri și petiții fie împăratului, fie publicând în gazete tot mai multe materiale, lărgindu-și aria de acțiune și în presa internațională. Numele lui Barițiu va mai fi legat și de Memorandul adresat Europei la 1868 și de *Memorandul* românilor ardeleni înmănat cancelarului Beust la 30 decembrie 1868¹⁷⁹.

Memorandul adresat Europei, opiniei publice europene și împăratului Napoleon al III-lea a fost întocmit la 15 iunie 1867. Situația internă și externă nu erau favorabile. În octombrie 1868 datorită agitației provocate în jurul pronunțiamentului printre români s-a considerat că era momentul ca acesta să fie publicat. Românii din Ungaria erau supuși nu numai unei terori prin spionaj, arestări, bătăi, cercetări și șicanări, ci și unui război mediatic prin intermediul presei. Multe ziare din România erau interzise în Ungaria și Transilvania. Nu puține ziare din Viena și Ungaria publicau numeroase neadevăruri

---

¹⁷⁹ Vezi: *Ibidem*, pp. 455-459.

istorice, prezentându-i pe români în fel și chip și nu numai pe cei din Transilvania, ci pe români în general. Deci nu erau cruțați nici românii din Principatele Unite.

Reacția românilor din România nu a întârziat. Apar proclamații care se adresează tuturor românilor, dar mai ales celor din România, pentru a contribui cu bani la înarmarea României amenințată de noul imperiu militar-expansionist Austro-Ungaria. Dispariția Transilvaniei ca stat autonom între România și Ungaria și aducerea imperiului austro-ungar la granițele României i-a îngrijorat deosebit de mult pe conducătorii noului stat de la gurile Dunării. Erau necesare măsuri de apărare. Deci Unirea Transilvaniei cu Ungaria devenea o problemă de luat în calcul și de luat măsuri de apărare și pentru România. Pierderea autonomiei Transilvaniei devenea dintr-o dată o problemă internațională. Conducătorii românilor se considerau îndreptățiți să ia măsuri de apărare contra unui eventual atac. Dar ei nu puteau spune totul. Nu numai românilor le era teamă de un atac austro-ungar. Poate mai mult lor, austro-ungarilor le era mai teamă decât românilor. În „*Journal de Paris*” din toamna anului 1868 se scria: „Românilor moldo-vlahi nici prin mîinte nu le trece a se lăsa anexați către Ungaria, ci ei mai mult își aruncă privirile spre districtele române ale acestei țări”. Românii considerau că „în puterea dreptului de rase, Transilvania să țină de dânșii întocmai ca și Basarabia”. Ceea ce nu știau însă cei de la „*Journal de Paris*” este faptul, că indiferent de granițele politice despărțitoare, transilvănenii, moldovenii și muntenii au trăit întotdeauna în niște legături stricte economice, au avut întotdeauna o viață economică comună, o limbă română comună, viața spirituală și culturală comună, profil psihologic asemănător etc. Deci anexarea Transilvaniei la Ungaria distrugea viața națională română pe o mare parte a teritoriului românesc, unde mai târziu s-au așezat și ungurii și sașii și alții.

Spre deosebire de unguri, care încercau să distrugă o națiune, românii erau în spiritul secolului, ei mergeau pe linia integrării populației de aceeași națiune, care se formase printr-o conlocuire și dezvoltare împreună, cu trăsături proprii națiunii române.

Faptul că Memorandul a fost publicat în ziare de limba germană, franceză, maghiară și în limba română: în Transilvania și România confirmă ideea că scopul internaționalizării cauzei române transilvănene a fost atins. În multe ziare publicate în limbile arătate mai sus, apar adevărate analize în care se explică faptul că Guvernul unguresc nu este mai puțin tiran decât cel austriac, deși mimează că este liberal, și că ar dori drepturi egale pentru toți supușii Ungariei, încât s-ar părea că vrea să depășească și cele mai înaintate republici

democratice. În realitate - se scrie în presa internațională – guvernul maghiar prin politica sa de asuprire națională folosește metode care urmăresc să-i aducă pe români într-o stare mai rea ca a iloților, pe care – deși formează marea majoritate a locuitorilor în Ungaria orientală și în Transilvania, vor să-i trateze aproape ca pe niște negri din statele de miazăzi ale Uniunii Americane. În jurul situației din Transilvania se conturează tot mai mult ideea – pe care Barițiu a înțeles-o foarte bine în acea perioadă – că actual și valabil nu mai era principiul istoric, ci prevala acum ideea naționalității. Și de aceea românii, ca și sârbii, ca și cehii, aveau dreptul să se constituie în state independente. Oricum publicarea în 1868 a memorandumului întocmit la 15 iunie 1867 și ecoul lui internațional le-a dat de gândit unor publiciști și politicieni unguri, i-a obligat să ia în seamă că legăturile de sânge ale românilor de pretutindeni și comunitatea de limbă, credință și națională, poate pune probleme Ungariei. Iar politica pasivistă preconizată de elitele românilor i-a temperat și mai mult pe cei care voiau o dispariție fulgerătoare a națiunii române prin decretarea unei singure națiuni, „marea-națiune maghiară”.

Dar, cu internaționalizarea conflictului provocat de uniune prin memoriul publicat în presa națională și internațională șirul de memorii către împărat nu s-a încheiat. Mai trebuia un memorandum care să-i explice împăratului că românii au fost loiali monarhiei, că nemulțumirile lor nu sunt provocate de statul român vecin, că ei nu duc o politică expansionistă. Era necesar un act de dezmințire și combătut și dacoromanismul de care erau învinuiți românii, privit ca iredentism din partea lor. Erau multe cauze interne care-i nemulțumeau pe români: presa maghiară și austriacă scria peste tot că românii sunt țigani, sălbatici etc.; mulți tineri români nu primesc servicii și funcții corespunzătoare, li se și sugerează să meargă în România că acolo e patria lor; aceștia chiar dacă nu se mai întorc, vor însă o patrie unică, vor putea pune cu timpul într-adevăr bazele unei mișcări iredentiste. Informați de cele ce se întâmplă în Transilvania, ziarisții din România se implică în mișcarea împotriva jignirii românilor de pretutindeni. Aceasta nu înseamnă că trebuiau pedepsiți românii din Transilvania. Faptul că ei erau pedepsiți-era ca și cum cineva i-ar fi împins cu piciorul în brațele unei puteri străine.

Toate mișcările românilor erau deci generate de perspectiva pierderii autonomiei Transilvaniei și a tratamentului jignitor la care erau supuși, cu toate că ei constituiau cea mai numeroasă populație a principatului. Se atrage atenția că „niciodată românii nu vor accepta dualismul cu prețul exterminării ființei lor naționale” și în veci nu se

vor îndupleca, pentru ca să ajute întemeierea și prosperarea predominării unui popor peste dânsul”.

Era un nou semn, că românii nu se vor împăca cu situația de populație subordonată și că, ei trimit încă un semn și un avertisment autorităților de genul celui transmis prin pronunțământ, că nu e bine să te joci prea des cu focul, ignorând complet dorința și voința unui popor. Era foarte necesar ca acest avertisment să ajungă la împărat. Pentru aceasta nu a mai fost nevoie să mai meargă direct la el. Era suficient să ajungă memorandumul la cancelarul Beust. Barițiu l-a scris și Grigore Silași i l-a predat cancelarului tradus în germană și o copie a acestuia i-a predat-o baronului Biegelben. Aceasta se întâmplă în 30 decembrie 1868 – la 2 ani după petiția celor 1493 de semnatari. Textul expunerii de Grigore Silași în fața cancelarului glăsuia astfel: „față cu acușările ridicate de noi cu multă înverșunare în contra românilor transilvani, ca și cum ar fi aplecați și a lucra pentru Dacoromânism și ar agita și contra împărăției, m-au ținut ca român transilvan de datorința a așterne excelenței sale epistola ce o căpătai ocazionalmente de la unul dintre bărbații cei mai distinși ai românilor, și în care, deși în trăsături foarte generale, se descopere netemeinicia acelor acușe cum și adevărații tătâni și propagatori ai dacoromânismului și alte lucruri, care revarsă lumină nu puțină asupra situației prezente în Transilvania”¹⁸⁰.

Din corespondența privată dintre Barițiu și Silași, dintre Barițiu și Al. Papiu Ilarian, reiese că autorii acestui nou memorandum și-au pus mari speranțe înaintându-l la Viena, nu au crezut într-un rezultat spectaculos, ci doar au dorit să informeze corect pe cei care înconjoară tronul. Era de datoria lor s-o facă. Și au făcut-o. L-au publicat în ziare din România și din Transilvania și în alte publicații, inclusiv în presa guvernamentală maghiară și germană. Prin publicarea în presa oficială lumea a fost alarmată că România pregătește un memorandum către marile puteri europene, în care va susține că Transilvania are dreptul la autonomie proprie. Din nou exagerări, din nou deturnarea opiniei publice internaționale de la adevărata criză a problemei transilvane. Nu va fi ultima manevră de acest gen înfăptuită de organele de stat austro-ungare până la 1 decembrie 1918. Suntem de acord cu concluzia trasă de istoricul Gelu Neamțu, care într-un capitol din *Istoria României. Transilvania*, scrie că dacă Memorandumul din 30dec. 1868 nu a fost un protest de forță

---

¹⁸⁰ Gh. Platon, V. Russu, Grigore Silași luptător pentru cauza națională a românilor, în *Analele Universității A.I. Cuza, Iași, Istorie*, XIX, s. III, f. 1, 1993, p. 53.

pronunciamentului, „a fost totuși un protest împotriva acuzațiilor prea multe și prea nedrepte ce cădeau mereu pe capul românilor de la instaurarea dualismului încoace. El a fost un răspuns considerat necesar de politicienii români dat admonestării împăratului în audiența din 19 noiembrie 1868 acordată lui Grigore Silași”, când având și acceptând informații intenționat elaborate în vederea eludării adevăratelor cauze ale problemei transilvănene, sugera căutarea cauzei în atitudinea României care-i incita pe românii transilvăneni la insubordonare față de organele de stat ale imperiului dualist ș. a. ș. a. Deci românii nu au rămas datori cu un răspuns împăratului, salvându-și onoarea de politicieni corecți.

Înterupem aici șirul activităților lui Barițiu pentru a nu crea impresia că Barițiu era preocupat numai de problemele generale ale Transilvaniei sau că se limita numai la mișcarea politică națională luată în ansamblul întregii Transilvanii sau a altor regiuni locuite de români din Ungaria. El era convins că numai o mișcare politică organizată de jos, din sate, comune, cercuri, scaune, orașe, opiduri, județe etc. ... putea să dea rezultate fructuoase și să-i mențină pe români ca națiune de sine stătătoare. Aceasta, desigur, în condițiile vitrege pentru ei, când în Transilvania nici nu erau recunoscuți ca națiune politică, erau considerați, prin falsificarea istoriei, „venetici”, „tolerați”, „lipsiți de istorie”, „șigani”, „apatrizi” etc.

2.4. *Înființarea Partidului Național Român din Transilvania*

Activitatea lui George Barițiu de elaborare și susținere a memoriilor din anii 1866, 1867 și 1868 s-a desfășurat paralel cu altă mișcare îndreptată spre înființarea unui partid național al românilor, considerat principalul instrument în lupta pentru câștigarea de locuri în parlament sau, când era cazul, de boicotare a alegerilor în vederea constituirii ori funcționării acestuia. Deci, ideea unui partid național în perioada imediat următoare constituirii dualismului era legată de promovarea „pasivismului activ”. Pasivismul lui Barițiu și a colaboratorilor săi nu era deloc o „idee cuminte”, „contemplativă”, de așteptare până când alții se vor îndura și le vor face cadou autonomia națională. În condițiile dualismului, ideea unui partid național român nu era deloc agreată de organele de stat de la Pesta și Viena. Orice mișcare a românilor era atent urmărită de aparatul poliției ungare. Orice adunare a românilor – de orice natură – avea nevoie de avizul poliției, care de multe ori le interzicea românilor adunări dintre cele mai inofensive. Li se spunea românilor că aveau „Asociațiunea”, nu

le mai trebuia altceva. Activitatea politică independentă de cea a statului dualist le era strict interzisă românilor transilvăneni.

Barițiu a luat însă în calcul ceea ce dominanții unguri și austrieci refuzau cu încăpățănare să recunoască: românii aveau deja o intelectualitate mult mai numeroasă decât la începutul secolului al XIX-lea. Aveau deja oameni capabili să promoveze o politică românească națională independentă. Aveau experiența revoluției de la 1848/49, numărul funcționarilor de stat – cu toate restricțiile impuse românilor în ocuparea posturilor de ampoloiați, nici țărani nu mai erau chiar atât de înapoiați, atragerea țaranului român în armată, în războaie i-a dat acestuia posibilitatea să vadă și altă viață pe unde a umblat el, numărul absolvenților de școli de toate gradele crescuse, mulți făcuseră studii în străinătate, după Unirea Principatelor Române și înființarea învățământului universitar național românesc, mulți ardeleni își fac studiile superioare la Iași și București, mulți primeau și burse din partea statului român, unii-au intrat în nucleul principal al profesorilor de elită din România, alții au devenit membri ai academiei etc. Lista schimbărilor ar putea continua. Am vrut doar să subliniem ideea că structura populației se schimbase foarte mult. Se susținea foarte des, că românii nu au talent la meserii. Prin cele două expoziții ale „Astrei” din 1862 și 1881 ideile aberante despre lipsa de talent a românilor la meserii au fost infirmate în mod strălucit de către Barițiu și colaboratorii săi.

Cu ocazia activităților politice din perioada 1860-1865, Barițiu și-a făcut un cerc de colaboratori stabil, cu care a continuat și în perioada 1866-1868, perioada în care el a întocmit o serie de memorande și petiții trimise împăratului, care vrând-nevrând a trebuit să țină mai mult seama de cerințele românilor, chiar dacă interesele imperiului au cântărit mai mult atunci când, a acceptat dualismul austro-ungar, cu sacrificarea autonomiei Transilvaniei.

Printre personalitățile de seamă care au jucat un rol important în viața lui Barițiu, cu care a colaborat fie toată viața, fie perioade mai îndelungate amintim pentru început pe următorii: Ioan Rațiu (Cluj-Turda), Visarion Roman (Sibiu), Ioan Antonelli (Făgăraș-Brașov), Ioan Maiorescu, Dimitrie Moldovan, Alexandru Papiu Ilarian (Înalți funcționari la Viena), blăjenii Timotei Cipariu și Ioan Micu Moldovan, Ilie Măcelaru (Sibiu - Mercurea), Frații Mocioni (Banat) și alții. Oricum în perioada 1866-1869, Barițiu desfășoară activități politice și militează sub deviza „pasivismului” atât pe plan local cât și pe plan general, inițind și îndrumând mișcarea națională de înființare a unui Partid Național Român, care să depășească faza de Conferință națională sau de congres național, care să pregătească națiunea

română în vederea unor bătălii naționale viitoare de recâștigarea libertății națiunii române.

Dintre colaboratorii dornici să înființeze un partid național al românilor din Transilvania s-au detașat Visarion Roman, urmat de Ilie Măcelaru, Iacob Bologa, Iacob Mureșanu, Ioan Rațiu ș. a.

Prima persoană dispusă să se angajeze la eforturile necesare pregătirilor înființării unui partid național, a fost Visarion Roman. Între George Barițiu și Visarion Roman au existat legături foarte strânse de colaborare și afectivitate atât pe tărâm politic, ideologic, național cât și economic. Ambii erau patrioți înflăcărați, ambii au avut familii numeroase, ambii au contribuit – fiecare în felul lui – atât la întemeierea Partidului Național Român din Transilvania cât și la punerea bazelor rețelei bancare românești din Transilvania prin înființarea, în 1872, a băncii „Albina” din Sibiu. Între ei a existat un intens schimb de scrisori care a durat peste un deceniu. Primele scrisori se referă la diferite servicii pe care i le solicita Visarion Roman lui George Barițiu: Într-o scrisoare din Rășinari, datată 24 aprilie 1867, Visarion Roman îi scria lui Barițiu, pe care îl considera un om influent, să-l ajute să ocupe un post de al treilea paroh la Biserica Sf. Nicolae din Brașov, post publicat la concurs în *Telegraful Român*. Justificându-și cauzele care l-au determinat să scrie această scrisoare de solicitare a unui ajutor, V. Roman consemna: „Scopul acestor șire e, domnule, să vă rog ca să aveți bunătate a-mi sta în ajutor la pasul ce am făcut. Știu că aveți – ca și la națiunea întreagă – și în Brașov mare influență în toate cercurile și că prin înțeleapta interpunere a d-voastră voi fi mult ajutat ...”¹⁸¹. Își cerea iertare pentru incomodarea ce i-a provocat-o lui Barițiu, scriind în încheiere: ”cunoscuta bunătate a d-voastră m-a făcut să îndrăznesc”¹⁸². În răspunsul său din 6 mai 1867, George Barițiu îi scria că pune prea mult temei pe influența sa. El totuși s-a interesat, dar dosarul lui nu se află printre cele ce se găsesc în concurs. Să vină V. Roman personal să se intereseze de soarta dosarului. Îi comunică totuși că în jurul acestui concurs gravitează multe interese. Desigur, V. Roman a renunțat la dorința de a mai deveni paroh în Brașov, știe că nu mai poate insista și că nu are nicio perspectivă. O altă încercare de a concura pe un post de paroh „la stațiunea de protopop în tractul Zarandului, răzimat pe inteligența mireană de acolo și mai cu seamă

---

¹⁸¹ G. B. C. IX, p. 184.

¹⁸² *Ibidem*.

pe dl Hodoș¹⁸³ știe că nu va avea sorți de izbândă, cu tot sprijinul celor amintiți. Nu se afla în grațiile mitropolitului Andrei Șaguna, cunoscut pentru comportamentul lui abuziv. Crede că în acele condiții în Transilvania nu va avea nicio perspectivă de a-și găsi și a ocupa o funcție corespunzătoare. În acel moment nu avea nici un angajament. „Domnia ta, mult onorate d-le, știi trecutul meu, știi simțămintele ce nutresc și principiile după care, după mărginitele-mi puteri, împreună am luptat și lupt și pentru care împreună am suferit și sufăr; mai află încă că astăzi sunt deplin disponibil, n-am nicio funcțiune și viețuiesc cu totul retras în viața privată, deoarece inamicul comun (Andrei Șaguna – n. ns. T. I.) îmi ține calea de toate părțile, cum bine vedeți”¹⁸⁴.

Barițiu se găsea în această perioadă la București la Ședința Societății literare care era încă în organizare. V. Roman se oferă să lucreze și el la elaborarea gramaticii și a dicționarului român. Ar primi bucuros și un post în cancelaria Academiei. S-ar muta și la București dacă va fi nevoie. De fapt, stabilirea la București a fost un vis neîmplinit al luptătorului ardelean, Visarion Roman. În continuarea scrisorii îi sugerează lui G. Barițiu să-i propună ziarului „Românul”, adică lui C. A. Rosetti să înființeze o rubrică pentru cauza ardeleană și lupta cu ziarele austriece și ungurești, care publicau neîncetat „Corespondențe mincinoase și tendențioase despre realitățile transilvănene”. Demascându-i pe corespondenții care denaturează adevărul despre români i-ar obliga să aibă mai mult respect pentru publicul de acolo „dar și ziaristica străină de aici văzându-se angajată într-o luptă unde are de-a face cu armele adevărului s-ar vedea și ea silită a-și mai muia coarnele.”¹⁸⁵

Răspunsul lui Barițiu a întârziat puțin, deoarece Societatea Academică era încă în organizare, nu avea stabilit un buget definitiv, fondurile reduse, statul nu stabilise încă o subvenție definitivă. Îi promise că va rezolva în anul viitor. Deocamdată îi propune să colaboreze la culegerea de cuvinte românești, care nu se aflau în dicționarele românești tipărite până atunci, dându-le explicația cerută, și în traducere în vreo limbă. Prin aceasta s-ar face cunoscut în fața membrilor Societății. Ar face și mai bine dacă ar trimite câte un exemplar din produsele lui literare bibliotecii Societății Academice. Propunerea pentru „Românul” din București nu o găsește oportună.

---

¹⁸³ G. B.C.IX, p. 185.

¹⁸⁴ *Ibidem*.

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 186.

Barițiu era de părere la acel moment că „apărarea lor mai mult ne strică”¹⁸⁶.

Într-o anumită măsură această interpretare s-a adeverit la audiența acordată de către împărat din 12 noiembrie 1868 lui Grigore Silași. Împăratul, pe baza unor informații prezentate lui în interpretări arbitrare și incorecte de către serviciile secrete, spunea că românii ardeleni sunt incitați la dezordine și nesupunere de către românii din Principatele Unite. Împăratul nu putea să priceapă „ce putere atractivă” puteau să aibă pentru ardeleni „mizerabilele împrejurări ale acelor țări”. Era greu pentru el să înțeleagă că ardelenii, moldovenii și muntenii erau frați de sânge, aveau o limbă comună, o credință comună etc. Nu putea nici de data aceasta să înțeleagă că modul cum erau tratați în imperiul devenit dualist îi dădea pe ei și-i îndepărta tot mai mult sufletește de dominanți. Faptul că românii de peste munți scoteau în evidență relele tratamente la care erau supuși românii ardeleni, prezentând situația reală în fața Europei nu convenea nici ea reprezentanților dualismului. Totuși, Barițiu a ținut seama de propunerea lui Visarion Roman, a discutat cu C. A. Rosetti și acesta l-a angajat la „Românul” în calitate de „corespondent secret”. Îi comunică acest lucru lui V. Roman printr-o scrisoare din 9 dec. 1868 în care îi scria: „Iacă răspunsul ce am primit de la amicul căruia îi scrisesem (C. A. Rosetti – n. ns.), precum ți-am promis:

„Primesc propunerea ce-mi faci pentru d-n Visarion, și de la 1/13 decembrie stil v. încep-remunerările sale de zece galbeni pe lună. Rog a mi se spune cum și la cine să trimit banii, pe care îi voi trimite totdeauna la început de lună. Așadar angajamentul dumatiale este încheiat, „per procuram”¹⁸⁷. În continuare, Barițiu îi comunica ce obligații are în calitate de corespondent secret: 10-12 corespondențe pe lună de câte 1 coală mică pe lună, mai puțin originale, deoarece „problema principală a d-tale este a scoate din ziarele mari și inamice elementul nostru, tot ce vei crede că publicul românesc trebuie să afle neapărat și tot ce amenință viitorul și existența statului și unității românești. Întru asemenea, vei înregistra toate cazurile de violențe publice compromițătoare de securitate publică în Ungaria, eulegându-le în una corespondență separată ...”. „Acte publice, câte vor emana de la potestatea discreționară sub care gemem, le vei da în extrase netede încât cei de dincolo să le priceapă bine”¹⁸⁸. Totul să fie scris

---

¹⁸⁶ G. B. C. VII, p. 181.

¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 182.

¹⁸⁸ *Ibidem*, p. 183.

cu prudență, cu tact, „iar candela, rugul cel nears”, să ne fie adevărul, de aceea, cum am zis, e bine să se citeze foile și persoanele numite în foile inamice”.¹⁸⁹ Deci materialele să fie morale, să reflecte fapte adevărate nu inventate. Comportarea abuzivă a organelor statale față de românii ardeleni era o realitate. Erau atât de multe aceste fapte și atât de des întâlnite în viața de zi cu zi începând de la organele cele mai înalte ale statului până la cei mai mărunți funcționari de stat. Pentru a nu atrage represalii asupra sa, V. Roman era sfătuit să nu semneze niciodată corespondențele.

În 12 decembrie 1868, V. Roman îi trimite o scrisoare prin care-și exprimă mulțumirea pentru intervenția la C. A. Rosetti în urma căreia a fost numit corespondent particular al ziarului „Românul” din București pentru problemele românilor din Austro-Ungaria. Scrisoarea i-a fost trimisă lui C. A. Rosetti din București unde Barițiu se găsea la lucrările sesiunii de toamnă ale noii Academii Române. Încă din toamna lui 1868, Roman intrase în serviciul societății de asigurare româno-săsești „Transilvania” din Sibiu în calitate de inspector-achizitor, unde va funcționa până în 1870. Acest serviciu presupunea deplasări dese pe teren prin toată Transilvania, ceea ce i-a prins foarte bine în activitățile sale politice și economice de mai târziu. A reușit prin aceste deplasări să cunoască bine situația politică a românilor din teren, starea de spirit a populației, să ia contact cu multe personalități ale elitei intelectuale române din unele orașe, să adune, să culegă date și fapte etc.

V. Roman era un om instruit, corect, harnic, cu o multilaterală activitate. El cunoștea munca de redacție și de corespondent. Iar la sfaturile din scrisoarea lui Barițiu, el scrie foarte cuminte și cu bun simț astfel: „Îndreptarul ce ați avut bunătatea a mi-l da în epistola d-voastră pentru lucrările mele îl voi avea pururea înaintea ochilor și mă veți obliga mult dacă și pe viitor nu veți pregeta a-mi împărtăși din când în când înțeleptele și folositoarele d-voastră sfaturi”.¹⁹⁰

Îi promite lui Barițiu că va respecta și instrucțiunile de trimitere a corespondențelor și celelalte obligații și că totul va ieși bine. Și se pare că a ieșit pentru o perioadă destul de îndelungată, Barițiu transmițându-i că Rosetti era mulțumit de el.

Visarion Roman i-a mai trimis în luna decembrie a anului 1868 încă două scrisori prin care îl anunță pe Barițiu că a început să lucreze pentru „Românul” lui C. A. Rosetti, limbajul fiind deja

---

¹⁸⁹ *Ibidem.*

¹⁹⁰ *G. B. C. IX*, p. 187.

adecvat funcției de „corespondent secret”. În ultima scrisoare din 19 dec. 1869, V. Roman anunță o eventuală deplasare de 2-3 săptămâni la Brașov, ocazie care, spera el, va prilejui posibilitatea unor discuții cu privire la situația și viitorul mișcării naționale românești din Transilvania. Deplasarea a avut loc, iar între Barițiu și Visarion Roman au avut loc convorbiri cu privire la situația mișcării naționale și intensificarea unor măsuri de promovare a pasivismului politic în rândurile alegătorilor români.

La sfârșitul anului 1868, începutul anului 1869 se vor produce fapte și evenimente, care vor ridica pe un plan superior și rodnic colaborarea dintre cei doi – George Barițiu și Visarion Roman – ambii credincioși națiunii române și aspirațiilor ei de libertate – până la sacrificiu. V. Roman va deveni unul dintre cei mai de nădejde și de neînlocuit – am spune noi – colaboratori a lui George Barițiu. Încrederea va fi reciprocă; prietenia trainică. Colaborarea dintre ei la înființarea Partidului Național Român din Transilvania și la înființarea Băncii „Albina” din Sibiu în anul 1872 va fi exemplară, ca și încrederea reciprocă; Barițiu împărtășindu-i unele lucruri pe care le cunoștea dintr-o experiență de viață mai îndelungată, devenind astfel un sfetnic prețios. Dar și Barițiu a beneficiat de promptitudinea, perseverența și cunoștințele de care dispunea V. Roman, precum și de aptitudinile lui organizatorice.

Corespondența dintre cei doi din anul 1869 începe printr-o scrisoare trimisă de Barițiu lui V. Roman prin care îl anunță că o epistolă primită de la el i-a trimis-o lui C. A. Rosetti, iar niște bani primiți de la acesta i-au fost trimiși lui Roman.

Barițiu îi mai scrie acestuia că-și permite să-i facă cunoscut câteva lucruri cu privire la *fragmentele* din „Românul” de la 5-6 ianuarie. „Acelea, scrie el, vor fi în vreo 6 numere”.¹⁹¹ Este vorba despre un articol scris de V. Roman pentru „Românul” din București intitulat: *Fragmente și episoade istorice de la 1861* încoace publicat în 5 numere din ianuarie 1869. Pentru ca studiul lui Roman să-și îndeplinească scopul, Barițiu îi scrie că ar fi bine dacă ar acționa în vederea sporirii abonaților la acest ziar. Cât privește hotărârea românilor sibieni – despre care îl informase V. Roman într-o scrisoare din 12 I 1869 – de a păși pe calea radicală a pasivismului, de nerecunoaștere a Unirii Transilvaniei cu Ungaria și de boicotare a alegerilor parlamentare pentru legislatura dualistă a anilor 1869-1872, pentru Barițiu această știre avea o semnificație deosebită. Ea se

---

¹⁹¹ G. B. C. VII, p. 184.

realizase în orașul în care se găsea Mitropolia ortodoxă păstorită de Andrei Șaguna, el fiind adept al activismului prin participarea românilor la alegerile parlamentare, respingând cu hotărâre pasivismul promovat de G. Barițiu și colaboratorii săi. Referindu-se la acea atitudine a sibienilor, Barițiu scria: „La scrisoarea dumitale din 12 ian. a. c. zic numai atâta că treaba la dvs. acolo s-a făcut minunat de bine. Proba cea mai învederată la aceasta este că chiar și pe presupușii brașoveni i-ați oțelit înfricoșat, pentru că i-ați rușinat!”¹⁹². Barițiu speră că exemplul sibienilor va fi urmat și de românii din Brașov, de cei de pe Târnave, mai greu va merge în districtul Făgărașului și al Năsăudului. Oricum ar fi bine ca sibienii să se înțeleagă și cu alții din districtele dominate de români din Transilvania.

Într-un P. S. la această scrisoare, Barițiu reproducea dintr-o epistolă primită de pe Câmpie: „Pe aici se așteaptă de la Pesta un funcționar român cu bani mulți și cu însărcinarea ca să umble din comună în comună și să înduplece pe oameni a lucra în favoarea partidei guvernului. Partida lui Tisza încă fraternizează cu popii, notarii și amplexiații români.

Trebuie să ne culegem toate puterile pentru ca să mântuim pe români de corupțiune,”¹⁹³ obiectiv care deveneau din ce în ce mai greu de realizat.

Cu cât se apropiau alegerile parlamentare din Ungaria, cu atât și lupta dintre „pasiviști” și „activiști” se întetea și ea mai mult, dar și organele de stat ungare își vor înteți măsurile de atragere a românilor la vot. Descriind această situație, V. Roman îi scria: „Era de prevăzut că maghiarii de aici vor folosi faimoasa îndreptățire a comunelor din scaunul filialelor: Săliște, Tâlmaciu și din districtul Brașovului urmată printr-o ordinațiune a ministerului cu mână liberă, de Lockspeise (momeală) pentru bietul popor”. Era vorba, în acest caz de un ordin al guvernului care permitea acelor comune să-și exercite toate drepturile constituționale, împreună cu comunele libere, dar și de aplicarea în practică a ordonanței ministeriale discreționare pe care o avea la îndemână primul ministru, precum și de folosirea unor momeli de a se prezenta la alegeri și a trimite un deputat român în dieta de la Pesta unde oricum se găsea în minoritate, dar prin aceasta loveau în linia politică a pasivismului. Că pasivismul avea mulți opozanți în Sibiu, a reieșit din faptul că s-a convocat o adunare a

---

¹⁹² *Ibidem*.

¹⁹³ *Ibidem*, p. 185.

activiștilor unde voiau să-l propună pe Pușcariu deputat. Adunarea deși patronată din umbră de Andrei Șaguna nu a reușit.

Dintr-o convorbire pe care a avut-o cu Ilie Măcelaru a reieșit că acestuia nu i-au plăcut planurile de neparticipare prin care „și-a văzut nimicit oarecare plan al său” și „tare i-a vorbit în contra”.

Din această convorbire și din altele se pare că V. Roman nu înțelesese și nici I. Măcelaru nu-i dezvăluise ce plan avea. Se pare că în acea perioadă Ilie Măcelaru tindea mai mult spre „activism” decât spre „pasivism”. Totuși întâlnindu-se din întâmplare la 20 febr. 1869 în casa lui Iacob Bologa într-un dialog dintre cei doi — Roman și Măcelaru, la care a participat bineînțeles și I. Bologa, lucrurile s-au lămurit. Iată cum descrie V. Roman începutul acestei convorbiri, acestui dialog atât de important în istoria politicii ulterioare a românilor din Transilvania: „După o vorbă, alta, vine treaba la politică. Însă am dat-o eu cu aceste vorbe «ați citit ce zice Mureșianu în *Gazetă*, că nu va mai primi polemice personale până nu va vedea inteligența noastră transilvăneă organizată și disciplinată într-un fel, cu comitete: central, ținutal și comunal?» B[ologna] ... „Dar am citit, și într-adevăr am avea lipsă să ne adunăm odată orișicum. Uitați, ungurenii ne-au întrecut”.

Eu: „Cine e de vină? Un singur om, îl știți!”

M.: „Așa e, dar n-avem ce face!”

Eu: „Am avea ce face, dacă am vrea”

M.: „Și ce am putea face după părerea dumatăle? ...”

Eu: „Au cugeți ilustrisime că fără Ș..... noi pierim, și fără învoirea lui să nu putem face niciodată ceva. Te rog nu ne batjocori așa”.

M. „Apoi vezi că n-are cine ne aduna”.

B. „Dar tu ne-ai putea convoca”.

Eu : „Firește! Unde stă scris că până e lumea tot capii bisericești să ne conducă? În conferința de la Timișoara văd că n-a fost nici un episcop”.¹⁹⁴

În continuarea discuțiilor au ajuns la concluzia că Andrei Șaguna mai mult i-ar încurca decât i-ar ajuta. I. Măcelariu s-a hotărât în sfârșit și împreună au întocmit conceptul unei telegrame către Barițiu, pe care i-au și expediat-o la Brașov. Îl roagă pe Barițiu să se învoiască să scrie unui număr cât mai mare să vină cât mai mulți la Sibiu pentru a face un lucru temeinic. Români sunt „însetați după o conferință prin care s-ar îndrepta poate multe erori din trecut”. Lui îi este cunoscut că

---

¹⁹⁴ G. B. C. IX, p. 191.

și blâjenii tânjesc după o conferință”, se plâng de „ticăloșia noastră că nu ne putem aduna”. Propune Mercurea pentru ținerea unei conferințe a intelectualității românești transilvănene. V. Roman trăgea nădejde că va ieși o conferință mare. „Dacă aveți oarecare dorinți și opțiuni, pe care ați voi să le vedeți realizate în obiectul acesta, apoi vă rog onorați-mă cu încrederea d-voastră și eu voi face tot ce poate atârna de la mine, mai vârtos căci sunt convins că cele mai folositoare sfaturi pentru noi pot să vină numai de la D-voastră”.¹⁹⁵

Această conversație constituie momentul crucial al pornirii acțiunii convocării Conferinței de la Mercurea din 7-8 martie 1869 unde s-a hotărât înființarea Partidului Național Român din Transilvania.

Conferința aceasta venea după altă Conferință a românilor, aceea din Timișoara convocată de Antoniu Mocioni la 26/7 februarie 1869 unde a luat naștere Partidul Național al românilor din Banat.

Răspunsul lui George Barițiu a fost prompt și stimulatîv pentru cei trei inițiatori ai mișcării.

Într-o scrisoare din 22/10 febr. 1869 îi comunică lui Visarion Roman că este de acord cu inițiativa lor. Între timp mai primise și de la I. Măcelaru o telegramă în care îl întreba „Ești de acord să convoc eu o conferință a inteligenței noastre la Mercurea? Răspunde!”¹⁹⁶

În numele cauzei comune le cere inițiatorilor ca numele lui să nu apară deloc în această mișcare. Le-ar compromite toată acțiunea. Același lucru s-ar întâmpla, și dacă, ar pomeni numele lui Ioan Rațiu. Organele secrete ale imperiului îi considerau pe cei doi, ca fiind „agitatori periculoși”. Erau urmăriți atent în tot ceea ce făceau, mai ales după memorandumul cu cele 1493 de semnături din 30 XII 1866.

Era bine să știe și V. Roman că după el și Rațiu pândeau permanent să-l prindă „cu ocaua mică”, „pentru ca să ne pună la umbră; dară sper că se vor pune mai curând ei înșiși pe sine”.

A fost foarte bine că au luat ei inițiativa, ei nu fac altceva, le transmite Barițiu decât să fie interpreți străluciți ai voinței națiunii române „ajunsă la cunoștința drepturilor sale” și nu mai suferă „ca să fie purtată de bețe ca pruncii de doi ani, ci că știe să-și manifeste voința sa de sine și, fără multă îmbolditură, afară de aceea ce-i fac evenimentele, instinctul propriu și mintea sănătoasă”.¹⁹⁷ Le sugerează că în loc de conferință națională să-i dea numele de conferință

---

¹⁹⁵ *Ibidem*, p. 192.

¹⁹⁶ *G. B. C. V*, p. 217.

¹⁹⁷ *G. B. C. VII*, p. 186.

electorală pentru a nu crea pretexte pentru represalii din partea organelor de ordine. Acestea s-ar putea să fie foarte furioase, deoarece și hunedoreni și solnocanii, și dejenii, ca și sibienii la întâlnirile lor electorale declaraseră abținere absolută. Încheie scriind: „Nu vă temeți nimic nu mai pierde această națiune niciodată”¹⁹⁸

Într-o scrisoare din 23 II 1869, V. Roman îl informează pe Barițiu că cei patru care se ocupă de conferință – V. Roman, I. Măcelaru, I. Bologna și I. Hania, încă păstrau secretul acțiunii s-au apucat de întocmirea unui „apel scurt către inteligența română pentru jurnale”. A doua zi acesta a și fost expedit; prin el Ilie Măcelaru convoca intelectualitatea română din Transilvania la „o conferință frățescă în opidul Mercurea pe 23 febr. (7 martie) a. c.” al cărei scop era:

1. Constituirea partidei naționale române din Transilvania după exemplul altor partide și cluburi constituționale deja de mult organizate în țară.

2. Statorirea unui mod de procedare solidară în privința alegerilor viitoare și a dietei din Pesta, cum și peste tot în privința intereselor noastre naționale și patriotice. Mercurea, 22/10 II 1869 semnat: Elia Măcelariu”¹⁹⁹

Visarion Roman avea un mare respect și mare încredere în Barițiu, încât el nu concepea ca un eveniment atât de important pentru mișcarea națională românească să se desfășoare în absența lui. Îl roagă insistent pe Barițiu să vină la conferință, să folosească autoritatea sa morală recunoscută în vederea mobilizării unui număr cât mai mare de intelectuali.

La apelurile repetate ale lui V. Roman și I. Măcelaru, G. Barițiu le scria din nou că nu poate participa la conferință, nu din motive personale ci din rațiuni superioare naționale, care ar putea compromite totul. „Cu profundă părere de rău vă descoper că eu tocma condus de interesele națiunii noastre, așa precum le cunosc eu, precât timp ține acest despotism mascat, am să rămân retras de la orice acțiune politică *publică*, cu atât mai vârtos că știu foarte bine, căci sunt informat prea de aproape, cum că ieșirea mea din nou pe teren politic, ca urzitar al oricărei adunări publice politice, în loc de solidaritate ar produce ruptură și mai mare între noi”²⁰⁰ Barițiu sugera alt mod de convocare a participanților la conferință, dar V.

---

¹⁹⁸ *Ibidem*, p. 187.

¹⁹⁹ *Acte și date despre conferința română națională din Transilvania, ținută în 7 și 8 martie 1869, în Opidul Mercurea, Pesta, 1870*, p. 6.

²⁰⁰ *G. B. C.VII*, p. 188.

Roman și Ilie Măcelaru au preferat apelul direct, deschis, către inteligența română.

Într-o scrisoare din 25 febr. 1869, V. Roman îi scrie lui Barițiu că are dreptate că a convocat conferința pentru o perioadă prea apropiată și să se fi axat mai mult spre masa de alegători. Dar ei nu s-au gândit la marea masă a alegătorilor, ci la elitele poporului la oameni pregătiți, care să ia hotărâri în cunoștință de cauză cu prefigurarea viitorului întregii națiuni române. În această fază de pregătire și de așteptare, Roman încă mai avea unele temeri cu privire la reușita acțiunii. Se pare că în acea fază însuși Ilie Măcelaru mai ezita cu privire la pasivism sau poate așa i se părea lui V. Roman. De aceea, acesta încearcă-oarecum să pună presiune morală asupra lui Barițiu, un „mic șantaj” la adresa lui doar, doar îl va determina să participe la conferință. El îi spune că dorea „ca conferința convocată să nu stea din oameni din a doua și a treia mână, ci, pentru importanța ei s-avem între noi și superiorități, oameni cu vază, autorități politice. Și dacă nici d-voastră, nici Rațiu nu veți fi acolo, atunci își pierde din aspectul acela foarte mult, dacă nu de tot”.²⁰¹ Se temea încă de majoritatea activistă, V. Roman, în acea fază a pregătirilor. Dar teama că nici I. Rațiu nu va participa nu s-a adeverit; el participând foarte activ la aceasta.

Ar putea participa liniștit Barițiu la conferință, deoarece ea nu a fost convocată de el, era, în acest caz, un simplu participant. Aveau nevoie de el și pentru a se sfătui cu privire la viitoarea conducere a viitorului partid.

O ultimă încercare prin care urmărea să pună din nou o subtilă presiune morală, glăsuia astfel: „Uitasem să spun mai sus că prin venirea d-voastră în mijlocul nostru mai voiam și să dăm de minciună toate calomniile trecutului și să manifestăm în interesul nostru propriu, aceea ce suntem datori”.²⁰² Nici acest argument nu l-a putut convinge să participe pe marele învățat. În acea situație când fruntașii români erau strict supravegheați de serviciile secrete, pentru Barițiu prudența se impunea. Pentru acele servicii el era „capul răutăților”. Barițiu învățase să se păzească pentru a nu cădea în plasa lor.

Visarion Roman îi face cunoscut lui Barițiu că I. Măcelaru i-a scris o scrisoare comisarului regal Emanuel Péchy, căruia îi solicita permisiunea convocării unei conferințe a intelectualității române din Transilvania. Ungurii, românii și sârbii din Ungaria, îi scria el

---

²⁰¹ G.B.C.IX, p. 194.

²⁰² *Ibidem*.

comisarului regal, aveau dreptul să aibă partide separate, care țineau conferințe unde discutau doleanțele lor.

„Din acest fel de conferințe iese de comun rezultat folositor și pentru regim și pentru public; căci pe astă cale și regimul și publicul mai ușor se pot orienta în privința dorințelor, tendinței și scopurilor fiecărei partide”.²⁰³ Numai intelectualitatea românească din Transilvania nu avea acest drept. „Numai astfel – îi scrie I. Măcelaru comisarului regal – s-a putut întâmpla, că în scaunul Sibiului și în comitatul Solnocului interior s-a observat altă procedură, ca în scaunul Mercurei și asemenea că – altfel lucrară în districtul Făgărașului și altfel în al Năsăudului”. Apar deci divergențe de opinii între indivizi separați de o parte și însuși guvernul și opinia publică de alta. „Pentru delăturarea acestui rău, ne înțeleserăm mai mulți, ca să convocăm pe 7 martie a.c. inteligența română la o conferință în Mercurea ...”²⁰⁴

Îi încredințează pe comisar că adunarea din Mercurea va fi publică, va rămâne între marginile ”trase de lege ... nu va deveni focar de fapte inamice publice”.²⁰⁵

Scrisoarea a fost abil construită, încât comisarul regal putea înțelege că Măcelaru era pentru activism. Dar, el nu întâmplător îi reproșează comisarului că românii erau supuși unor discriminări când era vorba de ținerea unor conferințe. Pentru organizarea unor manifestări din acestea, ei erau obligați să ceară „permisiune formală, în condițiile în care în toată Ungaria și Transilvania se țineau sute de conferințe maghiare și săsești” fără nici o aprobare prealabilă.

La scrisoarea lui Măcelariu care i-a fost adresată în 25 februarie 1869, comisarul regal, Emanuel Péchy îi acordă aprobarea pentru ținerea conferinței în 7 a III-a 1869, îi atrage însă atenția – în mod confidențial: „Conferința să rămână între marginile legii și a bunei cuvînte constituționale, precum și a adevăratei moderațiuni patriotice, iar de abateri, demonstrațiuni și agitațiuni neoportune și cari nu se potrivesc cu ordinea constituțională în ființă, să se ferească”.²⁰⁶

Cu aprobarea în buzunar, românii aveau cale liberă către o nouă conferință românească, e drept cu participarea doar a elitelor intelectuale, dar și acestea, pentru acel context, însemna foarte mult.

---

²⁰³ Vezi: *Acte și date despre conferința română din Transilvania, ținută în 7 și 8 a III-a 1869 în Opidul Mercurea*, pp. 7-10.

²⁰⁴ *Ibidem*, p. 6.

²⁰⁵ *Ibidem*.

²⁰⁶ *Ibidem*, p. 11.

Ea putea netezi calea către înființarea unui partid național al românilor din Transilvania, care, aducea cu sine un instrument politic ce va avea dreptul să vorbească și să acționeze în numele lor, al tuturor, indiferent de locul ocupat în societate, alături de unguri și sași.

Conferința putea să deschidă perspective pozitive pentru români, după cum se putea întâmpla să se termine și cu rezultate nefavorabile, dacă se vota calea activismului. Depindea mult de abilitatea organizatorilor și a delegaților, care se vor prezenta la conferință. Nu întâmplător Barițiu, la un moment dat, când află că lucrările conferinței se vor desfășura la Mercurea și nu la Făgăraș, cum fusese anunțat anterior, își dă seama de derută. O-asemenea știre este oferită lui Barițiu și de protopopul Ioan Mețianu, despre aceasta fiind anunțat și Ioan Antonelli. Îl înștiințează însă pe V. Roman în scrisoarea din 1 III 1869 în care își exprimă deruta provocată de informațiile amintite mai sus, „că de aici vor merge (de la Brașov – n. n. T. I.) la Mercurea deputați cu instrucțiuni precise pentru abținerea absolută de la alegerile ungurene; cel puțin așa mă informară astăzi unii, alții”.²⁰⁷ Apoi îi dojenește puțin scriindu-le că: „Era foarte bine dacă brașovenii erau chemați înapoi prin vreo epistolă”. Barițiu manifestă încă odată îngrijorare deosebită pentru modul cum se va vota la conferință: pasivism sau activism. „Dacă vă temeți că se va ivi opozițiune mare în favoarea activității, apoi dacă majoritatea de la Mercurea ar fi pentru activitate electorală ... apoi să știți că ruptura veche din 1865/66 se va face la noi într-un *abis cumplit*”.²⁰⁸ Încercarea de a-l determina pe Barițiu să vină la conferință, sugerându-i-se într-o scrisoare anterioară – că pot fi dați de minciună calomniatorii săi, provocându-i la o discuție nu a dat roade. Tocmai de aceea nu vine la conferință pentru că nu vrea să se provoace discuții cu privire la persoana sa. Mai erau însă și alte cauze, lămurește învățatul român. Era atât de nerăbdător Barițiu cu privire la rezultatul demersului românilor încât îl roagă pe V. Roman să-i telegrafieze despre rezultat imediat la Antonelli la Făgăraș, unde se găsea la o ședință a comitetului districtual al cărui membru era. Visarion Roman îi comunică într-o scrisoare datată 2 III 1869 și expediată de data aceasta din Mercurea, unde a fost trimis, la cererea sa, să lucreze acolo pe teren pentru Banca Transilvania-din Sibiu, al cărei salariat era. „Voi lucra aici și în ținut în interesul Băncii, iară de

---

²⁰⁷ G. B. C. VII, p. 189.

²⁰⁸ *Ibidem*.

altă parte mă voi afla lângă dl. Măcelaru, *de la care mai mult acum ca de la toți atârnă rezultatul conferinței noastre. Eu nu voi lăsa aici nimic neîntrebuințat, pentru ca acest lucru mareș să reiasă pentru folosul cauzei noastre sfinte.*²⁰⁹

V. Roman îi comunică în scrisoarea amintită mai sus că s-a convins: Barițiu nu poate participa la conferință, argumentele lui sunt tari. Cu atât mai grea va fi sarcina lor, preocupările lor le sporesc.

La una din sugestiile lui Barițiu că era bine ca în loc de conferință națională să-i fi spus conferință electorală, Roman îi scrie: „N-am dat conferinței nici epitetul de «electorală», pentru că cum veți fi văzut din «apel», noi vrem, ca, conferința să suplinească încâtva congresul de atâtea ori cerut și dorit, sau cel puțin să ne deschidă calea pentru ținerea lui; vrem construirea partidei naționale române în toată Transilvania, nu numai în privința alegerilor, ci în interesul tuturor cestiunilor ce ne privesc acum și în viitor, vrem statorirea unui mod de procedare solidară nu numai față cu alegerile, ci și în privința altor cestiuni. Și iată de ce doream să vină și bărbații noștri cei mari la conferință”.²¹⁰ Grupul care a convocat conferința era convins că existau deja întrunite condițiile pentru a înființa un partid propriu al românilor. Existau oameni care să-l creeze și să-l conducă. Era deja o elită românească de intelectuali, în plină dezvoltare, care putea forma nucleul conducător. V. Roman, Ilie Măcelariu, I. Bologa și alții, cereau crearea acelei instituții politice, prin intermediul căreia puteau participa la conducerea autonomă a Transilvaniei cu un program propriu, cu doleanțele specifice ale românilor, care participând la luptele parlamentare ar fi avut ocazia să contribuie la elaborarea și adoptarea legislației ungare „iar cerința principală ar fi fost, bine înțeles obținerea autonomiei Transilvaniei.

Conferința nu mai putea fi oprită, deoarece Ilie Măcelariu – îi scria Roman lui Barițiu – avea aprobarea în buzunar de la Comisarul regal, Emanuel Péchy. Acesta punând însă condiția ca „adunarea” să lucreze între marginile legii și cuviinței, având în vedere interesul patriei.

Ilie Măcelariu l-a invitat și pe Șaguna la conferință, care, bineînțeles nu s-a dus. S-ar fi bucurat dacă de la Brașov ar merge măcar câțiva „neguțători”. Roman se plânge lui Barițiu că „Gazeta Transilvaniei”, ca și „Telegraful român” au publicat „apelul”, dar fără

---

²⁰⁹ *Ibidem*, IX, p. 195.

²¹⁰ *Ibidem*.

comentarii și fără a-i îndemna pe intelectuali să meargă cât mai mulți la conferință.

Poate E. Péchy nu și-a dorit când a dat aprobarea pentru conferință să sporească numărul celor care vor participa la ea. De exemplu, canonicii din Blaj – care se gândeau să vină la Mercurea pentru că *trebuie* -, acum sunt înștiințați ca să vină nu numai pentru că *trebuie*, ci și pot, nu-i mai oprește nimenea, au aprobarea poliției. Între a trebui și a fi liber, numărul participanților la orice adunare este mai mare. Erau semne că vor participa la conferință și de la Cluj și de la Pesta și că delegați acestor centre corespundea între ei cu privire la conferință. Cu toate acestea V. Roman era încă neliniștit cu privire la numărul celor ce vor participa. De aceea se adresează lui Barițiu cu o anumită notă de disperare: „Vă rog și în a 11-a oră, trimiteți-ne oameni și nu lăsați desconsiderate rugărilor mele. Mă cunoașteți, cred, și de aceea nu cred să priviți vorbele mele de cuvinte deșerte”.²¹¹

O scrisoare de la Barițiu datată 3 III 1869 a avut efectul de a-l mai calma pe Visarion Roman. Barițiu îi comunică faptul, că Brașovul a fost câștigat pentru pasivitate. Amănuntul va putea fi citit în *Gazetă*. Era vorba în acest caz de articolul: *Brașov 3 martie* n. apărut în Nr. 13 al *Gazetei Transilvaniei* din 1869 p. 1. în care se relatează despre o adunare unde s-a discutat problema : pasivism sau activism? La vot activității au obținut doar 7 voturi (10%) din participanți. Din cei ce au votat „pasivismul” s-au ales 4 deputați care vor veni la conferință la Mercurea, cu instrucțiuni în favoarea pasivității, adică pentru cauza noastră drept înțeleasă, ceea ce înseamnă că Brașovul „a reintrat pe calea națională”.²¹² V. Roman să aibă grijă de corupții care vor participa la conferință și vor încerca să-și vândă țara, căci dacă aristocrații ne-au vândut-o „noi poporul, să nu ne vindem, că țara e mai mult a noastră decât a familiilor aristocratice”.²¹³

Și totuși într-o scrisoare din Sibiu, datată 5 III 1869, către Barițiu, V. Roman încă mai avea îndoieli și temeri cu privire la reușita conferinței. Aceasta i-a sporit din nou când cu două zile înaintea conferinței, aflându-se la Sibiu s-a întâlnit cu Pușcariu care l-a anunțat că va veni și el la Mercurea. Aflându-ne astăzi adunați în odaia lui Măcelaru la „Împăratul Romanilor” (Hotel-restaurant vestit din Sibiu - n. ns. T. I.) mai mulți, adică Bologa, Hania, Ioan Bădilă

---

²¹¹ G. B. C. IX, p. 197.

²¹² *Idem*, VII, p. 190.

²¹³ *Ibidem*.

și eu /, bate cineva la ușă și cine intră? Pușcariu de la Pesta. Va veni și el la Mercurea. Ca o dovadă mai mult că regimul pune toate în mișcare pentru ca, conferința de la Mercurea să iasă precum dorește. Eu unul sunt tot cum am fost – îngrijat că nu vor veni în număr de ajuns oamenii *noștri*, căci când ar veni, nu mi-ar păsa, să vină măcar toată Pesta acolo.

George Barițiu și-a dat seama că sarcina pe care și-au asumat-o cei ce au convocat conferința era foarte grea, plină de răspundere și periculoasă, dacă nu reușea, ea putea să compromită întreaga mișcare națională pentru o foarte lungă perioadă de timp.

Le-ar fi venit greu românilor să se mai organizeze din punct de vedere politic unitar pe întreaga Transilvanie. Istoria ulterioară a evidențiat faptul că statul maghiar urmărea cu atenție orice încercare de asociere a românilor în orice domeniu de activitate. Multe din încercările românilor, de după 1867, de a crea asociații economice, de exemplu, pe întreaga Transilvanie au fost interzise de organele de stat. Așa s-a întâmplat cu o asociație economică pe care au încercat să o întemeieze sibienii pe întreaga Transilvanie, iar „Solidaritatea ÷ Asociația Băncilor Românești din Transilvania a fost supusă multor presiuni pentru a fuziona cu o asociație asemănătoare de la Budapesta. Cunoscând moravurile organelor de stat ungurești care căutau să-i dezbină pe români și să-i disperseze nu să-i lase să se adune, să coaguleze mișcarea lor națională, Barițiu prevede că proiectata conferință de la Mercurea, fie va fi lovită, într-un fel sau altul în timpul desfășurării, fie după aceea. De aceea, plin de grijă și răspundere, el încearcă prin intermediul corespondențelor să-i ajute pe organizatori prin sfaturi și indicații cu privire la modul cum va trebui să se desfășoare și ce reguli să respecte participanții la conferință.

Barițiu îi scrie lui V. Roman că ei au făcut bine că au convocat conferința și nu el. Nu întâmplător a refuzat. „Credeți-mi mie – scrie Barițiu într-o epistolă din 5 martie 1869 -, că dacă conchemam eu orice conferință, se oprea *desigur*. Mă rog ca această împrejurare să vi-o însemnați bine. Așa cum ați făcut este foarte bine”²¹⁴.

Apoi se interesează dacă au întocmit o programă pentru ordinea în care se vor desfășura lucrările în vederea unei derulări cursive și fără încurcături a lucrărilor și a economisirii timpului, dacă au stenograf, dacă nu să se ia un protocol bogat, vor veni și

---

²¹⁴ G. B. C. VII, p. 191.

corespondenți străini, dacă vin să-i primească cu afabilitate. Alte idei ale sale le vor găsi din partea compusă de el pentru proiect. Să aibă grijă ca revendicările românilor să nu fie ridicate asupra vreunei națiuni, ci să fie combătute partide, iar mai pronunțat aristocrația. Noi nu trebuie să cerșim, ci trebuie să pretindem casei de Habsburg să păzească pactele încheiate cu țara noastră. Conferința însă nu va resuscita această problemă. Barițiu anexează la această scrisoare „un proiect de memorandum „pentru a le servi ca substrat” în cazul când vor trimite un memoriu împăratului.

Pentru a ne da seama cât de mare era influența lui Barițiu asupra mișcării naționale a românilor din Transilvania și, câtă nevoie avea aceasta de el, vom transcrie, în rezumat, lucrările conferinței din 7 și 8 a III-a 1869 după relatarea întreprinsă de Visarion Roman, unul din organizatorii și inițiatorii cei mai importanți ai acesteia.

2.5. Conferința Națională Română din Transilvania, ținută în 7 și 8 martie 1869 în Opidul Mercurea (Acte și date)

Prolog. În prolog Visarion Roman remarcă faptul că dintre toate popoarele din monarhia habsburgică, românii s-au opus cu cea mai mare înverșunare dualismului austro-ungar. Toate popoarele monarhiei aveau o libertate mai mare decât aceea a românilor. Transilvania se văzu prin dualism despuiată de toate drepturile constituționale. Conferința din 7-8 III 1869 convocată la inițiativa lui Ilie Măcelaru a hotărât să adopte politica de pasivitate, adică a nu alege deputați la Dieta din Pesta; să lupte pe cale legală pentru autonomia Transilvaniei și recâștigarea drepturilor naționale. Comitetul național central de la Mercurea fiind dizolvat de minister, Visarion Roman, ca fost secretar al conferinței, și-a asumat el răspunderea publicării actelor și datelor aceleia.

Cuvântul de deschidere al d-lui E. Măcelaru. Prezența unui număr mare a intelectualilor la conferință atestă oportunitatea convocării ei și necesitatea unității naționale, care lipsindu-le românilor de mai multă vreme, le-a cauzat multe suferințe. Nici la 1865-1867, românii nu au fost prea solidari. Românii trebuie să se convingă odată pentru totdeauna, că lipsa de unitate a lor poate duce la dispariția națiunii. Să ne unim în cuget și fapte, sacra datorie a tuturor să fie onoarea națională „pentru că o moarte cu onoare, e mai salutară, mai onorifică, decât o viață în sclavie, o viață rușinatoare”.

Necesitatea conferinței a fost simțită de tot poporul român. Dorim ca rezultatul conferinței noastre să ne îndreptățească a

exclama: adevărul indiscutabil: că „Românul numai în patria lui, și numai ca român poate fi fericit; puterea națională numai unită, numai solidară, va mântui onoarea națiunii, și va învinge pe inamicii libertății sale.

Din protocolul stenografic reiese că ședința a I-a a început la ora 10 cu un cuvânt de deschidere al lui I. Măcelaru. A urmat apoi înscrierea membrilor participanți, alegerea lui Măcelaru de președinte cu unanimitate, iar Visarion Roman și Aron Densușianu de notari.

După aceste operații președintele ședinței, I. Măcelaru propune ca celor două puncte stipulate în „Apel către inteligența română” să se mai înscrie un al treilea: „... supunere și ascultare de legile sancționate, și lucrare într-acolo ca legile asupra a românilor, să se modifice pe căi și cu mijloace legale”. Propunerea unor amendamente la acest al treilea punct expus de președinte a fost respinsă. A fost acceptată propunerea președintelui.

Reprezentantul tineretului român ce se găsea la studii-ia Pesta, a făcut și el o propunere: „să se adopte principiul de lucru: „minoritatea să se supună majorității”. Replicile din sală au dat de înțeles că acest principiu nu poate fi generalizat și absolutizat: „Acesta e un ce neauzit în viața națională, deoarece naționalitatea s-ar amări formalmente” (Iosif Hossu); „... în propunerea aceasta aflăm un cuțit cu două tășuri, mă tem să nu mă taie și pe mine” (Dr. Rațiu). Propunerea lui Hossu este amânată „până la alt punct”.

Se trece la dezbaterile celor două puncte din „Apel”. La propunerea lui Visarion Roman se începe dezbaterile cu cel de al doilea punct al „Apelului”: „Statorirea unui mod de producere solidară în privința alegerilor viitoare și a dietei din Pesta, cum și peste tot în privința intereselor noastre naționale și patriotice”. „Este un adevăr comun recunoscut, cum că numai când în funcționarea tuturor organelor unui corp domnește o perfectă autonomie, acel corp poate fi sănătos și poate înainta cu siguranță în cariera misiunii sale, - că orice însoțire omenească, numai când este bine organizată, numai când membrii ei știu ce și cum să facă pentru înaintarea totului, se poate ajunge scopul”. Plecând de la o asemenea teorie organicistă și solidaristă, V. Roman susținea că românii nu vor putea să-și mențină naționalitatea, viața lor comună de etnie, de români decât în cazul în care vor acționa în comun, organizat, disciplinat. Numai uniți, mergând în aceeași direcție vor putea românii să se folosească de conjunctura favorabilă liberală, creată de viața constituțională în Europa secolului al XIX-lea care permitea organizarea partidelor pe națiuni. „În statul, în care trăim noi, putem zice cu tot dreptul, că după identitatea intereselor României din Transilvania formează o

partidă deosebită, care ar trebui să dezvolte cea mai mare energie întru apărarea și susținerea intereselor sale, și totuși în timp de 8 ani de zile, partida noastră nu trecu încă nici peste stadiul organizării”. Comitetul permanent de la Sibiu din 1861 – constata V. Roman – nu mai exista. Conferința la care au fost convocați este chemată a înlătura acest mare rău de care suferă românii: *lipsa organizării*. Devenise absolut necesară o bază de operațiune a activității politice a românilor, adică de a-și organiza partida națională. Afirmațiile unora că românii nu au un program al lor propriu, erau false. Românii au programul stabilit la 1848 prin Marea Adunare Națională de la Blaj de pe Câmpia Libertății. Acest program prevedea, printre altele, că românii nu vor încerca să asuprească pe nimeni, dar nici nu vor suferi să fie asupriți de alții; națiunea română se baza pe principiul libertății, egalității și fraternității, pretindea independența sa națională; să aibă reprezentanții săi la dieta țării în proporțiune cu numărul său, să aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporție ... Națiunea română cere ștergerea privilegiilor. Națiunea română - spunea V. Roman în continuare – protestează împotriva discutării Uniunii Transilvaniei cu Ungaria fără măcar a-i chema pe români la aceste tratative. „... După ce mai amintește unele puncte ale programei de la Blaj din 1848, constată că unii români transilvăneni s-au abătut de la acest program în anul 1865, când au intrat în dieta feudală de la Cluj și în 1866 când au intrat în dieta Ungariei de la Pesta. Ambele, aceste diete prin toate legile pe care le-au elaborat și adoptat au urmărit desființarea autonomiei Transilvaniei și a celor mai scumpe drepturi ale românilor. Românilor nu le-a mai rămas altceva decât să adopte pentru un timp *politica de pasivitate absolută*.

Ungurii vor să ne acorde libertatea cu prețul renunțării la naționalitate. Românii să-și aducă aminte că la acest schimb jignitor pentru ei, Bărnuțiu le-a spus la 1848 că „nu ne trebuiesc legi, care nimicesc personalitatea noastră națională, libertatea cea adevărată a oricărei națiuni nu poate *fi decât națională*”. Iar cel mai bun mod de exprimare a acestui răspuns îl aflăm pentru acum în pasivitate. Din toate colțurile țării – anunța V. Roman – în conferințe locale, românii se pronunțau pentru pasivitate.

De aceea îmi iau libertatea a propune : ca onorabila Conferință să se declare pentru pasivitate absolută a Românilor din

Transilvania față de dieta Ungariei și ca aceștia la alegerile viitoare de deputați pentru acea dietă să nu ia parte întru nimica”.²¹⁵

Au urmat discuții.

Iosif Hossu: După aplauzele prelungite își dă seama că participanții la conferință au acceptat pasivitatea, iar proiectul său activist nu are nici o șansă. El este ampoliat, a venit însă din proprie inițiativă nu trimis de guvern. Va exprima deci convingerile sale nu pe ale guvernului. Politica pasivității, susținea el, a luat naștere de la 1837. De atunci românii au încetat să-și apere drepturile. Prin pasivitate, românii nu-și vor putea apăra drepturile. Numai prin activitate, conchide el, se va asigura soarta noastră.

Ioachim Mureșianu: La 1848 noi am jertfit 40.000 de români. Nimeni nu a jertfit atâtea suflete pentru tronul habsburgilor decât noi. Dar românii au fost asupriți în continuare, lipsiți de drepturi. Ungurii au atacat tronul și au fost răsplățiți. A venit anul 1861, a urmat dieta de la Sibiu din 1863, unde ni s-a garantat naționalitatea și limba noastră pentru care s-au luptat și părinții noștri. Românii au apărat și imperiul la 1866; și care le-a fost răsplata? : Românii au fost înlăturați din posturile de comiți supremi și înlocuiți cu alții de altă naționalitate, după aceea a fost convocată dieta din Pesta care le-a urcat românilor censul electoral pentru a le bloca accesul la alegeri. Românii au fost convocați la Pesta numai pentru actul de încoronare. Dieta din Pesta nu le-a dat românilor nimic! , le-a luat naționalitatea, le-a dat Uniunea cu Ungaria, iar românii au fost învinuiți de daco-românism. În timpul alegerilor ungurii încearcă fel și fel de metode pentru a-i corupe pe români. Ioachim Mureșianu se pronunță *pentru pasivitate*.

Dr. Rațiu: „Eu încă sunt pentru pasivitate. Propune însă să fie ascultați mai întâi cei care susțin activitatea. Astfel următorul la cuvânt a fost *activistul Pușcariu*. Acesta consideră că românii nu au avut un program național al lor. I s-a replicat din sală că: am avut programa din 1848, de pe câmpul libertății”. N-am venit la adunare ca să capacitez pe nimeni, fiecare cu convingerile lui. „Eu sunt de părere contrarie D-lui Roman”. „Venind la obiect, eu mă declar pentru *activitate* (Înteruperi zgomotoase, strigări energice: Nu se primește!) Pasivitatea – susține Pușcariu este în detrimentul românilor, este imposibilă într-o țară poliglotă. Drepturile se câștigă cu încetul: prin negociațiune, prin pasivitate nu se câștigă nimic. Anul

---

²¹⁵ *Acte și date despre Conferința română națională din Transilvania, ținută în 7-8 martie 1869 în Opidul Mercurea, Pesta, 1870, pp. 33-38.*

1437 a inaugurat pasivitatea, și de atunci încoace toate nenorocirile noastre, toate nedreptățile comise în contra noastră, pentru că românii s-au așezat pe terenul pasivității și au renunțat să reclame drepturile lor, care li se cuveneau. Să mergem oriunde ne cheamă Majestatea Sa să ne apărăm cauza noastră. Eu vă recomand dar, activitatea. (Energic: nu primim!).

Dr. Rațiu: Un program național trebuie să țină seama în primul rând de demnitatea națiunii. *Pasivismul* ține cont de acest lucru. Activismul în împrejurările de atunci atingeau demnitatea națională a românilor. Românii au jertfit la 1848 48.000 de suflete pentru apărarea și susținerea imperiului, care se clătina. Absolutismul a răsplătit meritele românilor cu pușcăria, iar cei care l-au atacat au fost remunerați. Dieta din 1863-1864 ne-a dat legi pe care împăratul le-a sancționat și apoi le-a anulat în mod unilateral. „- Nu e aici vătămată demnitatea națiunii?” La dieta din Ungaria deputații au fost chemați după două legi electorale diferite, una feudală pentru Transilvania și alta liberală pentru Ungaria. Participarea la alegeri a românilor înseamnă aprobarea (sancționarea) de către ei a acelor legi îndreptate chiar împotriva lor, care le încalcă demnitatea lor națională.

Bine știe și dl Pușcariu și dl Hossu că ce dai din mână cu voia, nu mai poți reclama nici odată, iară ce ai pierdut și ți s-a luat cu sila, vine vremea când o poți pretinde să ți se redea. Dacă noi sancționăm faptele dietei din Pesta, și aceea o facem prin participarea la alegeri și la afacerile ei, atunci noi am renunțat pe calea dreptului public de a le recăștiga. Din aceste considerente sunt în contra activității (Bravo! Aplauze frenetice).

Axente [Sever]: Românii nu au fost pasivi de la 1437 – neagă „cu toată puterea” această afirmație. Atunci a fost pasivă nobilimea și nu poporul român.

Aron Densușianu: Azi nu mai învinge forța, nici arma ci ideea”. „*D-lor* eu sunt pentru activitate absolută, (bravo, aplauze!). Să învățăm ce este pasivitatea și ce urmări poate avea, chiar de la inamicii noștri politici. Ce este cauza rezultatelor pozițiunii politice ale maghiarilor, dacă nu pasivitatea. Da, pasivitate, și aceia care au fost condamnați pentru pasivitate, iată-că ei astăzi reînvie și culeg fructele cele mai frumoase, care au răsărit din pasivitatea lor. Aceste fructe să le culegem și noi, ca și ei, să le putem culege, numai să știm cum să lucrăm în pasivitate. Pasivitatea dar să fie principiul nostru. (Bravo, să trăiască!).

S. Poruțiu: „Nu este rezonabil să fii pasiv pentru că nu ai avut rezultate”. „Pasivitatea e pentru noi moarte politică”. Pasivitatea este

inerție”. „Inerția produce în lucrurile materiale moarte, așa și în politică pasivitatea. Să ne folosim de factorii care-i avem deja, să fim activi pe terenul constituțional” (Nu primim!).

Profesorul Moldovan: Legile și constituția Ungariei sunt foarte clare: ele recunosc numai o singură națiune mare, pe cea maghiară, și celelalte națiuni sunt chiar așa, cum au fost înainte de 1848, robotarie-națiunii celei mari, maghiare. Îmbrățișând activismul românii nu vor mai lucra ca români. Cred că nici unul din români nu va mai vrea să lucreze cu abandonarea drepturilor naționale în dieta Ungariei. Acolo drepturile lor naționale sunt abandonate. Nu este adevărat că Românii nu aveau program la 1860. Îl aveau pe cel de la 1848. Să nu așteptăm drepturi de la nimeni. Poporul român să-și facă singur viitorul său, să-și ceară drepturile. Cel ce se reazămă în străini acela are să piară.

Dr. Tincu: Nu vrem să fim pasivi în toată privința. Vom fi activi dar acolo unde câștigăm mai mult. Prin pasivitate noi nu subscriem la ceea ce ni-au făcut contrarii noștri nouă, fără noi. Intrarea în Reichsrath a fost o cursă. Intrarea în Dieta din Cluj și din Pesta au fost curse și mai mari.

Vlassa: Se declară și el pentru pasivitate!

Președintele (Ilie Măcelariu): Dacă am fost activist acum nu mai sunt. Voi fi cu poporul – pasivist.

Visarion Roman: Problema pusă în discuție este atât de lămurită până aici încât nu mai are nici un rost prelungirea discuțiilor. Se pune întrebarea să acceptăm sau să nu acceptăm propunerea minorității neînsemnate?

Iosif Hossu: „nouă pasivitatea nu ne aduce altă moarte, decât moartea morală. El nu se teme de majoritatea din Pesta. Nu vor asculta astăzi ne vor asculta mâine, și cauza dreaptă va învinge. Ce nu urmează astăzi, nu urmează ca mâine să nu se poată; și cei ce sunt chemați a conduce pe popor, aceluia recomand activitate.

Președintele: Fiind cauza aceasta destul dezbătută, cu permisiunea conferinței o pun la vot. Se pune la vot mai întâi propunerea minorității. Au votat pentru *activism*: Iosif Hossu, Poruțiu, N. Cristea, I. Bardoși (dl. Pușcariu a ieșit din sală înainte de votizare”).

Președintele anunță că propunerea pentru *activitate* este în minoritate. Propunerea d-lui Roman pentru pasivitate fiind acceptată de majoritate o propunere de principiu de lucru a conferinței.

După o pauză ședința reîncepe la ora 3 după amiază.

Președintele: „Fiindcă s-a hotărât pasivitatea, urmează cum să punem aceasta în lucrare”.

Densușianu Aron: Propune adunării un program al pasivismului formulat în 7 puncte, specificând că nu este nimic nou, decât o rezumare a principiilor proclamate la 1848, și repetate cu deosebire în 1861 în conferința națională de la Sibiu în 18 ianuarie. Citește cele 7 puncte ale propunerii sale. Președintele, organizatorii au venit cu un program întocmit pe care să-l propună conferinței, punând apoi întrebarea: „nu ar fi în defavoarea noastră oare, să ne abatem de la programul care l-au dat publicității?”

Pușcariu: Nu poate lua parte la dezbateri pentru că el fiind pentru activitate ar veni în contradicție cu principiile pe care le-a susținut. Apoi tot el spune că pentru motivarea retragerii sale ar mai spune ceva.

Dr. Rațiu: propune o comisie formată din 12 persoane pentru a dezbate propunerea lui Aron Densușianu „și a altora care vor mai veni”, „să refereze conferinței: „dacă se poate referi la dezbateri au ba”, apoi adaugă: „Această comisiune va face apoi și conceptul, pe care apoi conferința îl va primi, dacă îl va afla de bun și se va comunica”.

Boieriu: Este de părere cu dr. Rațiu „să se aleagă o comisie, care să-și dea părerea”.

Hanea: Să se respecte ordinea fixată, adică discutarea punctului 2 al ordinii de zi. Nu este de părere cu comisia propusă de dr. Rațiu. Este de părere să se discute punctul 2 și apoi punctele acestea să le ia un comitet central care se va alege, să le delibereze, și când va crede necesar să convoace o conferință, ca să delibereze asupra lor.

Profesorul Moldovan: Dacă nu ne place o lege aceasta nu este contrar legilor. Susține propunerea lui Ioan Rațiu „să se aleagă o comisiune”.

Președintele: Nu ne putem abate de la programa conferinței.

Discuțiile s-au purtat în continuare pe tema cum să se execute pasivitatea a unei comisii și a unui comitet central. Axente Sever propune „pasivitatea absolută”, alții subliniază în continuare necesitatea unei comisii formată din 12 persoane, iar alții propun un comitet central.

Intervine din nou în discuție V. Roman. El spune că propunerile lui Densușianu trebuie rezolvate după propunerea lui Axente Sever: *pasivitate absolută*. La punctul 1 am zis „suntem pentru pasivitate”, la punctul 2 am zis: „purcedere solidară”, de unde urmează ca pasivitatea să fie absolută, pentru că fără ea din contră noi nu am fi solidari. Apoi ar veni întrebarea, ca să luăm parte la alegeri au ba? Aceasta mare lipsă de multe deduceri, căci din cele zise până

aci, urmează ca noi să nu participăm întru nimic la alegeri. De aceea precum am înțeles dintâi, numai atunci corespunde scopului, dacă ținem pasivitate absolută”.

Vicarul Pop: Propune ca românii să nu meargă la vot chiar și în cercurile în care au majoritate absolută. (Așa este! Să nu facă alegeri defel! Aprobări din toate părțile!).

Președintele: Alegătorii nu au dară în privința alegerilor de a face nimic (strigături din toate părțile: nu! Nimic!). Se enunță-dar, că noi în privința aceasta nu avem să facem nici un pas.

I. Hossu: „... Prin apărarea pasivității noi am câștigat totul”.

Dr. Rațiu: „Dl. Hossu a zis că noi prin apărarea pasivității, dar noi pricepem altceva decât dânsul, prin pasivitate. Noi am zis că vom fi în pasivitate, dar vom fi activi în-pasivitatea noastră. Noi suntem pasivi de a nu alege. Ca să o ducem aceasta la îndeplinire avem nevoie de foarte multă activitate. Și aceasta o vom face pe căi legale și concese”.

Conceptul de pasivitate absolută fiind elucidat președintele ședinței trece la discutarea modalităților cum poate fi realizată această mișcare politică; care constituia totuși un mod nou de acțiune a românilor împotriva încercărilor de deznaționalizare a lor exercitate de guvernele ungurești ale dualismului austro-ungar.

Dr. Rațiu: Este necesar un comitet care să ducă la îndeplinire hotărârile conferinței. „Aceasta va alege apoi comitete speciale în toate părțile care să stea în coînțelegere cu comitetul central; și această procedură este cu totul legală”. Această procedură o urmează toate partidele, atât cea guvernamentală cât și stânga și altele”.

Pusă în discuție propunerea lui Ioan Rațiu este acceptată. El și propune componența comitetului central în număr de 12 persoane cu sediul la Sibiu. După o scurtă discuție între participanți se ajunge la hotărârile componenței unui comitet format din 24 de persoane plus președintele, deci în total 25. Au fost propuși pentru acest comitet central următorii: Elia Măcelariu, Hanea, Bologa, Popea, Dr. Nemesiu, Dr. Stoia, Vis. Roman, Antonelli, Bran de Lemeni, Russu, Balint, Axente, Vlassa, Moldovan – profesorul, Barițiu, Georgiu Ioan, Demetriu Iuga, Ioachim Muresianu, Dr. Tincu, Gaietanu Nic., Aron Densusianu, Maieru, Dr. Rațiu, Maniu Gabriel, sen. Augustin Munteanu.

Președinte al Comitetului Central a fost ales Elia Măcelariu, Bran de Lemeni ca vicepreședinte, s-a fixat că hotărârile se iau când 1/3 plus președintele votează „pentru”.

Președintele: Anunță că din partea unor bărbați care s-au pregătit cu un fel de proiect de rezoluție, compus cu privire la

obiectul enunțat în apelul convocator, i-a fost înmănat un atare proiect de rezoluție, compus pe 12 pagini. Fiind convins că nu este timp pentru a fi citit la conferință și discutat pe marginea conținutului lui, de aceea propune o comisie care să-l studieze și să facă propuneri cu privire la el în ședința de a doua zi.

Ion Rațiu: este de părere că acel proiect după conținut poate fi numit ca memorandum și acceptat de conferință. „Eu, spune I. Rațiu, aș fi de părere ca să botezăm acele scripte: memorandum: pentru că în ele sunt depuse părerile conferinței române adunate astăzi în Mercuria, și se descrie vătămările de drept. Așa după cum stau, după stilul și forma aceasta să rămână. Însă nu aș propune ca petițiune”. O propune însă ca memorandum.

Prof. Moldovan: propune conferinței să exprime mulțumiri lui Georgiu Barițiu și dr. Rațiu pentru eforturile în compunerea și înmănarea către împărat a memorandumului semnat de 1493 de români în 31 XII 1866. Onorată adunare, spune prof. Moldovan, „să voteze mulțumire și cu deosebire mult meritatului bărbat Georgiu Barițiu, pentru osteneala care a pus-o de zeci de ani întru apărarea cauzei noastre naționale. Această mulțumire să se aducă la cunoștință d-lui Barițiu prin comitet” (Se primește! Să trăiască Barițiu!).

Președintele: Antevorbitorul a vorbit nu numai din inima sa, ci din inima fiecărui român și patriot bun, este pentru el o plăcută datorie de a aduce în numele conferinței întregi din acea zi, cea mai călduroasă recunoștință D-lui Barițiu și Dr. Rațiu pentru ostenelele lor.

Președintele mai aduce la cunoștința conferinței o scrisoare primită de la G. Barițiu prin care își cere scuze – aducând la cunoștință cauze convingătoare – care l-au împiedicat să ia parte la această manifestare mult dorită de el.

Prof. Moldovan: În încheierea primei zile a conferinței, prof. Moldovan constată că prin această manifestare au dat dovadă că sunt uniți. Apoi exprimă mulțumiri deosebite consilierului în pensiuie, Ilie Măcelaru președintele conferinței pentru eforturile depuse și buna organizare a acesteia (strigări fără fine: să trăiască dl Măcelaru, președintele conferinței).

***Ședința a II-a a conferinței intelectualilor români
ținută la Mercuria în 7-8 martie 1869
a avut loc în 8 a III-a între orele 10-13***

După citirea protocolului ședinței din 7 a III-a 1869, președintele a pus la ordinea de zi referatul comisiei, căreia i s-a încredințat memorandumul spre a informa despre conținutul acestuia.

Dr. Tincu, unul din cei trei membri ai comisiei aduce la cunoștința conferinței că elaboratul prezentat este voluminos, are un conținut atât de bogat încât membrilor comisiei nu le-a fost suficient timpul să se informeze despre el. Îl redă prezidiului cu propunerea de a se încredința comitetului central pentru analiză ulterioară.

Președintele exprimă mulțumiri celorlalte naționalități cu interese identice din Ungaria – românii și sârbii – care în adunările lor de la Timișoara, Bescskerek și Neoplanta și-au arătat simpatia față cu românii din Transilvania.

Președintele încheie ședința exprimându-și convingerea că lucrările conferinței vor avea cele mai bune urmări, pentru că ne-am întrunit puterile și puterile întrunite totdeauna vor fi încoronate de succes.

Din protocolul conferinței despre care s-a relatat mai sus reiese că la ea au participat 400 de intelectuali români.

Protocolul apreciază că propunerea lui Visarion Roman că românii din Transilvania trebuie să respecte neclintit cunoscutul lor *Program național* și să nu participe la alegerile viitoare ale dietei pestane, conferința declarându-se pentru o *pasivitate absolută* au provocat o dezbatere dintre cele mai serioase și mai fructuoase.

Dintre cei 400 de participanți doar 4 (patru) au votat pentru activitate și unul a părăsit sala înainte de procedura votării.

La redeschiderea ședinței din prima zi a lucrărilor, unii participanți au mai cerut lămuriri cu privire la înțelesul moțiunii de pasivitate absolută. Subliniind încă o dată ce înseamnă pentru români pasivitate absolută, Visarion Roman explică astfel: „conferința să primească acea pasivitate în sensul că românii ardeleni să se abțină absolut în tot locul de la vreo participare la actul de alegere pentru dieta din Pesta: așadar nici să aleagă nici să meargă acolo”.

Președintele consideră că punctul referitor la constituirea Partidului Național Român s-ar rezolva mai repede, prin alegerea unui *Comitet Național Central*, care își are baza în adunările naționale ale românilor din trecut. Propunerea se acceptă, se alege un comitet compus din 25 membri împreună cu președintele.

Comitetul va putea ține ședințele sale de câte ori vor fi prezenți cel puțin *opt* membri; însă Președintele să-i convoace la ședință pe toți membrii comitetului.

La propunerea lui Ioan M. Moldovan, conferința „acceptă cu unanimitate de a sa Petițiunea subșternută M. S. Împăratului și

Marelui Principe al Transilvaniei Francisc Iosif I în 30 dec. 1866 prin plenipotenții George Barițiu și Dr. Rațiu, provăzută de 1493 subscrieri, totodată conferința își exprimă protocolarmente mulțumirea și recunoștința sa numiților *bărbați pentru zelul dovedit și cu-acea ocaziune întru apărarea și susținerea drepturilor noastre*”.

Ședința din 8 martie 1869 a rezolvat mai mult chestiuni protocolare, de transmiterea a unor mulțumiri celor din alte părți ale imperiului care i-au susținut pe participanți la ședință, celor care au organizat și condus ședința etc.

X

XXX

După încheierea conferinței din 7-8 martie 1869 președintele ales al Partidului Național Român a înaintat un raport către Comisarul regal în Transilvania Emanuel Péchy, în care îl informează despre modul de desfășurare și hotărârile acesteia. Dăm mai jos câteva extrase mai semnificative din raport.

Participanții la conferință – după cum reiese din discuțiile obiectivelor puse la ordinea de zi și din rezoluție și-au exprimat în mod solemn:

1. Loialitatea, adeziunea și neclintita credință către M. Sa F. Iosif I, Împăratul și marele duce și către prea înalta casă domnitoare;
2. iubire și frățietate către națiunile surori din țară, pe temeiul egalității de drept;
3. stima și supunerea față de legile sancționate, iar în privința legilor ce vatămă pe români, tendința de a înfăptui modificarea lor numai pe cale legală și cu mijloace legale.

Cei trei participanți la conferință, care erau funcționari de stat, nu au votat rezoluția privitoare la neparticiparea românilor la alegeri în dieta țării.

Pasivitatea românilor, îi explică I. Măcelariu lui E. Péchy, este dată de legea electorală din 1848, care este nedreaptă cu românii. Este o enormitate faptul că unul și același corp legiuitor este compus pe temeiul a două legi electorale cu totul diferite. Românii nu pot lua parte la vot pe temeiul unei legi *nedrepte*, asupritoare, care consacră inegalitatea politică și națională a lor în raport cu celelalte naționalități conlocuitoare.

Deși mai există legi nedrepte la care sunt supuși românii, totuși – îi atrage I. Măcelaru atenția comisarului regal – românii au fost conduși de răbdare nu de patima declanșată de acele legi.

I. Măcelariu îl asigură că așa cum conferința de la Mercurea s-a mișcat pe terenul legal, tot așa și Comitetul Central ales de conferință nu va depăși limitele trasate de lege. El va activa în așa fel încât și opinia publică va fi îndrumată pe această cale, iar ideile rătăcite să le corijeze și guvernului să-i servească cu cele mai sigure informații echitabilele postulate ale națiunii române.

- Comitetul Central al cărui președinte fui ales va lupta pentru fericirea tuturor națiunilor din Transilvania și pentru fericirea patriei, respectul legilor sancționate fiind scopul activității lui.

-Raportul a fost datat: Mercurea în 17 III 1869.

Răspunsul lui E. Péchy către Măcelariu din 22 a III-a 1869 îi face cunoscut că este obligat prin ordinul Ministrului de Interne din 18 a III-a a.c. să sisteze activitatea comitetului permanent pe care l-a înființat conferința română de la Mercurea în Sibiu, precum și a comitetelor filiale „purcese din cel central”. Motivul interzicerii era: o conferință privată care nu era îndreptățită să paralizeze aplicarea unei legi sancționate”. Comisarul Péchy îi pune în vedere lui I. Măcelariu că are obligația să dea numai decât dispozițiile necesare pentru sistarea imediată a activității atât a comitetului central, cât și a celor filiale.

După primirea aceluia ordin de sistare a activității Comitetului Național Central, Ilie Măcelariu îi trimite o nouă scrisoare lui E. Péchy prin care îl roagă să intervină la ministrul de interne pentru a anula ordinul din 18 III 1869 de sistare a Comitetului Național Central. Dăm în rezumat și această scrisoare pentru a ne da mai bine seama de restricțiile cărora trebuiau să le facă față românii în manifestarea și desfășurarea vieții lor naționale.

Ilie Măcelariu îi comunică lui E. Péchy că una din primele măsuri luate a fost contramandarea unei ședințe a comitetului ce fusese convocată pe 8 aprilie crt.

Pentru ca Emanuel Péchy să aibă la îndemână argumente cu care să susțină cauza românilor în fața ministrului de interne, Ilie Măcelariu vine din nou în fața acestuia cu noi explicații și situații care i-au determinat pe români să înființeze un Comitet Național Central.

Comitetele filiale nu s-au înființat. Comitetul nu a purtat numele de permanent, ci numai numele de Comitet Național Central; diferența esențială se vede și de acolo, că el era chemat să lucreze numai din când în când. Comitetul avea menirea de a informa corect autoritățile despre doleanțele națiunii române, pentru a corija ideile false cu privire la doleanțele lor legale, de a evita răspândirea doctrinelor perverse în rândurile poporului român.

Măcelariu îi pune întrebarea, care cuprinde în ea și un reproș adresat puterii: de ce cluburile de stânga ale lui Tisza László, ale lui Deák, care sunt și extremiste, care produc acte de violență împotriva cluburilor naționale au dreptul la existență în toată Ungaria și Transilvania, chiar dacă uneori săvârșesc acte în afara legii, iar Comitetul Național Central al românilor înființat în limitele legii sancționate nu are dreptul să fie înființat? Și de ce extremiștii au dreptul să boicoteze alegerile? iar românii sunt pedepsiți pentru că au adoptat pasivitatea. Pasivitatea nu era boicot. Ea nu-i împiedică pe români să voteze în mod individual. Și „cu toate acestea – scrie I. Măcelaru – eu, ... am curmat activitatea Comitetului Central. Dar nu am publicat încă sistarea, deoarece aceasta va provoca nemulțumire și resentimente românilor, care ar vedea că activitatea altor asemenea comitete sunt acceptate, permise, iar măsurile împotriva comitetului românilor transilvăneni sunt luate de animozități față de ei. „Iar înaltului regim – le atrage atenția I. Măcelaru celor de la putere – nu-i poate fi întru interes a da îndemn la nemulțumire”.

Bazat pe logica argumentelor și a faptelor, încrezător în dreptatea poporului român, I. Măcelaru îi solicită lui Péchy să intervină la guvern, să le explice guvernanților că existența Comitetului Central al românilor și continuarea activității lui corespunde întru totul interesului înaltului guvern. Vă rog „să binevoiți Excelența Voastră, pe lângă subșternerea atât a raportului meu din 17 martie și a protocolului adaus la acela, cât și reprezentațiunei prezente a lumina pre înaltul guvern, că existența comitetului nostru central și continuarea activității sale tocmai în interesul înaltului guvern este necesară; deci prin valoroasa influență să binevoiți, ca înaltul guvern să sisteze executarea ordinațiunii sale din 18 a.c. nr. 986 și să permită ca comitetul să-și reasume activitatea, pentru care caz iau eu responsabilitatea asupra-mi, că și comitetul și fiecare membru al lui în parte nu vor întreprinde nimica contra legilor, ci vor urma strâns după lege; din contra dacă măsura s-ar susține, n-aș fi în stare a lua asupra-mi responsabilitatea pentru urmările impresiunii rele, ce ar aduce acea susținere”.

În fața guvernanților unguri, nici rugămintea unui fruntaș al națiunii române, nici – probabil, vorba bună a comisarului regal E. Péchy, nici dorința poporului român nu au contat. Proaspeții coasociați la guvernarea unui imperiu, voiau să-și sporească națiunea prin deznaționalizarea poporului român din Ardeal, să prindă o cotă mai mare în coeficientul de guvernare al statului dualist pentru a-și impune mai apăsat voința „marii națiuni ungare”. În data de 14 aprilie, Ilie Măcelariu, „consilier guvernamental în pensiuine”,

primește de la comisarul regal în Transilvania, E. Péchy răspunsul prin care acesta îl anunța că cererea de revocare a ordinului din 18 martie 1869 cu nr. 986, care decreta sistarea activității Comitetului Central pus de Conferința Română de la Mercurea, asemenea și a comitetelor filiale, - a retransmis-o cu acea observațiune, că a-aflat cu cale a susține acea măsură sistatorie. Deci data de 14 aprilie 1869 va rămâne în istoria poporului român, ziua în care mișcării naționale a românilor din Transilvania i s-a interzis să-și întemeieze o-formă de organizare proprie prin care să arate, în fața lumii, că ei sunt o-națiune cu organizare proprie, cu limbă proprie, care există de sute de ani, cu cultură proprie și deci și cu o istorie proprie. Nici unde nu apare mai clar voința de deznaționalizare a românilor din partea cercurilor dominante ungurești, ca în cazul interdicției organizării politice a românilor transilvăneni într-un partid național românesc al lor.

Barițiu și ceilalți membri ai elitei naționale românești, dar și masele populare, care aveau de secole conștiința de sine națională, că românii sunt o națiune de sine stătătoare cu profil cultural, spiritual, religios, cu preocupări economice proprii nu aveau dreptul să se organizeze să-și creeze instituții proprii politice, militare. Erau amenințate în permanență cu deznaționalizarea.

În cazul nostru, vom vedea, că românii organizându-se într-un partid național propriu, prevăzuseră această posibilitate a interzicerii existenței și funcționării unui asemenea partid. Am văzut că românilor li se interzisesese un congres național al lor chiar și în anii celui mai larg liberalism în Transilvania anilor 1860-1865. Iar dacă ungurii, chiar la începutul dualismului, le-au dat voie românilor să facă totuși o conferință națională, aceasta se datorează măiestriei limbajului inteligent în care a fost compusă cererea de desfășurare a acesteia. Cererea a fost în așa fel întocmită încât cei ce au aprobat-o credeau că vor hotărî conduita acceptată de activiști, de participare la alegeri, iar pasiviștii, care boicotau alegerile pentru dieta de la Pesta vor rămâne în minoritate. Nu s-a întâmplat așa și românii au plătit-o scump: *Comitetului Național Român* i s-a interzis existența. I s-a ordonat sistarea activității nu numai a lui proprie, ci și a filialelor, care încă nu existau. Nu fuseseră încă înființate.

Dar în timp ce „Convocatorul”, adică Ilie Măcelariu, cel ce a semnat „apelul”, a organizat și condus conferința, care l-a ales președinte a nou înființatului Partid Național Român corespundea cu Șeful Poliției regale cu sediul la Cluj, primind numai vești proaste, marele patriot care a fost, în fond inițiatorul și sufletul acestei conferințe, Visarion Roman, întreținea un alt gen de corespondență cu

celălalt mare patriot, care a jucat un rol hotărâtor în organizarea acesteia, George Barițiu.

Nici nu se terminase bine adunarea și Visarion Roman îi trimite lui G. Barițiu o telegramă în care îi comunica știrea deosebit de îmbucurătoare pentru ei: „Pasivitate absolută primită cu entuziasm afară de 4, adunare foarte numeroasă, trăiască solidaritatea”.²¹⁶

Dar corespondența epistolară propriu-zisă între Barițiu și Visarion Roman a reluat-o acesta din urmă printr-o scrisoare din 11 III 1869: Îi relatează lui Barițiu-că atât înainte cât și după conferință a fost extrem de ocupat atât cu pregătirea cât și cu urmărirea desfășurării lucrărilor conferinței, al cărei notar a fost împreună cu Aron Densușianu. În plus a stat mereu lângă Ilie Măcelariu ca un păzitor, *ca să nu cază în cursele care îi erau întinse*. Conferința, relatează V. Roman „a fost un triumf”. Oricine ar fi convocat-o, relatează el, ea era oprită ... „însă M[ăcelariu] a scris lui Péchy o epistolă atât de blestemat compusă, încât putea omul să creadă că el e pentru activitate. Ungurii au pus mare accent pe conferință. Ei și-au pus în plan „să-l atragă cu orice preț” s-au făcut încercări insistente în acest sens. I. Măcelariu le-a cerut în scris. I s-au promis. Dar Visarion Roman nu mai știe imediat după ședință, dacă i-au venit de la Cluj în scris (de acolo veneau promisiunile și presiunile). Guvernul a trimis importanți oficiali români avocați: Pușcariu, Hossu, Poruțiu ș. a. pentru a susține activismul în conferință. Partida lui Șaguna a venit cu mic cu mare, ca la o luptă unde există luptă pe viață și pe moarte. Inamicii au fost – apreciază V. Roman – foarte bine pregătiți și disciplinați. „De aceea eram atât de îngrijat înainte de conferință”²¹⁷ relatează el starea sa de neliniște din ajunul conferinței.

Cu toate că șaguniștii erau bine pregătiți și disciplinați, totuși, ei nu au obținut majoritatea? Aceasta s-a întâmplat, crede Visarion Roman, pentru că „domnule, încă de când sunt n-am văzut o adunare atât de însuflețită pentru cauza în care s-a adunat și vorbirile fură atât de simțite, atât de convingătoare, încât în fața lor trebuia oricine să se supună, afară dacă nu era dezbrăcat de orice sentiment de om și de român. Chiar Pușcariu pe timpul votării a părăsit conferința”.²¹⁸ Până și Iosif Hossu a mărturisit, relatea V. Roman, „că în toată viața lui n-a

---

²¹⁶ G. B. C. IX, p. 198, [Telegramă] (Expedită din Mercurea: 8 martie, ora 6,50, ajunsă 8 martie 8,40) Georgiu Bariț, Kronstadt.

²¹⁷ *Ibidem*, p. 199.

²¹⁸ *Ibidem*.

fost încă nici n-a putut vedea o așa societate mare în care să domnească atâta solidaritate”,²¹⁹ deși opțiunea lui nu s-a primit.

Visarion Roman îi promite lui Barițiu, că îi trimite „o copie a protocolului conferinței”, cele ce i-a recomandat cu privire la desfășurarea ședinței, „le-a îndeplinit pe toate”, au avut stenograf, își exprimă convingerea că la prima ședință a Comitetului va fi prezent și Barițiu.

„Conducerea națională e smulsă din mâna popilor și, dacă vom socoti bine chiar și din mâna amplexaților. Într-o altă scrisoare din 14 III 1869, Visarion Roman își exprima bucuria susținând că el crede că „partida lui Șaguna e acum bătută total, că vom avea pace de dânsa fiindcă nu se va mai liniști curând”. Apoi îi povestește că Ilie Măcelaru i-a făcut o vizită lui Șaguna; acesta i-a ieșit înainte, l-a îmbrățișat și sărutat zicându-i „Tu ești clavirul cel bun, care întotdeauna știi să intonezi la timp adevăratele simțăminte naționale. Vezi, asta doream și eu demult, așa trebuia demult să facem ca să nu mai rătăcim”.²²⁰ V. Roman se îndoiește însă de sinceritatea mitropolitului. Simțământul acesta se accentuează și mai mult, după ce stenograful angajat de ei la conferință, la cererea lui Roman de a-i da lucrările, acela i-a spus că mitropolitul „i-a poruncit că tot ce a stenografiat să ducă la dânsul după ce va decopia, ca să citească. Roman numește aceasta obrăznicie din partea marelui prelat. În „Românul” din București, însuși V. Roman scrie într-o corespondență a sa că Șaguna nu voia altceva decât să le cenzureze actele conferinței.

Roman îi relatează în aceeași scrisoare din 14 III că Moritz Konrad, Comesul, a dat ordin secret la unele jurisdicții săsești să vegheze toți pașii intelectualilor români dacă încearcă să-i convingă pe alegătorii români să nu participe la alegeri. Dacă îi prinde făcând așa ceva să-i „bage în cercetare juridică”. În Românuț această știre apare astfel: „... prefectii municipali primară poruncă aspră, pentru ca să aresteze pe toți românii inteligenți”, care ar cuteza să oprească poporul de la alegerile deputaților pentru dieta maghiară”. Parte din scrisorile primite de Barițiu de la Visarion Roman între 8 și 17 martie 1869 au fost publicate de acesta și în „Românuț” lui C. A. Rosetti din București. Deci publicând în Românuț din București, corespondând cu Barițiu și trimițând informații și la Federațiunea din Pesta, V.

---

²¹⁹ *Ibidem.*

²²⁰ *G.B.C., IX, p. 201.*

Roman contribuia, în același timp, la cunoașterea de către marele public românesc a conferinței și rezultatelor ei.

În perioada desfășurării conferinței de la Mercurea, Barițiu deși a urmărit cu emoție și nerăbdare lucrările ei, el nu a luat legătura cu organizatorii acesteia. Știa că lucrările sunt urmărite atent de organele de siguranță ale statului, iar contactul cu el, le-ar fi dat aceluia posibilitatea găsirii unui pretext pentru oprirea lucrărilor sau ulterior să dizolve noul Comitet Național Central. Totodată, Barițiu, care era numit secretarul aproape al tuturor ședințelor importante la care participa, știa că această responsabilitate plină de griji, ațegări și chiar sacrificii care consumă timp, nervi, presupune oboseală enormă. Telegrama din 8 a III-a primită la Făgăraș, unde se găsea în acel moment, i-a bucurat atât de mult, încât putea să aștepte în liniște veștile despre amănunțele reușitei. „Încât pentru mine personalmente, mă simt îndatorat a mulțami d-lui consilier Ilie Măcelaru din tot cugetul meu, întru asemenea și tuturor bărbaților noștri câți îți steteră în ajutor ziua și noaptea. Simții totodată o mare satisfacțiune ce mi se dă prin cuvintele d-tale. „De convoca *oricine* altul conferința, ea era oprită”. La aceasta eu mai adaug: „De mergea Bariț la conferință, pentru că să apere acolo ce apără în conferințe particulare de la Brașov și Făgăraș, strălucitele efecte ale acestei conferințe naționale din Miercurea era să fie foarte mult devalvate în fața lumii, prin calomniile adversarilor. *Așa a fost bine*”²²¹.

George Barițiu îi dă de înțeles că tactica lui I. Măcelaru de a întrebuița un limbaj mai alambicat în cererea sa de a obține aprobarea pentru Conferință a fost foarte bună. Cu despoții nu poți fi sincer, pentru că apoi își bat joc de tine și te țin de prost. Tot așa să lucreze românii și în continuare. Niciodată să nu-i lăsăm pe adversari să ne cunoască suferințele și intențiile noastre de viitor. În fond ei sunt cei care i-au împins pe români să se organizeze, să se unească pentru a-și cere drepturile lor politico-naționale. Ei și-au bătut joc de felul nostru de purtare deschis și cinstit, de candoarea sufletului românesc la toate ocaziile. Să le arătăm adversarilor, scria Barițiu, că și noi știm să jucăm un rol, dar noi românii nu știm a minți ca și ei. Noi „vom ști a trece pe viitor. Scopul nostru e [pe] față, la vederea lumii: *Voim să avem una patrie, viață națională și libertăți; mijloacele spre scop au să rămână secretul nostru*”²²². Deci adversarul mai trebuia și derutat, nu trebuia să cunoască până la capăt mijloacele

---

²²¹ G. B. C. VII, pp. 193-194.

²²² *Ibidem*, p. 194.

pe care le foloseau românii, în acest caz, pentru a-și ajunge scopurile politice și naționale.

Într-o scrisoare anterioară, V. Roman îl invita pe marele politician să ia parte la prima ședință a *Comitetului Național Central* la care se vor discuta planurile de viitor ale noului partid național român proaspăt înființat. Barițiu este însă sceptic cu privire la viitorul noului partid înființat. Aici vor avea de înfruntat nu numai furia ungarilor, ci și pe aceea a lui A. Șaguna. Acesta își pierduse în mare parte influența pe linie politică. Chiar regimul îi refuzase în această perioadă anumite cereri. Șaguna, dă de înțeles G. Barițiu, nu joacă întotdeauna cinstit. Chiar și pe dualiștii austro-ungari îi speria cu dacoromânismul, cu o mișcare centrifugă din partea românilor pentru înființarea unei Români Mari, prin care pierde și regimul. „Deci regimul să ia seama să împlinească toate cererile excelenței sale, pentru ca așa să i se restaureze autoritatea și puterea «morală» asupra românilor”.²²³ Aceasta însemna că pericolul ce plana asupra noii organizări a românilor nu a dispărut. Din păcate Gh. Barițiu a prevăzut exact ce se va întâmpla. El îi scria rândurile de mai sus lui V. Roman în 17 a III-a 1869, iar în 18 a III-a 1869 ministrul de interne al Ungariei semna ordinul de sistare a activității – neîncepte încă - a *Comitetului Național Central*. Barițiu îi comunica faptul că știa despre cele scrise din surse sigure, autentice că spre minister au mers două informații, una chiar în ziua de 17 a III-a, alta în săptămânile trecute care reproșau ministerului că prin politica de refuz a cererilor bisericii ortodoxe l-a umilit pe mitropolit, ortodoxii nu-l mai ascultă nici pe el, dar nici pe reprezentanții regimului.

Cât privește sărutul pe care i l-a dat Șaguna lui Ilie Măcelariu când acesta i-a făcut vizita protocolară după conferința intelectualității, acesta, ca și în alte cazuri, ascundea adevăratele sentimente ale mitropolitului. Așa i s-a întâmplat și lui Barițiu în anii 1861/62 când se întâlnea cu marele prelat, care îl săruta, după ce se despărțeau îl afurisea.

Între timp, la Făgăraș, se încheiaseră alegerile locale districtuale, unde G. Barițiu era membru al conducerii districtului. Asistase și el la alegeri, dar în 17 a III-a era deja acasă la Brașov. Referindu-se la alegătorii români, el știa că dintre aceștia – în cetate și district – au luat numai 3 inși parte, din care doi beți și un sătean, din neștiință și scăpare din vedere. Deci și aici românii – cu cele 3 excepții – nu au participat la alegeri. Au fost însă încercări de

---

²²³ *Ibidem*.

corupție a românilor. „Emil Trauschenfels (Notabis sas din Brașov) trimise la un neguțător român 500 fl., la un avocat român nu știu cât, spre a împărți la popor. De la ambii ieșiră cu rușine corteșii (agenți electorali). Dr. Otrobány, candidat, secui de naționalitate, împărți per 2 f. în Brașovul Vechi și la Stupini. Bani dați și beuți; voturile toate în vânt”.²²⁴ Desigur, Barițiu s-a referit la un singur caz, unde a participat și el ca membru al conducerii districtului Făgăraș. În corespondența și în activitatea ziaristică intensă pe care o desfășura și în această perioadă, mai ales la *Gazeta Transilvaniei* din Brașov și *Românul* din București, el va relata zeci de cazuri de la acele alegeri din 1869 și multe altele din perioadele viitoare.

Insistând asupra a ceea ce ar mai putea dăuna strădaniile lui Șaguna mișcării naționale românești din Ardeal, Barițiu încerca să-i atragă atenția lui V. Roman că bătălia nu este încă definitiv câștigată. Românii vor mai avea mult de muncit și de luptat până la victoria finală.

Totuși până la primirea hotărârii definitive a ministrului de interne după cea de a doua scrisoare către Péchy, V. Roman mai nutrea o rază de speranță că nu va fi interzis Comitetul Național Central, că el va continua. Credea că într-adevăr sunt multe întrigi, rapoarte ale serviciilor secrete către guvernul maghiar. Dar el credea că „efectul salutar al conferinței nu mai poate fi nimicit, iar faima și influența lui Andrei Șaguna (poreclit Pașa din Sibiu) nu se va mai putea restabili cât mai trăia acea generație a participanților la conferință. Măcelariu i-a scris lui Vodă din Cluj (lui Péchy – comisarul regal) că comitetul trebuie privit ca toate Comitetele cluburilor constituționale din țară, trimețându-i totodată și copia protocolului Conferinței. Em. Péchy – după relatarea lui I. Hossu care l-a vizitat după conferință – era foarte nervos pentru înființarea Comitetului Național Permanent. S-a mai calmat când Hossu i-a spus că nu este vorba de comitetul permanent de la 1848. Iacob Bologa, la rândul lui, era îngrijorat pentru pensia sa. Se temea că pentru participarea la conferință, organele de stat să nu-i sisteze pensia. Visarion Roman îl anunță că la prima ședință a Comitetului se avea în vedere ca materialul pentru petiție pe care Barițiu l-a trimis în acest scop – adică pentru a fi trimis ca memorand împăratului – și care la conferință nu a putut fi finisat și trimis, rămânând în seama Comitetului Național Permanent. Tonul scrisorilor lui I. Măcelariu și al protocoalelor lui trimise lui Em. Péchy a fost demn și hotărât.

---

²²⁴ *Ibidem*, p. 195.

Totuși V. Roman îi scrie că ar fi vrut ca protocolul ședinței să fie scris în alt ton pentru comisar și să reprezinte mai detaliat cele petrecute în acea „memorabilă adunare”. Însă nu a avut ce face din cauza amplexurilor. Au fost nevoiți să restrângă în niște puncte și să folosească un ton mai nevinovat. Aveau însă stenogramele recuperate de la Șaguna și se va tipări o broșură cu întreaga desfășurare a ședinței.²²⁵ Telegraful Român începuse să publice stenogramele înaintea lui Visarion Roman, din ordinul lui Andrei Șaguna. La intervenția lui I. Măcelariu tipărirea a fost stopată, cu excepția cuvântării „activistului” I. Pușcariu.

Dacă în scrisorile anterioare către G. Barițiu, V. Roman mai trăgea o speranță că nu va fi dizolvat Comitetul Național Român, în scrisoarea din 30 a III-a, el este nevoit să constate aceasta ca un fapt împlinit, fără nici o perspectivă de revenire. „Ați fost proroc [în scrisoarea din 17 a III-a — n. ns. T. I., comitetul nostru s-a dizolvat prin o hârtie a lui Vodă (Péchy Manó - n. ns. T.I.) către M[ăcelariu] în care se face provocare la un ordin din Pesta (al ministrului de interne, datat 18 III 1869) sub numărul prezidial 986]”.²²⁶ În această perioadă cei doi — Roman și Măcelariu — erau angajații Băncii Transilvania din Sibiu -, ambii făceau muncă de teren, ceea ce le dădea libertate de mișcare și de acțiune în interesul susținerii mișcării naționale a românilor ardeleni. Spre exemplu, în perioada următoare zilei de 30 a III-a ei aveau proiectate deplasări la Gherla, Dej, Cluj, Năsăud. La Cluj, I. Măcelariu se hotărâse că vor ajunge și la Brașov unde vor trebui să mai discute asupra Memorandului de la Mercurea și încă nedefinitivat.

Munca de teren le permitea celor doi să ia cunoștință de starea mișcării naționale, a stărilor de spirit și formelor de rezistență, de organizare culturală, nivel de cultură, de starea școlară, de comportamentul funcționarilor români, de formele de asuprire națională etc.

Munca „în echipă” a celor doi i-a apropiat. Amândoi erau patrioți înflăcărați, oameni de sacrificiu. Există încă temerea la începutul pregătirilor Conferinței intelectualilor români, poate și mai târziu că întrucât I. Măcelariu a participat la dieta de la Pesta între 1867-1869, el a fost *activist* și s-ar putea ca la un moment dat să se reîntoarcă la aceștia. Activitatea în parlamentul de la Pesta, lupta pe

---

²²⁵ Vezi: Acte și date despre Conferința Română Națională din Transilvania, ținută în 7 și 8 martie 1869 în Opidul Mercurea. (Retipărirea din Albina, cu spezele D-sa dl Alexandru Hurmuzaki, Pesta, 1870, 162 pagini).

²²⁶ G. B. C. IX, p. 204.

care a dus-o acolo, adeseori părăsit complet și de puținii români, care participau la această dietă, l-a convins însă că orice zbuțiu al românilor, în parlament, în acea perioadă de naționalism exacerbat unguresc era zadarnică. „Pasivismul activ” era calea care putea să dea rezultate.

Cu privire la acest subiect, V. Roman îi scria lui Barițiu, că, cu ocazia adresei lui Măcelariu către Péchy Manó cu data de 28 a III-a 1869, în scopul de a se reveni asupra hotărârii Ministrului de Interne de a dizolva Comitetul de la Mercurea și s-a confirmat că „Măcelariu este credincios, sincer și corect în cauza noastră. Trebile stau bine”,²²⁷ și n-au greșit.

Analizând stările românești de pe teren, V. Roman scrie admirativ despre poporul român de pe meleagurile năsăudene și bistrițene că peste tot găsește exemple de rezoluții și martiriu, străini de politicianism, că nu sunt partide politice care să se conducă după interesele unor parveniți, străini de interesele poporului. Face aprecieri admirative la poporul nostru. El scrie admirativ cu privire la adresa poporului român, afirmând: „Cu inteligența și poporul nostru se pot încă duce în deplinire mari lucruri și tot ce ne mai lipsește sunt oamenii de inițiativă și o bună disciplină. Sper ca în viitor nici aceste nu ne vor lipsi în acel grad ca în trecut”.²²⁸ Unii – românii amployați pentru faptul că nu au reușit să-i convingă pe românii din localitățile lor să accepte „activismul” nu au rămas nepedepsiți, îi relatează V. Roman, marelui nostru gazetar. Îi relatează, de exemplu, cazul lui Alexandru Bohățel „căpitan suprem al districtului Năsăud, care nu a reușit să realizeze voia regimentului în Năsăud, fiind amenințat chiar oficiul său”.²²⁹

Oricât s-au străduit organele de stat ungare să nu se afle peste graniță despre conferința intelectualilor români, ele nu au putut împiedica aceasta. A făcut-o în primul rând însuși V. Roman printr-un articol publicat în *Românul* din 13 III, 1869, iar în același ziar din același an în nr. 28-29 din aprilie apare știrea despre cercetările ordonate de comisarul regal Péchy, punându-se astfel în pericol anonimul patriotului ardelean. Traducerea articolului lui V. Roman pentru E. Péchy i-a aparținut lui S. Poruțiu, avocat, situat de partea „activiștilor”. Traducerea a fost efectuată cu greșeli.

---

²²⁷ *Ibidem*.

²²⁸ *Ibidem*, p. 205.

²²⁹ În cercul electoral al lui Al. Bohățel românii nu s-au prezentat la vot. Consecința: Sigismund Pop a ajuns deputat guvernamental la Năsăud cu 2 voturi. Unul al lui A. Bohățel. Vezi: nota 5, *G. B. C., IX*, p. 205.

Reîntors din deplasarea îndelungată într-o anumită parte a Transilvaniei, Visarion Roman îi scrie de la Sibiu lui G. Barițiu în 19 aprilie 1869, că el și Măcelariu au umblat bine peste tot, fără ferestre sparte și fără nici o pățanie rea. Apoi îi cere părerea ce să facă „cu materialul cel frumos al conferinței de la Mercurea?” El era de părerea că memorandumul să se facă măcar din partea prezidiului dacă nu există comitet. Nu trebuie lăsat timpul să treacă, ca să nu-și piardă memorandumul valoarea, îi scria Visarion Roman lui Barițiu, anunțându-l că peste o săptămână vor merge la Brașov, împreună cu L. Măcelariu unde vor discuta mai concret problemele referitoare la viitorul mișcării naționale românești.

Într-o corespondență trimisă lui George Barițiu în luna mai 1869 de către V. Roman, acesta apare îngrijorat pentru faptul că „Albinei” care apărea la Viena, i s-a retras debitul poștal pentru Ungaria. „Albina” urma să tipărească „Actele și datele despre Conferința română națională din Transilvania, ținută în 7 și 8 martie 1869 în Opidul Mercurea cu spezele d-lui Alexandru Hurmuzachi. Dar într-o altă scrisoare îi va scrie că „Răspunsul mi-a venit afirmativ de la Viena. Oprirea „Albinei” a fost o minciună din ziare. Confirmarea ia-a venit din *Telegraful Român* care publicase în numărul său din 15/27 mai 1869 anunțul următor: „Aflăm din ziare pestane că ziarului „Albina” i s-a oprit debitul poștal (intrarea) în Ungaria, ceea ce este un neadevăr, pentru că „Albina” a sosit regulat până acum.

Din Deva, de unde îi trimite o nouă scrisoare datată 26 iunie 1869, V. Roman îl anunță că „Omul nostru (Ilie Măcelariu – n. ns. T. I.) va merge la V. (Viena – n. ns. T. I.). „Omul nostru” pleca la Viena pentru a înmâna o nouă Jalbă, o nouă plângere a românilor împăratului de la Viena în care cereau din nou autonomia Transilvaniei și dreptul la o nouă viață națională constituțională. Acest memorandum nu va ajunge niciodată la destinație. Totuși el va mai apărea în discuțiile mai calme sau mai puțin calme între militanții români cu oficialitățile dualismului.

De o deosebită importanță pentru legăturile de prietenie și colaborare, dar și pentru apropierea sau identitatea de idei cu privire la starea și viitorul națiunii române este, după părerea noastră, o scrisoare datată Arad, 5 iulie 1869. Știm că într-o perioadă fiind fără serviciu, Visarion Roman, i-a cerut lui Barițiu ajutorul pentru a primi o slujbă. Nu l-a putut ajuta. Între timp el a intrat în serviciul Băncii „Transilvania” din Sibiu, bancă de asigurare româno-săsească. A fost angajat, așa cum va fi angajat nu peste mult timp și Ilie Măcelariu, cu care vor lucra împreună, pe post de „achizitor”. Misiunea lor

principală era de a vinde acțiuni și a atrage astfel noi acționari, concomitent cu creșterea capitalului acționar. Afacerile mergeau bine. De exemplu, Roman îi scria lui Barițiu că „De la Sibiu până la Lipova făcurăm 100 acțiuni”, după care face remarca plină de semnificație: „Ce păcat că institutul nu e curat românesc”.²³⁰ În continuare face o altă remarcă și mai profundă cu privire la starea economică a românilor, spunând că „Lipsa de întreprinderi pe terenul material o simt oamenii noștri în tot locul”.²³¹ După care urmează și anunțul ce va duce la o și mai puternică legătură între cei doi fruntași ai mișcării naționale, de acum încolo și economice, a românilor transilvăneni. El anunță că: „Eu mă ocup cu compunerea unor statute pentru un institut de bani curat românesc. La Pesta mă voi informa despre organismul diverselor institute de felul acesta. „Ceea ce vom înființa la rândul întâi va fi un Sparkassa (casă de economii, n. ns. T.I.) mare românesc”.²³² A rezultat din această preocupare Banca „Albina” din Sibiu înființată în 1872, care a stat la baza unei întregi rețele de bănci românești, suport financiar-economic al luptei de eliberare națională a românilor transilvăneni până la 1 decembrie 1918.

În același timp cu munca ce o făcea pentru îndeplinirea sarcinilor de serviciu, de a pregăti materialul conferinței din 7-8 martie pentru publicare, de a pregăti un statut pentru o bancă românească, V. Roman continua în vara anului 1869 și munca de „corespondent secret” al *Românului* din București. Făcea și acolo o treabă foarte bună. Corespondențele sale pentru „Românul” (uneori adevărate studii, ce se tipăreau în mai multe numere) erau foarte apreciate de către C. A. Rosetti, proprietarul ziarului. Ne-o dovedește, printre altele, o scrisoare a lui Barițiu din 15/3 iulie 1869, în care îi scrie lui Roman: „Costache-mi spune că este cu totul mulțumit de osteneala dumată”.²³³ În timp ce Barițiu îi transmitea vești despre soarta corespondențelor sale la „Românul” din București, Visarion Roman se pregătea să meargă la Pesta și de acolo la Viena pentru a preda destinatarului Memorandul scris și trimis de Barițiu spre dezbateri conferinței de la Mercurea. Au întârziat cu depunerea lui din cauza sarcinilor de serviciu, a căror îndeplinire avea prioritate. Rechemat la Sibiu din cauză că sarcinile de serviciu ale băncii s-au înmulțit, V. Roman îi scria lui Barițiu că Ilie Măcelariu se găsea la

---

²³⁰ G. B. C. IX, p. 208.

²³¹ *Ibidem*.

²³² *Ibidem*, pp. 208-209.

²³³ G. B. C. VII, p. 195.

Viena „în cauza sfântă” (a memorandumului n. ns. T. I.). I. Măcelariu cu mare anevoie și-a luat un concediu de două săptămâni pentru a rezolva cu memorandumul. Nu i-au scris mai de mult pentru că nu au „aflat consult a scrie din Pesta”. Ca organizatori ai Conferinței naționale a românilor din 7-8 III 1869 se găseau încă sub supravegherea strictă a poliției.

Într-o corespondență din 19 august 1869, V. Roman îl anunță pe Barițiu că Ilie Măcelariu i-a scris de la Viena în 14 august între altele: „Despre cauza sau soarta memorandumului nu-ți pot împărtăși nimica pozitiv. Încă nu au avut întâlnire cu mine. Eu însumi azi dimineață l-am citit mai întâi cu atențiune, și-ți spun drept, că de făceam eu asta mai curând, îl lăsam să rămână nememorand, sau cel puțin să-l memoreze orișicine altul, numai eu nu ...”. Ilie M. îi scrie lui V. Roman că din acel material se poate folosi puțin, el este mai degrabă o petiție; așa au susținut și mulți delegați la Mercurea. S-a băgat într-o încurcătură din care nu știa cum va ieși, la care, îi spune cu reproș lui V. Roman, că a contribuit și el. Va încerca totuși să facă ceva, dar prea mult crede că nu va reuși. Visarion Roman și Ilie Măcelariu erau de părere că vremea petițiilor către împărat a trecut. A venit vremea unui memorandum temeinic, fundamentat despre cauza transilvăneană cuprins într-o broșură politică destinată curat numai pentru opiniunea Europei, cum vorbisem, tradusă și în franceză și italiană”.²³⁴ Dintr-o scrisoare trimisă de I. Măcelariu lui I. Hanea, nu se pomenește nimic despre memorandum, de unde V. Roman trage concluzia că el nu făcuse nimic cu memorandumul.

Totuși peste câteva zile, în 23 august 1869, V. Roman îl anunță pe G. Barițiu că a mai primit „totuși o scrisoare de la Ilie” cu privire la cauza știută (a memorandumului) în care îi scrie: „Cauza reînțoarcerii mai curând ca cum gândeam e înainte de toate aceea că treaba cu memorandumul sunt silit a o lăsa neisprăvită, spre așa ceva, se cere orișicum timp mai îndelungat și pregătiri mai serioase”.²³⁵ Un asemenea pas implică o mare răspundere. Decât un pas greșit, fie și numai pe jumătate, mai bine deloc, sunt foarte mulți oameni printre români, care privesc lucrul făcut din alt punct de vedere. Dintre înalții funcționari români de la Viena din 1861 nu mai era nici unul. Oricum mai era nevoie de un anumit timp pentru a pregăti temeinic o acțiune, dar acestea trebuiau repetate mereu. Visarion Roman reda din scrisoarea lui I. M. din care am relatat mai sus îndemnuri către

---

²³⁴ G. B. C. IX, p. 211

²³⁵ *Ibidem*, p. 212.

români ca ei să-și manifeste necurmat nemulțumirea lor, să dea întruna semne de viață. Moduri nevinovate de manifestare – explica V. R. - sunt destule. Un memorandum bine întocmit și răspândit ar mai reface moralul mișcării naționale românești. Cu un asemenea punct de vedere erau de acord și Ioan Rațiu și Nicolae Popea și alții. Era necesară întocmirea și editarea unui pamflet politic – fie și anonim despre cauza Transilvaniei și a românilor transilvăneni. Răspândirea să-se facă în limbile română, maghiară, franceză, italiană. „Spezele – scrie V. R. – le-am acoperi noi în vreun mod. Prea lunga cugetare strică de multe ori ca și pripa, folosirea momentului e lucru mare,²³⁶ de care românii nu trebuiau să uite nicicând.

Dar, se pare că tocmai asupra alegerii momentului nu s-au înțeles frunțașii români ai mișcărilor naționale. Un memorandum care să corespundă acelor cerințe exprimate de cei doi în scrisorile lor și cu care erau de acord și alții a fost întocmit abia în 1882 de George Barițiu. Până la 1882 se vor mai întocmi multe variante de memorandum dar niciunul de calitatea celui din 1882 care, la rândul său, a fost un preludiv al marelui memorandum din 1892 cu care s-a și încheiat mișcarea memorandumistă, românii trecând la forme superioare de luptă naționale în concordanță cu noul stadiu al dezvoltării și conjunctură națională și internațională de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea.

Dar între memorialul elaborat de G. Barițiu pentru Conferința Națională din 7-8 martie 1869 și purtat de I. Măcelariu pe la Viena, unde nu l-a mai predat, găsim-l necorespunzător și cel elaborat de Barițiu în 1882, ultimul întocmit exclusiv de el, în mișcarea memorandumistă au mai fost emise și alte memorandumuri. Despre aceasta în capitolele următoare.

---

²³⁶ *Ibidem.*

CAPITOLUL 3.

Barițiu și organizarea unor activități politico-administrative pe plan local

Alegerile pentru dieta de la Sibiu din anii 1863-1864 au relevat, printre altele, capacitatea politică a românilor de a organiza alegeri electorale, de a se măsura cu adversari politici în lupta electorală, de a-și apăra ființa națională, de a elabora legi și de a le aplica. Cadrul general al liberschimbismului austriac a creat și elitelor fruntașe românești din Transilvania, unele condiții favorabile de afirmare pe plan politic pe care nu le aveau în trecut. Dar evenimentele politice din perioada 1865-1867 au spulberat toate drepturile și libertățile obținute de români în perioada 1863-1865. Prin punerea din nou a problemei uniunii Transilvaniei cu Ungaria, românilor li se anulează tot ce obținuseră prin dieta de la Sibiu din 1863-1864. Prin împăcarea imperialilor venezi și a aristocrației ungare, a rezultat, după cum am văzut în paginile anterioare, dualismul austro-ungar. La 1 septembrie 1865 a fost publicat decretul imperial privitor la convocarea unei noi diete transilvane, conform căreia deputații români urmau, de astă dată, să fie aleși pe baza legii electorale feudale din 1791, modificată în sensul că puteau participa la votare și păturile neprivilegiate, dacă îndeplineau anumite condiții de cens electoral.

În toiul luptei electorale, conducătorii românilor s-au dezbinat în două tabere „activiști” și „pasiviști”. Activiștii susțineau că românii trebuie să ia parte la alegeri, pasiviștii militau pentru abținerea de la alegeri. Activiștii îl aveau în fruntea lor pe mitropolitul Andrei Șaguna. Pasiviștii îi aveau în fruntea lor pe: G. Barițiu, V. Roman, Ilie Măcelariu, Ion Rațiu și alții.

Lupta hotărâtoare între „pasiviști” și „activiști” s-a dus în iarna-primăvara anului 1869 – cu ocazia pregătirii conferinței naționale a românilor transilvăneni din 7-8 martie 1869 și a alegerilor pentru dieta din Pesta din primăvara aceluiași an. Primele manifestări publice hotărâtoare ale pasivismului au avut loc în cadrul adunărilor ce trebuiau să delege – potrivit legii – comitetele electorale din fiecare circumscripție electorală. În aproape toate adunările din circumscripțiile cu majorități românești, alegătorii s-au declarat pentru neparticiparea la alegeri, deoarece considerau ilegală hotărârea dietei din Cluj cu privire la Uniunea Transilvaniei cu Ungaria. Cea

dintâi hotărâre în acest sens a fost luată de adunarea alegătorilor din scaunele Sibiului – unde se găsea reședința mitropolitului Șaguna, susținătorul cel mai înfocat al activismului – urmată de circumscripțiile electorale Mercurea, Solnocul de Mijloc, Făgăraș, Cojocna, Târnava și din multe alte părți ale Transilvaniei. În ciuda prevederilor Pestei și a adepților activismului, orientarea pasivistă s-a declanșat cu o forță neașteptată. Pesta a ripostat, mobilizând aparatul de stat, dar și pe unii frunțași ai vieții publice românești din Transilvania, cu deosebire a celor interesați direct, într-un fel sau altul, în promovarea unei cât mai strânse apropieri față de politica oficială a cercurilor conducătoare din stat.

Gheorghe Barițiu, a fost cel care s-a situat de la începuturile mișcării pasiviste în fruntea ei, trasându-i și jaloanele pe care trebuia aceasta să acționeze. Dar, din rațiuni de siguranță, el a condus mișcarea prin intermediul lui Visarion Roman, Ilie-Măcelariu, Iacob Bologa ș. a. Deși nu a participat la cunoscuta conferință de la Mercurea din 7-8 martie 1869, solicitând ca nici măcar să nu fie popularizat, deoarece autoritățile ar fi interzis fără îndoială întreaga acțiune (dacă l-ar fi văzut implicat din nou în mișcarea națională transilvăneană).

Mai multe posibilități de implicare directă în mișcarea pasivismului românesc a avut Barițiu în cazul mișcării naționale pe plan local. Un asemenea prilej i s-a creat prin alegerea sa în calitate de membru al comitetului de conducere a districtului Făgăraș. Foarte multe mărturii ale acestei implicări le găsim în corespondența dintre George Barițiu și Ioan Antonelli din perioada 1866-1872.

Din aceste scrisori reiese că Barițiu era, nu numai un bun cunoscător al politicii generale, ci și al celei locale, dublat de un bun administrator și strateg al dezvoltării locale pe durată îndelungată și de perspectivă, dar și de includere a unei unități administrative locale în fluxul mișcărilor politice naționale.

Într-o scrisoare din 9 august 1867, Barițiu îl roagă pe Antonelli să-i trimită o copie dintr-o adresă a comitetului de conducere al districtului Făgăraș, din 7 VIII 1867, către împărat prin care se cere repunerea națiunii române din Transilvania în drepturile sale. De fapt, districtul Făgărașului era implicat în această mișcare încă din 1866, când printr-o altă epistolă, G. Barițiu îi cerea să trimită și districtul o plenipotență cu semnături în favoarea memorandumului din 30 XII 1866, iar mai târziu prin contribuția cu 100 fl. la cheltuielile ocazionate de întreaga acțiune a aceluiași memorial. Ca urmare a acestei contribuții, Barițiu îi scria lui Antonelli că „Petițiunea se tipări românește și se împarte gratis la toți câți au

conferit la spezele călătoriilor etc. în misiunea de față, iară la alții se dă cu câte 10 cr., cu 20% rabat”.²³⁷

Barițiu, recunoscut de către elita românească de lider al mișcării naționale, deși nu avea nicio funcție oficială în acest sens pe întreaga Transilvanie, este mereu informat de tot ceea ce se întâmplă în comitate, districte, orașe etc. în mișcarea națională românească. El se informează nu numai din presă, ci primește informații și prin corespondențe trimise de la liderii locali ai mișcării naționale românești. Uneori informat de anumite manifestări de curaj ale unor colective locale în teritoriu, el îi felicită pe participanții la anumite manifestări, gesturi de protest, trimiteri de petiții către organele de stat politice locale sau pe plan central statal. Informat despre hotărârea din 12 V 1867 a comitetului central al districtului Făgăraș de a retrimite la Pesta adresa prezidiului dietei Ungariei privind alegerea unui nou deputat dietal, deoarece aceasta nefiind expediată prin intermediul guvernului transilvănean contravenea autonomiei țării, câtă vreme legea uniunii va fi adoptată abia în anul următor, Barițiu îl felicită pe Ioan Antonelli și pe ceilalți români din districtul Făgărașului „pentru bărbăția și prudența ce au dat dovadă”. „Cerule să vă binecuvânte acea acțiune – le scrie el – pentru că, după toate informațiile venite încoace până acum, văd că concludul d-vă fu scos din mintea și inima românilor transilvăneni”.²³⁸

Barițiu are însă grijă să-i informeze pe făgărășeni că ei nu sunt singuri în manifestările lor naționale, că toți românii se mișcă în diferite unități administrative, fiecare alegându-și și o formă sau alta de protest pe care o crede mai eficientă.

Astfel, unii s-au adresat sau se vor adresa comisarului regesc de la Cluj pentru ca acesta să-și pună toată silința și osteneala spre a mijloci de la maiestatea sa, împăratul și regele întreaga conservare a autonomiei acestui Mare Principat și cât mai curând deschidere a dietei, atât spre a depune jurământul omagial, cât și spre a-și continua lucrările sale. Barițiu avea în vedere, în acest caz, memoriul semnat de 140 de brașoveni, din 31 V 1867 adresat comisarului regal Em. Péchy, memorii asemănătoare și delegații s-au mai primit sau se vor mai primi din Sibiu, Turda etc. Toate aceste manifestări erau pentru autonomia Transilvaniei. Barițiu le amintește, printre altele, și lupta în parlamentul de la Pesta a lui I. Măcelariu și Iosif Hodoș.

---

²³⁷ G.B.C., X, p. 339.

²³⁸ *Ibidem*, p. 340.

Barițiu nu se mulțumea însă numai să le furnizeze fĂgĂrașenilor informații sau să-i încurajeze în lupta națională. El era de părere că fruntașii națiunii românilor purtau o mare răspundere în cazul când li se încredința o funcție social-administrativă de care depindea starea materială, culturală și siguranța a populației unității administrative respective. Pentru un român o responsabilitate administrativă în Transilvania implica și niște sarcini speciale legate de apărarea ființei naționale, de contribuire la ridicarea națiunii române la nivelul material-economic și cultural al celorlalte naționalități conlocuite. Barițiu, deși membru al districtului FĂgĂrașului, avea însă domiciliul în Brașov, deci în altă localitate, de aceea în intențiile și dorințele sale, el era obligat să utilizeze pe larg calea corespondențelor, a scrisorilor adresate conducerii districtului.

Barițiu îi propunea lui Antonelli prin scrisoarea din 9 august 1867, din care am citat mai sus, ca peste 2-3 luni conducerea districtului să convoace o nouă adunare de comitet cu unicul scop de a se ocupa de multele nevoi, cerințe, trebuințe și reforme pentru district, dar pentru ca aceasta să fie eficientă, să se întocmească o programă specială, care să dezbată și să stabilească „mai întâi acolea la oficiolat sub președinția d-lui căpitan primar chemând și 4-5 membri din comitet”.²³⁹ Protopopul Mețianu – membru al comitetului – într-o convorbire cu Barițiu era și el de acord cu cele propuse.

Învățatul român considera că districtul FĂgĂrașului nu mai trebuia și nu mai poate rămâne în starea veche precară în care se găsea. Pentru români ar fi un punct de onoare a face ca districtul FĂgĂrașului să ajungă model. El își exprimă încrederea că: „Așa ceva este cu puțință! De altă parte, este de exemplu, o nespusă rușine ca acel district, carele există ca *district*, ca *municipiu* doară tocma din timpurile dacilor, să nu aibă nici un fel de proprietate a sa, nici unde să-și plece capul funcționarii săi, ci cancelariile să fie închiriate în casele altora. Ce batjocură! – exclamă el – satele că sunt sate și încă au început a-și face câte un edificiu comunal”.²⁴⁰ Dar planul trebuia, mai întâi de toate, după părerea lui Barițiu, să cugete la acele mijloace prin care să se „înainteze prosperitatea locuitorilor în toată privința”. Promite că cei din cercul Brașovului își vor „pune ideile pe hârtie și le vor trimite căpitanului suprem al districtului”.

Dar bunele intenții ale lui Barițiu, ca și ale altor români, din acea perioadă istorică au trebuit să fie stopate din cauze independente

---

²³⁹ *Ibidem*, p. 342.

²⁴⁰ *Ibidem*, p. 343.

de ei. În 1868 a intervenit, printre altele, persecutarea unui mare număr de intelectuali români din cauza pronunțamentului de la Blaj, iar Transilvania și Principatele Unite devin tot mai mult obiect de discuție în diplomația europeană. Faptul că România se pregătea să-și apere țara întemeindu-și o armată proprie mai puternică decât în trecut, devine subiect de neliniște pentru dualismul austro-ungar. Lucrurile se precipitau acum și mai mult în Ungaria dualistă. Pentru români timpul unei reconstrucții pașnice și posibilitatea unei adevărate prosperități economico-sociale încă nu venise. Anul 1869 a venit cu legi adoptate de dieta de la Pesta care aplică restricții și mai apăsătoare pentru români din punct de vedere național, accentuau tendințele de deznaționalizare a lor. Este vorba despre legea Unirii Transilvaniei cu Ungaria, adoptată în decembrie 1868 și de Legea naționalităților adoptată la 1 XII 1868 numite și Legea XLIII și Legea XLIV (1868). Imediat după adoptarea acestor legi la ordinea zilei au venit alegerile din primăvara anului 1869, pentru care românii iarăși trebuiau să se pregătească pentru a rezista valului măsurilor de deznaționalizare luate de administrația ungurească cu asemenea ocazii. Referindu-se la această viitoare perioadă de 3 ani, Barițiu scria: „De aici încolo, oamenii noștri nu cumva să conceedă cu inimile. Noi așa ori așa avem încă trebuință de studiu și reculegere. Apoi ce sunt 3 ani?”²⁴¹

Începutul anului 1869 îi aduce multe satisfacții lui G. Barițiu în legătură cu mișcarea pasivistă pe întreg teritoriul Transilvaniei în diferite localități și districte, scaune etc. Prima veste bună a primit-o de la Sibiu. Era vorba despre Declarația românilor din scaunul Sibiului din 9 I 1869 privind neparticiparea lor la alegerile pentru parlamentul maghiar. A fost, după părerea lui Barițiu, un al doilea *Pronunțament*. A fost o adunare municipală convocată *ad-hoc* în scopul alegerii comisiei verificatoare. Barițiu era convins că acest al doilea *Pronunțament* al românilor va deveni într-o mare parte a țării un adevărat program politic pentru cele patru luni următoare.

Referindu-se la Consfătuirea intelectualilor români din districtul Făgărașului din 9 I 1869 dominată de adepții curentului activist, Barițiu le explică acestora să nu confunde activitatea comitetului cu activitatea colegiului electoral. Comitetul doar înființează comisia verificatoare, colegiul electoral alege deputații. Colegiul electoral este cu totul separat de comitetul districtual, care

---

²⁴¹ *Ibidem*, p. 346.

nu va mai avea mai departe nici un amestec în afacerile electorale. Cu privire la persoana sa, Barițiu atrage atenția lui Antonelli să nu cumva să-l treacă pe lista de alegători. Va refuza categoric cu multă neplăcere. „N-am ce-mi face capului meu. Eu însăși – scria el – participarea la alegeri o țin de o trădare”.²⁴²

Pus să candideze pentru parlamentul maghiar, fără voia lui la alegerile din primăvara anului 1869 în cercul Șercaia al districtului Făgăraș, George Barițiu a pierdut alegerile în favoarea avocatului Benedek Gyula. Întâmplarea ca atare nu l-a supărat pe Barițiu. El însuși din proprie inițiativă nu ar fi candidat, după cum am văzut mai sus. Dar aceeași întâmplare i-a dat ocazia să reflecteze din nou nu numai asupra stării materiale și culturale complet nesatisfăcătoare a satelor din cercul Șercaia, ci asupra întregului district al Făgărașului, al Comitatului Hunedoarei și a Munților Apuseni. Antonelli analizase și el stările necorespunzătoare ale districtului Făgărașului, ajungând la aceleași concluzii pe care i le-a comunicat într-o scrisoare.

Hotărât să participe la progresul poporului român, în condițiile de atunci, Barițiu se străduia să-i asigure acestuia progresul social, cultural și material pe toate căile și pe întreg cuprinsul patriei.

Deși constata o stare necorespunzătoare materială și culturală a populației din teritoriile amintite, Barițiu avea multă încredere în populația moșilor, Hunedoarei și Făgărașului. „Nu știi ce poate fi, - scria el -, că eu pun foarte mult temeii *în specie* pe scoaterea acelu district și al comitatului Hunedoarei, apoi în a treia linie pe a Munților Apuseni, dintru întuneric și din umbra morții. Nu știi de ce îmi vine să cred că lățindu-se *cultura și prosperitatea materială* în acele trei ținuturi ale țării, din acelea ar trebui să porceadă apoi salvarea întregii patrii”.²⁴³ Pentru a contribui la dezvoltarea intelectuală a acelor ținuturi ca un prim gest, el a obținut unele subvenții din partea guvernului din București pentru școlile românești din Hațeg și Făgăraș. Acesta era însă, după el, doar începutul. Românii trebuiau să învețe carte în număr cât mai mare pentru a înlătura acea situație rușinoasă în care câțiva dominanți „să poarte de nas aici 80.000, colo 180.000 români”.²⁴⁴

Meditând asupra acestei situații, care i se pare foarte gravă, politicianul ardelean a ajuns la convingerea că de acum înainte numai cu puterea cuvântului se ajunge foarte greu la scop, ba mai mult, s-ar

---

²⁴² *Ibidem*, p. 348.

²⁴³ *Ibidem*, p. 349.

²⁴⁴ *Ibidem*.

putea să nu se ajungă deloc. Românii au ajuns într-o situație și într-o asemenea conjunctura când trebuie să ia măsuri practice, hotărâte, după o programă serioasă, de perspectivă, calculată pe ani înainte, cu bătaie lungă. Pentru districtul Făgărașului două măsuri erau extrem de urgente: a) sporirea numărului de școli românești mari și b) înmulțirea elementului românesc mai ales în orașul Făgăraș.

În privința școlilor, conducerea districtului să insiste pe lângă mitropolia de la Blaj să dea o subvenție anuală în vederea construirii unei școli normale cu docenți bine plătiți. Cea de-a doua măsură, numită de Barițiu „românirea” orașului și districtului presupunea măsuri de încurajare a căsătoriilor fiilor sau fiicelor de români făgărășeni cu tineri români și românce din alte localități, stabilirea lor în Făgăraș sau district, acordarea unor ajutoare pentru a-și întemeia gospodăria, educația superioară a tinerelor românce, atragerea tinerilor români spre funcții de stat, unele subvenții anuale etc.

George Barițiu ținea atât de mult la planul lui de românizare a districtului Făgăraș, încât el a fost dispus să se implice și afectiv în realizarea lui²⁴⁵.

Barițiu în calitate de membru al consiliului de conducere al districtului Făgăraș avea de rezolvat uneori și chestiuni mai sensibile cu privire la raporturile dintre români și unguri în cadrul districtului. Ungurii încercau să numească în oraș și district funcționari și conducători numai de etnie maghiară, excluzându-i pe români. Tocmai pentru o asemenea situație era convocat Barițiu la o ședință a comitetului de conducere, printr-o scrisoare din 12 dec. 1870. Barițiu nu putea merge la această ședință în care maghiarii din Făgăraș făceau demersuri pentru numirea unui căpitan-suprem în persoana lui Lazăr Mihály, căruia românii îi atribuiău acțiuni criminale în timpul războiului civil din 1848/49.

Barițiu îi comunică faptul că această lovitură era pregătită de ½ an, că el a comunicat unde a știut, iar ceea ce a știut provenea din izvoare autentice. Nimeni nu l-a luat în seamă. Tocmai Lazăr M., unul dintre măcelătorii și deprădătorii românilor, proclamat chiar de către secui de hoț și de bandit, cap al unui district românesc!²⁴⁶ se întreba Barițiu.

---

²⁴⁵ Barițiu i-a propus lui Antonelli că dacă cunoaște un tânăr potrivit, el ar fi dispus să-i recomande una din fiicele sale, iar dacă se căsătorească s-o sfătuiască să se stabilească în Făgăraș. Antonelli i-a recomandat un nepot al său, Samuil Radu, tinerii s-au logodit, dar căsătoria nu a avut loc.

²⁴⁶ G.B.C. X, p. 358.

El le propune fĂgĂrĂșenilor sĂ ĂntocmeascĂ un memorand „scurt și vĂnos”, doi delegați sĂ meargĂ la Cluj la PĂchy, comisarul regal, sĂ-i relateze „de-amĂnuntul viața de dinainte” a lui LazĂr, referindu-se la actele tribunalului criminalist „care au trecut și prin mĂinile unor romĂni ca Bologna, Alduleanu, etc.”²⁴⁷. DacĂ acțiunea nu va reuși Ăn acest mod sĂ se Ăncerce și Ăn alt mod. Barițiu Ăi va sprijini prin presĂ, va participa la ședința comitetului unde se va discuta problema neacceptĂrii lui LazĂr M. Va contribui și cu bani dacĂ va fi nevoie de cheltuieli suplimentare.

George Barițiu Ăn Ăntreaga sa viață a fost nu numai luptĂtor pentru independența politicĂ, culturalĂ și administrativĂ a romĂnilor. El a fost un militant și al libertĂții profesionale a romĂnilor, atĂt Ănainte de anii 1860 cĂt și dupĂ, ĂncepĂnd din perioada liberalismului acelor ani, dar mai ales dupĂ instaurarea dualismului, cĂnd din cele douĂ confesiuni ale romĂnilor, greco-ortodoxĂ și greco-catolicĂ, aceasta din urmĂ era tot mai mult amenințatĂ cu pierderea independenței sale prin ĂncercĂrile de subordonare a ei de cĂtre Biserica Romano - CatolicĂ din Ungaria. ĂncercĂrile de a-i atrage și a-i subordona apoi prin promisiunea de a acorda unele subvenții din partea bisericii catolice ungurești greco-catolicilor de la Blaj, de a le mijloci subvenții, mai ales pentru școlile mitropoliei de la Blaj din partea statului, convocĂri la congresele bisericii catolice din Ungaria etc.

I-a supĂrat rĂu pe romĂnii uniți din Transilvania și Ungaria convocarea reprezentanților uniților la congresul Bisericii Catolice maghiare din martie 1871. Mai ĂntĂi a reacționat – relateazĂ Barițiu – Axente Sever prin articolul: *Epistola unui romĂn transilvĂnean cĂtre un amic Ăn afaceri ecleziastice și scolastice*, cu data de 5 nov. 1870 Ăn *Gazeta Transilvaniei*, nr.19-20 (1871), apoi „Chemarea ...” adresatĂ de Ladislau Basiliu Popp pentru Ăntrunirea unei conferințe a romĂnilor greco-catolici Ăn vederea apĂrĂrii autonomiei bisericii lor („*Gazeta Transilvaniei*” nr. 22/1871) L. B. Popp. Acesta din urmĂ Ăi convocĂ pe toți intelectualii, clericii și secularii, greco-catolici la o conferință. „Acuma – scria Barițiu – Ăntr-o scrisoare din 30 III n 1871 – Ăntrebarea este: va voi, va putea, va cuteza preoțimea sĂ ia parte la conferința din Alba, alĂturi cu secularii”²⁴⁸ ĂnvĂțatul romĂn, considera cĂ la acea conferință ar fi fost de dorit sĂ participe cĂt mai mulți preoți pentru a fi reprezentantĂ toatĂ preoțimea greco-catolicĂ.

---

²⁴⁷ *Ibidem*, pp. 358-359.

²⁴⁸ *Ibidem*, p. 362.

Foarte mult i-a supărat participarea la congresul catolicilor din Ungaria a lui Ioan Oltean, episcop greco-catolic atunci la Lugoj. Această participare la congresul amintit însemna în fapt o încălcare a autonomiei mitropoliei provinciei mitropolitane unite.

Ca răspuns la „chemarea ...” lui L. B. Popp aveau loc conferințe locale ale intelectualilor uniți pe care Barițiu le numea, în general, „conferințe private”.

În calitate de colaborator și membru în comitetul de conducere al districtului Făgăraș, Barițiu îl roagă pe Antonelli să-l cheme și pe el la o conferință privată a intelectualității din Făgăraș pentru a se înțelege cu privire la conferința de la Alba Iulia propusă de L. B. Popp.

Îi atrage atenția lui Antonelli că o asemenea conferință privată este o acțiune preparativă a celei mari care va avea loc la A. Iulia. De aceea, ea trebuia să se îngrijească de pe acum cu întocmirea unui oarecare material, petițiune, reprezentațiune sau oricum se va numi către monarh. S-ar putea întâmpla să se aleagă și o deputațiune spre a merge la Viena; vor fi necesare speze de călătorie etc. În această perioadă, se pare, Barițiu pune un accent deosebit pe menținerea independenței confesionale. Nu întâmplător. Dieta românească reușise în articularea și a națiunii române și a confesiunilor ei. Politica de deznaționalizare ataca naționalitatea și confesiunile românilor pe mai multe fronturi. Aplicau metode diferite, , care urmăreau însă același scop: deznaționalizarea românilor, înglobarea lor în „marea națiune maghiară”.

Informându-l pe Antonelli despre lucrările de pregătire a unei conferințe a uniților de la Alba Iulia, Barițiu anunța că: „s-a scris și la Blaj și mai în toate ținuturile țării pentru ca să se țină conferințe preparative. Să mai scuturăm încă odată din lațuri și lanțuri! Să vedem, doară, ne vom apropia câțiva pași către emanciparea noastră, dacă nu și națională astă dată, încai ecleziastică”.²⁴⁹ Ca urmare a acestor preparative a avut loc conferința românilor greco-catolici din Transilvania de la Alba Iulia, în 13-14 aprilie 1871, care a ales și numit o delegație spre a prezenta împăratului, prin intermediul ministrului maghiar al Căltelor și Instrucțiuni Publice, Pauler Tivadar, un memoriu în vederea apărării provinciei mitropolitane românești unite.

Susținerea acțiunii de convocare a conferinței uniților la Alba Iulia din 13-14 aprilie 1871 i-a adus un val de critici lui George

---

²⁴⁹ *Ibidem*, p. 363.

Barițiu și lui Ladislau Basiliu Popp, președintele „Astrei” în acea perioadă. Barițiu îi scria lui Antonelli că „parola criticilor” e „dată și din alte părți. Alaltăieri îmi veni un comerciant de acilea și –mi zise curat așa: ai mortificat dumneata pe mitropolitul Șaguna cu pasivitatea dumitale; a venit timpul ca să-ți răsplătească cu prisos. Alta: Atitudinea conferinței noastre din Alba Iulia le-a venit foarte rău”.²⁵⁰ Barițiu sesizează faptul că nu numai atitudinea și concluziile autonomiștilor greco-catolici i-a supărat pe activiști și pe unguri. Problema era în a găsi metode care să-i învrăjbească pe români. Și s-au folosit din plin de multe alte ocazii de a-i critica pe pasiviști în general, pe George Barițiu în special și de-a le zdrobi voința politică națională. Și ocaziile s-au ivit pentru că erau, în mod deliberat provocate chiar de adversari trimiși sau manipulați de la Budapesta.

În încercarea de a-i maghiariza cât mai repede pe români, guvernul ungar trimitea funcționari maghiari în regiunile locuite cu populație românească majoritară pentru a accelera acest proces, mult dorit de aristocrația dominantă. Un asemenea funcționar era și Réthy Lajos, inspector școlar numit de guvernul maghiar încă din 1867 pentru comitatul Alba de Sus și districtele Făgăraș și Brașov. Acesta s-a implicat în politică încercând să creeze în rândul românilor un curent de opinie favorabil regimului dualist, organizând, printre altele, pe 28/16 III 1871 o întâlnire cu intelectualii români și maghiari din localitatea Făgăraș. I-a urmat „*banchetul de înfrățire româno-maghiar de la Brașov*” din 22/10 aprilie 1871, acțiune condamnată de fruntașii români pasiviști. Barițiu numește acel banchet o tragicomedie executată de românii din Brașov. Sub pretext că voiau să se răzbune pe sași, românii influențați de Réthy și Kenyeres (avocat și redactor al ziarului Nemere) au avut tupeul de a vorbi în numele națiunii întregi și a declara prin vocea lui Nicolae Pop (profesor la gimnaziul ortodox din Brașov) că doresc din suflet ca această alianță în curs de un an să se întindă peste întreaga națiune. Au hotărât să constituie un comitet cu misiunea de a face propagandă în favoarea prieteniei româno-maghiaro-germană, în întreaga țară, scrie Barițiu. Dar adevărata cauză și adevărații inițiatori ai acestor comitete și banchete ale prieteniei româno-maghiare era cu totul alta decât aceea pe care o afișau promotorii ei, fie ei români, maghiarii sau germani (alții decât sași). Inițiatorul lor era guvernul de la Pesta, iar cauza trebuia căutată în faptul, că peste un an – în 1872 – vor fi din nou alegeri pentru dieta maghiară de la Pesta. Până atunci căutau

---

²⁵⁰ *Ibidem*, pp. 367-368.

să-i atragă și pe pasiviști alături de activiști în parlamentul ungar. Întrucât Barițiu era conducătorul necontestat al pasiviștilor toată furia celor ce conduceau așa zisa - mișcare de înfrățire româno-maghiaro-germană s-a concentrat asupra sa. Barițiu a ripostat printr-un articol publicat în „Gazeta Transilvaniei”.

La articolul lui George Barițiu: *Brașov: La festivitățile demonstrative din 22/10 aprilie*, din „Gazeta Transilvaniei nr.29 din 1871 i se răspunde în aceeași publicație nr. 31- din 3 V/21 IV 1871 prin articolul intitulat: Răspuns, respectiv declarațiune la articolul din „Gazeta Transilvaniei” nr. 29/1871, intitulat „Festivitățile demonstrative din 22/10 aprilie a.c. Articolul este un atac virulent la adresa lui George Barițiu, a pozițiilor lui politice, în primul rând. Este semnat: „în numele a 147 de semnatari”, ale căror nume nu erau dezvăluite. Marele nostru publicist, respingând acel atac – scria, printre altele – „Ei iacă și *pasquitul* celor 147 (adică celor 7) publicat în *Gazetă*, plin de minciuni și injurii de marțafoi și de falși puși la cale de cei doi provocatori și prin Lengher et comp. Dară să las persoana mea cu totul la o parte. Mint ei când neagă motivele aduse de mine pe care le avură pentru ca să executeze acea comedie, căci acelea au fost și nu altele. Mint când susțin că dorința lor a fost ca să se pună bine cu secuii (și cu armenii). Nicăieri în țara asta – ripostează Barițiu – nu domnea atâta toleranță și pace ca în Brașov, ceea ce și zace în natura oricărei piețe comerciale și cu atât mai vârtos în aceasta locuită de toate soiurile de oameni, din răsărit și din apus. Așadară, din cauza vieții sociale nu era lipsă de nicio demonstrațiune, de fanfaronadă și de speze oarbe”.²⁵¹

Trădarea, este la mijloc în acest caz generată în mare parte de interese locale și personale: Unii din cei interesați – cazul lui Bran de Lemeni – susținătorul cel mai puternic al inițiativei așa zisei înfrățiri româno-maghiare din 22/10 IV /1871, urmărea să fie ales în parlamentul ungar în sesiunea 1872-1875.

Valul criticilor, îi scria G. Barițiu lui Antonelli într-o scrisoare din 4 mai 1871, l-a ajuns și pe Ladislau Basiliu Popp, președintele *Astrei* din 1867. „Președintele Asociațiunii noastre – relata învățatul român -, dezgustat peste măsură prin defăimările și mōjiceștile invective mai vechi vomite asupra-i prin Iosif Vulcan, Poruțiu ș. a. în publicitate iară mai curând amărât până la suflet pentru suspiciunile publicate de A. Roman, este decis a-și da dimisiunea și a se retrage

---

²⁵¹ *Ibidem*, p. 367.

din toate afacerile naționale pentru tot restul vieții sale”.²⁵² Mai experimentat, dar și mai călit în lupta politică, socială și publicistică, Barițiu îl sfătuiește pe Ladislau Basiliu Popp să nu ia în seamă acele critici, să nu le facă astfel pe placul inamicilor interni și externi.

Acei ce îl atacau pe Barițiu în presă ca și pe L. B. P. nu-i atacau ca indivizi, ci ca reprezentanți ai românismului, considera marele nostru istoric. Apărarea ideilor promovate de ei ca și munca de culturalizare și instruire a neamului erau o cauză comună a tuturor românilor. De aceea la înlăturarea antiromânismului și a plecăciunilor în fața străinilor se simțea nevoia să ia parte un număr cât mai mare de români. Este ceea ce îi propunea Barițiu într-o scrisoare adresată lui Antonelli să facă în cazul banchetelor organizate de inspectorul Réthy Lajos. El îi scrie vicarului făgărășan că ar fi de dorit să găsească 2-3 persoane care să facă o declarație în *Federațiunea*, ziar românesc, în care „Demonstrația politică de la 22 aprilie din Brașov se poate considera numai ca locală, care nu poate obliga pe națiune la nimic”.²⁵³ O națiune își poate manifesta voința numai în dieta țării sau într-un congres național. Până atunci, orice manifestație particulară de natură să compromită interesele națiunii și ale patriei, românii o consideră neavenită, nu poate fi luată în seamă și-și declina orice solidaritate cu organizatorii. Românii trăiesc și vor trăi în pace cu toți componenții lor. Dar, în același timp, să-i avertizeze pe organizatorii unor manifestări particulare în numele românilor că: „Altceva este terenul pe care sunt dreptele pretensiuni ale națiunii românești. Acestea să se împlinească”.²⁵⁴ Pentru aceasta românii vor lupta și le vor cuceri; Era credința pe care a profesat-o marele nostru istoric în îndelungata sa viață. Spre exemplu, invitat la ședințele consiliului de conducere al districtului Făgăraș, Barițiu i-a scris lui Antonelli că nu va participa. Cauza neparticipării era dată de obiectul discuțiilor: școlile comunale. La ședința era anunțată și participarea inspectoratului Réthy Lajos, cunoscut în epocă prin insistența transformării școlilor confesionale românești și chiar ungurești în școli comunale sau în școli de stat care ieșeau de sub controlul confesiunilor. Decât școli comunale românești, în care generațiile tinere să fie maghiarizate, românii mai bine să se lipsească de avantajul de a avea școli comunale românești. Dar, el nu era în general împotriva școlilor comunale, adică de stat. „De această

---

²⁵² *Ibidem*, pp. 366-367.

²⁵³ *Ibidem*, p. 365.

²⁵⁴ *Ibidem*.

doctrină – preciza istoricul ardelean – m-aș ținea strâns până atunci până când s-ar vedea restaurată autonomia Transilvaniei și *întregiunea ei așa*; încât elementul nostru românesc să fie dătător de ton într-însa, apoi fie aceasta oricând va fi. Eu cred că, oarecând, tot va veni!

Dar până atunci? Ne vom adopera să ajutăm pe ordinariate în rezistența lor, fiecare în cercul său de activitate”.²⁵⁵ Deci românii să reziste atacurilor dominanților, care încercau să le ia din mână instrucția națională, factor important de menținere al conștiinței naționale. O asemenea convingere răspândită în rândurile românilor nu putea decât să irite aristocrația dominantă maghiară, determinând-o să intensifice măsurile de ungurizare, iar unde era posibil de desființarea școlilor națiunii române.

Réthy Lajos era unul din specialiștii maghiarizării școlilor românești din Transilvania. George Barițiu îi atrage atenția lui Antonelli în scrisoarea din 9-iunie, că Réthy Lajos are planuri pentru districtul Făgărașului. Planul lui merge foarte departe. A început însă cu districtul Brașovului. A prefăcut școlile ceangăilor luterani în școli neconfesionale, comunale, le-au adus profesori calvini.

Cu românii din Șcheii Brașovului continuă fraternizarea, mergând și la maialele lor, toastând în stil demagogic. Réthy, spune Barițiu, este un demagog plătit de stat pentru a face propagandă maghiară. Sașii încearcă pe toate căile, scrie Barițiu, să scape de el. Ar fi bine ca parohul unit din Făgăraș să-l roage pe episcop să-i scrie ministrului să-l mute pe Réthy L. de acolo pentru a evita orice scandal. Barițiu îl previne pe Antonelli, că dacă Réthy Lajos va fi prezent la consiliul școlar în Făgăraș, el va încerca, dacă nu în altă parte, cel puțin la masă, să-i îmbrobodească pe români, să toasteze în onoarea românilor și prieteniei româno-maghiare și a fraternizării ș. a. ș. a. „Răspunsul cel mai bun ar fi absentarea de la masă a românilor independenți. Funcționarii vădă ce vor face”.²⁵⁶ Funcționarii erau obligați să se supună dispozițiilor superiorilor. Parohul, în schimb, nefiind funcționar de stat, avea libertatea chiar să ceară să se dea aceluși district, inspector care să cunoască limba românească perfect și care să se abțină de la intrigi de politică „și să-și vădă de serviciul său”.

Aceleași probleme referitoare la lupta pentru păstrarea independenței bisericii greco-catolice din Transilvania și atragerea

---

²⁵⁵ *Ibidem*, p. 369.

²⁵⁶ *Ibidem*, p. 370.

atenției asupra unor măsuri de deznaționalizare și dezbinare între români luate de guvernul din Pesta le-a discutat G. Barițiu și cu profesorul Ioan Micu Moldovan de la Blaj. Dacă în corespondența cu Antonelli accentul cădea pe măsurile concrete de contracarare a acțiunilor antiromânești ale guvernului ungar și mai puțin pe latura teoretică, în corespondența cu Ioan Micu Moldovan accentul cade pe latura teoretică a problematicii. Dar, și într-un caz și în celalalt, nu era neglijată fața cealaltă a problematicii teoretice într-un caz, practică în cealaltă. Cu Antonelli schimbă cu precădere păreri cu privire la buna administrare a unei unități administrative dominată de români, cu I. M. Moldovan schimbă cu precădere ideii de natură teoretică și orientare a politicii naționale a românilor ardeleni, precum și păreri cu privire la funcționarea Societății Academice din București, ai cărei membri erau ambii.

Într-o scrisoare din 16/4 oct. 1869, George Barițiu recunoaște că el s-a interesat întotdeauna de soarta bisericii românești, în genere, și de a bisericii greco-catolice, în specie. Dar el nu s-a amestecat niciodată în treburile ecleziastice, cu excepția cazurilor când i s-a cerut să ia parte la o anumită problemă ecleziastică, ceea ce s-a întâmplat foarte rar. În anul 1888, întrucât i s-a solicitat din mai multe părți, a luat parte activă la elaborarea cunoscutelor puncte acceptate de sinodul alegătorilor. Este vorba despre cele 10 puncte stabilite la 10 VIII 1868 într-o ședință preliminară a sinodului electoral, „privind restaurarea autonomiei și constituțiunii sinodale a bisericii greco-catolice”. Acestea accentuau, pe de o parte, necesitatea apărării autonomiei și sinodalității, pe de alta a moștenirii orientale a bisericii unite în ceea ce privește disciplina, ritul și dreptul canonic. La data trimiterii scrisorii, Barițiu îi spune că la sinodul convocat pe 20-22 oct. 1869 va avea aceleași convingeri pe care le-a avut în 1868. Fără acceptarea acelor puncte adoptate la ședința din 10 III 1868 clerul greco-catolic nu va avea niciun viitor. Dualismul, atrage atenția G. Barițiu, a declanșat noi forme și metode de încălcare a principiului autonomiei bisericii greco-catolice, dependentă direct de Scaunul papal. Biserica greco-catolică ia și ea contramăsuri de păstrare a autonomiei ei față de biserica catolică din Ungaria, care dorea s-o subordoneze pe cea unită a românilor ardeleni. Sinodul electoral din 10-11 VIII 1868 de la Blaj, în care episcopul de Gherla, Ioan Vancea a primit cele mai multe voturi, fiind numit apoi de împărat și confirmat de papă ca mitropolit al provinciei de Alba Iulia și Făgăraș s-a reafirmat, printre altele și principiul autonomiei bisericii greco-catolice, dependentă – am văzut mai sus – direct de scaunul papal de la Roma. Discuția cu privire la afirmarea principiului autonomiei

bisericii greco-catolice au fost provocate și de noile măsuri ale bisericii catolice din Ungaria ce tindeau să încorporeze această confesiune în sistemul său, și apoi să dispară ca biserică sau confesiune aparținătoare numai românilor transilvăneni. Barițiu consideră că prin publicarea de către Ioan Micu Moldovan a culegerii: *Acte sinodale ale bisericii române de Alba Iulia și Făgăraș I Blaj, 1869, II, Blaj 1872* face un bun serviciu.

Cu privire la discuțiile mergerii mitropolitului de Blaj la congresul catolicilor unguri de la Pesta, publicistul român afirma că el nu l-ar condamna. El spune că trebuie făcută deosebirea între ținuta și acțiunile națiunii și între ținuta și acțiunile arhieriei noastre, Preasfințiiile lor pot să meargă unde vor, dar să vorbească numai în numele lor nu al națiunii, să vorbească ca particulari, ca fii devotați ai națiunii, „dar să nu-și asume obligații în numele națiunii până nu va avea plenipotenție, mandat de la aceasta”.²⁵⁷

Într-o altă scrisoare din 30 iunie 1869 către I. M. Moldovan, George Barițiu revine asupra invitației și participării la Congresul Catolicilor Unguri de la Pesta. El îi confirmă profesorului blăjean că potrivit circularei mitropolitului Vancea s-au ținut sinoade în toate cele 39 protopopiate ale eparhiei Blajului în vederea adoptării unor hotărâri privind participarea sau nu a reprezentanților bisericii unite la Congresul Catolic al Ungurilor la Pesta din iunie 1869. În unul din protopopiate a fost ales ca delegat laic George Barițiu. Desigur, Barițiu nu a participat. În alte două au fost aleși Ioan Olteanu de Lugej și Iosif Pop Szilágyi de Oradea. Aceștia doi din urmă au participat.²⁵⁸

Prin convocarea greco-catolicilor din Ardeal, catolicii unguri urmăreau desființarea și deci lichidarea acestei confesiuni românești, ea țintea însă, după cum am văzut mai sus, mult mai departe: desființarea națiunii române. Era, în fond, după părerea lui Barițiu, o mișcare de tip iezuitic, decât de natură religioasă. „Pe viul D-zeu! – exclama istoricul român ardelean – Ultramontaniștilor noștri le cășună a sparge eclezia greco-catolică”,²⁵⁹ provocând la luptă, intelectualitatea română. Aceasta a primit lupta care va continua până va ieși un învingător. Lupta va continua, considera Barițiu, până unde arhierii greco-catolici vor fi oprți să nu cuteze a merge la Roma, până ce nu vor ține sinoadele diecezane înadins pentru acel scop, care

---

²⁵⁷ *Ibidem*, p. 388.

²⁵⁸ *Vezi nota 3 în G. B. C. X*, pp. 389-390.

²⁵⁹ *G. B. C. X*, p. 390.

trebuiau să stabilească cu care Romă vor trata, cu cea catolică sau „cu cea iezuitică, adică eretică? Pentru că doctrina iezuiților în ochii noștri este eres și încă foarte periculos și rușinător pentru creștinism”.²⁶⁰ Barițiu considera că doctrina catolică este doar un înveliș pentru eretici. Ei o foloseau nu în scopuri religioase, ci în scopuri de dominare a unei mari părți a globului pământesc. Pentru greco-catolici, susținea istoricul român, numai principiile stabilite la sinodul din 20-22 oct. 1868 îi asigura existența în viitor.

Barițiu era oarecum nemulțumit de faptul că mulți intelectuali foloseau noțiunile de *ultramontanism* și *iezuitism* fără să le înțeleagă sensul lor real. Simte nevoia să le descifreze sensul pentru a-i ajuta pe greco-catolicii ardeleni să se ferească de catolicii unguri care nu promovau un catolicism pur, ci un catolicism infestat de iezuitism. „Eu din parte-mi sub ultramontanism înțeleg una maximă și una programă, nu religioasă sau chiar confesională, ci de-stat, mirenească. Acea maximă este: *Imperiul antic roman să se restaure în forme creștinizate*. În ochii partitei ultramontane, papa este succesorul împăraților antici, mascat în veșminte ecleziastice, iară colegiul cardinalilor este *continuațiunea senatului roman antic, tot mascat Imperium sine fine* (imperiul fără sfârșit). Acesta este scopul, iară religiunea creștină catolică e luată numai de coperământ până la un timp oarecare. Iezuiții sunt garda pretoriană a imperatorului mascat. Infaibilitatea este, nici mai mult, nici mai puțin, decât despotismul încarnat, cel mai înfricoșat și cel mai periculos din toate despotismele din lume, totodată părintele și patronul tuturor despotismelor profane, adevăratul și genuinul anticrist pe pământ”.²⁶¹ Clerul unit nu poate susține o asemenea absurditate. Un imperiu roman bazat pe 200 milioane catolici pe plan mondial și doar de 25 de milioane de italieni nu putea restaura un imperiu mondial compus din 3 miliarde de oameni cam cât era populația lumii prin 1870. Românilor le trebuia nu o biserică subordonată statului, ci o *biserică autonomă față de stat, eclezie liberă în stat liber*, iar în relațiile cu papa să aplice principiul: *Conciliul supra papam* (Consiliul mai presus de papa). Aceste precizări (reflecții) constituiau un răspuns la o scrisoare a lui I. M. Moldovan către Barițiu din 12 oct. 1869²⁶², în perioada când profesorul blăjan se pregătea pentru publicarea volumelor I și II ale *Actelor sinodale ale bisericii române unite de Alba și Făgăraș*.

---

²⁶⁰ *Ibidem*.

²⁶¹ *Ibidem*, p. 393.

²⁶² *Ibidem*, (Vezi și G.B.C. IV, pp. 273-274).

Barițiu se scuză că tratează subiectul mai detaliat pentru că scrisoarea trimisă de profesorul I. M. Moldovan i-a sosit cu întârziere. Istoricul român, îi povestește corespondentului său din Blaj, că data și scopul sinodului din 12 aprilie (30 martie) 1869 la Alba Iulia a fost anunțată și comisarului regesc (Em. Péchy), dar, de data aceasta, „nu însă sub formă de cerere, pentru că noi ne vom aduna în tot cazul și sperăm că nu vom fi sparți cu baioneta, căci nu ne adunăm ca să facem politică, ci *biserica*, pentru că am ajuns la-acea convingere că de nu-vom sări noi în ajutor acestei eclezii subminate și înveninate, zilele ei se vor putea număra, cum am zice, pe degete”.²⁶³ Presiunile asupra bisericii unite a românilor ardeleni din partea statului și a catolicismului ungar erau foarte puternice. Clerul era oarecum timorat. Contribuia la aceasta faptul că majoritatea uniților îmbrățișează „pasivismul” în domeniul politicii naționale. L. B. Popp, Barițiu și alții au sesizat momentul delicat în care se găsea clerul unit, recurgând la o stratagemă: au preluat lupta-împotriva integrării bisericii greco-catolice în-biserica catolică ungurească în numele intelectualității unite greco-catolice. De aceea chemarea prin „Gazeta Transilvaniei” nr.22 din 17/29 III, semnată de L. B. Popp la 10/22 V, în Pesta, prin care se convoca o conferință a intelectualității unite la Alba Iulia pentru data de 13 IV 1871 a fost intitulată: „*Către inteligența română de religiuena orientală unită*”. Oricum citind corespondența lui Barițiu din acea perioadă 1867-1871 cu privire la organizarea rezistenței bisericii unite, observăm că eforturile sale sunt orientate spre foarte multe obiective ale activităților națiunii române. Aceasta se explică prin faptul că și eforturile puterii politice a dualismului austro-ungar erau direcționate către multe forme ale activității umane în vederea înglobării românilor în națiunea maghiară.

Școala constituia una din instituțiile cele mai mult supuse sistemului propagandistic de maghiarizare. Cele mai multe eforturi ale maghiarizării rețelei școlare românești se concentrău în orașele mari cu școli mai multe și cu elevi mai mulți, mai ales în cele cu populație românească mai numeroasă. Nu întâmplător activitățile lui Réthy Lajos la Brașov, Făgăraș și din alte părți sunt analizate de Barițiu în corespondența cu cei doi mari oameni de cultură, deoarece atât Antonelli cât și I. M. Moldovan erau factori responsabili în rețeaua școlară a românilor uniți chiar în acele regiuni unde guvernul maghiar făcea și presiunile cele mai mari în vederea deznaționalizării românilor și a desființării rețelei lor școlare.

---

²⁶³ *Ibidem*, p. 394-395.

CAPITOLUL 4.

Memorandistul George Barițiu

4.1. Participarea lui G. Barițiu la mobilizarea prin mișcarea memorandistă de luptă împotriva dominației dualismului austro-ungar

Pierderea autonomiei politice de către Transilvania și instaurarea dualismului austro-ungar, la 1867, nu l-au descurajat pe George Barițiu cu privire la viitorul liber, democrat și național românesc al acestei părți de țară românească. El s-a implicat în continuare în toate formele de activitate socială, economică, culturală instructiv-educativă cu ajutorul cărora — spera el — va veni o zi când Transilvania își va dobândi libertatea națională și socială de sub dominația străină. El a rămas în continuare liderul de necontestat al mișcării naționale de eliberare a românilor transilvăneni din secolul al XIX-lea — chiar dacă unii contemporani — au încercat să-i submineze autoritatea.

În această parte a studiului nostru ne vom referi la contribuția marelui nostru om politic în domeniul mișcării memorandiste, a organizării și conducerii Partidului Național Român și a organizării electoratului român, începând cu anul 1869 până la sfârșitul vieții sale.

Am văzut în paginile anterioare că prima conferință electorală a românilor după dualism, convocată de Elie Măcelariu s-a ținut la Mercurea lângă Sibiu în 7-8 martie 1869. Din motive de siguranță, Barițiu nu a putut participa la această conferință. El a contribuit la buna desfășurare a ei din umbră, ținând legătura cu Visarion Roman, Elie Măcelariu și Iacob Bologa; dar mai ales cu primul din cei trei numiți. Referindu-se la lupta dintre activiști și pasiviști, la orientarea în viitor a conduitei politice, Barițiu are cuvinte de laudă pentru modul cum și-au apărat activiștii cauza. „Frumos își apăraseră activiștii teza lor”,²⁶⁴ apreciază Barițiu în mod obiectiv. Dar argumentele cele mai convingătoare le aveau pasiviștii. La aceste argumente s-au adăugat și cele ale deputaților români, care făcuseră

---

²⁶⁴ Vezi: *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. III, p. 485.

parte din dieta Ungariei, venind de acolo dezamăgiți, dezgustați și amărâți de modul cum fuseseră tratați și câte au pățit în perioada parlamentară 1867-1869.

„Rezultatul conferinței – scria Barițiu – a fost votarea pasivității absolute față cu alegerile dietale; constituirea clubului național prin alegerea unui comitet de 25 membri, iară scaunul acestuia s-a decis să fie tot Sibiu. Ordinea în acea conferință a fost exemplară”²⁶⁵. Dar nu a contat nici „ordinea exemplară” de care vorbește Barițiu, nici dreptatea și dorința pe care o aveau românii de a-și păstra ființa națională, ministerul de interne al Ungariei printr-un ordin din 18 martie a casat comitetul de 25, precum și orice filiale s-ar fi înființat undeva. Contestația lui Ilie Măcelariu – ales președinte al Partidului Național Român a fost și ea respinsă de același minister printr-un intimat din 8 aprilie cu nr.1213 din 1869, care „a decretat din nou spargerea comitetului”.

Deci românilor li se mai interzice încă odată o formă de organizare națională pe întreaga Transilvanie. Lupta pe plan politic trebuia reluată. Din nou conferințe naționale, locale, cercuri și comitete electorale etc.

Faptul că românii transilvăneni au fost trădați și de împăratul Austriei și de clasele dominante din Ungaria, că au pierdut și bruma de autonomie de care se mai bucurau, i-a pus în situația să reînceapă și să continue lupta pentru redobândirea autonomiei naționale. Românii ajunseseră la începutul deceniului al 7-lea și în decursul deceniului al 8-lea la concluzia că lupta de eliberare națională nu se mai poate limita numai la mișcarea și organizarea politică. Se conștientizează tot mai mult că sunt necesare instituții și întreprinderi puternice în toate domeniile vieții politice, sociale și economice. Deceniul al 7-lea debutează cu organizarea *Asociației Transilvane pentru literatura și cultura poporului român* cu conferințe naționale, înființarea unei mari fabrici mecanice de hârtie românești, iar mai târziu cu înființarea unei mișcări bancare românești, a unei mișcări cooperatiste românești, diversificarea și întărirea rețelei școlare românești etc.

Pe plan politic românii au continuat lupta politică prin încercarea, nereușită însă, de a crea un mare partid național românesc. Interzis de autorități Partidul Național Român și-a continuat lupta, am putea spune, în semiilegalitate. El va continua să-i organizeze pe alegătorii români din Transilvania și să întocmească memorande

---

²⁶⁵ *Ibidem*.

pentru împăratul în care, cu toate atitudinile ambigue și trădările față de români, aceștia încă nu-și pierduseră complet încrederea în instituția împărătească.

Prima formă de mișcare politică la care au recurs românii a fost aceea a memorandumurilor.

Imediat după interzicerea Conferinței Naționale de la Mercurea, conducătorii românilor au considerat necesar să pună în aplicare o hotărâre a acesteia de a se cuprinde într-un *Memorandum* toate dorințele și revendicările pe care să le prezinte împăratului. S-a recurs tot la un memorandum întocmit de George Barițiu. E drept va fi un memorandum care a ajuns până la ușa destinatarului, dar care nu i s-a înmănat niciodată acestuia.

Este vorba despre un document pe care G. Barițiu l-a trimis împreună cu o scrisoare din 5 martie 1869 lui Visarion Roman și pe care el îl numește pur și simplu „adresă”. Face specificația însă că „Adresa” nu a fost ideea sa, „ci i s-a trimis spre revizuire de la loc foarte competent românesc, dară am fost necesitat a casa partea a doua și a formula cum vedeți”.²⁶⁶ Deci, Barițiu își atribuia numai partea a II-a, care a și constituit memorandumul despre care a fost vorba mai sus și despre care se va mai vorbi încă o perioadă de timp. „Adresa” pe care apoi Barițiu o numește *proiect* era „numai pentru cazul când conferința ar afla cu cale a se adresa din nou la tron. În acest caz documentul va constitui, scria el, o bună bază de discuții. Dacă nu-l va folosi, îl ruga pe V. Roman să i-l retrimită prin aceeași delegați brașoveni prin care-l și primiseră.

În timpul conferinței, după o încercare a lui Aron Densușianu, de a propune un document în 8 puncte, care susținea linia pasivității, unii delegați subliniind importanța problemelor puse în discuție de delegatul brașovean, au considerat că propunerea trebuie înaintată unei comisii care să raporteze asupra ei în ședința următoare. După mai multe discuții, Ilie Măcelariu prezintă conferinței un document primit din partea mai multor bărbați, „Un proiect de rezoluțiune, într-un text de 12 pagini. În „proiect”, spune Măcelariu se scrie despre starea românilor din momentul în care au fost „scoși de la toate drepturile politice, dar mai cu seamă, cu privire la anii mai de curând trecuți”. Fiind un document care putea servi și ca baza unui memorandum pe care intenționa să-l trimită conferința, Aron Densușianu și-a retras propunerile sale. Iar materialul trimis de Barițiu a fost încredințat unei comisii de cinci pentru a-l studia și a face un raport în

---

²⁶⁶ G. B. C. VII, p. 192.

fața conferinței. Din lipsă de timp, comisia nu l-a putut studia până la ședința conferinței de a doua zi. Comisia consideră că „elaboratul” este atât de momentos, este atât de mare, „și de un cuprins atât de vast, încât nu ne-a fost cu puțință în timpul acesta scurt a ne informa despre el. Deci îl reaştern prezidiului, cu condiția, ca să se concreadă Comitetului Central spre pertractare ulterioară”. Protocolul conferinței consemna și el că după ce va primi o formă corespunzătoare î se va da întrebuintarea cea mai adecvată intereselor naționale.

Primit cu multă considerație și hotărându-se să fie înmănat împăratului, purtat până la Viena de către I. Măcelariu, acesta studiindu-l cu temeinicie a ajuns la concluzia că în forma de atunci, elaboratul nu mai corespundea noii situații și împrejurări în care se găseau românii. Mergând, în principal, pe aceeași linie a memorandumului din 1866 întocmit tot de către G. Barițiu, noii conducători care se găseau în fruntea mișcării naționale alături de Barițiu îi atrag totuși acestuia atenția că această linie este cam depășită de cursul evenimentelor și că nu mai putea fi susținută ca atare. Tocmai de aceea nici nu s-a mai revenit asupra acestui memorandum, care, în fond, fusese stopat deja de la 7-8 martie 1869 de la Mercurea.

Visarion Roman, Ilie Măcelariu, Ioan Rațiu, Iosif Hodoș ș. a. lideri și-au dat seama că mișcarea petiționară trebuia schimbată, ceea ce a dus la anumite disensiuni între ei și George Barițiu. Dar istoricul român era un om foarte receptiv la ceea ce se întâmpla în jurul său. Chiar dacă, inițial, s-a supărat că memorandumul său a fost abandonat, el a căzut însă de acord că tactica trebuie schimbată, ba mai mult, el a fost de acord să-și asume riscul de redactare a unui nou memorandum, care să aducă la cunoștința Europei fapte zguduitoare, autentice ale opresiunii la care erau supuși românii din Austro-Ungaria. Cerea în schimb celorlalți lideri să-i pună la dispoziție date, fapte, acte oficiale în număr cât mai mare, să i se aducă deci probe, dovezi foarte multe etc.²⁶⁷

Despre memorandumul de la Mercurea Teodor V. Păcățean scria că acesta nu a fost nici publicat, ci a pierit, cine știe în ale cui mâini”. Iar Bujor Surdu preluând această informație scrie că nu se cunoștea conținutul lui. În realitate memorandumul de la Mercurea din 1869 nu a

---

²⁶⁷ G. B. C. VII, p. 196.

pierit El a fost publicat 9 ani mai târziu în revista „Transilvania”²⁶⁸ editată de „Asociațiune” și redactată de George Barițiu.

Casarea Comitetului Național Central de la Mercurea, de către organele de stat ale Ungariei, - am văzut - nu i-a demoralizat pe românii transilvăneni. Dacă guvernul Andrassy nu era dispus să tolereze un partid organizat pe baze etnice în Transilvania, dispunând „sistarea activității” Comitetului; nici românii nu mai erau dispuși să renunțe la organizarea unui partid politic național. Românii se pregătesc pentru o nouă conferință. Ea va avea loc în 24 ianuarie 1870 la Turda. A fost pregătită însă pe căi subterane, recurgându-se la „consfătuiri intime”, „banchete politice” etc. Pentru conferința din 24 ianuarie 1870, s-a luat ca pretext ziua de naștere a lui Ioan Rațiu. Au luat parte 20 de persoane, unii neputând veni s-au pronunțat în scris asupra liniei politice de urmat. De data aceasta, având experiența conferinței de la Mercurea și știindu-se la ce se pot aștepta românii din partea oficialităților, conferința intelectualilor de la Turda a fost mult mai bine pregătită și mult mai bine susținută de presă prin publicațiile: „Gazeta Transilvaniei”; „Federațiunea”. Participanții la conferință au dat dovadă și de multă iscusință, publicând „Programa” în 17 puncte, mai întâi în „Românul” din „România” și numai după aceea în „Federațiunea” lui Al. Roman de la Budapesta. Programul prevedea forme de organizare mai adecvate și mai flexibile în vederea apărării intereselor națiunii române din Transilvania. Se crea o deputațiune generală din trei membri ordinari și doi supleanți, care trebuia să se înțeleagă cu inteligența română din toate colțurile Transilvaniei în vederea atingerii acestui scop. Deputațiunea generală avea ca sarcină să dezbată cauza națională în congregațiuni de municipii, unde românii, vor stăruî să se propună - chiar dacă sunt în minoritate - dezbateri și decizii de trimitere la suveran de reprezentanți, care să ceară schimbarea sistemului. Reprezentațiunile trebuiau aduse la cunoștința suveranului chiar dacă congregațiunile municipale ca atare refuzau să o facă.

De această dată programul politic al noului partid al românilor lărgeste sfera de apărare și susținere a intereselor românilor: el prevede ca noul partid „să se îngrijească de înaintarea poporului în cultură și promovarea intereselor materiale prin industrie, meserii și comerț. Începuturile se făcuseră în faptă. George Barițiu era directorul unei fabrici mecanice de hârtie la Zărnești, Visarion Roman înființase prima unitate de credit cooperatist românească la

---

²⁶⁸ Vezi: „Transilvania” XI, nr. 22 și nr. 23/1878.

Rășinari, în anul 1868, tot el, în coînțelegere și colaborare cu George Barițiu pregăteau statutele Băncii „Albina”, care se va înființa în 1872. Iar pe plan cultural, românii din Transilvania aveau deja o realizare extrem de importantă, care va contribui tot mai mult la unitatea de acțiune a românilor de sub imperiul austro-ungar: Asociațiunea...”.

Noua organizare a P.N.R. prevedea stabilirea de noi legături nu numai cu românii din Bucovina, ci și cu celelalte națiuni apăsate de monarhie: boemii, croații, sârbii, slavonii ș. a. în vederea pornirii cu mai multă energie și rezultate pentru câștigarea drepturilor naționale”.

Conferința de la Turda, le atrage atenția ungarilor, că atât timp cât se va menține dualismul și nu se va restaura autonomia Transilvaniei, sistemul este tot atât de periculos pentru ei, cât este și pentru români.

În afară de „deputațiunea generală”, conferința prevedea alegerea în fiecare municipiu și a unei „deputațiuni” de 10 sau mai mulți membri, care prin deputațiunea generală va înainta la organele mai înalte problemele cu care se confruntă municipiul, având însă grijă ca drepturile naționale (de organizare, dezvoltare culturală, socială, economică și spirituală ale românilor să fie garantate). Cei trei împuterniciți de conferința de la Turda au fost : Elie Măcelariu, Gabriel Manu și Ioan Rațiu, iar în cazul când unul din aceștia ar fi fost împiedicat de a-și îndeplini obligațiile de către organele oficiale ale statului, erau împuterniciți alții să-i înlocuiască: Ioan Hanea – protopop, dr. Avram Tincu, avocat și Nicolae Găetan, avocat.

După cum observăm, membrii deputațiunii erau colaboratori mai vechi ai lui G. Barițiu, care îl informau și în prezent cu privire la desfășurarea lucrărilor și a rezultatelor conferinței.

Desigur, programul nici de data aceasta nu a întrunit adeziunea întregii intelectualități românești. El a fost criticat, atacat sub masca ipocriziei, mai ales de câțiva funcționari români, care spuneau că el exprimă doar părerea unor indivizi izolați, care s-au întâlnit întâmplător la Turda, nu au fost convocați de nimeni.

Dincolo de criticele unor cozi de topor, programul a stârnit, de această dată o mare îngrijorare pentru guvernul ungar. Acesta nu numai că se găsea în fața unui Partid Național Român puternic, ci se găsea și în fața unui partid care-și propunea să facă front comun cu celelalte națiuni asuprite din monarhie. Tot atât de tare, dacă nu și mai tare, se temea guvernul de aducerea la cunoștința opiniei publice europene a adevăratelor stări și tratamente, adeseori inumane, la care erau supuse naționalitățile din diferite țări subordonate Ungariei

dualiste. Guvernul ungar s-a temut întotdeauna și se temea încă la 1870 că Partidul Național Român va întocmi și va prezenta împăratului și opiniei publice europene un *memorand – protest*.

Am urmărit în paginile anterioare corespondența dintre George Barițiu și Visarion Roman și Ilie Măcelariu pe de o parte, și dintre Ilie Măcelariu și Visarion Roman pe de altă parte ca și corespondența dintre George Barițiu și Ioan Rațiu din care s-a conturat ideea, că mijlocul de luptă prin memorandumuri și chiar petiții către împărat și alți mari demnitari nu era încă perimat. Dar s-a ajuns la concluzia că forma de luptă nu trebuie limitată la un singur destinatar, împăratul sau marele demnitar. Memorandul trebuie și poate să se adreseze și opiniei publice europene și mondiale, se poate adresa și șefilor de state sau guverne ale marilor puteri etc.

Acest punct de vedere a fost însușit și de conferința de la Turda din 24 ianuarie 1870, care și-a exprimat dorința de a redacta un memorand pentru a fi înaintat împăratului de către o delegație numeroasă. Ideea promovată de V. Roman, I. Măcelariu, I. Rațiu și G. Barițiu începea să câștige cea mai hotărâtă parte a intelectualității românești ce urma linia pasivistă a mișcării naționale imprimată de Conferința Națională din 7-8 martie 1869 și reafirmată la diferite întâlniri în diverse localități numite de George Barițiu, am văzut, „conferințe private”. Ideea unui memorand al Conferinței de la Turda și orientarea lui în conformitate cu discuțiile anterioare ne-o confirmă și Visarion Roman care îi scria într-o scrisoare din 28 II 1870 lui G. Barițiu că: „Sămânța aruncată prin conferința sau coîntâlnirea de la Arad cu H. (Iosif Hodoș) de care v-am scris, a încolțit și răsărit bineșor la Turda”. Într-o corespondență din 1 II 1870 I. Rațiu îi reamintește lui Iosif Hodoș, că trebuie să se apuce de memorand ; care – trebuie să fie gata spre sfârșitul aceluiași an.

Românii de peste Carpați au luat și ei cunoștință că răbdarea românilor ardeleni era la capătul ei și că „vor lucra foarte serios peste puțin timp, pentru a revendica drepturile lor. Ei vor adresa Europei o protestare solemnă, sub formă de manifest, care va trata chestiunea în amănunt”. Textul articolului care consemnează această intenție a românilor ardeleni aparține lui Visarion Roman, membru marcant al mișcării naționale românești, corespondent secret al „Românului” din București la recomandarea lui George Barițiu.

Mișcarea națională a participanților la conferința de la Turda este radicalizată prin adoptarea ideii unei forme de *memorand-protest*, însoțită de o demonstrație politică de internaționalizare a problemei naționale românești din Transilvania. Din corespondența dintre Ilie Măcelariu, Visarion Roman, Ioan Rațiu, George Barițiu și

Iosif Hodoș reiese că memorandumul protest, trebuie să fie un act politic care să prezinte împăratului și națiunilor Europei starea socială, economică și culturală necorespunzătoare, prigonirea la care erau supuși românii în regimul dualist austro-ungar. Era necesară zugrăvirea nelegiuirilor comise de dregătoriile politice și judecătorești cu consemnarea unor cifre și fapte autentice luate din viața de zi cu zi. Trebuiau amintite cauzele nemulțumirilor, repetarea lor de sute de ani.

Și-au luat angajamentul să-l întocmească G. Barițiu și I. Măcelariu, Ioan Rațiu și Petre Nemeș, s-a stabilit și traducerea documentului în italiană și franceză la care s-a angajat Grigore Silași. Dar lucrul a stagnat mult. La sfârșitul lui decembrie 1869 numai I. Măcelariu își trimisese partea, Barițiu și ceilalți întârziiau cu finalizarea materialului. Dar memorandumul trebuia să se elaboreze într-o variantă modernă, mai incisivă cu adresă mult mai largă. El trebuia să primească o nouă formă, o altă argumentație, ceea ce era greu de realizat pe baza aceluși memorandum prezentat de Barițiu la Conferința Națională din 7-8 martie 1869, care a eșuat în mâinile lui Ilie Măcelariu înainte de a fi prezentat împăratului.

Acel memorandum nu mai corespundea în condițiile în care o sumă de exponenți ai românilor pregătind Conferința de la Turda din 24 I 1870 vorbeau, cazul lui Ion Rațiu, despre faptul că „În mai multe părți ale Transilvaniei s-au și început pașii pentru trimiterea unei mari deputații la împăratul”.²⁶⁹ Iar în „Românul” din București, informat probabil de George Barițiu, se vorbea despre o deputație care va fi trimisă la împăratul, poate, încă în iarna lui 1869 „o deputațiune de una sută persoane la Marele Principe, spre a-i spune că jugul e prea greu și că nu-l mai pot purta. În caz că nu vor fi ascultați, atunci se vor plânge printr-un memorandum către toată Europa”.²⁷⁰

Când s-a pus problema întocmirii memorandumului atât înainte cât și după Conferința de la Turda, toate privirile s-au îndreptat spre Barițiu. Iosif Hodoș, Ilie Măcelariu, Visarion Roman și Ioan Rațiu, vedeau în marele nostru învățat persoana cea mai competentă pentru îndeplinirea unei asemenea sarcini, care în condițiile de atunci, comporta și un mare risc pentru cel ce o făcea. Pentru români nu exista libertatea petiționară decât formal!

Până la urmă memorandumul trebuia să fie o operă colectivă. Lucrau pentru el George Barițiu, în Transilvania, Iosif Hodoș la

---

²⁶⁹ Vezi: K. Hitchins, L. Maior, *Corespondența lui Ioan Rațiu*....., pp. 202-203.

²⁷⁰ Cf. *Istoria României*, Transilvania II (1867-1947), Cluj-Napoca, 1999, p. 483.

Budapesta, apoi N. Găetan, este rugat și el să adune date. Dar din toți care și-au asumat sarcina de a contribui la elaborarea noului memorand numai Iosif Hodoș și-a întocmit partea sa. Destinat să fie înmânat împăratului cu ocazia unei vizite în Transilvania, el nu a mai fost înmânat acestuia, deoarece vizita nu a mai avut loc. Iosif Hodoș și-a publicat memorandul în „*Federațiunea*” din Budapesta și apoi în broșură separată intitulată: „*Luptătorilor pentru drepturile națiunii și bisericii române. Pentru autonomia și independența Transilvaniei. Pentru limba și patria română*”. Nici publicarea în Federațiunea, nici publicarea în broșură separată a memorandului lui Iosif Hodoș nu a avut un ecou prea mare. Operatul, cum era numite atunci lucrările cu o anumită tematică, a trecut aproape neobservat.

Deși elitele conducătoare ale românilor au înțeles necesitatea elaborării unui altfel de memorand decât cel de la mijlocul secolului al XIX-lea, totuși nu au putut realiza acest obiectiv în anii 1869-1872. E drept, încă nu existau nici condițiile create și nici mijloacele financiare necesare, nici instituțiile de care dispuneau românii atunci nu erau încă mature pentru a susține un demers, care cerea multă forță politică, economică, socială și intelectuală. Va mai trece încă un deceniu până când, George Barițiu va elabora un memorand și peste două decenii până când mișcarea memorandistă a românilor transilvăneni va provoca multă derută în aparatul de stat al Austro-Ungariei de la Viena și Budapesta.

4.2. Un memorand la „cererea adversarului”

Până în 1882 când s-a realizat un memorand, care întrunea toate cerințele unei opere corespunzătoare scopului, iar cel căruia i se adresează să nu aibă posibilitatea să-l conteste, datorită adevărilor istorice evidente, incontestabile, românii au mai avut parte încă de un memorand elaborat nu din inițiativa lor, ci la cererea adversarului, ieșit tot din pana lui George Barițiu.

Cum s-a ajuns la aceasta? Adevărul întreg, probabil nu-l vom afla niciodată. Cert este că, cei care l-au întocmit, inclusiv marele luptător național, George Barițiu, îl voiau un memorand al împăcării. A rezultat însă un memorand care i-a învrăjbit mai tare pe români și unguri, iar între români a accentuat discordia între pasiviști și activiști. Între 1868 și 1872, scria Barițiu, niciun ministru ungar nu s-a preocupat de soarta și doleanțele românilor. Toți au preconizat violența în relațiile cu românii. Pasivismul adoptat de români i-a iritat în continuu pe conducătorii statului ungar. Românii refuzau categoric

să se integreze în constituționalismul maghiar, nu voiau să se topească în națiunea unică maghiară. Totuși în iunie 1872 un ministru maghiar –ministru președinte, - Melchior Lónyay, inspirat de monarh și însărcinat de acesta a încercat să se apropie de români, cercetând cauzele nemulțumirilor acestora, folosindu-se de prelații lor, deci să facă și el ca austriecii de-a lungul istoriei comune a românilor, ungarilor și imperialilor. Metoda nu era însă pe placul lui Coloman Tisza, adept al metodelor dure în aplicarea legilor dualismului.

Lónyay s-a adresat celor doi mitropoliți români în iunie 1872, să convoace fiecare câte doi-trei bărbați dintre cei cu mare autoritate în popor, apoi să formuleze postulatele (dorințele, nemulțumirile) românilor și să le înainteze într-un memorial. Era ajunul alegerilor dietale din Ungaria. Deci momentul a fost ales prost. Opoziția din Ungaria și Transilvania l-a învinuit că aceasta este o manoperă de cochetare cu românii pentru a-le câștiga voturile. Coloman Tisza nu i-a iertat lui Lónyay acel pas. Dar și Lónyay „din partea sa cunoscuse foarte rău pe români, dacă a crezut cumva, că ei vor mai pune vreun temei pe promisiunile vreunui ministru încă pe atât de onorabil și eminent. Cu toate acestea mitropolitul Ioan Vancea și alți trei bărbați români au crezut despre sine, că au destulă tărie sufletească și demnitate personală, ca să pătrundă situația și să dea orișicărui ministru o informație, care să corespundă întru totul intereselor bine cumpănite ale națiunii române și ale patriei”.²⁷¹

Situația nu era atât de simplă cum este ea relatată în câteva paragrafe de istoricul George Barițiu în lucrarea sa „*Părți alese din istoria Transilvaniei*”.

Viitoarele alegeri parlamentare de la Budapesta au provocat mari dispute și în interiorul intelectualității române. „Activiștii care voiau să redobândească libertatea națională, luând parte la viața parlamentară, duceau o luptă aspră împotriva pasiviștilor, în primul rând împotriva lui Barițiu, liderul necontestat al pasiviștilor. Ceea ce era mai rău era faptul că unii încercau să transfere lupta dintre „pasiviști” și „activiști” din domeniul politic în domeniul religios – dintre ortodocși și greco-catolici. Cei ce gândeau așa porneau de la situația că, șeful confesiunii ortodoxe, A. Șaguna, era activist, iar al celei greco-catolice, Ioan Vancea, era pasivist. George Barițiu, greco-catolic, s-a luptat din răspuțeri ca cele două confesiuni să nu se dezbină din punct de vedere politic, uitând de obiectivul fundamental:

---

²⁷¹ G. Barițiu, *Părți alese* ..... vol. III, pp. 492-493.

eliberarea națională. Constatând participarea comună a reprezentanților celor două confesiuni religioase ale românilor, Barițiu își exprima adeseori bucuria în scrisorile pe care le trimitea prietenilor și colaboratorilor săi. Într-o scrisoare către Alexandru Roman datată Brașov, 29 oct. 1871, Barițiu scria: „Cu ocazia călătoriei mele la Austria ... mă văzui cu câțiva bărbați frunțași de ai noștri, adică români, în majoritatea lor însă neuniți. Din toți cu câți am vorbit, mai ales în Sibiu, am aflat pe unul singur – avocat – de opiniunea *Telegrafului* și *Patriei* (ziare cu orientare activistă – n. ns. T.I.). Toți ceilalți, cu trup și suflet în contra, și toți supărați pe mine că nu reapuc lupta”.²⁷² Barițiu îi promite lui A. Roman, că va continua lupta pentru pasivism, va publica, ceea ce și face, într-un șir de 8 articole intitulate: *Epistole anonime*, în numerele 81-88 anul 1871 ale „*Gazetei Transilvaniei*”.

După o lună de zile, Barițiu îi scria din nou lui Alexandru Roman, că și-a îndeplinit sarcina pe care și-a asumat-o în fața sibienilor. Le-a promis 5 articole și a publicat 8, menționa el. „Astăzi – îi comunică el – îmi spun că *Telegraful* din Sibiu se apucă de mine. Apucă-se! Dacă opiniunile²⁷³ dezvoltate sunt numai ale mele, atunci ele vor dispărea în nimic, iar dacă sunt și ale altora, le vor apăra și alții, vază-ei”. El va fi ocupat în alte domenii de activitate.

Epistolelor anonime ale lui Barițiu, adversarii săi i-au răspuns în Sibiu tot cu un șir de articole în *Telegraful Român XIX*, 1871, nr. 92-94, unde este criticat fără menajamente și fără nicio considerație față de meritele sale de fruntaș al luptei naționale. Tot în aceeași scrisoare, Barițiu îl anunță pe Alexandru Roman, că încercările unora de a-i seduce pe români cu asociații de prietenie româno-maghiare s-au sfârșit foarte repede.

Într-o altă scrisoare expediată din Brașov în 5 ianuarie, către același Alexandru Roman, Barițiu își exprima foarte categoric atitudinea de luptător activ împotriva celor două popoare care formau dualismul austro-ungar. El îi invidia pe românii din Principatele Unite pentru că pot lupta nu numai pentru naționalitate, ci și pentru patriotism. La ei naționalismul și patriotismul a început a se identifica; ei aveau teritoriul lor propriu, în timp ce cei din Dacia Superioară erau lipsiți de un teritoriu al lor distinct, recunoscut. „Unde este dincoace de munți acel teritoriu despre care să putem zice, cu spirit păciuit, că este al nostru, că pe acolo nu putem dezvolta

---

²⁷² G. B. C. VII, p. 268.

²⁷³ *Ibidem*, p. 269.

viața noastră națională?”²⁷⁴ Legile electorale ale dualismului care restricționau dreptul românilor la vot nu vor crea niciodată celor din Dacia Superioară condiții să-și exercite voința politică și națională asupra nici unei părți din Transilvania. Parlamentul maghiar, în care ungurii predominau numeric, va impune întotdeauna legi care vor viza deznaționalizarea românilor. Credința „activiștilor” că prin manevre electorale și parlamentare, românii își vor putea impune punctul de vedere în dieta de la Pesta era o naivitate politică, ceva irealizabil. De la cele două popoare predominatoare – austriei și ungurii – nu se putea aștepta nimic. „Eu, în convingerea mea intimă – scria istoricul român – că, mergând pe calea pe care am apucat de la 1865 încoace, voi face un bine și națiunii și patriei mele, voi persevera pe aceea cu programa cunoscută în mână. Nici părutele împăciuirii și, cum am zice, cristalizațiuni din interiorul imperiului, nici constelațiunile politice externe nu-mi vor altera convicțiunile și nu mă vor abate de la scopul ce-l am înaintea mea”.²⁷⁵ Barițiu era deci hotărât la începutul anului 1872 să nu cedeze în fața nici a unor presiuni interne, nici externe, nici în fața unora care ar încerca să-i atragă prin promisiuni din partea organelor oficiale ale celor două state o presoare ale dualismului, nici a românilor care respingeau pasivismul, susținând colaborarea în parlamentul de la Pesta.

Promite în scrisoarea amintită că aproximativ peste o lună va mai încerca să mai vorbească încă o dată publicului românesc, deoarece simțea că nu au fost pricëpute toate anonimele publicate de el. Mai așteaptă însă. Va mai aștepta până ce Popia et. Comp. (Șaguna și colaboratorii săi – n. ns. T.I.) își vor vărsa cât se poate mai mult venin și până vor minți atâtea încât mai pe urmă să se sature și ei de atâtea denaturări și falsificări a faptelor”.²⁷⁶

Întâmpina însă o mare greutate: ziarele românești din Transilvania nu puteau spune pe nume unui mare număr de adevăruri, nu puteau descoperi atâtea blestemății și nereguli pe care ar fi trebuit să le cunoască publicul românesc. Era împiedicat și de faptul că, neavând un ziar propriu, cele în care publica el opiniile sale cu privire la drepturile românilor, erau uneori amendate de cenzură suferind astfel pagube materiale.

„Activiștii” și Școala Sibiului pe care Barițiu îi bănuia că pactizează cu Pesta, nu mai puteau fi însă cruțați. Pasiviștii aveau și

---

²⁷⁴ *Ibidem*, p. 270.

²⁷⁵ *Ibidem*.

²⁷⁶ *Ibidem*.

ei dreptul la legitimă apărare. Se mai întâmplau și cazuri – spune Barițiu – că lovindu-i pe cei răi, „abia se poate evita ca să nu atingi și pe unii inocenți”. Discuția numai în ziarele de peste Carpați nu era nici ea prea eficientă. Românii de acolo nu percepeau întru totul problemele ardelenilor, nu le cunoșteau cauza.

Într-o altă scrisoare din 26 I 1872, continuând enumerarea cauzelor care-l împiedicau să iasă și mai mult cu materiale critice împotriva celor care renunțaseră la lupta pentru autonomia Transilvaniei, Barițiu scria: „Necazul meu cel mare este că încă tot mai sunt astfel de ocupat în alte direcțiuni, încât nu pot intra în luptă preparat așa cum ar merita adversarii, care până acum, după câte au mârjnit ei nu merită nici să le răspundă cineva, ci nemărginita importanță a cestiunii. A doua dificultate este că prudența politică nu te lasă ca să zici tot ce ar trebui să zici”.²⁷⁷

Judecând după gândurile pe care i le împărtășea Barițiu lui Alexandru Roman, gânduri intime și spuse într-o perioadă foarte încrâncenată a disputelor dintre activiști și pasiviști și a luptei contra asupririi naționale s-a creat o situație inedită în relațiile dintre românii din Transilvania și guvernul ungar. Acesta vrea să încheie pace cu românii ardeleni.

Oricum ne aflăm, am văzut mai sus, în miezul celei mai fierbinți dispute dintre cele două orientări politice românești ardeleni: activistă și pasivistă, situație confirmată de cele două conferințe de la Alba Iulia din 15 iunie și 27 iunie 1872. Conferința din 27 iunie 1872 a dat câștig de cauză liniei pasiviste.

În același plic cu scrisoarea datată Brașov, iunie, 1872, Barițiu îi trimite lui Alexandru Roman și o copie a unei scrisori primite de el de la Mitropolitul greco-catolic Ioan Vancea; în care îl invita la o conferință în vederea discutării propunerii ministrului președinte al Ungariei de a duce tratative cu privire la împăcarea ungarilor cu românii. „Așa dară, scria Barițiu, am ajuns ca ministrului Lónyay să-i pese mai mult de națiunea noastră, decât negativiștilor noștri! Oh, de ar ști ce joc drăcesc a decurs iarăși între Sibiu și Blaj! Curtenii Sibiului (mitropolitului), nu voiesc odată cu capul, congres înaintea alegerilor consumate. Tot în acest sens a scris și I. Pușcariu de la Pesta, că nu”.²⁷⁸ În scrisoare, Ioan Vancea, mitropolitul greco-catolic al Blajului, îi comunica lui Barițiu că la invitația ministrului președinte al Ungariei s-a întâlnit cu acesta în 13 iunie 1872 la Cluj,

---

²⁷⁷ *Ibidem*, p. 272.

²⁷⁸ *Ibidem*, p. 273.

cu care a conferit timp mai îndelungat „și asupra cauzei noastre politico-naționale, că el voiește a lua a mână pertractările de împăciuire cu națiunea noastră”, și, în acest scop l-a invitat să scrie, cât mai curând, „acelor bărbați de încredere ai națiunii, pe care și dânsul încă-i cunoaște ca atari”. Acești *bărbați* erau George Barițiu, Ilie Măcelariu și Ioan Rațiu. La numărul celor 3 propuși de ministrul-președinte, Lónyay, episcopul I. Vancea îl întreabă dacă nu ar fi bine să-l convoace și pe Iacob Bologna pentru a conlucra „la această operă măreață?” Ministrul președinte nu este împotriva să-l convoace și pe mitropolitul Șaguna. Același ministru-președinte, scrie Ioan Vancea, nu se opune „ca mai mulți bărbați să ia parte la actul pertractărilor”. Alte amănunte le vor discuta la prima ședință, când se vor întâlni, pe care mitropolitul o propunea inițial la 1 iulie nou 1872.

La această epistolă, G. Barițiu îi răspunde Mitropolitului de la Blaj printr-o scrisoare datată Brașov, 21 iunie 1872. Barițiu îi scria mitropolitului, printre altele: „Cunosc marea importanță a problemei ce-și așteaptă deslegarea sa. Simt încă de acuma toată cumplita greutate a sarcinii care va cădea pe umerii cei încovoiați de numărul anilor. Sunt totodată sigur că oricare va fi rezultatul fatigelor puse de cei chemați spre a conlucra la deslegarea problemei ce stă dinaintea națiunii, eu unul voi ajunge iarăși în fatala pozițiune de a nu satisface așteptările nici unei părți și de a fi, poate, încriminat de ambele. Cu toate acestea, pentru ca să nu mi se poată imputa că resping mâna ce mi se întinde prin un ministru-președinte²⁷⁹ al maiestății sale, iată m-am decis a merge încă una dată în viață acolo unde mă chiamă interesele bine înțelese ale națiunii, ale patriei, precum cred eu, chiar și ale tronului”²⁸⁰. Este de acord cu participarea lui Iacob Bologna la tratative.²⁸¹

După părerea sa, dar și a altora, ar fi bine, îi scrie Barițiu lui Vancea, că înainte de a se întâlni cu ungurii, primul pas rațional ar fi ca să se întâlnească membrii delegației române pentru a-și cunoaște opiniile și convingerile, pentru ca nu cumva mai târziu să se contrazică între ei, lucruri care s-au mai întâmplat între români. Era de acord cu data de 1 iulie 1872 să înceapă conferința. Și așa, el

---

²⁷⁹ Este vorba despre Lónyay Menyhért, ministru-președinte al Ungariei în anii 1871-1872.

²⁸⁰ G. B. C. X, p. 429.

²⁸¹ Iacob Bologna refuză să participe la tratativele de la Blaj. El era de părere că era nevoie ca tratativele de conciliere cu guvernul maghiar este necesar să fie purtate în cadrul unei conferințe largi, cu participarea ambelor grupări, pasivistă și activistă, din mișcarea națională românească.

trebuia să fie la o conferință convocată pe 27 iunie 1872 la Alba Iulia. Barițiu avea în vedere conferința fruntașilor români pasiviști la Alba Iulia în 15/27 iunie 1872, convocată în scopul stabilirii unor proceduri și tactici unitare a românilor față de alegerile parlamentare care urmau să aibă loc. Au fost prezenți 214 participanți, care au hotărât boicotul total al alegerilor, conform rezoluției de la Mercurea din 7-8 martie 1869 de constituire a Partidului Național Român. Aici Barițiu, într-un fel și-a luat revanșa pentru faptul că nu a putut participa la Conferința din 7-8 martie 1869. El a fost principalul orator al Conferinței de la Alba Iulia, după cum reiese din consemnările conferinței în „Gazeta Transilvaniei” nr.51-52/1872.

Barițiu îl roagă pe Ioan Vancea să-și facă în așa fel încât conferința să nu se prelungească prea mult, deoarece el trăiește după opera mâinilor sale și nu poate lipsi timp îndelungat de acasă; avea de făcut și alte călătorii industriale, în opt luni avusese două căsătorii în familia sa (căsătoria fiicelor sale: Octavia și Aurelia n. ns.); cu care a avut mari cheltuieli pentru dota fiecăreia.

Mitropolitul Vancea a luat discuțiile cu Lónyay foarte în serios. Se pare că era foarte entuziasmat și mișcat de gestul ministrului-prezident. Aceeași scrisoare trimisă lui Barițiu cu data de 16/4 iunie 1872 a trimis-o și lui Ilie Măcelariu și lui Ioan Rațiu.

Conferința privată a avut loc la Blaj pe 29/17 iunie 1872. Au luat parte mitropolitul Ioan Vancea, G. Barițiu, Ilie Măcelariu și dr. Ioan Rațiu. Președinte a fost ales Ioan Vancea, iar secretar G. Barițiu. Șaguna fiind bolnav nu a putut participa. Nicolae Popea, desemnat de Șaguna, nu a participat nici el. Într-o telegramă din 27 VI 1872 a lui Lónyay li se cerea participanților la conferință, ca discuțiile conferinței să se desfășoare „în liniște și cu toată moderațiunea”, „să nu se pună puncte prea multe”, „să se pună puncte acceptabile pentru ca mai ușor să se poată ajunge scopul”. Și Vancea cere ca revendicările românilor să respecte principiile „integrității coroanei sfântului Ștefan și Uniunea” Transilvaniei cu Ungaria. Totuși membri conferinței subliniază că problema integrității și uniunii este grea, dificil de rezolvată, ei vor încerca să găsească căile rezolvării; dar nu cred, că fără un grad oarecare de autonomie, fără administrație separată și fără una lege fundamentală, care să ocupe locul diplomei leopoldine, s-ar putea efectua una pacificare durabilă”.²⁸²

Conferința îl împuternicește pe G. Barițiu să întocmească un „proiect memorial”. În acesta să se specifice însă că postulatele

---

²⁸² Vezi: *Istoria României, Transilvania*, vol. II, 1999, pag. 495.

memorialului reprezintă doar convingeri personale; membrii delegației nu sunt împuterniciți să vorbească în numele națiunii române, nu au nici un mandat de la aceasta.

În ședința din 3 iulie 1872 la reședința arhiepiscopiei din Blaj s-a dat citire „proiectului de memorial”, acesta a fost discutat și adoptat ca elaborat al conferinței. S-a exprimat regretul că arhimandritul Nicolae Popea nici până la acea dată „nu sosise” încă la Blaj. Apoi Mitropolia greco-catolică din Blaj a expediat memorialul prin poștă la 9 iulie 1872, președintelui guvernului, contelui Lónyay Menyhért.

Răspunsul contelui nu a mai venit nici până astăzi (8 nov. 2012). Dar nici participanții la conferință nu s-au grăbit să publice actul. Cauzele pot fi multiple. Oricum memorialul a fost criticat de unele publicații românești. Presa maghiară combătea orice conciliere cât de neesențială din partea puterii. Unele publicații românești îi criticau pentru faptul că au fost prea conciliante.

În continuare ne vom referi numai la modul cum a reacționat Barițiu la acele critici în corespondența cu inițiatorul acestui demers, mitropolitul greco-catolic, Ioan Vancea .

Memorandumul a fost întocmit într-o perioadă când Ungaria se pregătea de alegeri electorale. A-i convinge pe români să se prezinte la alegeri avea o foarte mare importanță pentru Ungaria; însemna în fapt cel puțin acceptarea formală a Uniunii cu Ungaria, ceea ce pasivității nu voiau nici în rușinea capului, atitudine exprimată de conferința de la Alba Iulia din 15/27 VI 1872 privind pasivitatea absolută. Hotărârea de la Alba Iulia este însă combătută prin *Apelul către națiune*, din 5 VII 1872 al comitetului activist de la Sibiu, aflat sub influența lui Șaguna. Într-o scrisoare din 10 august nou, Barițiu îi scria mitropolitului: „Mie mi se pare că pe unii oameni îi rămă la inimă, inițiativa luată de guvern și întâmpinată cu toată lealitatea de cei provocați (I. Vancea, G. Barițiu, I. Măcelariu și Ioan Rațiu - n. ns. T. I.). Cel puțin unele ziare ne dau să pricepem așa ceva, precum *Telegraful et Albina*.”²⁸³ *Telegraful Român* era al lui Șaguna, iar *Albina* a lui Vinčențiu Babeș. Ambele erau de orientare activistă și au dezavuat tratativele cu Lónyay. Le cere criticilor săi răbdare până când românii vor mai avea vreo adunare a lor în care pot să-i tragă la răspundere și să-i numească cum vor. Barițiu era hotărât să-și regleze conturile cu acei care îl criticau, care îl zugrăveau în fel și chip în fața opiniei publice.

---

²⁸³ G. B. C. X, p. 432.

Barițiu îi comunica lui Vancea că la o vizită pe care Ioan Rațiu i-a făcut-o lui Péchy, comisarul regal de la Cluj, acesta l-a primit bine, a discutat cauza română timp de o oră, zicându-i românului: „să nu vă lăsați, să mergeți înainte pe calea apucată, iară congresul să-l amânați”. Excelența sa se arată foarte îndestulat cu purtarea cea serioasă și solidă a românilor transilvani”.²⁸⁴ Era vorba despre un schimb de scrisori între mitropolitul Șaguna și Vancea în vederea inițierii demersurilor necesare pentru obținerea aprobării întrunirii unui congres național românesc, manifestare refuzată românilor de mulți ani. Iar acum li se recomandă „să fie amânat”.

Polemicele purtate de Barițiu cu publicității „activismului” în diferite ziare îi deranja pe aceștia, mai ales în preajma alegerilor din 1872.

Relațiile lui Barițiu cu Sibiul și activiștii din Sibiu erau tot atât de încordate pe la jumătatea anului 1872. Prin luna august 1872 Ioan Pușcariu, adept fervent al activismului, deoarece dorea să participe la viața parlamentară cu orice preț i-a făcut o vizită la Brașov propunându-i lui Barițiu să se împace cu Sibiul. Barițiu i-a răspuns că este dispus să se împace, dar încă nu a venit timpul potrivit pentru aceasta. Spera însă că acest timp va veni mai curând decât se credea în clipa aceea. Dar după despărțirea de Barițiu, Pușcariu și alții au continuat atacurile la persoana lui G. Barițiu. Iată ce scrie istoricul nostru într-o scrisoare către Ioan Vancea din 30 nov. nou: „În 11 august nou al a.c. (1872) venise aici la mine dn. septemvir Ioan Pușcariu, și după explicațiuni diverse mai bine de una oră, mă roagă și provoacă ca să întrecurm apologia mea pe care o începusem sub titlul de așa numite „Revelațiuni” etc.”²⁸⁵ care răspundeau, în fond, atacurilor unor fruntași români activiști privind conduita sa politică din anii guvernării liberale. Îi promite lui Barițiu că dacă va înceta polemica va trata cu ziarele „Telegraful” și „Patria” să înceteze și ele polemica. Întors după 7-8 săptămâni dintr-o călătorie a constatat că s-a întâmplat și se mai întâmpla contrariul celor promise de Pușcariu. S-a dovedit că Pușcariu nu avea nicio influență asupra redactorilor celor două publicații. „Sunt oameni –

---

²⁸⁴ *Ibidem*. În realitate Péchy avea o atitudine perversă. Nu era prima dată când el le refuza un congres național românilor din Transilvania. În schimb faptul că românii tratau împăcarea cu ungurii într-un mod care le convenea și austrieșilor și ungurilor, deveniseră oameni cu „o purtare foarte serioasă și solidă”.

²⁸⁵ G. B. C. X, p. 433. Este vorba despre articolul lui Barițiu *Reminiscențe și revelațiuni* dintre anii 1862-1865 din Gazeta Transilvaniei XXXV, 1872, nr. 58, 59 și 60.

scria George Barițiu – care caută scandalul cu felinarul aprins și alții care cred, ca copiii, toate minciunile. Mai în scurt, nouă românilor ne lipsește încă în grad mare, precum școala teoretică, așa și școala cea mare, practică, școala lumii celei mari. A venit timpul – continuă istoricul românilor transilvăneni – să trecem și prin această școală aspră”.²⁸⁶

Întrucât convorbirile cu Lónyay au fost criticate și de români și de unguri, criticii fiind furioși că nu cunoșteau nici conținutul protocolului, nici pe acela al memorialului, au rezultat o seamă de presupuneri care nu aveau deloc legătură cu realitatea, pe care, de fapt, o și falsificau. Aceasta fiindcă „oamenilor iubitori de ceartă și dedați a înnegri și infera, le place a și falsifica documente și lucruri, eu din parte-mi, simt mare necesitate de a relege încă una dată acel protocol și a pune în cumpănă toate expresiunile care obvin într-însul”. Îl roagă deci pe mitropolit să dea dispoziție la cancelarie să facă o copie a protocolului și să i-o trimită la Brașov pentru a o publica, astâmpărându-i astfel pe criticii care făceau fel de fel de presupuneri, denaturând realitățile.

Peste două săptămâni, în data de 14/2 dec., 1872, George Barițiu îi expediază o nouă scrisoare prin care îi mulțumește mitropolitului Ioan Vancea pentru că i-a îndeplinit cererea de a-i trimite protocolul tratativilor de la Blaj din 29 VI – 3 VII 1872 dintre ministrul-președinte Lónyay și un grup de militanți români pasiviști. Barițiu mărturisește că era neîmpăcat în conștiința sa cu privire la punctul 5 din ședința a I-a, referitor la problema uniunii Transilvaniei cu Ungaria. Aici protocolul exprimă dezideratul românilor transilvăneni al redobândirii autonomiei Marelui Principat – e drept mai limitată decât în actele anterioare – dar totuși destul de largă prin instaurarea unei administrații separate, precum și necesitatea încheierii unui tratat propriu-zis între cele două state privind condițiile uniunii, în genul diplomei leopoldine din 4 XII 1691. Se spera că prin trecerea timpului românii, prin lupta parlamentară, într-un stat democratic vor reuși să cucerească tot mai multe drepturi democratice în domeniul național, iar unele legi ale dualismului vor fi anulate. Un alt punct asupra căruia voia să se convingă Barițiu era punctul 2 din ședința a II-a. Recitindu-le, mărturisește Barițiu, s-a liniștit.

La punctul 2 din ședința a II-a a *protocolului* figurează prezentarea și discutarea proiectului memorandumului adresat

---

²⁸⁶ *Ibidem*, p. 434. Textul protocolului în *Transilvania*, VII, 1872, nr. 4 din 15 II.

guvernului maghiar în numele românilor și totodată se exprimă regretul pentru faptul că arhimandritul N. Popea și Iacob Bologna nu au luat parte la conferința restrânsă de la Blaj. Analizând scrisoarea lui Barițiu adresată lui Ioan Vancea în 14/2 dec. 1872 ni se pare interesantă analiza de ordin psihologic a cauzelor care au generat nevoia acestui memorandum, născut din voința celui care domina, nu a celui care era dominat. Tocmai această situație specifică, această nouă ipostază, a făcut ca memorandumul respectiv să intre în istorie.

Iată ce scria George Barițiu către mitropolitul Ioan Vancea de la Blaj: „Așa excellentissime domine, aceste acte au intrat în domeniul istoriei, mai ales prin împrejurarea că provocatorul lor comitele Lónyay, s-a retras din înalta sa funcțiune ce ocupase; cu toate acestea ele au folosit în sensul indigitat de excell. voastră, atât în sus, cât și în jos, apoi zică adversarii oricâte le va plăcea. A fost de când lumea, este și va fi lucru mare, când un guvern, oricare, vine el însuși ca să provoace pe un popor la împăciuire cu sine și cu ai săi. Un guvern care se simte tare destul, - considera istoricul român -, așteaptă să fie rugat și nu iese nici un pas spre întâmpinare înainte. Ba, în cazuri analoage, încă și guvernele debile încă se adoperă a-și acoperi debilitatea lor și a nu o da de gol, a nu o demasca, a nu o compromite”²⁸⁷ Adversarii românilor de la Pesta ca și politicienii fanatici din rândurile românilor, explica Barițiu, o țineau una și bună „că acea invitațiune a comitelui Lónyay, din iunie (1872 n. ns. T. I.) ar fi fost numai una stratagemă precalculată spre a influența alegerile” (din 1872 pentru parlamentul maghiar din 1872 – n. ns. T. I.). Dar chiar dacă Lónyay ar fi nutrit un asemenea plan, explică istoricul ardelean, a ieșit cu el prea târziu la bătaie în luna iunie. Totodată, lui i se dăduse răspunsul prin conferința din Alba Iulia din 15/27 VI 1872. Iar dacă Lónyay ar fi avut intenția de a paraliza opoziția electorală românească din Transilvania avea la îndemână legea electorală nefastă de care se putea folosi oricând. Mai era și cauza croată. Până când nu era rezolvată cauza acestora, considera Barițiu, nici chiar un prim-ministru ca Lónyay nu ar fi îndrăznit să pună la ordinea zilei cauza națională românească.

Barițiu le reproșa românilor că dau dovadă de nerăbdare atunci când se integrează în sistemul electoral unguresc. Adoptându-l necondiționat, românii nu făceau altceva decât să-și piardă treptat naționalitatea. Iar pasivismul era, după părerea lui Barițiu o modalitate complexă de a-și apăra naționalitatea, care să-i ducă

---

²⁸⁷ *Ibidem*, p. 435.

treptat la recâștigarea autonomiei naționale. Românii trebuiau să-și intensifice activitățile lor culturale, financiare, de producție, asociative etc. Deci le trebuiau românilor întreprinderi productive, bănci, asociații cooperatiste, care ridicându-i pe o nouă treaptă social-economică, le crea mijloace mult mai puternice de a se impune și pe plan politico-național. Românii aveau „ce face de ajuns pe nenumăratele câmpuri înțelenite, care așteaptă minți, spirite, mâini și brațe lucrătoare”²⁸⁸

Barițiu era foarte mâhnit pentru faptul că *Telegraful Român* și *Albina* îl atacau cu furie, cu încriminări interconfesionale, prin care se încerca a irita, înverșuna și a înstrăina spiritele prin care, de fapt, făceau mari servicii adversarilor seculari ai românilor.

De critica și de interpretări inadecvate a gestului lor din 1872 nu a scăpat așa repede nici Barițiu, nici ceilalți participanți la conferința din 29 VI-3 VII 1872. Pe tematica criticilor și acțiunii celor patru - Vancea, Barițiu, Măcelariu și Rațiu - va mai reflecta Barițiu și peste un deceniu și chiar mai mult. Iată un răspuns la o telegramă, pe tema memorandumului din 1872 întocmit de cei patru, dat lui I. Micu Moldovan într-o scrisoare din 25 I 1884: „D-voastră sunteți de părere - scria Barițiu - ca să se sisteze publicarea ulterioară din conferințele de la 1872 (tratativele de la Blaj cu ministrul-președinte Lónyay din 29 VI - 3 VII 1872 - n. ns. T. I.). La aceasta eu îmi permit a da, spre liniștirea Dvs. ... următoarele informațiuni:

„... după căderea ministrului Lónyay ...«*Albina*» a pus mâna pe memorialul din 1872 acolo în Buda Pesta și l-a publicat, însoțit de comentarii, cât binevoitoare, cât răutăcioase ...

Aceiași ziar a fost relevat și comentat în dietă de către deputatul Partenie Cosma ..”²⁸⁹

Deci actele deveniseră și fără voia celor ce le-au întocmit „avere publică”, „material istoric”, încă din 1872. „Tot atunci el fusese comentat urât destul în *Oriental Latin* (ziar de orientare activistă din Brașov între 1874-1875 n. ns. T.I.) în sens de trădarea cauzei”.

„Văzând eu că se află chiar între români oameni de conștiință nespuse de laxă și foarte aplecați a falsifica acte și tot adevărul, spre a ne compromite tot caracterul și a ne amări moralicește, am luat câte acte aveam la mine și le-am tipărit în „Transilvania” nr. 4 et. 5 din

---

²⁸⁸ *Ibidem.*

²⁸⁹ *Ibidem*, p. 425.

1875 pentru ca să se afle între actele istorice”.²⁹⁰ Cu toate acestea, unii au continuat falsificările și după publicarea actelor conferinței, cazul lui N. Popea în biografia publicată de el, în 1879, a lui Andrei Șaguna. N. Popea susținea că Barițiu și ceilalți prezenți la conferința de la Blaj nu i-au trimis invitație prin telegramă. Nu au vrut deci ca și activiștii să participe la aceasta. Erau afirmații – scrie Barițiu – care nu corespundeau adevărului.

Pentru Barițiu, ceilalți cosemnatari și pentru românii transilvăneni, memorandumul din 1872 către guvernul maghiar nu a adus nicio schimbare în situația lor. Memorandumul a dispărut undeva fără să se mai intereseze nimeni de el. Ungurii l-au criticat și ei. Guvernele ungare nu erau obișnuite să discute de la egal la egal cu românii. A produs însă, am văzut, multă discordie între activiști și pasiviști, semnatarii lui fiind aspru criticați, cu deosebire George Barițiu. Cât privește cauzele care l-au determinat pe Lónyay, ministru-președinte al Ungariei să le propună românilor să trimită un memorandum, suntem de acord cu Barițiu, care considera că una din cauze era slăbiciunea nu tăria guvernului maghiar. De fapt inițiatorul lui a și dispărut din politică după alegerile din 1872.

4.3. Implicarea activă a lui George Barițiu în mișcarea națională a românilor ardeleni împotriva imperiului bicefal al Austriei și Ungariei

Deziluzia provocată de împrejurările în care a fost întocmit, dar și de lipsa oricărui rezultat al memorandumului întocmit de cei patru reprezentanți ai mișcării naționale românești, nu i-a demobilizat, nici de această dată, pe români în lupta pentru recâștigarea drepturilor naționale și a autonomiei politice a Transilvaniei. Evenimentele din 1869-1872 i-au convins și pe românii pasiviști și pe activiști, că guvernele ungurești de la Budapesta nu vor acorda niciodată de bunăvoie nicio autonomie politică Transilvaniei. Pasiviștii s-au convins de aceasta în urma participării la întocmirea memorandumului trimis guvernului ungar la sugestia lui Lónyay, ministrul-președinte din 13 iunie 1872, la întrevvedere pe care a avut-o la acea dată la Cluj cu mitropolitul Ion Vancea. Memorandumul rămas fără rezultat i-a lecut pe români de a se mai adresa cu petiții și memoriale direct guvernului maghiar.

---

²⁹⁰ *Ibidem.*

La rândul lor, activiștii, mai ales cei de la Brașov, unde numărul lor era destul de mare, dezbinăți de acțiunile „de înfrățire” ale lui Ludovic Rethi și-au dat și ei seama, că guvernul maghiar, indiferent de cât de multe concesii ar face românii, el își va continua cu consecvență politica de maghiarizare a românilor. Iată cum descrie situația confuză și jenantă în care au fost puși brașovenii de acțiunile de „înfrățire” româno-maghiară: „Între acestea activiștii noștri în dorința lor de a molemi mânia ungurească și de a mai apropia pe aceste două popoare, au făcut din partea lor două încercări, una la Brașov și alta la B-Pesta. În Brașov se afla pe la 1871 inspector de școale Ludovic Rethi, care în bună înțelegere cu alți patrioți maghiari și cu unii armeni promiseseră la câțiva negustori români, că dacă ei se vor învoi să facă o demonstrațiune zgomotoasă de înfrățire cu maghiarii din localitate și din secuime, între alte mai emolumente și grații de la B-Pesta vor câștiga și, mai ușor și procesul ce se afla în curgere pentru-așa numita biserică grecească. Pe la finea săptămânii luminate s-a și făcut o demonstrațiune care a și produs o confuziune amețitoare în țară, iară după vreo patru ani a urmat o tristă dezamăgire; din toate promisiunile pompoase nu s-a ales nimic și banii cheltuiți au rămas în pungile ospetarilor”.²⁹¹ Asemenea promisiuni neonorate ale guvernului ungar de la B-Pesta și ale reprezentanților lui locali vor mai urma.

Începând din 1872, cu toată cerbicia guvernelor maghiare de a nu permite P.N.R. să acționeze în legalitate, românii nu au curmat activitatea acestuia. Partidul Național Român și-a adaptat însă activitatea la sistemul de organizare electorală din Ungaria, lucrând cu delegați ai alegătorilor români aleși de către cluburile electorale locale. „De aici încolo – scrie G. Barițiu în *Părți alese din Istoria Transilvaniei* – românii au ținut la finea fiecărui period parlamentar câte una conferință generală, anume în 1872 la Alba Iulia, în 1875 la Sibiu. În ambele acele două adunări, tot rezistența pasivă avuse majoritate departe cumpănitoare”.²⁹²

Studiind evoluția mișcării naționale românești, observăm că atât guvernele vieneze cât și cele de la Pesta s-au opus întotdeauna organizării unui congres național al românilor din Transilvania, precum și organizării unui Partid Național Român.

Rezultatul acestei obstrucționări din partea organelor de stat a fost constituirea de către români a două partide naționale: unul în

---

²⁹¹ *Părți alese ...*, vol. III, pp. 485-486.

²⁹² *Ibidem*, p. 485.

Banat, care a luat naștere prin conferința din 7 februarie 1869 și al doilea în Transilvania, care a luat naștere prin conferința de la Mercurea din 7-8 martie 1869. Primul a adoptat ca tactică de luptă activismul, al doilea a adoptat tactica pasivismului, susținută de Barițiu, V. Roman, Ioan Rațiu, la care a aderat și Ilie Măcelariu, cel ce a și devenit primul președinte al Partidului Național Român din Transilvania. Frământările din societatea românească transilvăneană, care, cu toate contrele pe care i la puneau reprezentanții statului ungar, înainta și ea spre o societate mai mult sau mai puțin liberală, s-au reflectat în frământările din interiorul celor două partide românești, în care cea mai mare parte a adepților lor tindeau spre modernizare, spre schimbare. Ambele partide întemeiate la începutul anului 1869 au fost cuprinse, rând pe rând de frământări, și dispute, generate de nevoia firească de adaptare la noile condiții. Ambele partide simțeau nevoia de colaborare între ele, de unificare chiar. Un asemenea proces era impus de creșterea conștiinței naționale, de procesul apropierii dintre conducători și țărani români a căror conștiință națională devenea tot mai evidentă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Tendința de unificare a celor două partide era, în fond, o expresie a conștientizării și continuării procesului către unitate națională a tuturor românilor. Unificarea într-un singur partid național al românilor din Ardeal și Banat era o formă a contribuției de unificare a tuturor românilor, indiferent de hotarele politice despărțitoare și de situația juridică în care se aflau românii din imperiul austro-ungar.

Evenimentele generate de războiul de independență al României din 1877-1878 au influențat procesul de accelerare de unificare a celor două partide românești din Ardeal și Banat.

„În anul 1877 – scria Barițiu – spărsese războiul ruso-turcesc la care au participat și trupele României cu succese frapante. Acum să vă țineți voi românii din țările coroanei ungurești; căci de veți cuteza să dați cel mai mic semn de bucurie la primirea știrilor despre bravurile oștirii românești, va fi vai de capul vostru”.²⁹³ Dar nici nu a fost nevoie ca românii să dea măcar semne de bucurie, ci a fost de ajuns un semn de umanitate din partea femeilor române din Ardeal să participe la alinarea durerilor răniților români și turci și gestul acesta de umanism era să se încheie prin condamnarea la ani mulți cu temniță grea a lui George Barițiu.

---

²⁹³ *Ibidem*, p. 486.

Femeile române, după exemplul femeilor maghiare de la „orașe și cetăți”, care formase comitete în scopul de a face scame și bandaje pentru turcii răniți în bătălii, iar subprefecții invitându-le și pe femeile române să lucreze în același scop, acestea se învoiră în câteva locuri, ca să facă și ele comitete să prepare scame și pansamente, să adune și câte o sumuliță de bani, nu numai pentru turci, ci și pentru soldații români, și pentru orice om rănit s-ar întâmpla să ajungă în barăcile și în spitalele multe de pe teritoriul războiului. Ministerul unguresc a interzis comitetele înființate de femeile române; ziarele ungurești din Ungaria și Transilvania le-au batjocorit, și ele, în fel și chip, pe femeile române.

Barițiu ca ziarist, ca tată cu familie numeroasă, ca cetățean a găsit de cuviință să le ia apărarea femeilor române. Pentru aceasta i s-a intentat un proces de înaltă trădare. Procesul lui Barițiu a început în iunie 1877, dar din diferite cauze s-a prelungit până în 30 aprilie st. n. 1879. La această dată procurorul citește actul de acuzare ce purta data de 23 oct. 1877. Cuprinsul lui pe scurt era următorul: „Jacob Mureșianu și G. Barițiu prin publicațiunile lor din Gazeta Transilvaniei numerele 24, 39 și 40 s-au făcut culpabili de tulburarea liniștii publice. Mureșianu a luat răspunderea asupra sa pentru articolele nesubscrise, iar pe autori n-a voit să-i numească. Barițiu din contra a recunoscut că a scris articolul din nr.39 și a declarat la Judecătorul de instrucțiune că ”pentru cuprinsul aceluia ia el întreaga răspundere asupra sa”.²⁹⁴

Procurorul își susține acuzarea în contra lui G. Barițiu pentru articolul din Nr. 39 al *Gazetei Transilvaniei* din anul 1877 și cere pedepsirea lui pentru crima turburării publice în sensul paragrafului 65 și pentru delictul agitațiune și provocare la ură în sensul paragrafelor 300 și 302 ale codului penal.

Faptul că femeile române au sărit în ajutorul răniților de pe frontul balcanic era considerat de ziarul „Kelet” din Cluj un mare delict în contra patriei, a creștinismului și a umanității în general. În schimb dacă medicii „sași și maghiari, anume de la Brașov și aiurea”, au alergat la București și la Dunăre spre a opera în spitale și ambulante, fără nicio invitație secretă, fără conspirații și comploturi”, constituia un act de glorie, de umanism și creștinism. Deci pentru nutirea acelorași sentimente, unii erau criminali, alții erau eroi, plini de sentimente umanitare, demni de toată lauda.

---

²⁹⁴ George Barițiu, *Darea de seamă asupra procesului de presă asupra d-lui George Barițiu*, ed. a II-a, Sibiu, 1879, p. 3.

După ce Barițiu a fost achitat de completul de jurați, ziarul „Kelet” din 4 mai 1879 considera că Barițiu nu trebuia condamnat pentru articolul din „Gazeta Transilvaniei” Nr. 39 1877, ci pentru întreaga lui activitate de 44 de ani. Barițiu se făcea vinovat, după „Kelet”, de „Tendințe daco-romane cu toată perseverența; negarea Uniunii Transilvaniei cu Ungaria; cochetarea criminală cu Bucureștii și cu St. Petersburg; lipsa totală de patriotism”.²⁹⁵ Barițiu consemna cu ironie, că dacă el ar fi închis pentru delictele amintite, atunci i-ar trebui ziarului Kelet o celulă de închisoare în care să încapă zeci de mii de români.

Comportamentul ungarilor și al presei ungurești din Transilvania și Ungaria, a determinat o schimbare de atitudine și de comportament și a unor ziare românești transilvănene. Cazul cel mai elocvent, amintit de Barițiu în *Părți alese ale Istoriei Transilvaniei vol. III*, este cel al „Telegrafului Român”: „Până la 1877 ziarul Telegraful Român – scria George Barițiu – fusese cel mai aprig adversar al rezistenței pasive și fierbinte apărător de împăciuire cu politica ungurească”.²⁹⁶ Dar iată că în nr. 45 al „Telegrafului Român” din 9/21 iunie, apare un articol considerat de Barițiu că „va rămâne totdeauna memorabil”, deoarece el marchează o schimbare de atitudine a ziarului amintit, față de problema relațiilor dintre români și unguri în Transilvania. În articol se relatează despre o convorbire între doi călători dintr-un tren, în care se făceau considerații despre faptul, că războiul balcanic din 1877 punea multe probleme imperiului dualist austro-ungar:

- chestiunea orientală răscolea multe fapte și atitudini în comportamentul și relațiile naționalităților teritoriilor dunărene, care ungarilor ca „națiune dominantă” nu le convenea. Din toate naționalitățile, românii și sârbii atrăgeau cel mai mult atenția ungarilor. Aceasta se explica prin faptul, că politica recomandată de Kossuth în 1849 atât condamnaților de honvezi cât și tribunalelor de sânge nici pe departe nu și-au ajuns scopul dorit. Ținta propusă de Kossuth era deci aceea de a imita pe Traian care cu ocazia cuceririi Daciei i-a ras de pe suprafața pământului pe toți dacii, care aveau inteligența, avere sau alte calități prin care „se putea susține tradiția națională”, iar plebea să se lege de glie, să viețuiască în condiții apropiate de

---

²⁹⁵ *Ibidem*, p. 24.

²⁹⁶ *Părți alese ... vol. III*, p. 487.

animalitate, să-și continue existența producând lucruri simple, de slabă complexitate, care nu tinde niciodată spre starea de mândrie a învingătorului, fiind chiar incompatibili cu o asemenea stare.

În rândurile unei părți a aristocrației maghiare se recunoștea că ideile lui Traian, în genere ale cuceritorilor români vis-à-vis de popoarele subjugate „nu s-au putut realiza”. Dimpotrivă, prin multele tribunale de sânge, prin spânzurarea atâtor popi și învățători populari, națiunile subjugate și-au pierdut tot mai mult încrederea în unguri, iar pe de altă parte, ura față de tot ce este unguresc se încheagă tot mai tare la acele popoare, devine o stare de spirit periculoasă pentru statul maghiar. Și totuși, reprezentanții elitei dominante maghiare considerau și în ultima treime a secolului al XIX-lea, că îndeplinirea obiectivului de distrugere a națiunilor dominate din Ungaria fixat de către Kossuth, nu este pierdut complet. Dominanții unguri considerau că s-au ivit alte metode mai rafinate, mai subtile, care nu le puteau fi atribuite lor. Cum s-ar spune scopul lor se putea realiza „cu mâinile curate”. Erau avute în vedere apariția unor mijloace care îi făceau pe dominanții unguri să spera că „*nimicirea spirituală a acestor națiuni se poate totuși ajunge cu alte mijloace, care istoria nu le poate atribui maghiarilor. Mijloacele acestea sunt: vinarsul, discordia și corupțiunea*”²⁹⁷

Cei ce-și puneau nădejdea în vinars ca metodă de distrugere spirituală a românilor, aveau în vedere faptul că alcoolul distrusese într-un timp, relativ scurt, toată populația veche, băștinașă a Americii de Nord. Urmașii lui Traian și ai lui Marc Aureliu erau atât de mari consumatori de alcool în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, îndată într-o perioadă scurtă vor avea aceeași soartă ca și băștinașii Americii.

Cât privește discordia dintre români, ea era generată de faptul că episcopii îi sfințeau pe preoții pe care îi accepta comuna, nu pe cei mai buni. În felul acesta românii se degradau tot mai mult din punct de vedere spiritual. Școlile vor deveni în curând școli sătești, deci școli de stat unde se va învăța numai în limba maghiară. Tineretul era pus în fața alternativei: „a suga cultura maghiară sau a rămânea proști și a apune”.

Ungurii își puneau nădejdea în procesul lor de maghiarizare și pe renegații din rândurile intelectualității. În rândurile elitei ungurești se imprimase o concepție, scria G. Barițiu în 1877, că renegații au fost

---

²⁹⁷ *Ibidem*, p. 488.

pe pământ de când există lumea, iar viciul acesta există, în primul rând, în interiorul elitei intelectuale a acelor popoare care sunt stăpâniți de altă națiune. Românii fiind o populație stăpânită de națiunea maghiară nu puteau să aibă decât o intelectualitate renegată. Ungurii speculau dorința intelectualilor români de a ocupa și ei funcții conforme cu pregătirea lor. Reprezentanții statului le puneau asemenea condiții încât le puteau ocupa numai devenind renegați, adică devenind „instrumentele cele mai potrivite pentru subminarea și coruperea națiunii părăsite de ei”.²⁹⁸

Pentru a-i submina și a-i corupe pe români, explica G. Barițiu, guvernul maghiar utiliza multe căi: întreținerea ura și discordia confesională, cultivând neghiobia renegaților, apăsând în tot modul școalele românești, înființând și finanțând din visteria statului în aceeași măsură școlile maghiare, încurajând și introducând în mod deliberat corupția în rândurile românilor. Cunoașterea acestor metode de încurajare a discordiei între români este relevantă pentru cei ce vor să cunoască cu adevărat istoria Transilvaniei sub dominație ungurească. Această cunoaștere ne relevă simțămintele pe care oficialitățile ungurești și elita fruntașă ungurească le nutrea față de români, dezvăluind, în același timp, mijloacele diabolice de care se foloseau pentru a-i distruge fizic și psihic pe români.

Multe din considerațiile privitoare la relațiile dintre români și unguri făcute de Barițiu, din care am reprodus unele în rândurile de mai sus, sunt inspirate de acel material apărut în *Telegraful Român* nr. 45 din 9/21 iunie 1877, ziar aparținător reprezentanților activismului, unde redactor era Nicolae Cristea, fruntaș al curentului amintit și adversar al lui George Barițiu, pe care l-a criticat adeseori în ziarul condus de el. Barițiu explică și faptul, că bătrânii cunoșteau planul lui Kossuth de exterminare a românilor încă din octombrie 1848, când îi amenința pe toți nemaghiarii cu exterminarea totală.

Lipsa de unitate era greu suportată de românii transilvăneni: și de pasiviști și de activiști. Se simțea nevoia de unitate a românilor și de unificare a mișcării naționale din punct de vedere politic și tactic. Comportamentul statului ungar față de România și de români a avut efecte inverse celor dorite de promotorii lui. În loc să slăbească mișcarea națională a românilor aceste atitudini ale dominanților unguri i-au îndemnat pe români la unire, ajungându-se în cele din urmă la unificarea mișcării naționale, finalizându-se cu fuziunea celor două Partide Naționale Românești din Transilvania și Banat.

---

²⁹⁸ *Ibidem*, pp. 488-489.

Acțiunile de solidaritate desfășurate pe multiple planuri în Transilvania acelei perioade de război, au accentuat sentimentul de unitate națională și convingerea că viitorul poporului român va fi în unirea românilor într-un singur stat unitar național român.

Activiștii au simțit că viitorul lor nu va putea fi asigurat prin colaborarea cu guvernele maghiare. O asemenea idee era respinsă, am putea spune, în mod organic, instinctiv de masele populare românești. Au conștientizat deci activiștii că locul lor este lângă populația românească, care voia unire, opunându-se politicii de asimilare promovată de cuceririle oficiale budapestane și -vieceze. „În fond, activiștii și-au dat seama că politica inaugurată de A. Șaguna, care considera că prosperarea națiunii române din Ungaria nu se va putea realiza printr-o mișcare centrifugă față de imperiu, ci prin colaborare și bună înțelegere în cadrul imperiului chiar și prin pierderea autonomiei Transilvaniei nu dădea roade. Românii trebuiau să-și ia soarta în propriile lor mâini să-și asigure, prin propriile lor puteri o bunăstare economică, culturală, socială și spirituală. Este adevărat, românii ardeleni își creaseră deja înainte de 1877 câteva puncte de sprijin în vederea propriei lor dezvoltări, dar în anii 1877- 1878 le-au ajutat să înțeleagă și mai bine această necesitate.

Barițiu și-a dat seama de schimbările în mentalitatea românilor, consemnându-le în *Părți alese din Istoria Transilvaniei*: „De acum înainte – scria el – să-și ștergă ochii și românii brașoveni, sibieni și alți așa numiți activiști; iară când văzură că peste o sută de ziare maghiare fac un singur cor în combaterea unanimă a independenței statului românesc, bunii noștri activiști s-au deșteptat și mai bine”.²⁹⁹ Schimbarea de atitudine a activiștilor a creat premise favorabile pentru unificarea mișcării naționale a românilor transilvăneni. Dar și ungurii i-au ajutat pe români, fără voia lor, bineînțeles, prin politica lor mioapă în relațiile cu naționalitățile conlocuitoare. Conducătorii unguri se temeau de mișcări antistatale românești, de organizatori naționaliști care țineau întruniri. Educația națională pe care o realizau elitele intelectuale românești în rândurile maselor sătești, organizațiile cooperatiste, asociațiile agricole, acțiunile Astrei, bursele școlare acordate tinerilor români, toate convergeau spre o mai bună educație națională a românilor și o atitudine politică mai hotărâtă, răspunzând în masă eforturilor de creare a unor cercuri și comitete electorale pe care le organiza conducerea Partidului Național Român. Conferințele Naționale ale

---

²⁹⁹ *Ibidem*, pag. 490.

românilor din 1869, 1870, 1872, 1875 nu au rămas fără rezultat în rândurile românilor. S-a creat o adevărată elită conducătoare formată atât din pasiviști cât și din activiști, atât din P.N.R. din Transilvania cât și P.N.R. din Banat.

La rândul ei, elita aristocratică burghezo-moșierească a impus prin vot în parlament la 25 mai 1879 Legea XVIII, lege cunoscută sub numele inițiatorului ei, Trefort (ministrul instrucției publice în acea perioadă). Ea a constituit un atentat la existența școlilor românești prin impunerea obligativității de introducere a cunoașterii limbii maghiare într-un număr de ore săptămânale exagerat de mare. Învățătorii și profesorii erau și ei obligați să cunoască-această limbă. Au fost desființate: Comitatul Zărand în 1876 și Comitatul Severin în 1880, comitate cu populație preponderent românească, unde exista deci „pericolul” ca alegătorii români să-și trimită aleșii lor în parlamentul ungar. Frica față de dacoromânism în cazul românilor și de Slavia meridională în cazul slavilor din imperiu era mare. Ziarele ungurești se văicăreau întruna că nu au bărbați de stat pricepuți, generali care să le conducă armata etc. Ziarele ungurești pline de ură și invidie – relata Barițiu crâmpie din articole apărute în acelea – se întrebau că ce le folosește lor să-i disprețuiască pe cei mici (români, sârbi, muntenegreni, greci etc.)? dacă aceștia, spre deosebire de unguri luptă pentru libertatea lor. Ungurii au fost puși în situația de a recunoaște că românii au dat dovadă de hotărâre luptând pentru independența lor „Românii sunt *decși* – scriau ziarele maghiare din care traducea Barițiu – ei au intrat în campanie, ei vor să treacă Dunărea, a-și stoarce independența prin războaie; ei doresc să-și câștige coroana regală și prin planuri mari să o puie pe munții Carpaților, de unde vor batjocori și umili cu baionetele lor pe maghiari. Românii au politică, ei știu ce voiesc, dau năvală, leagă alianțe și merg în război etc.”³⁰⁰ Isteria ziarului aristocraților unguri, explica Barițiu, era îndreptată împotriva lui Andrásy și Coloman Tisza, prim-miniștri imperiului dualist și ai Ungariei, pentru că nu se implicaseră în războiul împotriva turcilor pentru a mai largi hotarele Ungariei pe seama turcilor, a sârbilor și a românilor, de care se temeau foarte tare după Unirea Principatelor Române, iar câștigarea independenței de către România accentua și mai mult această teamă. Ziarele aristocratice ungurești erau atât de supărate pe Andrásy și Coloman Tisza, încât le contestau acestora calitățile și capacitățile de conducători. Dacă generalii se temeau de război, ce pretenție puteau

---

³⁰⁰ *Ibidem*, p. 490.

să mai aibă de la soldați? se văicăreau ziarele ungurești ale aristocraților. Timpurile erau mari, dar ungerii aveau bărbați de stat mici.

Acele tânguiri erau în fond tot atâtea metode ale reacțiunii ungare de a-i asmuți pe unguri împotriva românilor, de a-i învrăjbi și provoca pe români prin accentuarea măsurilor de maghiarizare. Semnificația lor nu putea să-i scape lui Barițiu, care era un politician, ziarist și analist versat, cu vechime în descifrarea adevărilor care se ascundeau în forma unor fraze pompoase despre patrie, dreptate, calități superioare ale unui popor etc. „Vede oricine, că aceste exclamațiuni ale ziarului aristocratic (Pesti Napló Nr. 148/1877 – n. ns .T.I.) erau tot atâtea produse ale pisei (invidiei) neîmpăcate. Urmarea era, că mânia lor se spărgea în capetele românilor din Transilvania și Ungaria. Tocmai în acest an era p-aci, ca ministrul Trefort, ușurel cum a fost acel om, împins de fanatici să închidă institutele din Blaj, după aceea ar fi urmat închiderea gimnaziului din Brașov, precum însuși ministru declarase mai târziu unuia din episcopii români din Ungaria”.³⁰¹ Reflectând asupra pericolelor la care era expusă școala românească din Ungaria, Barițiu spunea prin anii 1891-92, că și atunci aceasta era tot atât de periclitată ca și în anii 1877-1878.

Agresivitatea guvernelor ungare prin care aplicau legile de maghiarizare a populației românești, ca și atitudinea de dispreț și grandomanie a presei ungurești, în raport cu românii, au constituit fapte și procese care-i îndemnau tot mai mult la unitate. Au înțeles-o aceasta și pasiviștii și activiștii, atât cei din Banat cât și cei din Transilvania. Anul 1878, ultimul an al războiului balcanic era pentru Ungaria anul în care începea o nouă perioadă electorală pentru alegerea de deputați în dieta de la Pesta. Atmosfera între români era favorabilă unei încercări de unificare a celor două partide naționale din Banat și Transilvania și de împăcare și apropiere între „activiștii” și „pasiviștii” din P.N.R. din Ardeal. În acest scop s-a și convocat conferința P.N.R. la Sibiu. Dar în perioada pregătitoare a conferinței, pasiviștii dându-și seama că vor avea majoritatea la conferință și la vot vor câștiga propunerile lor, s-au înțeles să meargă cât mai puțini la conferință pentru ca „activiștii” să ajungă la „o majoritate respectabilă”, după expresia lui G. Barițiu, și prin urmare să-și asume ea conducerea politică. Dar se pare că pasiviștii s-au înșelat. Activiștii, după experiențele triste pe care le-au avut în parlamentul

---

³⁰¹ *Ibidem*, pp. 490-491.

Ungariei nu mai erau atât de înverșunați în a-și impune linia lor de conduită politică. În timpul discuțiilor, ei au apărat mai mult formal ideile lor. La momentul votării, activiștii au ieșit din sala de votare. Au votat însă 36 de delegați pentru rezistența pasivă și 25 pentru linia activismului, de participare și la alegeri și la dieta de la Pesta. Pasiviștii le-au întors procedura. La ședința de alegere a organelor de conducere, (au ieșit și ei din sala de votare). Rezultatul: *În comitetul de conducere președintele a fost ales dintre activiști.* În fond rezultatele Conferinței din 1878 au constituit un pas important spre unitatea Partidului Național Român, diferența de tactică nemaidespărțindu-i. Desigur până la adoptarea unei tactice unice a mai durat un timp.

Dar, indiferent de tactica aplicată în activitatea P.N.R., ideea de memorandum, ca formă de luptă pentru obținerea unor revendicări, nu a dispărut din mișcarea națională românească.

Se poate afirma că, prin proporțiile și consecințele ei imediate sau de durată ale vieții naționale, mișcarea memorandistă a fost prezentă în întreaga a doua parte a secolului al XIX-lea. Cele mai multe și mai fundamentate memorandumuri au ieșit din pana lui Barițiu. Dar, el nu a fost singurul care a întocmit memoriale. Iar acestea au cuprins când revendicări de ordin general, când revendicări ale unor pături sociale bine distincte: ale țărănimii române, ale studenților români, ale deputaților români de la B. Pesta etc. De exemplu, în anul 1878, deputații români de la Pesta s-au înțeles asupra unui proiect de „*adresă specială, eventual chiar un manifest adresat Europei întregi*”. Ideea aparținea lui George Pop de Băsești, a fost lansată cu ocazia unei ședințe convocată tot de el la 1 oct. 1878, la Budapesta, la care au participat: A. Pop, Al. Roman, Petru Mihalyi. B. Jurcă, B. Șerb. Vechea meteahnă a românilor: lipsa de abilitate de a face concesiile și a se înțelege între ei, i-a privat de posibile concesiile pe care le-ar fi putut obține românii, iar în cazul când organele de stat ungare ar fi luat măsuri opresive, dualismul s-ar fi autodemascat în fața opiniei publice europene căreia îi era adresat. Prilejul era și el bine ales: discutarea mesajului regal în parlament.

4.4. Barițiu a sprijinit activ mișcarea memorandistă a juriștilor români din Transilvania împotriva aristocrației maghiare, care prin numeroase metode, încearcă să-i readucă pe țărani români ardeleni la vechea stare de iobăgie

Indiferent ce profil profesional, spiritual i-am atribui lui George Barițiu, el a fost în primul rând, ziarist. Profesiune sau pasiune, dorința de cunoaștere, de a contribui la perfecționarea oamenilor de diferite vârste, profesii, cu trăsături comportamentale, de a îndepărta răul din lume și societate, el a considerat că cel mai bun mijloc, prin care poate realiza aceasta, este presa.

Presa, la rândul ei, era folosită ca mijloc pentru a sprijini și alte forme de luptă socială și națională prin scris etc. Un mare rol l-a îndeplinit presa lui Barițiu în publicarea, informarea și explicarea unor memorande sau petiții adresate împăratului, dietei de la Budapesta, organelor ministeriale ale statului ungar, organelor locale etc.

Instaurarea dualismului nu a ușurat nici situația națională, nici situația socială a românilor transilvăneni. Problemele agrare, de exemplu, sub alte forme, au continuat în stări acute și după dualism; foștii nobili se străduiau și după desființarea feudalismului să-i îngenuncheze pe foștii iobagi.

Prilejuri, vom vedea, s-au găsit multe pentru a-i jefui pe săteni din nou de anumite părți din pământul obținut de ei prin reformele agrare anterioare. Folosindu-și presa de care dispunea – *Observatorul*, în primul rând – Barițiu evidenția multe fapte petrecute în sensul arătat mai sus. Totodată, el îi îndemna și pe avocații români să scrie despre necesitatea reglementării juste a drepturilor agrare a populației satelor românești, să lupte pentru repunerea în drepturile de proprietate asupra pământurilor care le-au fost luate cu japca în trecut de către aristocrația maghiară, dar și pentru recuperarea unor pământuri și drepturi încălcate chiar la începutul anilor 1880.

Într-un număr al ziarului *Observatorul*, el scria: „Blestemată chestiune”. Ea a costat și până acum sute de milioane pe locuitorii acestei țări, a ruinat și mai ruinează pe mii de familii. Scopul primitiv ascuns fusese, a nimici prin ea numai familii românești, în realitate însă lucrul a ieșit, că s-au ruinat și se mai ruinează mereu, în proporție tocma atâtea, dacă nu și mai multe familii maghiare, câte și românești”³⁰².

Legea urbarială sancționată în 1847 a fost dăunătoare nu numai că era menită să spolieze milioanele de locuitori de avere imobilă, ci și pentru că era o lege de imitație străină. Ea îi maimuțărea pe aristocrații din Anglia, să reducă și în Transilvania proprietatea de pământ numai la vreo 5.000 de familii. Ea i-a iritat în primul rând pe

---

³⁰² *Observatorul* Nr. 5 16/28 I 1880.

țărani maghiari. Era gata să provoace răscoale în regiunea Clujului, Huedinului pentru a-și apăra dreptul cu furci de fier, cu securi etc. Ca urmare a adunării naționale de la Blaj din 1848, dieta transilvană a fost silită să proclame și ea, în teorie, desființarea iobăgiei, cu condiția ca seniorii feudali să fie despăgubiți. Dar, prin puterea evenimentelor, rezolvarea practică s-a amânat până în iunie 1854 „când o patentă împăratească reglementase chestiunea în cele mai multe părți ale ei și seniorilor le asigura desdăunare strălucită, relativ mai mare decât în Ungaria”.³⁰³

După 1867 s-au făcut încercări de a șterge multe paragrafe ale patentei din 1854, desigur, în favoarea seniorilor. S-au adus legi noi. Urmarea: înmulțirea proceselor urbariale (camere pline până în tavan cu dosare). Avocații seniorilor apelează tot la Aprobate și Compilate, la Tripartitum, la Verböczi. Aristocrații se străduiesc să mențină o parte cât mai mare a populației în stare de proletari, pentru a avea cu cine cultiva pământul. Românii și sașii emigrează în România.

Nobilimea maghiară din Transilvania nemulțumită de reformele agrare din Principat a întreprins numeroase încercări de a mai „recupera” mari suprafețe de pământ chiar de la beneficiarii acestor reforme, de la țărani. Au creat, printre altele, Asociația Agronomică Maghiară din Transilvania, care, printre obiectivele de sprijinire a introducerii unor mașini, de îmbunătățire a metodelor agrozootehnice și-a fixat și scopuri de recuperare a unor terenuri, de comasare a acestora, de segregare a pădurilor și pășunilor ș. a.

Asociația Agronomică a Maghiarilor din Transilvania convocată la Deva, în anul 1876, a adoptat o propunere privitoare la reglarea relațiilor agrare. Ca urmare a acestei propuneri „s-a înaintat către ministerul de justiție și la dietă o reprezentațiune pentru cât mai curândă decizie și efectuare a tuturor proceselor și operatelor de segregare a pădurilor, pășunilor și de comasare a hotarelor”.³⁰⁴ Au fost solicitate și municipiile din țară și societățile agronomice săsești pentru a sprijini petiția acelei societăți. Sibienii – intelectualitatea, proprietarii mari și mici, ca și societățile agronomice ale sașilor din mai multe orașe și comune săsești - au respins proiectul lansat la Deva.

Cea mai controversată și totodată contestată operațiune a fost aceea a comasării. Această operațiune era considerată turburare și violare a sfintei proprietăți. Respinsă de foarte multe comunități

³⁰³ *Ibidem.*

³⁰⁴ „Observatorul” Nr. 14 din 16/28 II 1880.

urbane și sătești, propunerea a fost totuși acceptată de parlamentul maghiar (s-a motivat prin faptul că au fost comunități care au acceptat-o) s-a întocmit o comisie de anchetă, compusă aproape exclusiv din deputați dietali, transilvăneni după patrie, maghiari după naționalitate. Comisia de anchetă (enquetta) a transmis prin presă consiliilor municipale și celor care au experiență în această materie să-și formuleze părerile asupra următoarelor întrebări:

1. Este de lipsă ca cauzele urbariale, respectiv segregarea pădurilor și pășunilor, precum și comasarea hotarelor să rămână și pe viitor tot în competența tribunalelor?

Nu ar fi oare mai consult, ca, cu agendele acestea să fie însărcinată administrația politică, sau cum se zice pe ungurește solgăbirăi (subprefecții, pretorii)?

2. Este oare drept ca spezele în bani, împreunate în sensul legii existente cu toate operațiunile reglementării agrare dintre seniorii feudali și poporațiunea agrară să le poarte, precum ține legea, numai domnii, sau să le poarte și foștii iobagi în proporțiunea locurilor, a teritoriului, care trece în proprietatea țăranilor, care până acum sunt obligați a presta numai munca cu brațele și cu vitele trăgătoare în toate cazurile, în care s-ar întreprinde marea împărțire a hotarelor.

3. Ce e cauza (care) indefinitei trăgănări a proceselor urbariale? urgia cea mare a foștilor iobagi? defectul legilor urbariale? ori aplicarea defectuoasă a acestor legi? și ce reforme se recomandă spre a curma odată acel-rău?

Mai e de lipsă, ca și pe viitor să se susțină dispozițiunea legii, ca: numai atunci să se poată decide prin sentința tribunalelor dacă acela care o cere va-dovedi că este proprietar peste 1/3 parte din hotarul comunei? Ori că comasarea să o poată cere orice proprietar din comună, și aceasta să se efectueze fără privire la mărimea proprietății aceluia care a cerut comasarea?³⁰⁵

La întrebările de mai sus a răspuns, relevă Barițiu în „Observatorul” său și Sterca Șuluțiu, întocmind un Memorand pe care l-a trimis deputatului Lukacs, președintele al enquetta. Deputații ardeleni întruniți într-o conferință în aceeași prima jumătate a lunii februarie au înaintat și ei un proiect de lege pe care l-au trimis la dietă și ministrului justiției.

Barițiu se teme că dacă românii nu vor face front împotriva proiectului de lege al comasărilor și segregărilor se va aplica

³⁰⁵ *Ibidem.*

proiectul de lege propus de conferința de la Deva, dându-se astfel o rezolvare în dauna poporului român. Atrăgea atenția că „de la nefericita rezolvare a cauzei agrare depinde nefericirea neamului românesc din această țară”.³⁰⁶

Convins că problemele agrare reprezintă o chestiune vitală pentru români, că de rezolvarea pozitivă a acestora depinde bunăstarea populației sătești, G. Barițiu își exprima adeseori nemulțumirea față de slaba preocupare a elitelor românești în acest domeniu. Văicărelile cu privire la proasta stare materială, spirituală și lipsa de drepturi politice și naționale a poporului român nu era suficientă. „Mulți români – scria Barițiu – deplâng soarta poporului român, dar prea puțini se preocupă serios cu mijloacele de îndreptare. Au căzut toți într-o amorțeală, care prea mult seamănă cu simptomele morții”.³⁰⁷ Înainte scriau articole și studii în presă juriștii, economiștii, inginerii agronomi, profesorii etc. care contribuiau la educarea practică și științifică a poporului, la răspândirea cunoștințelor agricole etc. Acum poporul era părăsit de elita intelectuală, orbecăia în neștiință, prospera puțin sau deloc. Domnea, explica Barițiu, un fel de fatalism oriental, iar țăranul ardelean nemaiputând rezista, își lua femeia și copii și trecea în România.

„Așa nu mai merge d-lor! Acei care simțiți în piepturile voastre vocațiune și aveți cunoștințele de lipsă (necesare – n. ns. T. I.) în materie, pășiți pe arenă și discutați la lumina zilei această cauză. Aici nu încape pasivitate, e de lipsă cea mai mare activitate, iară aceasta nu stă în declamațiuni și fraze goale, ci activitatea stă în consultațiuni sâmburoase și în luare de măsuri pozitive spre a ne apăra drepturile, familia, casa, moșia contra oricărui răpitor. Se înșeală aceia care cred că reclamațiile și informațiile publicate în limba noastră, nu se aud mult mai departe decât la români”.³⁰⁸ Dacă românii, elita lor nu protestau în scris prin presă, memorande, petiții, reclamații etc. își pierdeau și dreptul de a se plânge că vocea lor nu a fost auzită și ascultată. Dar aceasta nu era totul. Românii trebuiau să facă și ei o asociație agricolă, care să le apere interesele de tot felul și să-și gospodărească pământurile mai eficient.

După ce îi îndeamnă pe români să fie activi, Barițiu revine la răspunsurile lui Sterca Șuluțiu date în Memorandumul său la întrebările

³⁰⁶ *Ibidem.*

³⁰⁷ *Ibidem.*

³⁰⁸ *Ibidem.*

formulate și adoptate în anul 1876 de către Adunarea Agronomică de la Deva.

Răspunsul lui Șuluțiu este precedat de o seamă de considerații ale autorului memorandumului prin care combate presupunerile și afirmațiile false, că românii ar fi numai ca națiune adversari hotărâți ai reglementărilor agrare, că fac aceasta din antagonism național. El a arătat, în mod documentat, că tocmai țărani maghiari „se poartă cu antipatie față cu această afacere”. A arătat, totodată, că la cele mai multe popoare, la germani, de exemplu, comasarea s-a făcut numai prin forță militară, care a costat multe vieți omenești. Pe țaran, spune Sterca Șuluțiu, indiferent de națiune, nu-l poți convinge că după ce el se simte și se știe proprietar absolut peste averea și moșioara sa, domiciliul său, nu numai după legea naturii, ci și după legile pozitive, totuși să-l poată cineva a-l obliga să-i dea moșioara sa chiar fără voia sa, în schimb pentru altă moșie, pe care el nu vrea să o aibă. La toate acestea se mai are în vedere că în multe cazuri în care comasarea sau segregarea s-a efectuat, țărani din Transilvania, fie din neștiință, fie din răutate omenească, au suferit cele mai mari împilări pe care alte popoare nu le-au cunoscut.

Șuluțiu consideră că în Transilvania, problema comasării nu trebuie încredințată factorilor administrativi, solgăbirăilor. Aceștia nu au facultăți juridice, nu au studii corespunzătoare. Juriștii – impuși prin 1852 – nu au corespuns nici ei. „Unii fiind aleși ca și solgăbirăii, depindeau de alegătorii lor, care erau marii proprietari. S-au înființat și tribunale urbariale, s-au desființat sau reînființat de câteva ori între 1858 și 1872. Înființarea unor tribunale agrare, și apoi desființarea lor și iarăși reînființarea lor, denotă că în Transilvania problemele agrare sunt foarte complicate, complexe. De aceea, cauzele urbariale nu pot fi încredințate solgăbirăilor, susține Sterca Șuluțiu. Deci la prima întrebare memorandumul lui S. Șuluțiu răspunde negativ.

La a doua întrebare, el asemenea răspunde negativ. Nu este drept ca țărani să suporte cheltuielile bănești ale reglării problemelor agrare. Nu țărani au declanșat operațiunea, iar procesele agrare au fost intentate tot din cauza încălcării legilor în favoarea foștilor stăpâni feudali. Trebuia avut în vedere și faptul că toate muncile și cărașiile legate de acele operațiuni erau executate de țărani, care și consumau adeseori timpul cu acestea exact în perioada când pe câmpurile lor se adunau recoltele. Toate acestea îl costa pe țaran 2-3 mii de fl. Nu era deci drept să li se mai arunce în cârcă alte 2-3 mii de fl. Țărani fiind săraci, cheltuielile nu s-ar fi putut recupera nici prin execuție silită.

Cu privire la cauzele târăgănării proceselor, Sterca Șuluțiu considera că sunt mai multe. Procesele urbariale pretindeau un studiu vast, o cunoștință perfectă a legilor vechi și noi, a dreptului feudal etc. Tribunalele regești nu dispuneau de suficienți judecători. Rezolvarea ar consta în înființarea de tribunale urbariale, ori comisii urbariale speciale. Antipatia țăranilor față de aceste procese adăuga și ea la târăgănare. Uneori nici avocații nu se grăbeau să le termine, fiind ele o bună-sursă de venituri.

S. Șuluțiu, scrie G. Barițiu, combate-soluția tehnică și juridică propusă la Deva, considerând că „prelucrarea unei noi proceduri trebuie încredințată unei comisii compusă din reprezentanți ai foștilor domni și ai foștilor iobagi, *oameni de specialitate*, onești, cu reputație, judecători, avocați, ingineri și agronomi care au experiență în afaceri de comasare. El este de acord cu propunerea ca aprobarea cererii de comasare să se dea așa cum propuneau cei de la Deva, adică în condițiile în care cel ce cerea comasarea să posede cel puțin 1/3 din suprafața totală a comunei.

Pe la jumătatea lui ianuarie 1880, G. Barițiu constata că în afara de memorandumul lui Sterca Șuluțiu foarte puțini au scris despre problema agrară în care sunt implicați românii, problemă vitală pentru ei.

Barițiu afirma că poporul român are tot dreptul să aștepte de la „cei vreo 100 de avocați dintre care mulți au studiat cu obolii adunați de la popor în diverse fonduri, și chiar astăzi în calitate de avocați se susțin tot numai de către popor, să mai facă și ei ceva pentru popor”.³⁰⁹ Relațiile (raporturile) feudale ale proprietății rurale către clasa privilegiată sunt cunoscute cel mai bine tocmai de cei care au fost apărătorii poporului. De aceea, considera el, „O conferință de avocați din toate părțile țării ar da cel mai bun rezultat la un memorandum”. Deci la memorandumul lui S. Șuluțiu și a altora pe care Barițiu nu-i știa, să se adauge un memorandum colectiv, care, credea el, va avea mult mai mare efect decât cele individuale. De fapt, vom vedea mai departe, avocații români ardeleni au și compus un asemenea memorandum, pentru întocmirea și destinația căruia, el le-a dat și unele sfaturi.

Barițiu relatează în ziarul său cazuri concrete că și sașii s-au opus comasării. Conducătorii lor le-au adus specialiști din Germania, le-au explicat de ce este necesară comasarea, care sunt avantajele ei etc. În zadar! Sașii s-au opus! Deci afirmațiile reprezentanților

---

³⁰⁹ Observatorul nr.16 din 23/6 III 1880.

administrației maghiare că numai românii se opuneau comasării și segregării erau false. Secuii se opuneau și mai îndârjit acestor operațiuni!

Cercetând cauzele întârzierilor comasărilor și segregărilor, Barițiu constata că țărani au temeiuurile cele mai grave, care-i fac să privească cu groază aceste operațiuni. Vom vedea mai jos, că nu neîntemeiat se opuneau țărani.

„Ni se spune —scria Barițiu în „*Observatorul*” din 1880— că cea mai mare piedică pentru târăgănare e, că domnii nobili nu mai au parale, au păpat cele 80 milioane fl. care le căpătaseră pentru desființarea iobăgiei; prin urmare ar vrea ca poporul să plătească și aceste speze”.³¹⁰ Iar în unele locuri, proprietarii temându-se de popor, ei înșiși doreau ca să nu se accelereze lucrările de reglementare a proprietăților, până după terminarea războiului (din 1877/78), ca să nu se tulbure poporul românesc.

În prima jumătate a anului 1880 opinia publică din Ungaria și Transilvania era foarte mult agitată de reglarea problemelor agrare din Transilvania. Circula de peste trei decenii parola că poporul român țăran este comunist. Învinuirea era adresată țaranului român, mai ales pentru faptul că a declanșat multe procese urbariale pentru a-și apăra dreptatea. Dar, scrie Barițiu, nu poporul țăran român propagă Saint Simonismul, nici Darwinismul, nici Mormonismul; nu poporul român își vinde nevestele și fetele pe bani, „nu el cere comasațiuni cu scopul de a lua partea cea mai bună și mai fertilă de hotar și a lăsa altora numai dealuri sterpe, lipsite cu totul de humă, și locuri băltoase, pe care crește pipirig, rogoz, trestie și se îngrașă broaștele .... Cu totul alta este acea clasă de oameni, care învață că ceea ce nu poți lua de la popor cu forța, să-i răpești cu stratageme, viclenii, minciuni. Alții sunt aceia care în loc de tatăl nostru, pe fiecare zi repetă vechiul refren: „Valahului să nu-i lași alți bani în pungă, decât numai cu cât să-și plătească dările și să-și cumpere opinci; iară când îi vor fi opincile noi, prin căciulă să-i iasă părul, și când va avea căciulă nouă să umble desculț”.³¹¹

Am dat acel lung citat de mai sus, deoarece în acea primă jumătate a anului 1880 presa maghiară răspândea idei, reflecta atitudini tot atât de intolerante ca și legile feudale timp de secole. Presa aristocrației unghurești promova idei care contribuiau la apăsarea poporului, la lăcomie și despuierea românilor de toate

---

³¹⁰ *Ibidem.*

³¹¹ *Ibidem.*

drepturile civile și politice. Acest spirit al intoleranței și urii naționale trecuse de la nobili la noua generație din acea vreme. În ziarul Pesti Napló se scria în 1880 că ungurii sunt din natură și din educație națiune aristocratică, care vrea pentru sine privilegii, prerogative, superioritate, fără de care ei nu pot exista.

Este aproape peste puterile omenești, comenta Barițiu, a purta așa îndelungat, o luptă continuă în contra privilegiului, precum vedem că a purtat, mai poartă și astăzi mii de comune în Ardeal numai pentru câștigarea drepturilor obținute la noi prin legi.

Problemele agrare discutate peste tot – în presă și în parlament – nu puteau nici românii să le ignore sau să tacă. „Nu le era permis a sta muți în fața lor”.

Dintre miile de cazuri în care românilor nu li se recunoșteau anumite drepturi câștigate prin lege, Barițiu analizează într-un număr al *Observatorului* din 1880 cazul comunei Feneșel, care și-a câștigat dreptul asupra unor păduri încă din 1848. Dar nici după desființarea iobăgiei nu le era permis să taie nici o bucată de lemn. Au apelat la dregătoriile militare și civile, s-au făcut comisii de investigații, s-au adresat guvernatorului, chiar și împăratului, au cheltuit, mulți bani, timp, sănătate, nervi etc. În anul 1880 când scria Barițiu – deci după 32 de ani – problema încă nu era rezolvată.

Dacă la începutul lui ianuarie 1880, George Barițiu îi critica pe intelectualii români că nu colaborează cu presa, pentru a apăra interesele producătorilor români agricoli din Transilvania prin intermediul scrisului, al presei și al unor memoranduri sau contestații către organele oficiale abilitate, în luna martie a aceluiași an situația era schimbată. Juriștii, funcționarii români, deputați dietali și alte categorii se înscriu în această luptă de apărare a țranului român împotriva încercărilor marilor proprietari funciari de a-i înrobi din nou, de a-i readuce la starea de proletari agricoli și chiar de neoiobăgie.

În general, corespondenții lui Barițiu trimiteau epistole redacției *Observatorului* în care:

1. Se nega camerei deputaților de a decide fără voia poporului asupra proprietății sale. Poporul protestează înaintea lumii civilizate împotriva încercărilor feudale, care încălcau în picioare drepturile omenești.

2. Protestatarii ajunseseră la convingerea că statul ungar apărător a 10.000 familii feudale, atacând în același timp proprietatea a două milioane una sută opt zeci și cinci de mii de cetățeni, a încetat a mai fi un stat de drept.

3. Poporul ardelean – ca și cel din Germania, din Austria ș. a. – susține că nici interesul patriei, nici interesul tronului nu pot pretinde de la el; ca să se uite cu mâinile în sân, cum îi despoaie feodalii de locurile și livezile cele roditoare și să nu facă apel la Europa civilizată.

4. În Franța, nici Napoleon – nu a putut aduce legi pentru comasări; francezii și guvernul știu să respecte dreptul de proprietate. Nici în Austria comasarea nu a reușit. Unii comentatori aduc ca dovadă împotriva comasării faptul că Franța cu cele 138 milioane de parcele avea o agricultură superioară Austro-Ungariei unde existau doar 80 de milioane de parcele.

5. Patenta urbarială din 1854 avea ca scop, scria un corespondent al „Observatorului”, de a expropria 3 din 5 părți ale pământurilor locuitorilor țării, iar restul de a-l încărca cu spezele de comasări și cu împrumuturi asigurate pe moșia țaranului, pe care apoi în cel mult 10 ani să o vândă cu toba la negustori sau uzurari; dar românii, se scria adeseori, nu vor să mai recadă în starea de iobăgie.

Îndemnul lui George Barițiu la colaborare încă din primele luni ale anului 1880 și-au găsit ecou în rândurile juriștilor români din Transilvania. Ajutat și de fiul său, Ieronim G. Barițiu, care în această perioadă lucra la Observatorul cu bătrânul jurnalist la treburile redacționale, colaborând cu o seamă de avocați transilvăneni, ca Ioan Rațiu, Partenie Cosma, Iuliu Coroianu, Sterca Șuluțiu și cu unii parlamentari, George Barițiu a reușit să impună o dezbatere din ce în ce mai temeinică în opinia publică și să facă să se audă vocea românilor și în parlament, în ministerul de justiție, al agriculturii și în tribunale.

De o deosebită apreciere s-au bucurat, din partea lui George Barițiu, cele două conferințe ale avocaților români din primăvara anului 1880 în care s-a întocmit un memorandum al juriștilor români din Ungaria privind dezbaterile din parlamentul maghiar asupra legii referitoare la comasarea suprafețelor agricole.

Proiectul lui I. Rațiu definitivat într-o conferință a avocaților români a fost văzut și de George Barițiu.

Despre prima conferință aflăm dintr-o „Convocare” a unei conferințe prealabile a jurisconsulților români din Transilvania, ținută în Cluj în 28 martie 1880 în care s-au luat „în dezbatere din toate punctele de vedere, proiectele de lege în cestiunea agrară din Transilvania”, a emis o comisiune spre pregătirea unui memorandum, care se va lua din nou spre dezbatere în o a doua conferință a

jurisconșuților români din Transilvania și părțile adnexe”.³¹² Se anunță că cea de a doua conferință va fi pe data de 11 IV 1880 la Sibiu.

Într-o scrisoare din 28 martie 1880, George Barițiu îl anunța că a primit manuscrisul proiectului memorandumului juriștilor români din Ungaria privind dezbaterile din parlamentul maghiar privind legea comasărilor suprafețelor agricole. Îl va lua cu el peste plai (în România) unde va participa la Sesiunea Academiei Române.

Barițiu era de părere că acest memorial de jurisconșuți să nu aibă caracter pronunțat național, ci, dimpotrivă, să fie folosit cu tact, cu stratagemă, să vorbească în numele clasei asuprite, așa cum vorbesc țranii când fac anumite cereri, fără distincție de naționalitate, „arătând că idealul vostru este dreptul, este umanitatea, e adevăratul patriotism, că nu sunteți români egoiști”.³¹³ Dar unde să fie înaintat memoriul? la această întrebare Barițiu răspunde, că cel mai bine ar fi să-l înainteze împăratului. El crede că împăratul nu trebuie să fie o simplă marionetă, care să primească un salariu de 8-9 milioane fl., doar pentru a semna hârtii. Recunoaște acestuia și „atributul de unul din factorii legislației”. Are sau nu încredere în împărat, Barițiu afirmă că totuși are mai multă încredere în el decât în majoritatea parlamentară din acea perioadă, a cărei demnitate valora pentru el mai puțin decât zero. De aceea recomandă ca memoriul să fie trimis împăratului. „La Europa nicidecum: până atunci trebuie să mai treacă timp. Știu că această opinie nu va plăcea la mulți și va învinge cealaltă, ca să mergeți la Dietă cu ea. Mergeți unde veți afla cu cale, numai mergeți curând, uniți, uniți în cuget și simțiri; dară vă folosiți și de dieta străină. Dacă veți decide în Dietă, de frică să nu turbați pe șoviniști, apoi zice fratele Iosif (Iosif Hodoș – n. ns. T.I.) să-i dați forme de petițiune”.³¹⁴ Până la urmă avocații români, vom vedea, au ajuns la Dieta din Budapesta.

În „Observatorul” lui Barițiu, discuțiile cu privire la problemele agrare și legislația referitoare la ea continuă tot mai intens. Sunt analizate proiecte de legi care vizau rezolvarea definitivă a problemelor agrare din Transilvania, sunt criticate soluțiile care îi nedreptățeau pe români, metodele de elaborare și aplicare a unor legi care sprijineau interesele marilor proprietari funciari, dar și cererile concrete ale românilor în vederea elaborării și aplicării unor legi

---

³¹² Observatorul nr. 25 din 26/7 IV 1840.

³¹³ G. B. C. X, p. 457.

³¹⁴ *Ibidem*, p. 458.

drepte, care să le respecte interesul și bunurile de care dispuneau, inclusiv a suprafețelor de pământ primite prin reforma agrară.

Referindu-se la un nou proiect de lege agrară elaborat în vederea discutării lui în Camera Deputaților din Ungaria, „Observatorul” menționa că românii resping principiul inchizitoriu propus de către ministerul de justiție în cazul proceselor urbariale din Transilvania. Resping principiul nu pentru că el nu este bun. Este bun în-statele democratice, ca Germania, Cisleitania ș. a. Organele statului din Transilvania nu erau la înălțimea celor din statele civilizate și democratice, în care nu existau discriminări naționale, între nobili și nenobili etc. Faptul că părțile în proces nu aveau dreptul și la apărători neavocați era și el respins de români. Cererea țăranilor de a fi reprezentați și de alții decât de avocați era justificată: avocații costau scump, trebuiau aduși de la distanțe mari, procesele erau fixate în perioade în care sătenii erau ocupați cu recoltarea roadelor etc.

Comasarea, se scria adeseori în „Observatorul”, nu poate fi justificată prin argumente de ordin economic. Ea întotdeauna lovește în drepturile de proprietate ale indivizilor. Cu cât era mai respectată ideea dreptului de proprietate într-o țară, cu atât locuitorii ei sunt mai străini de ideea de comasare, iar prosperitatea lor nu este în raport cu gradul existenței ei într-o țară sau alta. În Germania, de ex., minoritatea nu a putut obliga majoritatea la comasare. Unele state germane au permis comasarea numai dacă ea era cerută de cei ce aveau 1/3, 2/3, altele chiar numai în cazul celor ce aveau proprietatea a 100% din suprafața de pământ a localității.

Împăratul Austriei în patenta din 1854 propunea ca 2/3 din proprietari să fie de acord. Dieta ungurească de la Cluj din 1865 a acceptat și ea aceste proporții.

Însă îndată ce s-a introdus dualismul Austro-Ungar, aristocrații și feudații forțară atâtea legi și ordine în obiectul comasărilor, încât se părea că în această țară nu mai trăiau decât cele 9-10 mii de feudali privilegiați boierești, nemțești etc. Proiectul de lege din 1880 prevedea printr-un paragraf, să posezi numai 1/5 și se permitea comasarea.

Este adevărat, menționează criticii proiectului de lege din 1880, că, comasarea satisface și interese economice. Dar le satisface doar pe ale acelor „care prin arondări devin domni absoluți peste agrii de arat, peste livezile, fânețele, pășunile cele frumoase ale populației rurale, câștigate toate cu robote și șerbitute de secole și cu văi de sânge vărsate în toate războaiele purtate pentru patrie, și adesea numai pentru câștigarea privilegiilor aristocratice; dară apoi să se dea în schimb pentru locurile sale fertile numai coaste secete de

arșița soarelui ca și de torenții apelor, răzoare, surpături de dealuri, bălți, locuri apătoase cu rogoz și pipirig, locuri pădurețe unde se fac numai măcieșe și porumbele”.³¹⁵

Comasarea nu putea fi considerație exercitată în favoarea intereselor statului, deoarece de ea beneficiau membrii unui număr restrâns de aristocrați, avantați de legi nepopulare, asupritoare. Ea era făcută în defavoarea celor ce plăteau dările cele mari, plăteau datoriile statului, plăteau salariile a 50-60 mii de oficiali. La judecătoria, la curțile de apel ș. a ., marea majoritate erau judecători maghiari, mari proprietari de pământ. Marea majoritate ce erau obligați de soartă să apeleze la serviciile judecătorilor erau români. Dar și poporul maghiar se plângea de nedreptățile curții de apel. Acolo predomina elementul maghiar.

Paragrafele 7 și 8 ale legii erau în așa fel întocmite, încât să se poată scoate de sub arondare (comasare) cele mai bune parcele de pădure și apoi să le schimbe pe loturi de fânețe, arături etc.

Se atentează astfel în foarte multe cazuri și la lazurile (loturile) obținute de țărani, prin curățarea pădurilor, amenajarea bălților, secări, desecări etc. – adeseori prin munca întregii familii de zeci de ani.

Pentru paragraful 9 al legii se propunea un amendament în sensul că: „geometrul sau inginerul să fie numit cu acordul ambelor părți. Numirea experților era și ea nedrept prevăzută. Proprietarii aveau dreptul la 7 experți, iar țărani doar la 2. *La vot câștigau întotdeauna proprietarii; sătenii rămânând păgubiți întotdeauna.*

Anul 1880 cu complicatele probleme agrare revenite în viața economică a Transilvaniei; dar și mai complexe și impuse mai dur unei populații preponderent românească, în timp ce aristocrația era de alte naționalități, i-au permis lui Barițiu să înțeleagă că economia Transilvaniei încă nu se desfășura complet, conform cu legile și regulile economice ale noii economii capitaliste, care se impuseseră deja în Europa apuseană. Aici politicul impunea, încă și în ultima treime a secolului al XIX-lea, multe forme de viață, care rămâneau ancorate în trecutul feudal, care, în mare parte se dezvolta sub influența unei economii străine dominante aceea a Austriei, dar și a alteia, care era subdezvoltată, dar cu agenți economici, cu pretenții de dominație, aceea a Ungariei, economie agrară ca și aceea a Transilvaniei.

---

³¹⁵ Observatorul, nr.25 26/7 aprilie 1880.

Apărarea de către Barițiu a drepturilor de proprietate a românilor, cu ocazia comasărilor terenurilor agricole din Transilvania și a segregării pădurilor și pășunilor, demonstra că aristocrația funciară și organele de stat porneau de la premize false, pentru că se bazau pe concepții false, generate de ignorarea unor realități istorice. Organele de stat nu luau în seamă realitățile economice de proprietate dintre micii agricultori și foștii mari proprietari. Aceștia din urmă și după 2-3 decenii de la efectuarea unor reforme agrare, încercau să revină din nou la unele stări de împilare feudală și națională a populației majoritare românești.

Aici vedea Barițiu marele rol al avocaților români, care apărând interesele de proprietate ale sătenilor români, apărau și înscrierea lor mai accelerată pe drumul economiei moderne, bazată pe relații de proprietate caracteristice economiei de piață capitaliste, pe schimbul și libertatea circulației bunurilor economice.

Evidențiind racilele unei economii bazată pe principii și relații vechi, premergătoare economiei capitaliste, Barițiu scria: „Se înșală aceia care cred, că în relațiile de proprietate din Transilvania s-au aplicat ori se poate aplica maxima economică: Eu sunt proprietar și domn pe pământul meu, tu ești proprietar și tot așa de domn pe brațele tale, ajutate de cap și de picioare. Eu îți plătesc pentru laboarea ta, în bani sau în pământ, sau în produse, precum ne vom învoi, tu îmi plătești pentru cât te folosești de fructele scoase din proprietatea mea de pământ. Având tu bani, legea îți recunoaște dreptul să-ți cumperi proprietate de pământ”.³¹⁶ Asemenea doctrine economice s-au aplicat în alte țări.

În țări ca Transilvania și Ungaria, ca și în alte state s-a zis și s-a legiferat din contra: „Eu nobil, eu cavaler, comite, baron, principe, duce, sunt domn și proprietar nu numai al pământului, ci sunt domn și proprietar al persoanelor de prin împrejurul meu. Eu domnul vostru, voi sclavii mei, pe care eu vă pot vinde, dărui, da în schimb, zălogi, oricând îmi va conveni mie. V-am luat cu armele ori v-am cumpărat, s-au v-am moștenit, ori mi v-a dăruit regele, tot atâta, eu domnul vostru absolut, voi sclavii mei, sâmbria voastră este măsurată ca la cai și boi, să vă nutriți și să vă îmbrăcați numai ca să-mi lucrați mie. De mai mult nu aveți nicio trebuință”.³¹⁷ Legile țării, mai ales de la 1514 nu permiteau omului neînnobilat să dețină proprietate de pământ.

---

³¹⁶ „Observatorul”, nr. 42 din 24/5 iunie 1880.

³¹⁷ *Ibidem*.

Dar ceea ce era și mai rușinos pentru opinia publică maghiară era faptul că la 1880 mai erau încă ziare ungurești, care nu se rușinau să scrie și să publice, că nobilii unguri au cucerit Transilvania cu armele, ceea ce-i îndreptățește să țină această țară divizată în domnii nobili, grofi, pe de o parte și iobagi, sclavi, pe de altă parte, iar majoritatea sclavilor să fie români.

Aristocrația ungurească, scria Barițiu, nu se putea obișnui nici în anul 1880 că se poate trăi foarte bine și fără a avea sclavi. De aceea, proiectul agrar întocmit de parlamentul ungar din acel an se baza tot pe vechile principii, de a-și face pe „cale indirectă sclavi”. Metoda era simplă: Luând îndărăt de la popor cât se poate mai mult pământ, aducându-i pe țărani într-o asemenea stare, încât să cadă în genunchi și să se roage „Luați-ne înapoi de sclavi ai voștri”. Procedeu acesta a fost recunoscut de Iosif Bedeus de Scharberg, un sas, „unul din cei mai eminenți bărbați ai Transilvaniei, vechi funcționar cu funcții importante în Sibiu, Cluj, Viena, care a fost foarte calificat în problemele economice, politice și urbariale o adevărată autoritate. Dieta din Cluj din 1842 a fost silită să urmeze exemplul dietei din Ungaria să întocmească o comisie urbarială, cu scopul de a întocmi o lege urbarială. Președinte și redactor referent a fost Bedeus, iar proiectul a ajuns în dieta din Cluj din 1846/1847. Bedeus constată cu acea ocazie că „majoritatea preponderentă a acelor 310 membri nu numai că luptase vrăjmășește, ca să nu se facă nicio ușurare populației rurale, dar se folosiseră de toate stratagemele spre a răpi de la popor cât s-ar putea mai mult pământ, numit de lege „colonial”, adică al poporului și a-l încorpora la pământul allodial, strict nobiliar, al curții, al boierului”.

Datele prezentate de dieta de la Cluj curții din Viena cu privire la suprafețele agricole și populația Transilvaniei, au fost date falsificate ale unui recensământ din anul 1819, desigur în favoarea feudalilor, aristocraților, în dauna poporului și spre a-l minți pe monarh. Falsificatorii erau funcționarii, care toți erau de origine aristocratică mare și mică. Noul proiect agrar avea la bază aceleași principii ca și cele dinainte de 1848! a răpi cât mai mult pământ din cel mai bun de la țărani, a păstra cât mai mult din drepturile și privilegiile de natură feudală.

Că este așa ne-au dovedit-o și dezbaterile care au avut loc în perioada 5-7 iunie 1880 în parlamentul maghiar cu privire la „*proiectul de lege relativ la regularea proprietăților în Transilvania*”.

Pentru români proiectul de lege, amintit mai sus, avea o semnificație vitală, de rezolvarea problemelor puse în discuție

depindea în mare parte buna stare a românilor transilvăneni, crearea unor condiții de prosperare, așa cum se ceruse și în materialele din „Observatorul” publicate în prima jumătate a anului 1880, în memorandumul lui Sterca Șuluțiu, dar mai ales în memorandumul juriștilor români, elaborat în cele două conferințe din martie și aprilie același an.

Pentru a-și menține pământul – principala sursă de trai a românilor de-a lungul veacurilor – pentru care ei au vărsat văi-de sânge a numeroase generații, au vărsat lacuri de lacrimi atât înainte, „cât și mai vârtos de la 1437, 1514 ... li s-au devastat adeseori părți întregi de țară”.³¹⁸ În timp ce în cea mai mare parte a Europei problema proprietății funciare era de secole rezolvată, în Transilvania românii încă mai luptau să mențină măcar ceea ce primiseră, cu chiu cu vai în niște reforme anterioare incomplete și aplicate cu discriminare față de români. Aceasta pentru că, după părerea lui Barițiu, Transilvaniei i se aplica același tratament pe care îl aplica Anglia Irlandei, țară marginalizată și ea, în care populația băștinașă era desconsiderată ca și românii ardeleni.

La începerea dezbaterilor asupra proiectului de lege în 5 iunie 1880 s-a constatat că deputații nu au avut la dispoziție decât 1 zi pentru studierea lui: Deputații români: Partenie Cosma și George Popp au cerut amânarea discutării proiectului. Dieta i-a refuzat. Bela Bánffy, aristocrat maghiar de origine română, susține guvernul și parlamentul, ca să se dezbată proiectul. Tot el a protestat împotriva presupunerilor că aristocrația urmărește să răpească pământul de la celelalte clase de locuitori când în realitate ei voiesc numai reglementarea.

Din dezbaterile asupra proiectului a reieșit:

1. „că ministrul trebuie să strângă frânele geometrilor; să nu mai ia în serviciu oameni ignoranți;
2. că ministrul justiției să încredințeze cauzele agrare unor judecători înalt calificați, care știu să judece drept, enunțând sentințe conforme cu legea în înțelesul strict al cuvântului”.³¹⁹

Dezbaterile asupra proiectului de lege agrară au durat 3 zile (5-7 iunie 1880). Barițiu nu este mirat de această durată, deoarece în 33 de ani s-au făcut numeroase încercări să se rezolve problemele agrare și nu s-a ajuns la soluții definitive și convenabile nici pentru proprietari nici pentru săteni. Marea aristocrație funciară în loc să-i

---

³¹⁸ „Observatorul”, nr. 44, 31/12 iunie 1880.

³¹⁹ *Ibidem*.

împroprietărească pe săteni, dimpotrivă, încerca fie să-i păcălească reducându-le suprafețele pe care le aveau în folosință, fie cedându-le suprafețe mici menținându-i în continuare în stare de dependență.

Aceleași dezbateri asupra proiectului de lege agrară prilejuite de măsurile de comasare a terenurilor agricole și segregarea pădurilor și a pășunilor i-au relevat lui Barițiu și unele constatări deosebit de supărătoare pentru cauza națională și socială a românilor. În acest sens, el scria:

1. „s-a observat însă cu adevărată durere de suflet, că mulțime de oameni nici până astăzi – nici chiar unor avocați – nu le pasă de problemele agrare, probleme vitale pentru români;

2. chestiunile agrare în nicio țară din Europa nu sunt așa de încurcate ca în Transilvania;

3. românilor li se impută că se opun comasărilor;

4. în realitate, românii se opun doar comasărilor nedrepte. Este constatat că în țări muntoase, așa cum este Transilvania, comasarea nu poate avea efecte pozitive ca în țările de pe șesuri;

5. nu de comasare, ci de sila și de modul nedrept al comasărilor se feresc românii;

6. secuii se opun și mai înverșunat comasărilor, în timp ce în ținuturile românești s-au făcut multe comasări, în cele secuiești niciuna! Secuii unei comune au ucis toți jandarmii care însoțeau comisia de comasare.

Enclavele. Dintre toate problemele discutate în ședința parlamentului maghiar din 5-7 VI 1880 o vie dezbatere a provocat problema *Enclavelor*, care simplifica în cazul respectiv ceea ce se numea în mod curent poiană, folosită ca fânaș sau pășune, „împresurată mai din toate părțile cu pădure. Dacă era mai mare i se zicea plai. Deputații maghiari șoviniști, apărători ai intereselor marilor proprietari, prezentau poienile ca obiect al furtului din partea românilor, ocupate pe furiș prin exterminare (lăzuire, curățitură, stârpire) cu securea și cu foc.

Învinuirea era bazată pe falsuri, denaturări ale adevărului și minciuni grosolane, încât a stârnit și riposta unor deputați unguri, alături de cei români.

Poienile, spunea în plen deputatul maghiar Pulszky, nu au fost furate. Prin prescripție ele puteau deveni și proprietatea lor. Mai ales că, indiferent de proveniență, poienile nu au fost ocupate de români, fără înțelegere cu proprietarii.

Pentru români, poienile numite în proiectul de lege *Enclava*, sublinia Barițiu, au o semnificație istorică deosebită: În toată lunga perioadă a năvălirilor barbare, poporul românesc s-a adăpostit și

apărat pe plaiurile și poienile din munți și păduri. Multe sate au luat naștere în poieni, între păduri prin lăzuire, defrișare etc. Dar și unele din ele au fost răpite de marii proprietari de la țărani. A le lua *Enclavele* românilor echivala cu a le lua izvoarele de viață ale unor sate întregi, pășunile, arăturile, însemna, în fond, a goli munții de români, a-i condamna din nou la pribegie, la foame, la emigrare”.³²⁰

Totuși memorandumul colectiv al juriștilor români sau unele petiții individuale, ca și critica făcută proiectului de lege agrară discutat în parlamentul maghiar în zilele de 5-7 iunie 1880 nu au rămas fără ecou. De multe cerințe formulate în scris înainte de dezbaterile parlamentului din Budapesta ca și în timpul acestuia s-a ținut seama, fiind incluse în noua lege agrară. Referindu-se la memorandumul juriștilor români, redacția Observatorului menționa că aceasta „a folosit foarte mult și a impus respect”.

Este adevărat, se scria în „Observatorul”, nu s-a câștigat tot ce s-a cerut în memorandum, dar s-au câștigat unele puncte de mare valoare, și anume:

1. Spezele segregărilor le vor purta singuri foștii domni de pământ;

2. Sentințele se vor aplica și în stadiul admisibilității, în toate 3 instanțele, când după proiectul ministerial era să fie mărginite numai la două instanțe;

3. Specialiștii nu se vor alege prin organele administrative, ci prin părțile interesate;

4. Enclavele (poienile) numai prin pământ se pot răscumpăra; însă pe unde se află case pe ele nicidecât;

5. Principiul inquisitoriu, deși s-a primit, dar apărării s-a garantat tot ce era de lipsă.³²¹

La încheierea dezbaterilor cu privire la proiectul de lege agrară din 5-7 iunie 1880, George Barițiu face un bilanț al rezultatelor eforturilor românilor de a împiedica tendința celor ce l-au întocmit de a le impune condiții împovărătoare în favoarea marilor proprietari funciari.

Primul lucru pe care îl constată și îl aduce la cunoștința opiniei publice românești este că, în împrejurările de atunci, rezultatul se putea numi cu tot dreptul favorabil pentru că, spunem noi, având în vedere experiența trecutului, când cererile românilor erau complet

---

³²⁰ Vezi: Observatorul, 1880, p. 182.

³²¹ Observatorul, 1880, p. 178.

ignorată și desconsiderată, se temea că și proiectul ministerului justiției, va fi adoptat așa cum a fost prezentat.

În al doilea rând, constată că s-a format un corp, un detașament al elitei intelectuale românești ardelenă capabilă, dar și dornică să apere interesele nu numai individuale, ci și colective ale poporului român. Este vorba de corpul avocaților români, al juriștilor în general. Prin aceasta, ei întorc – o parte din cheltuielile poporului pentru pregătirea lor prin intermediul burselor școlare. În acest caz s-au remarcat juriști ca Sterca Șuluțiu, Partenie Cosma și Ioan Rațiu.

În al treilea rând, se observă că intervențiile avocaților români, ca și ale deputaților-români în general se fac mai bine auzite și încep să fie luate în seamă de unii factori responsabili de stat cu vederi liberale din Ungaria.

Barițiu, promotor al întemeierii unor instituții ale românilor transilvăneni nu a conținut niciodată de a-i îndemna pe juriștii români să înființeze o „societate juridică” de la care românii așteaptă foarte mult.

Sprijinirea mișcării legată de memorandumul juriștilor români de către marele nostru învățat, nu este o acțiune izolată. Ea face parte din mișcarea sa națională, multilaterală; cu aspecte politice, economice, educative-instructive, juridice și culturale în vederea prosperării și emancipării poporului român. În particular, el a avut în vedere efectele ei asupra populației agrare. Nu era prima activitate pe care o făcea în vederea emancipării populației agrare românești transilvănene și în care atrăgea un număr mai mare de colaboratori. Este vorba despre înființarea unei rețele bancare proprii a românilor din Transilvania.

Cu aproximativ un deceniu înaintea memorandumului juriștilor români din Arad din 1880, George Barițiu l-a sprijinit, încurajat, uneori chiar i-a dat și sfaturi utile colaboratorului său apropiat, Visarion Roman în întocmirea statutelor și a organizării funcționării primei bănci românești în 1872, banca „Albina” din Sibiu. Pentru Barițiu înființarea primului institut de credit al românilor transilvăneni reprezenta un pas important în emanciparea economică a populației agrare, creându-se premisele scoaterii lor de sub pericolul eminent al ruinării în masă de către cămătari. Subliniind însemnătatea întemeierii mișcării bancare românești transilvănene, istoricul și economistul ardelen scria că: „pentru propriul popor dacă s-a făcut vreodată ceva spre ușurarea lui, apoi aceasta s-a întâmplat numai de când câțiva bărbați aleși în frunte cu familia Mocioni au înființat întâiul *institut de credit și economii* „Albina” în 1872. Cutezăm a susține – continuă el - după experiența ce avem, că de

atunci încoace în mijlocul atâtor asupriri și spoliațiuni, până în cincizeci de mii de familii române au scăpat de o ruină sigură cauzată prin uzurari, de către 50, 100 și chiar 200% numai cu ajutorul băncii „Albina” și cu al celorlalte care s-au înființat cu ajutorul lui Dumnezeu pe urma acesteia în cele mai multe regiuni locuite de români”.³²² Deci la marea instituție din domeniul culturii, „Astra” (1861), diversificarea rețelei de școli (aparitia unor școli pedagogice, seminarii preoțești și cu secții pedagogice, o școală economică de grad mediu etc.) cu implicații pozitive în crearea unei noi elite destinată nu numai să contribuie la instrucție și cultivarea poporului român, s-a creat o nouă instituție de credit, rod al diversificării activităților economice ale românilor, merită să sprijine diversificarea activităților economice în domeniul financiar bancar cu impact pozitiv asupra întăririi economice a țărânimii și intelectualității române. Înființarea rețelei bancare a constituit primul pas mare în favoarea țărânimii românești din Ardeal.

Un alt pas de o deosebită importanță, realizat de către juriștii români din Transilvania în favoarea populației rurale de aici, a fost făcut, după părerea lui G. Barițiu, în anul 1880 când ministrul justiției al Ungariei a înaintat spre dezbateri dietei ungurești proiectul de lege intitulat: „*Despre simplificarea cauzelor de regularea posesiunii (proprietății pe teritoriul Transilvaniei) precum și a fostelor comitate de odinioară Crasna, Solnocul de Mijloc și Zărand și al districtului Cetății de Piatră compus din 12 paragrafe*”.

Juriștii români și-au dat seama că este o nouă lege maghiară, care lovește în poporul român, care urmărește aceleași scopuri ca și legile feudale vechi, ca și legile de desființare a iobăgiei din 1846/47; 1848; 1853/54 și altele mai vechi și mai noi: de a priva poporul român de o mare parte a proprietăților de pământ, iar apoi să emigreze.

Peste un deceniu și mai bine, Barițiu scria în volumul III al istoriei sale: „Părți alese din istoria Transilvaniei că „34 de avocați români se adunară în martie (1880 n. ns. T.I.) într-o conferință provizorie la Sibiu, iarăși după ce aleseră președinte de dr. Rațiu de la Turda și actuarii pe Aureliu Isac de la Cluj, scărmanând bine citatul proiect aflară lucru curat, că scopul aceluia era : *expossiionarea*, adică degradarea la stare de proletariat a populațiunii rurale întru înțelesul strict al cuvântului”.³²³ La această conferință s-a ales o comisie pentru

---

³²² *Părți alese ... vol. III, p. 498.*

³²³ *Ibidem, p. 499.*

întocmirea unui memorandum și s-a fixat pentru 11 aprilie o nouă conferință.

La conferința din 11 aprilie stil nou, din 1880 au participat 13 juriști din Sibiu și încă 15 din alte regiuni ale Ardealului. Președinte a fost ales Iacob Bologa, notari Partenie Cosma și Iuliu Coroianu. S-a elaborat o petițiune în care a fost criticat proiectul ministrului de justiție ungar. „În iunie – scrie Barițiu – petițiunea fu predată alături de proiectul de lege în dezbaterile dietei. Ostenelile juriștilor nu au fost în stare să delăture toate scopurile egoistice ale feudalilor; totuși acea petițiune a demascat multe mișelii și a împiedicat realizarea lor”³²⁴.

Acțiunea juriconsulților români a fost, după părerea lui Barițiu, o acțiune curajoasă, bărbătească, mai ales că, după 1867, interesul tineretului român ardelean pentru profesia de juriconsult scăzuse, iar prin decesul unor celebri avocați români – ca Ladislau Basiliu Pop, Emanoil Gojdu, Ioan Alduleanu și Gabriel Michalyi ș. a. începea să se reducă.

Intensificarea acțiunilor de maghiarizare sprijinită de o seamă de legi ca cele ale obligativității limbii maghiare în toate școlile elementare ale naționalităților, de reducere a numărului de școli românești, maghiarizarea școlilor în general ș. a. cerea însă, nu reducerea numărului de avocați români, ci creșterea numărului lor.

Multiplele activități politice exercitate de George Barițiu s-au desfășurat paralel cu numeroase activități instituționale în domeniul cultural, al cercetării științifice și al implementării creditului în viața economică a românilor transilvăneni.

Nici în acest domeniu, activitățile sale nu au rămas la stadiul elaborării unor idei și teorii promovate prin intermediul presei, conferințelor, tipăriturilor în general. El a fost și unul din fruntașii elitei românești, care a militat pentru înființarea unor instituții naționale de promovare a culturii, științei și teoriilor prin intermediul unor instituții.

Următoarele studii dedicate marelui nostru om de cultură, vor prezenta contribuțiile sale la ctitorirea sau urzirea unor instituții în domeniile amintite:

- contribuția sa la întemeierea, conducerea și dezvoltarea „Asociației transilvane pentru literatura română și cultura poporului român”;
- la fondarea Academiei Române și

---

³²⁴ *Ibidem.*

- contribuției sale instituționale la întemeierea rețelei de bănci naționale ale românilor transilvăneni în ultima treime a secolului al XIX-lea.

CAPITOLUL 5.

George Barițiu, personalitate proeminentă a mișcării transilvănene de eliberare națională de sub dominația imperiului austro-ungar

5.1. Contribuții esențiale ale patriotului român, la orientarea, organizarea și dezvoltarea mișcării naționale și politice a românilor transilvăneni în ultima parte a vieții sale

Eliberat de grijile conducerii și comercializării producției fabricii de hârtie de la Zărnești, stabilindu-se apoi la Sibiu unde a întemeiat ziarul Observatorul, care-i permitea și-i impunea contactul mai strâns cu realitățile politice ale timpului și implicarea aproape organică în problematica trecutului și a viitorului poporului român, George Barițiu s-a încadrat tot mai mult în mișcarea politică și națională, în orientarea și întărirea organizațională a acesteia la românii transilvăneni. El a rămas personalitatea cea mai importantă, atât a mișcării politice de eliberare a transilvănenilor, cât și a curentului pasivismului politic. Dar el, după cum am văzut și după cum va reieși și din paginile viitoare, nu a fost un fanatic al pasivismului, nu voia să-l impună cu orice preț. Când s-a convins că tactica activismului politic poate să favorizeze și ea mișcarea națională sau că devenise mai adaptabilă la condițiile momentului, el nu a refuzat s-o accepte, integral sau parțial, ca tactică de luptă a Partidului Național Român.

În perioada 1878-1884, Barițiu a contribuit substanțial la procesul de unificare a celor două partide ale românilor de sub dominația austro-ungară: Partidul Național Român din Transilvania și Partidul Național Român din Banat.

După ce o vreme cele două orientări: pasivismul și activismul au acționat separat – transilvănenii adoptând pasivismul, iar bănățenii activismul – elita conducătoare românească a înțeles că s-au creat condițiile unificării celor două partide și adoptarea unei singure tactici de luptă națională: pasivism sau activism, pe care o vor hotărî alegătorii români. Cu alte cuvinte, românii au înțeles că nu se mai putea merge spre realizarea aceluiași scop, pe două căi diferite:

activism și pasivism. Dacă românii realizaseră unitatea culturală prin marea lor citorie în acest domeniu: Asociația transilvană pentru literatura română și cultura poporului român, iar în domeniul economic realizaseră Banca „Albina” din Sibiu sprijinită de toți românii din Transilvania și din Ungaria, apare întrebarea legitimă: *în domeniul politicului nu se putea realiza o singură instituție și o mișcare unică națională?* Răspunsul a fost nu numai că se poate, dar este absolut necesară, este o condiție esențială a realizării eliberării și obținerii independenței și libertății naționale.

Acțiunile guvernului maghiar de deznaționalizare a românilor de la începutul ultimului sfert al veacului al XIX-lea i-au convins și mai mult pe aceștia de necesitatea realizării unității mișcării de eliberare națională. De exemplu, la 25 mai 1879 parlamentul Ungariei a adoptat Legea XVIII (Legea Trefort, puternic atentat la existența școlilor românești prin impunerea introducerii pregătirii în limba maghiară, Legea uzurpa de fapt și autonomia bisericească. Paralel cu aceste măsuri au loc desființări de comitate în care predomina populația românească (Comitatul Zarand în 1876, Comitatul Severin în 1880 etc.). Erau măsuri politice de scindare a populației românești majoritare, care evitau alegerea unor deputați români în adunările comitatense și în parlamentul ungar.

Situația impunea românilor măsuri sporite și eficiente pe linia unității mișcării politice naționale. Ca urmare Nicolae Popea și Iosif Hodoș au lansat, în numele Comitetului Central Electoral, un apel către toți românii de a se organiza în comitete, în cercuri electorale, cu misiunea de a întocmi „dări de seamă exacte”, privind situația electoratului românesc în vederea organizării unei conferințe naționale. Acesta poate fi considerat primul pas al organizării conferinței de unificare a mișcării politice a românilor transilvăneni.

Întrunirea „Astrei” în august 1880 de la Turda este folosită de Pop de Băsești pentru organizarea unei consfătuiri ținută la locuința avocatului Ioan Rațiu. Au participat G. Barițiu, Iacob Bologa, Partenie Cosma și Visarion Roman, s-au schimbat opinii, s-au propus soluții cât mai potrivite pentru unirea partidelor, ajungându-se la concluzia necesității convocării unei conferințe cu caracter restrâns la Sibiu. Barițiu sprijinea ideea convocării acesteia printr-o argumentare solidă a pasivismului, analizând cu precădere legea electorală bazată pe sistemul censitar, care elimina majoritatea populației românești de la exercitarea acestui drept politic elementar și fundamental.

La 8 oct. 1880, G. Barițiu și P. Cosma au adresat o circulară unui număr de 29 fruntași politici — bănățeni și transilvăneni, chemându-i la o conferință pentru zilele de 17 și 18 octombrie 1880.

Circulara prevedea realizarea unei înțelegeri între fruntașii politici ai celor două partide, care să reînvie tradiția bunelor rezultate a conferințelor din 1849, 1850, 1860 și 1861, dar cu rezultate superioare aceluia. Se avea în vedere că atunci erau uniți nefiind încă scindați în „pasiviști” și „activiști”. Întrunirea avea ca scop elaborarea „unui program de acțiune” și de a discuta „convocarea unei conferințe generale publice din ambele țări”. Chemarea îndemna la organizarea de cluburi electorale în fiecare comitat, ceea ce însemna, în fapt, punerea bazelor organizatorice ale Partidului Național Român Unificat. Cluburile electorale au devenit astfel nucleele de bază, verigile de legătură cu masa alegătorilor români.

Conferința s-a ținut la Sibiu, au participat 22 de fruntași politici români; lucrările s-au prelungit cu 2 zile, s-au ținut la locuința lui P. Cosma, s-a ales un comitet din 7 membri din ambele părți (Vincențiu Babeș, G. Barițiu, P. Cosma, N. Popea, Gh. P. de Băsești, Ioan Rațiu, și V. Roman). Aceștia au fost desemnați să pună în acțiune planul de unificare a partidului. La rândul lor V. Babeș, P. Cosma și Gh. Pop de Băsești au fost desemnați să studieze statutele altor partide politice din Ungaria în vederea elaborării unui statut propriu.

Stadiul consultărilor și al clarificărilor fiind încheiat, s-a trecut la acțiuni organizatorice imediate. S-a pornit cu întemeierea cluburilor electorale, care încep în scurt timp să și funcționeze în multe părți ale Transilvaniei și Ungariei; Deva, Turda și Cojocna, fiind primele localități în care încep să funcționeze cluburi electorale ale românilor, iar presa românească începe să sprijine noul partid și cluburile electorale nou înființate.

Președintele Nicolae Popea și G. Barițiu secretarul noului comitet electoral central vor începe o amplă corespondență cu noii președinți ai comitetelor județene prin care le transmit instrucțiuni și lămuriri asupra sarcinilor ce le revin în noua organizare politică a populației românești.

Într-o circulară din 1 noiembrie 1882 adresată lui Francisc Hossu Longin, cei doi conducători ai Comitetului Electoral Central al P.N.R., după ce îi mulțumesc pentru promptitudinea cu care a răspuns unor instrucțiuni transmise de aceștia, îl roagă să le însuflească încredere alegătorilor români, care manifestau unele îndoieli întrebându-se „spre ce scop se cer acele extrase din listele electorale”.³²⁵ Barițiu și N. Popea îl roagă pe Francisc Hossu Longin să le explice alegătorilor

---

³²⁵ G. B. C. X, p. 471.

că este o simplă operație de colectare a unor date statistice, din care nu poate să iasă nici un rău pentru alegători și cu atât mai puțin pentru națiunea noastră. Dar națiunea are nevoie să cunoască ce forță electorală are la un moment dat. Se mai cere ca în fiecare cerc (colegiu) electoral să se formeze cluburi, iar în fiecare club să se aleagă un comitet din 3-5 cel mult 7 membri, dintre cei mai inteligenți, mai activi, „mai discreți și care țin în cuget curat la partida noastră în alegeri”. Pe lângă o seamă de calități morale pe care trebuiau să le posede membrii acestor comitete, ei trebuiau să știe să păstreze discreția absolută. Semnatarii acestei circulare, explică sensul acestor cerințe ale lor, tocmai pentru a nu semăna chiar ei îndoiala în sufletele celor de la care o pretindeau: „Cerând de la membri discrețiune, nu facem nimic alt mai mult decât ce fac oriunde toate partidele politice, care, deși nu-și ascund scopul final, mijleacele acțiunii însă rămân în secret până la un moment dat. Această atitudine este cu atât mai necesară la partida noastră națională cu cât știm cu toții la câte tentațiuni au fost și până acum supuși în toate perioadele electorale alegătorii ieșiți din mijlocul poporului românesc”.³²⁶ În continuare F. Hossu Longin este rugat să ia toate măsurile de înființare a unui club, și un comitet al acestuia, care să intre în legătură cu Comitetul Electoral Central, de la care va primi – după desfășurarea Conferinței – toate instrucțiunile necesare. Mai este rugat F. Hossu Longin, printre altele, să convoace clubul „pentru alegerea unui delegat plenipotent spre a participa la conferința generală a partidei noastre naționale”. Observăm că în ultimele luni ale anului 1880 și în primele luni ale anului 1881, Barițiu ca secretar al Comitetului Electoral Central era preocupat cu organizarea cluburilor electorale teritoriale – județene, orășenești, comunale etc., evidența alegătorilor de naționalitate română. Dar nu numai Barițiu era preocupat cu problemele organizaționale ale alegătorilor români și ale organizării unei noi conferințe a P.N.R.

La începutul anului 1881, Vincențiu Babeș stăruia și el foarte mult pentru accelerarea convocării conferinței. Redacțiile ziarelor românești primesc scrisori de la cititorii români în care le cer informații despre viitoarea conferință; existau deja peste tot cluburi electorale. Întocmite, cluburile de alegători; la rândul lor desfășurau consfătuiri locale ale fruntașilor mișcării naționale ș. a. La sfârșitul lunii februarie 1881 lucrările preparative pentru o nouă conferință generală a românilor erau în linii generale încheiate. Se putea deci

---

³²⁶ *Ibidem*, p. 472.

convoca, ceea ce s-a și realizat, prin circulara comitetului către delegații colegiilor electorale la adunarea generală a alegătorilor români din 12 mai ora 10 a. m. la Sibiu. Obiectul conferinței era stabilirea atitudinii alegătorilor români la alegerile viitoare parlamentare. Semnatarii circularii Nicolae Popea, președinte și Georgiu Barițiu, secretar, sperau că: „conferința va fi cercetată într-un mod demn de importanța cauzei”. Judecând după modul cum a fost organizată și cum s-a desfășurat, și de modul democratic cum au decurs dezbaterile și și-a susținut fiecare cauză, organizatorilor nu le-au fost înșelate speranțele.

Tot pe data de 1 martie 1881 este expediată încă o circulară, dar care este adresată de această dată, nu alegătorilor individuali, ci conducătorilor instituțiilor pe care ei și le creaseră și care îi reprezentau în sistemul de organizare și desfășurare a alegerilor: cluburilor și comitetelor electorale ce erau în același timp și organele locale ale Partidului Național Român.

Ca instituție coordonatoare a cluburilor și comitetelor electorale române din Transilvania, comitetului electoral central îi revine – se arată în circulară, - răspunderea bunei organizări a alegătorilor români în vederea obținerii unor rezultate bune în alegeri prin care românii puteau să-și impună voința lor națională. Experiența alegerilor electorale de după 1869 au dovedit, se scria în circulară, importanța deosebită a conferințelor naționale ale alegătorilor români și a instituționalizării cluburilor și comitetelor naționale ale alegătorilor, precum și respectarea unei anumite discipline și a unui anumit comportament.

„Spre a se ajunge acest scop cunoscut peste tot de o importanță extraordinară s-a aflat de necesitate absolută ca să vă recomandăm observarea cât mai exactă a următoarelor dispozițiuni:

1. În fiecare cerc electoral, comitetul cercual electoral va convoca o adunare a alegătorilor români, pentru scopul alegerii de delegați la conferința generală. Ziua și locul acestei adunări o fixează comitetul convocator;

2. La adunare participă numai alegători români verificați în listele electorale din 1880;

3. Adunarea se constituie prin alegerea unui președinte, unui notar și a doi scriitori; ea procedează apoi la alegerea a doi delegați pentru conferința generală din Sibiu;

4. Delegații pot fi aleși din cercul unde aparțin sau din alte cercuri electorale”;

Urmează punctele: 5. despre necesitatea întocmirii unui proces-verbal al adunării; 6. fixarea termenului alegerii delegaților data de 31 martie 1881.

Iar cu privire la punctul 7 se spunea că „În înțelesul unei proceduri solidare, nu trebuie să se dea delegaților instrucțiuni obligatorii. Era suficient ca ei să cunoască opiniunea comitetelor în chestiunea pentru care este convocată conferința generală”.³²⁷ Circulara era semnată de Nicolae Popca, președinte și G. Barițiu, secretar.

Spre deosebire de anul 1869 când pregătirea conferinței de înființare a P. N. R. nu a avut sprijinul unor mari personalități ai elitei intelectuale românești, acum în 1881, când s-a pus problema celor două partide naționale ale românilor din Transilvania și Banat în fruntea acțiunii s-au situat mulți intelectuali români proeminenți ai vremii.

Dacă, de exemplu George Barițiu, în 1869, a fost obligat să ajute „pe furiș”, organizarea conferinței de la Mercurea, cum se exprima un participant activ al acestei acțiuni, acum, în 1880-1881 se găsește în fruntea mișcării, alături de alți mari intelectuali transilvăneni și bănățeni ai vremii, sprijiniți și de o rețea largă și solidă a cluburilor electorale ale alegătorilor români pe tot teritoriul Transilvaniei, Banatului și al Ungariei propriu-zise. Ba mai mult. Acum conducătorii românilor transilvăneni sondează și opinia publică din Budapesta și București.

După publicarea „circularii” de convocare, Partenie Cosma a făcut o călătorie la Budapesta pentru a sonda opiniile unor oameni politici unguri față de intenția unei conferințe naționale a românilor. Din Budapesta Cosma îl informa într-o scrisoare pe Gh. Pop de Băsești, că la Budapesta acțiunile românești provocau deja îngrijorare. În schimb la București după o serie de consultări cu Titu Maiorescu, Laurian și alții, Barițiu a primit încurajări, iar în privința Memorandului publicat în urma hotărârii conferinței din 12-14 mai va primi ajutor din partea românilor și sprijin direct chiar de la marele om de stat: M. Kogălniceanu. Dar călătoria lui Barițiu la București nu a scăpat atenției agentului diplomatic austriac, Lechman, care înștiința Viena despre întâlnirile lui G. Barițiu la București cu privire la viitoarele acțiuni politice ce urmau să se desfășoare în Transilvania.

---

³²⁷ *Ibidem*, pp. 473-474.

Cine citește actele desfășurării Conferinței reprezentanților alegătorilor români din Transilvania în zilele de 12-14 mai 1881 nu poate să nu fie uimit de ordinea și meticulozitatea cu care pregătea și urmarea desfășurarea unor conferințe sau alte manifestări asemănătoare marele nostru ziarist, George Barițiu. Toate conferințele se desfășurau după o „ordine a lucrărilor” și un „regulament al dezbaterilor” deosebit de bine fixate, cu o încadrare în timp bine stabilită. Participanții la aceste manifestări aveau astfel posibilitatea să se gândească bine ce au de spus, cât reușesc să spună, respectându-și astfel colaboratorii sau oponentii, supunându-se hotărârilor președintelui adunării, căruia și era încredințată conducerea ședinței conferinței³²⁸. Conferința reprezentanților alegătorilor români din mai 1881 s-a desfășurat pe durata a trei ședințe.

5.2. Ședința a I-a din 12 mai 1881

Din procesele verbale ale conferinței reprezentanților alegătorilor români din Transilvania, reiese că aceasta a început la locul și data fixată: ora 8 dim., 12 mai în Sibiu în sala hotelului „La împăratul romanilor”. Președintele Comitetului electoral, Nicolae Popea binecuvântează reprezentanții națiunii, declară conferința deschisă și o invită în sensul punctului 2 al „ordinei lucrărilor” la constituirea provizorie a biroului președinției. Urmează prezentarea împuternicirilor de către delegați, alegerea comisiei de verificare prin aclamație. Sunt aleși în această comisie reprezentanți de seamă ai elitelor politice și elitelor culturii românești: Ioan Roman, Anania Moldovan și Demetriu Comșa. Ședința se întrerupe 1/2 de oră pentru verificarea actelor delegațiilor. După reluare se citesc 3 telegrame care salută conferința, iar comisia de verificare raportează că din 42 cercuri electorale și din 7 orașe ale Transilvaniei s-au ales în total 103 delegați, ale căror acte fiind în ordine comisia propune verificarea lor. George Barițiu apare în scris la Comitatul Turda-Arieș cu atribuțiile: proprietar, cetățean jurat al municipiului Brașov, membru al Academiei Române, redactor al ziarului politic „Observatorul” și al foii literare „Transilvania”, „Bene Merenti” cl. I în Sibiu, iar Ioan

---

³²⁸ Vezi lucrarea: *Memorial compus și publicat din însărcinarea conferinței generale a reprezentanților alegătorilor românilor adunați la Sibiu în zilele de 12, 13 și 14 mai st. N. 1881*, Edițiunea a II-a, 1881, Sibiu, 1882.

Rațiu, unul din cei mai apropiați colaboratori ai săi în activitatea politică și națională apare ca avocat și proprietar pentru cercul electoral Turda.

După aprobarea biroului definitiv al conducerii ședinței, George Barițiu în calitate sa de secretar al comitetului central electoral, a dat citire raportului comitetului central electoral „despre activitatea acestuia în decursul funcționării de 3 ani”.

În raportul său G. Barițiu relatează că noul comitet electoral ales la 21 iunie 1868, moștenind o situație neclară a adevăratului număr de alegători români s-a străduit să înlăture această situație necorespunzătoare. S-a adresat unui număr important de colaboratori. A observat că nu a fost înțeles bine scopul său. A revenit și a dat lămuriri mai explicite despre importanța informațiilor pe care le solicita. Eforturile depuse de comitet și unii colaboratori ai săi, au dat rezultate, dispunea de multe tabele de alegători din multe localități, dar încă incomplete. Din 40 de colegii electorale din care Barițiu avea informații numai în 16 exista majoritate românească. În 59 de colegii electorale din 75, populația românească era în minoritate. Din câteva lipsea cu totul. Existau și ținuturi locuite mai peste tot de români, însă alegătorii români rămăneau tot în minoritate neînsemnată. Era o anomalie, spunea politicianul român, care nu se putea explica nici prin sărăcia poporului român, deci nici prin tabelele de contribuții, din cens, ci numai „prin litera legii electorale așa cum a fost ea improvizată în anul 1848 și așa cum s-a modificat în anul 1874 prin dieta Ungariei, la care s-au adaus și măiestrita împărțire a teritoriului țării în cercuri electorale așa, ca vechile clase privilegiate să se bucure și pe viitor de privilegii și să predomine ca și mai înainte. Așa s-ar putea lua, între altele, de exemplu, cele două colegii din comitatul Brașovului (fără Brașov), unde anume în 4 comune rurale, cele mai populate și mai industrioase și cu mari economi de vite, din 618 alegători numai 170 sunt români, iar în alte 7 comune tot mari și frumoase, din 648 se scot numai 47 români”.³²⁹

Asemenea exemple, spunea Barițiu, sunt multe în Transilvania, participanții la conferință pot găsi exemple, cifre. Situații aberante de comune cu largă majoritate în situațiile și tabelele pe care el le putea pune la dispoziția participanților la conferință pentru a le putea pune la baza dezbaterilor și concluziilor.

La dezbateri primul care a luat cuvântul a fost Iuliu Coroianu. El consideră că românii au deja un program politic: este programul

---

³²⁹ *Lucr. cit.*, p. 186.

adoptat în 1848 pe Câmpia Libertății, și acest program este deja întărit prin jurământ, corespunde dreptelor postulate ale națiunii române și împrejurărilor perioadei în care se desfășura conferința.

I. Coroianu propune adunării să declare: „că până când națiunea română nu va fi împărțită întru toate drepturile; care le-a avut, și i se cuvin; până când nu va fi recunoscută de națiune de sine sfătătoare, care își va organiza apoi afacerile sale în consonanță cu imperiul austro-ungar, nu va participa prin deputați la dieta din Budapesta”.³³⁰ Coroianu considera că națiunea română trebuia să protesteze împotriva nelegiuirilor, ce i s-au făcut și i se fac din zi în zi.

5.3. Ședința a II-a din 12 mai 1881

Conferința își alege președinții, vicepreședinții, comisia de verificare a actelor electorale etc.

Prezidiul recomandă pentru ordinea dezbaterilor regulamentul întocmit de Comitetul electoral central. Urmează numirea unei comisii de 30 de persoane pentru întocmirea proiectelor de concluzii cu privire la problemele dezbătute în conferință.

Prin aclamații se aleg cei 30 membri ai comisiei anunțate mai sus.

Delegatul cercului electoral Gilău, Dr. Aureliu Isac, cere cuvântul și propune „ca românii adunați la această conferință electorală să se constituie pe baza solidarității într-un club politic-național, alegându-și un comitet central executiv de 30 de membri din toate părțile locuite de români cu reședința în Sibiu”. Își motivează propunerea plecând de la considerentul că asocierea sporește forța națiunii, iar problemele sale se pot rezolva mai ușor. Și această problemă se transferă comisiei de 30.

Reprezentantul Iliandei mari, delegatul Sigismund Pop, a făcut următoarea moțiune: „După ce prin declararea pasivității, ce s-a întâmplat acum 12 ani la Mercurea, starea politică, socială și morală a națiunii române nu s-a ameliorat, ci din contră s-a deteriorat: fac propunerea pentru declararea activității. Și această propunere se transferă comisiei celor 30”.³³¹

---

³³⁰ *Ibidem*, p. 170.

³³¹ *Ibidem*, p. 175.

Ședința a II-a s-a închis la ora 18,30, începându-se dezbaterile în Comisia celor 30 asupra problemelor ridicate de conferință s-au prelungit și a II-a zi: 13 mai, conferința reluându-se numai în data de 14 mai.

În cei 12 ani de dualism și 12 ani de la conferința de la Miercurea din 7-8 a III-a 1869 se acumulaseră multe probleme provocate de politica dură și dușmănoasă a dualismului față de națiunea română, de legislația nedreaptă în raport cu românii în general, privarea de unele drepturi elementare, dar și de lipsa de unitate a românilor, divizarea lor în „activiști” și „pasiviști”, ca și slaba lor experiență în foarte multe cazuri. Oricum, națiunea română ca și conducătorii săi naționali, își schimbaseră mult atitudinea în modul și mijloacele de cucerire a drepturilor naționale, își înălțaseră simțul de demnitate, erau deja conștienți, că trebuie să acționeze pe căi multiple pentru a se ridica la stadiul unor națiuni civilizate din punct de vedere național, politic, învățământ, în cultură, spiritual etc. Românii trebuiau să-și sporească numărul elitelor în multe domenii, calitatea pregătirii lor, deprinderile de conducători și de conștientizare a apartenenței naționale. Acest lucru s-a văzut și în comportamentul și problemele ridicate la conferință, modul cum au negociat între ei, cum și-au făcut reciproc concesii românii între ei, din hotărârea de a întocmi un nou memorandum cu alte valențe, altă arie de răspândire, adresat direct opiniei publice europene în patru limbi etc.

5.4. Ședința a III-a din 14 mai 1881

După terminarea operațiunilor preliminare de pregătire a condițiilor unei bune desfășurări a ședinței și prezentarea unor telegrame de salut, adresate conferinței, la ordinea zilei urmează raportul comisiunii de 30, al cărei referent a fost Vincențiu Babeș.

V. Babeș, spune în raportul său că „trista situație în care se găseau românii de sub dominație ungurească” era creată de constituție și legile țării „foarte greșite și dăunose, anume: legea pentru uniune, legea pentru naționalități, legea pentru instrucțiunea publică, legea municipală și legea electorală, aceasta mai vârtos relativ la Transilvania”.³³² Întreaga legislație, întregul aparat de stat, întreaga politică internă, constituiau un întreg ansamblu instituțional

---

³³² *Ibidem*, p. 177.

subordonat interesului prost înțeles *numai* al unei naționalități, anume al celei maghiare.

Datorită legilor nedrepte și instituțiilor care le aplică în practică, românii nu-și pot folosi dreptul lor de vot și de a fi aleși în parlamentul maghiar, ceea ce constituia, în același timp, o desconsiderare a națiunii române, a unei națiuni atât de numeroasă, conștientă de importanța sa, cu merite deosebite față de tron și patrie.

Din loialitate și din patriotism românii din Ungaria și Transilvania, reprezentanții alegătorilor români conștientizează tot mai mult necesitatea solidarizării și centralizării puterilor lor în vederea recunoașterii necesității rezistenței pasive, față de legislația din Budapesta și de alegerile pentru aceea. Atât timp cât se mențin acele legi nedrepte și acea administrație vitregă pentru ei, iar pentru românii din părțile ungurene să recunoască oportunitatea de a participa la alegeri și la dietă pe cât le permite legea și organizarea ei onestă și împrejurările locale, în scopul de „a scoate un număr posibil de deputați naționali, care în sânul legislațiunii patriei să dea exactă expresiune tristei situațiuni mai sus atinse și să stăruiască la revizuirea legilor rele și la mai loiala executare a aceloră, într-un îndreptarea actualei situațiuni”.³³³

V. Babeș propune să se numească un comitet format din 9 persoane, care au reședința în Sibiu în vederea: 1. „compunerii unui memorandum explicativ, detaliat în cauză și îi va da cea mai extinsă publicitate ... 2. de asemenea va combina cele mai corespunzătoare moduri și mijloace legale pentru reglementarea atât a «pasivității» pentru Transilvania față de dietă și alegeri, ca această pasivitate să devină serioasă și reală, și a «activității» pentru celelalte părți locuite de români, și peste tot activității prin toate inferioarele sfere ale vieții publice, anume în municipalități și comune, angajându-se toți membrii acestei conferințe la conducerea loială și zeloasă pentru această politică în sânul poporului român”.³³⁴ La dezbateri asupra pasivității și activității, unii au propus fie numai pasivitate, fie numai activitate. În cele din urmă, conferința adoptă propunerea comisiei: pasivitate pentru Ardeal, activitate pentru românii din Ungaria.

La punctul 17, comisia de 30 raportează prin deputatul său Ioan Lenger asupra programei partidei naționale. „Programa partidei naționale române din Ungaria și Transilvania stabilită la conferința electorală din Sibiu la 12-14 mai 1881.

---

³³³ *Ibidem*, p. 178.

³³⁴ *Ibidem*, p. 179.

5.5. Punctele programei alcătuită din 9 mari obiective

1. Câștigarea autonomiei naționale pentru Transilvania;
  2. Introducerea limbii române în toate ținuturile locuite de români în administrație și justiție;
  3. În ținuturile locuite de români aplicarea de funcționari români, iar dintre neromâni numai de aceea, care știu vorbi și scrie românește și care cunosc moravurile poporului român ...;
  4. Revizuirea legii despre egala îndreptățire a naționalităților în favoarea acestora, loiala și reala executare a tuturor legilor;
  5. Exploatarea și susținerea autonomiei bisericilor și școalelor confesionale, ca a unor chestiuni curate de naționalitate. Provederea din visteria statului a școalelor române și a altor institute de cultură națională în proporție cu sacrificiile de sânge și avere, ce le aduce naționalitatea română pentru patrie; având de a se delătura legile și ordinațiunile, care se contrariază dezvoltării naționale;
  6. Crearea unei legi electorale pe baza sufragiului universal, sau cel puțin, ca fiecare cetățean, care e supus la dare directă, să fie investit cu drept de alege;
  7. „... partida națională va lupta contra tuturor tendințelor de maghiarizare manifestate din partea organelor statului pe cale directă și indirectă, ca în contra unor fapte nepatriotice;
  8. În privința libertăților publice ... în privința sarcinilor publice, devenite ne mai suportabile, partida națională va conlucra frățeste cu toți aceia, care mai vârtos vor ținea cont de interesele și bunăstarea poporului peste tot;
  9. Cestiunea dualismului nefiind astăzi la ordinea zilei, partida națională își rezervă a se pronunța asupra ei la timpul său”.³³⁵
- Urmează la ordinea zilei alegerea comitetului electoral permanent din 11 membri în care sunt alese mari personalități ale vieții publice, economice și culturale românești din Transilvania: Babeș Vincențiu, Barițiu George, Cosma Parteniu, Manole Diamandi, Popea Nicolae, Pop George, Dr.-Raț Ioan, Roman Visarion, Secula George, Stănescu M. Vasiliu, Trombițaș Anania.
- După verificarea proceselor verbale conferința din 12-14 mai 1881 este declarată încheiată.

---

³³⁵ Vezi: *Ibidem*, pp. 180-182.

Atât în ședințele generale din 12 și 14 mai cât și în ședințele comisiei de 30 din 13 mai s-au expus și schimbat multe opinii, puncte de vedere convergente, dar și divergente axate cu precădere asupra tacticii și conduitei în lupta electorală. Schimbul de vederi, polemicile și replicile au fost adeseori aprinse. Dar, în bună parte, românii învățaseră arta polemicii și a concesiilor politice. De exemplu: inițial unii susțineau activismul, alții pasivismul. Delegatul Ioan Lenger a cerut amânarea proiectului, el fiind în favoarea solidarității naționale. În final se poate vorbi de conturarea a trei direcții, trei modalități de luptă politică pentru apărarea menținerii naționalității române: a) cea ardeleană, de a nu participa la alegeri (tradițională); b) bănățeană, care susținea că partidul să ia parte la campaniile electorale; c) o propunere de mijloc care recomanda ca partidul să se prezinte la alegeri numai în Banat și în părțile vestice, iar în Transilvania să rămână în pasivism. Tocmai aceasta a fost, cheia succesului conferinței de unificare, care a înlăturat controversese dintre cele două partide.

Unele din problemele dezbătute și punctele de vedere ce s-au discutat de către participanții la conferința electorală au fost prefațate și aduse la cunoștința acestora de către președintele ședinței, Nicolae Popea, arhimandrit și vicar episcopesc, încă de la deschiderea ședinței.

Referindu-se la comitetul electoral central compus din membri cu reședința în Sibiu ales de Conferința Națională din Sibiu din 1878, Nicolae Popea preciza că chemarea acestuia a fost aceea de a înlătura, în primul rând, o lacună simțită adeseori de toate conferințele anterioare ale românilor ardeleni, aceea „de a clarifica situația electorală față de numărul alegătorilor români astfel, ca la o eventuală conferință nouă, să știm cum stăm, să ne cunoaștem puterile numerice despre care putem dispune, și să nu mai rătăcim ca alte dăți, în privința aceasta în momentul când avem a decide ținuta noastră față cu alegerile dietale”.³³⁶ Misiunea aceasta a fost îndeplinită, spune N. Popea așa cum a ieșit din raportul comitetului despre activitatea sa și din actele pe care acesta le are și le poate pune la dispoziția participanților la conferință.

Cunoscându-și mai bine puterile, românii pot acum, spunea N. Popea, să-și decidă mai bine ținuta față de alegerile viitoare: Timp de 14 ani ei, românii, nu au mai luat parte la viața publică constituțională a patriei. Neluând parte la viața publică politică, ca

---

³³⁶ *Ibidem*, p. 187.

factor activ, spunea același orator al ședinței, Europa va uita de noi. De aceea, „o schimbare a ținutei noastre politice devine inevitabilă”. El aduce și exemplul altor țări din monarhie, care inițial au adoptat pasivismul (croații și cehii) dar care, între timp l-au părăsit, trecând la activitatea parlamentară activă. În cazul unei perspective a federalismului – o perspectivă care N. Popea prevedea că se contura în acea perioadă – atitudinea activă ar fi creat românilor o poziție mai bună în imperiu.

Dacă se va decide pasivitate sau activitate aceasta o va decide conferința prin voința majorității delegaților.

Conferința, trebuie să caute calea cea adevărată.

„Nu voi să preocup părerile nimănui domnilor; atâta însă aș dori ca fie oricare rezultatul conferinței noastre, să observăm perfecta solidaritate, să observăm strâns concluzele, ce se vor aduce de această conferință, pentru că adevăratul folos numai atunci îl vor putea avea lucrările noastre”.³³⁷

Deci, Nicolae Popea considera că mai importantă decât calea, conduita politică în raport cu relațiile cu statul ungar asupritor, mai importantă era solidaritatea națională. Solidari, românii vor reuși! El spune că tocmai solidarității îi datorează românii succesele din anii 1861 în raport cu politica monarhiei. Solidaritatea românilor a tras mult atunci în cumpăna monarhiei.

Cuvântul lui N. Popea cu privire la activism sau pasivism, lăsa să se întrevadă că el se va supune, în mod democratic hotărârii conferinței. Mai importantă era deci atunci solidaritatea națională.

5.6. Cuvântarea lui George Barițiu la Conferința

P.N.R. din 12-14 mai 1881

La acea conferință s-au expus, am văzut, multe puncte de vedere. Noi nu facem aici istoricul și analiza acestei conferințe, ci subliniem doar contribuția și influența mării personalități politice și naționale într-un anumit moment – momentul desfășurării unei importante conferințe care a însemnat un salt remarcabil în mișcarea națională românească: refacerea unității mișcării luptei de eliberare națională de sub dominația dualismului austro-ungar.

---

³³⁷ *Ibidem*, p. 189.

Luând cuvântul, Barițiu consideră că argumentele aduse de raportul comisiei comitetului de 30, Vincențiu Babeș, sunt atât de convingătoare încât nu mai necesită alte precizări. Ia cuvântul numai pentru a mai da „oareșicare informațiuni”. Totodată trebuie să răspundă aceluia, care afirmă că dacă s-ar prelungi politica pasivă, „poporul ar deveni cu ocazia alegerilor dietale în mâini străine. Iar alții afirmă că deși s-a declarat pasivitatea, în cele mai multe cercuri din vina pasiviștilor s-au ales tot deputați guvernamentali.

Dar din raportul comitetului central – spune Barițiu – se vede curat numărul neînsemnat al cercurilor electorale, în care ar putea să aleagă și românii deputați, însă și în acelea numai sub condițiunea, dacă ar lipsi influențele și presiunile cunoscute”.³³⁸ Barițiu face trimitere la raportul său din prima zi a lucrărilor, în care arăta că din 75 de cercuri electorale – datorită falsificării datelor cu privire la structura populației – românii aveau majoritate numai în 16. „Este știut în toată Europa constituțională, că partida de la putere are în toate țările mii de mijloace decisive spre a influența alegerile după interesul și planul său ... se formează fonduri de ale clubului partidei ... 130-140 mii fl. ... milionari și speculanți contribuie cu câte 50-100 mii pentru scopuri electorale ... Dacă nu ar exista fonduri destinate a cumpăra suflete și voturi, prin urmare a deschide cale largă la corupțiune, presiunea lipsind cu voturile alegătorilor nu s-ar putea face abuz spre perirea lor”.

Multe discuții se purtau în presă și în cercurile politice din Transilvania despre censul electoral restrictiv impus populației românești. Cercurile sociale răuvoitoare din Ungaria și Transilvania afirmau și scriau peste tot în presă, că poporul românesc din Transilvania nu are mai mulți alegători în condițiile în care censul este de 8 fl.40 cr. contribuție de pământ „cauza să se caute în sărăcia și în lenea lui, care-l face să nu plătească impozite și ca urmare el cade în categoria de cerșetori”.³³⁹

Erau calomniile dintre cele mai răutăcioase la adresa poporului român, care s-au propagat până în cercurile cele mai înalte ale imperiului. „Spre a scoate odată adevărul la lumină în aceste chestiuni importante, regimul austriac încă de la 1862 dăduse ordin strict, ca *proprietățile de moșii* mari și mici să se conscrie exact după: *naționalități*: Rezultatul care l-a dat acea măsură, a surprins atât pe guvern cât și pe naționalitățile interesate în cauză. S-a adevărit adică

---

³³⁸ *Ibidem*, p. 220.

³³⁹ *Ibidem*, p. 221.

cu acea ocaziune, că în proporțiunea numărului sufletelor din cele trei naționalități, poporul românesc din Transilvania are mai multă proprietate de pământ decât celelalte două naționalități luate la un loc”.³⁴⁰ Românii aveau, în general proprietăți mici, proprietatea mică este împărțită la sute de familii. Proprietatea ungarilor și sașilor era formată din proprietăți mari și foarte mari, cuprindea multe latifundii. Pentru acea vreme, Barițiu considera că mica proprietate țărănească crea condiții mai bune de dezvoltare a agriculturii și de asigurare a unui trai mai bun mării mase a locuitorilor, ferind-o, totodată, de consecințele stării de proletariat. În schimb, existența latifundiilor menține o mare parte a populației în sărăcie, înmulțind clasa proletarilor în țară, afirma G. Barițiu.

Istoricul și ziaristul român, explica frica românilor de a se prezenta la vot și prin faptul că elita intelectuală românească venea prea rar în contact cu poporul, din trei în trei ani, în perioadele electorale. El recomandă tuturor categoriilor de intelectuali români să ia în permanență contact cu poporul, să le comunice românilor ideile și opiniile lor, să nu-i lase pradă adversarilor. Totuși Barițiu considera că nu lipsa de contact permanent este cauza, că poporul românesc din Transilvania nu poate participa la problemele vieții publice, ci faptul că legea electorală era rea; se cerea o cu totul altă lege electorală prin care să se creeze posibilitatea nelimitată de acces a românilor la viața politică a țării alături de celelalte naționalități conlocuitoare.

Barițiu respinge unele păreri ale unor conaționali care susțineau ideea, că românii ar fi prea pasionați pentru prejudecățile lor istorice. În realitate, spune Barițiu, românii transilvăneni, vorbind mai exact, ei țineau la drepturile istorice ale țării Transilvania și la tradițiile noastre naționale moștenite din generație în generație. „Precât timp poporului nostru nu i se garantează perfect toate drepturile omenești, politice și naționale; precât timp nu ni se permite accesul nici la afacerile, nici la beneficiile patriei; până când uzul și cu acesta cultivarea limbei noastre nu ni se garantează deplin prin lege și în viața practică, până atunci poporul nostru va ține, și ține la drepturile, sau dacă va mai place cuiva, la prejudețele sale istorice întocmai așa precum au făcut și mai fac și alte popoare, care cad sub blestemul, sub care am căzut noi”.³⁴¹ Politicianul român dă în acest caz chiar exemplul ungarilor și al Ungariei. După învingerea

---

³⁴⁰ *Ibidem*, pp. 221-222.

³⁴¹ *Ibidem*, p. 223.

Ungariei în anul 1849 i s-a aplicat acesteia până la realizarea dualismului, timp de 16 ani numita „*Verwirkungstheorie*”, (teoria pierderii de drept, în urma căderii prin arme). Ungurii nu au găsit niciun argument împotriva acestei teorii. Le-a rămas însă altă teorie, bazată pe alte argumente. Și anume: teoria dreptului istoric, singura eficientă în relațiile lor cu Austria. „Cu ajutorul acestei teorii – relatează G. Barițiu – se află Ungaria înaintată unde o vedem”.³⁴² În schimb în relațiile dintre românii transilvăneni și unguri, teoria dreptului istoric este de partea românilor, care sunt cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei și cei mai mulți. Dar ungurii negau cu vehemență dreptul istoric al românilor.

Barițiu este de acord cu aplicarea tacticii activiste a P.N.R. unificat, în cazul Banatului și a tacticii pasivismului în cazul Transilvaniei. Acestea sunt numai mijloacele prin care se va ajunge scopul obținerii libertății naționale și a tuturor drepturilor.

În încheierea cuvântării sale în cadrul conferinței, G. Barițiu atrage atenția că, așa cum românii transilvăneni nu s-au ferit să participe la senatul imperial în anii 1863-1865, tot așa nu se vor feri nici de participarea la parlamentul Ungariei, dar în proporție justă și numai după ce vor fi recunoscute și restaurate drepturile Transilvaniei și ale națiunii române garantate în toată forma lor la anul 1863/64. Acestea sunt condițiile, spunea Barițiu, pe care transilvănenii le pun pentru a participa la lucrările parlamentului de la Budapesta.

Cuvântarea lui G. Barițiu, susținută și de mulți alți delegați se baza pe următoarele argumente: a) națiunea română a fost și era cea mai numeroasă națiune din Transilvania și a avut totdeauna conștiința de sine; b) că ea este fundamentul popoarelor locuitoare în această patrie, este aceeași, care a descălecat pe acest teritoriu cu legiunile lui Traian în anul 105 d. Hristos, ea este prima naționalitate dintre toate care locuiesc în această patrie, nu numai pe baza dreptului ginților și al naturii, ci și pe baza dreptului de primă ocupare, *jus primae occupationis*, pretinzându-și totdeauna drepturile sale, iar când a fost cazul și cu arma în mână.

În prima ședință a Comitetului Permanent din 14 mai 1881 a fost ales ca președinte al partidului Nicolae Popea, iar ca vicepreședinte Partenie Cosma. S-a luat hotărârea tipăririi proceselor-verbale și a discursului lui Vincențiu Babeș în limba germană și franceză.

---

³⁴² *Ibidem*.

Comitetul Central Electoral al Partidului Național Român unificat ales de conferința națională din 12-14 mai 1881 a desfășurat o activitate mult mai coerentă decât conducerile anterioare ale celor două partide naționale. Activitatea era oarecum ușurată și de faptul, că un număr însemnat de personalități de seamă mai activi, hotărâți și cu multă și îndelungată experiență, locuiau la Sibiu (George Barițiu, Partenie Cosma, Visarion Roman, Anania Trombițaș și Nicolae Popea, președintele ales de Conferința Națională). S-a început colectarea de bani necesari propagandei în rândurile poporului și pe plan extern. Ședința din 7 VI 1881 a dat instrucțiuni ca participanții la conferință să convoace membrii cercurilor electorale din care făceau parte, comunicându-le conținutul principalelor dezbateri din timpul conferinței. La puțin timp, comitetul a întocmit o situație precisă a președinților de cluburi și a subcomitetelor din cercurile electorale. S-a împărțit teritoriul Transilvaniei, Banatului și Comitatelor vestice în trei zone, având fiecare câte un membru al comitetului răspunzător de activitatea fiecărei zone.

Desigur, nu totul a mers perfect. Au mai existat contradicții, fricțiuni, încercări ale administrației ungurești de a pune piedici activității Partidului Național Român. Și nu au fost puține! Însuși guvernul de la Budapesta a încercat să intervină pentru a curma activitatea noului Partid Național Român unificat. Mitropoliții Miron Românul și Ioan Vancea, precum și episcopul unit Ioan Szabo au expediat circulare la toate parohiile, condamnând lucrările – programul și hotărârile conferinței de la Sibiu. Conducerea P.N.R. nu s-a intimidat, a luat contramăsuri. Conducerile cluburilor electorale au reacționat și ele condamnând atitudinea conducătorilor bisericilor românești. A eșuat și o încercare a mitropolitului Miron Romanul de a înființa un așa-zis „partid” constituțional, susținut de cercurile guvernamentale menit să contrabalanseze noul Partid Național Român.

Referindu-se la conferința din 12-14 mai 1881 G. Barițiu spunea că ea a fost rodul activității comitetului ales de conferința din 1878 compus din ambele partide – Partidul Național Român din Transilvania și Partidul Național Român din Banat. „Acel comitet a fost apoi, care compus din ambele partide a lucrat trei ani în cea mai bună armonie și a preparat spiritele pentru memorabila conferință *generală* din mai 1881, compusă din 153 delegați veniți din comitatele Transilvaniei și ale Ungariei, câte sunt locuite de români. În acea adunare s-au dezbătut și adoptat în unanimitate cunoscuta programă de nouă puncte, care apoi comentată într-un memorial destinat a informa opinia publică în țară și în afară, s-a tipărit și

difuzat în patru limbi, română, maghiară, germană, franceză în câteva mii de exemplare în decursul anilor 1882 și 1883. Mulțime de ziare române, maghiare, germane, unele și franceze au luat cunoștință despre cuprinsul acelei programe și al aceluși memorial, dar nu ni s-a întâmplat să aflăm în colecțiunea noastră nici unul care să se fi încercat în mod serios să se combată și să se înfrângă argumentele pro aduse de români întru apărarea drepturilor civile și politice pretinse spre susținerea și apărarea individualității lor *naționale, cum și pentru autonomia unei țări locuite de ei*.³⁴³

Este vorba în acest caz despre *Memorialul* compus și publicat din însărcinarea conferinței generale a reprezentanților alegătorilor români adunați la Sibiu în zilele de 12, 13 și 14 mai 1881, actul cel mai important care a validat noul partid nu numai în rândurile românilor, ci și în opinia publică europeană. Propunerea compunerii memorialului îi aparține tânărului avocat clujean, Iuliu Coroianu, care încă în timpul conferinței din 12-14 mai 1881 a propus alcătuirea unui memoriu adresat opiniei publice europene, care să exprime protestul românilor față de dualism. Conferința l-a desemnat pe Vincențiu Babeș să întocmească memorialul. Babeș promitea în ședința comitetului electoral central că „Va începe să redacteze Memorialul”. Dar, în final, el va refuza să-l întocmească. Este însă însărcinat cu întocmirea lui tot George Barițiu. La ședința din mai 1882 a Comitetului, G. Barițiu anunță că Memorialul era gata, Reunit în 22-23 iunie Comitetul Electoral a dezbătut textul întocmit de Barițiu, prezentat participanților de Nicolae Popea. Partenie Cosma, devenit între timp președinte al partidului ia act că V. Babeș și N. Popea se opun acestui tip de memorial, considerându-l ca având un caracter excesiv de istoric. Se propune un text adresat dietei Ungariei, redactat într-un ton moderat. Dar un asemenea stil nu corespundea cu vederile conferinței generale de la 12-14 mai 1881. Scopul invocat pentru memorial era acela de a prezenta opiniei europene adevărata situație a românilor din Transilvania și Ungaria, înlăturând imaginea nefavorabilă prezentată de propaganda emigrației ungurești post pașoptiste. În felul acesta se conjugau eforturile diplomației și oamenilor politici din România, care prezentau mereu opiniei publice europene problemele și modurile de asuprire ale românilor din Transilvania. Dar, un Memorial al românilor transilvăneni nu putea fi adresat dietei Ungariei, din moment ce ei nu recunoșteau uniunea, deci nici instituția rezultată din aceasta. Inițial Memorialul a fost

---

³⁴³ G. Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, vol. III, pp. 491-492.

tipărit în 2.000 de exemplare în limba română, 750 în limba franceză, 600 în limba germană și 700 în limba maghiară.

Memorialul compus și publicat din însărcinarea Conferinței generale a reprezentanților alegătorilor români ținută în zilele de 12, 13 și 14 mai 1881 reprezintă una din cele mai consistente opere ale creației istorice barițiene, un adevărat act de acuzare la adresa cercurilor aristocratice dominante din Ungaria de-a lungul unei istorii de asuprire a unei părți a poporului român, timp de peste 1.000 de ani.

La conferința din 12-14 mai 1881 – scrie G. Barițiu – s-a luat hotărârea „ca să se compună un memorandum explicativ în cauză, și ca să i se dea cea mai extinsă publicitate”. Deci exigențele erau clare: Memorandumul trebuia să corespundă unui anumit scop, pentru a răspunde acestuia, era necesară; se impunea respectarea unei anumite forme. Memorandumul era destinat a clarifica situația prezentă, dar pentru aceasta însă, a apărut necesitatea a intra mai departe în trecut, ceea ce a impus obligația de a desfășura în fața cititorilor o serie de fapte și evenimente istorice, cum și acte de stat din sfera dreptului public pentru ca mai ușor să se poată cunoaște și aprecia cerințele justificate ale națiunii românești și adevăratele cauze pentru care românii din acest stat nîcicum nu pot fi mulțumiți cu starea actuală a lucrurilor, nici cu sistemul de stat, nici cu tratamentul vitreg, nedrept și împilator sub care gem ei și suspină.

În ansamblul popoarelor ce compun monarhia austro-ungară, explica George Barițiu, românii, popor de rasă latină, ocupă cu locuințele și proprietățile lor un teritoriu destul de vast, situat între 40° și 46° al lungimii orientale de la insula Ferro și 45°6 până la 48° al lățimii septentrionale. De origine latină, cu limbă de origine latină antică, poporul român a dovedit putere de viață, constanță și perseverență în dorința de a-și menține individualitatea sa națională prin toate adversitățile secolelor și a luptelor milenare pentru existență, împotriva tuturor persecuțiilor și atentatelor la viața lui. Dar în timp ce alte popoare au dispărut, rămânându-le doar numele, românii – în ciuda tuturor adversităților – s-au menținut ca popor, ca națiune, nu și-au pierdut conștiința de sine și dorința de a prospera conform cerințelor epocii în care se găseau.

Dar cu toate luptele pe care le-au purtat românii, existența lor națională nu a fost niciodată atât de periclitată așa cum a fost după instaurarea dualismului la 1867. Scopul adevărat al dualismului, susținea Barițiu, bazându-se pe fapte și realități contemporane, era acela de a asigura hegemonia elementului german dincolo și a elementului maghiar dincoace de Leitha prin exterminarea limbii, a

caracterului și a oricărei urme etnografice, prin consolidarea, înavușirea și înmulțirea elementului german în așa numitele provincii ereditare sau cisleitane și așa zisele provincii ale coroanei ungurești. Se ajungea astfel la dispariția a tot ceea ce nu era de naționalitate germană sau maghiară.

Dintre toate popoarele monarhiei nici un alt popor nu suferea atât de greu și nu era supus la atâtea persecuții ca cel român, deoarece el ținea cu toată puterea la naționalitatea și limba sa, cu ajutorul căreia dorea să se apropie tot mai mult de popoarele neolatine, a-și apropia tezaurul artei, literaturii, științei și civilizației pe care acestea le împart în toată lumea și pe care națiunea română se putea folosi mai ușor întrucât avea o limbă de origine latină.

Luptele dintre români și maghiari, releva Barițiu, sunt clasificate în două categorii: unele pentru apărarea drepturilor religioase, civile și politice, altele pentru drepturi inerente naționalității genetice, pentru limba națională și pentru adevărata cultură.

Este adevărat, libertatea, drepturile omului au suferit mai mult sau mai puțin la toate popoarele și în toate statele, nicăieri, însă, până astăzi mai mult decât în Ungaria și cu atât mai greu în Transilvania. Românilor li se nega de veacuri dreptul de popor autohton, li se negau drepturi civile, dreptul la învățătură și educație. Bărbații de stat maghiari nu au făcut nicio concesie de bună voie, nici chiar poporului maghiar și cu atât mai puțin poporului românesc de a uza de drepturi publice, alături de clasa privilegiată. Ceea ce au cedat la 1784 și la 1848/49 s-a datorat energiei și autorității unor monarhi, chiar prin arme și violență. Egalitatea de drepturi și egala îndreptățire la protecția statului și la foloasele la care au dreptul locuitorii Transilvaniei era doar o ficțiune. Iar deputați de origine și naționalitate română, apărători ai drepturilor națiunii române nu sunt tolerați prea des în dieta Ungariei. Pentru 3 milioane de români existența a 5-6 deputați de naționalitate română în dieta de la Budapesta este cu totul nesemnificativă. Românilor, legea le interzice reuniuni și adunări politice, iar dreptul la petițiuni la tron în chestiuni politice și naționale a devenit de la dualism cu totul iluzoriu pentru români. Libertatea presei era și ea deosebit de îngrădită pentru români și în ultimul sfert al secolului al XIX-lea. Nicio presă nu era atât de apăsată ca cea românească din Transilvania. Politica internă, explica în continuare omul politic, G. Barițiu, se baza exclusiv numai pe considerații naționale maghiare.

Legea cu titlul „pentru egala îndreptățire a naționalităților din Ungaria” era făcută numai pentru ochii și urechile europenilor.

Existau și multe „reuniuni pentru maghiarizarea nemaghiarilor”. Pentru Transilvania locuită în majoritate preponderentă de români existau pentru presă proceduri excepționale, care lipseau pentru Ungaria propriu-zisă.

Reprezentanții alegătorilor români prezenți la Sibiu în zilele de 11-12-14 mai 1881 analizând situația politică și națională necorespunzătoare a românilor din Transilvania și Ungaria constată că întreg aparatul de stat, întreaga legislație, întreaga politică internă sunt subordonate numai interesului unei naționalități, anume. acelei maghiare.

Românii se găseau deci într-o poziție inacceptabilă, pe care nu o mai puteau tolera. Situația românilor devenise atât de insuportabilă încât nici conducătorii Ungariei, oricât se străduiau să o mascheze în fața Europei nu o mai puteau ascunde.

Pentru a-și recâștiga drepturile politice și naționale, românii adunați la conferință au înțeles că ei trebuie să fie solidari între ei, uniți atât în Transilvania și părțile din Ungaria pe unde locuiau și erau organizați. Solidaritatea națională mai presus de toate, indiferent de metoda de luptă pe care o preconizau – activistă sau pasivistă.

În plan organizatoric, explica G. Barițiu opiniei publice europene, adunarea generală a reprezentanților alegătorilor români din 12-14 mai 1881 *a numit un comitet electoral permanent de nouă membri* cu reședința în Sibiu; și-a fixat ca obiectiv compunerea unui memorandum explicativ, detaliat în cauză, dându-i cea mai largă publicitate; a fixat întreprinderea unor măsuri legale pentru reglementarea atât a pasivității pentru Transilvania față de dietă și de alegeri, ca această pasivitate să devină serioasă și reală, cât și a activității pentru celelalte părți locuite de români și *peste tot a activității în toate sferile inferioare ale vieții publice*, anume: în municipii și comune încât concluziile și obiectivele programului fixat de conferință să ajungă la cunoștința tuturor alegătorilor români în vederea mobilizării lor la activitatea publică, națională.

Pentru orientarea și dirijarea activităților politice și naționale, Conferința Națională a adoptat programul în 9 puncte propus în ședința din 14 mai 1881 (vezi procesul verbal al ședinței Conferinței din 12-14 mai 1881).

În continuare, G. Barițiu face o analiză amănunțită a unor paragrafe ale Programei, insistând deci mai mult asupra unora și mai puțin asupra altora, în funcție de evoluția istorică a obiectivelor propuse, poziția românilor și relația lor cu alte naționalități sau state în diferite perioade ale istoriei.

Cea mai mare atenție o acordat-o Barițiu punctului 1 al programei dedicat autonomiei Transilvaniei. Și acest lucru nu a fost întâmplător. Adversarii, adică ungurii, nu numai că negau existența istorică a unui principat românesc al Transilvaniei, ci ei insistau că românii nici măcar nu s-au preocupat vreodată de autonomia acestuia. Din nou un fals istoric grosolan.

5.7. Punctul 1 al programului, autonomia Transilvaniei

La locul întâi adunarea din mai a pus: *recâștigarea autonomiei pentru Marele Principat al Transilvaniei*. (Încât privește Transilvania recâștigarea autonomiei sale – formularea exactă din programa partidei naționale din Ungaria și Transilvania istorică).

Situarea pe locul întâi a recâștigării autonomiei Marelui Principat al Transilvaniei, scrie Barițiu, este justificată: din toate problemele politice niciuna nu a fost în stare de a irita mai mult spiritele și a le ține în agitațiune permanentă ca fuziunea Transilvaniei cu Ungaria. Barițiu o numește fuziune pentru că Transilvania și-a pierdut dintr-o dată cele din urmă resturi ale autonomiei milenare, cum nu s-a întâmplat nici cu cea mai mică provincie din câte este compusă monarhia austro-ungurească, „iară astăzi această țară frumoasă este tratată ca și cum ar fi fost cucerită și subjugată cu sabia”.³⁴⁴

Transilvania a fost cucerită prin paragrafi de legi, a fost despuiată de toate drepturile ei politice și naționale, fără ca locuitorii ei să fie întrebați dacă vor sau nu. Ungurii s-au purtat cu românii așa cum s-au purtat austriecii cu ei înainte de 1860.

Ungurii nu au ținut seama de evoluția istorică a Transilvaniei, de acele epoci istorice când tremurau și sultanii de la Constantinopole de frica armelor luptătorilor ei, când Viena, capitala imperiului era cuprinsă de teroarea acelorasi arme, când domnitorii ei încheiau tratate suverane de război și pace cu celelalte state europene.

După *diploma leopoldină* din 1691 prin care Transilvania transmite exercițiul suveranității sale dinastiei Habsburg, relațiile sale cu celelalte state europene s-au curmat succesiv, însă și-a păstrat autonomia sa internă, care i-a fost garantată și reînnoită cu fiecare ocazie a încoronărilor împăraților casei de Habsburg și a reînnoirii diplomei inaugurale. Transilvania fusese de fapt țară autonomă cu

---

³⁴⁴ George Barițiu, *Memorial compus și publicat ...*, ed. a II-a, 1882, p. 15.

sute de ani înaintea căderii Ungariei la Mohaci sub jugul turcesc în anul 1526.

Uniunea forțată a Transilvaniei cu Ungaria nu numai că urmărea să-i deznaționalizeze pe români – explica Barițiu -, ea urmărea să prezinte această țară doar ca un district, ca o regiune muntoasă și semisălbatică de cel mult 20-30 miliarde geografice, „cu locuitori de origini fabuloase”. Publiciștii maghiari evitau până și pronunțarea numelui de Transilvania în fața Europei.

În realitate, marele Principat al Transilvaniei la 1861 nespoliat de cele patru districte Zarand, Crasna, Solnoc, Cetatea de Piatră, încorporate în acel an la Ungaria, se întindea atunci pe o suprafață de 1.102.78 miliarde geografice pătrate. Este o țară înconjurată de munți, cu numeroase avuții naturale, ape multe curgătoare, minerale numeroase, țară agricolă bogată în grâne etc. Conducătorii Ungariei niciodată nu au fost interesați să declare adevăratul număr al populației Transilvaniei. Cifra populației Transilvaniei era la 1870 de 2.101.727, scăzând după 10 ani la 2.031.978 de suflete, dintre care 2/3 erau români.

5.8. Date istorice despre autonomia Transilvaniei

În apărarea dreptului istoric al autonomiei Transilvaniei, Barițiu pornește de la punctul de vedere că acesta poate fi invocat numai când se apără libertatea și autonomia unei țări, libertatea și drepturile popoarelor și ale indivizilor în contra despotismului din afară și din interior. „Pentru despotism și tiranie nici un drept istoric, numai libertății i se cuvine să invoce și dreptul istoric întru apărarea sa: tirania niciodată; ea este nedrept istoric.

Cât privește istoria statului ungar și ale domniei ungurești în Panonia le este încă necunoscută. Istoria lor este învelită și întunecată prin fabule, conjuncturi, tradiții nesigure. Istoricii unguri recunosc, că de la 900 până către anul 1200 este mai mult numai o colecție de legende fabuloase, împănate ici, colea cu acte publice scrise.³⁴⁵ În timp ce istoria ungarilor era nesigură, bazată pe fantezie, adeseori și pe fabulație, exista însă un adevăr cu valoare decisivă pentru cunoașterea evoluției relațiilor dintre Transilvania și Ungaria, și anume: „Transilvania niciodată nu a fost încorporată și fuzionată în Ungaria așa, ca să-și fi pierdut toată independența și autonomia

---

³⁴⁵ *Ibidem*, p. 19.

sa”.³⁴⁶ Însuși Ștefan I, fondatorul Ungariei după bătălii crunte cu ardelenii, a recunoscut – scrie Barițiu în *Memorialul său* – acestei țări – titlul de Ducat sau Voivodat, ambele numiri fiind sinonime, conduse de Duci sau Voivozi, cu aparat de stat propriu, legi proprii etc. Folosind date din scrieri ungurești, istoricul român notează că în unele din aceste lucrări se arată că între anii 1103 până în 1538 când Transilvania s-a rupt cu totul de către Ungaria subjugată de turci, numărul voievozilor și vicevoievozilor trece de 100.

Transilvania a avut adunările legislative și legislația sa proprie, începând din 1291 până la 1865. În toată această perioadă puterea deliberă nu numai în chestiuni strict interne și arunca impozite peste țară, ci decidea și în afaceri de război și pace în cazuri de invazii turcești. Istoricii unguri, notează altă cifră. Barițiu, a numărat 228 de legislative ținute în Transilvania, între 1542 și 1834, la care se adaugă continuările lor întrerupte de anumite evenimente. Iar după ruperea Transilvaniei de către Ungaria, puterea sa legislativă s-a extins asupra tuturor afacerilor interne și externe în proporția în care ajunsese independența sa între cele două imperii ostile, Turcia și monarhia romano-germană.

Dar în Transilvania – arăta istoricul român – nu numai țara reprezentată prin dieta sa, ci și părți de țară, districte, comitate s-au bucurat de un grad oarecare al puterii legislative, prin votare sau statute particulare, confirmate uneori prin însuși domnitorul, alteori prin guvernul local, în unele cazuri numai prin aplicarea lor cotidiană, prin uz (*Statuta Saxonum, Statuta municipalia etc.*).

Suveranitatea și autonomia Transilvaniei au fost atacate de nenumărate ori când de unguri, când de turci, când de austrieci și nu numai, dar întotdeauna, chiar dacă au fost obligați prin împrejurări istorice nefavorabile să cedeze unor puteri, transilvănenii nu au renunțat niciodată. Tăria și perseverența au constituit trăsătura fundamentală a locuitorilor Transilvaniei, indiferent de naționalitate și de clasă în lupta pentru autonomia patriei lor. Exemplele pe care le aduce Barițiu în *Memorialul său* despre modul în care s-a impus voința de autonomie a transilvănenilor sunt numeroase. Barițiu amintește, printre altele, diplomele lui Leopold I din 1691 și 1693, recunoașterea unor acte referitoare la autonomia Transilvaniei de către Maria Tereza; reconfirmarea în 1791 de către împărat a tuturor cerințelor referitoare la autonomia ale Diplomei Leopoldine din 1691. În acea lege din 1791 împăratul nu asigură numai autonomia internă a

---

³⁴⁶ *Ibidem.*

țării, dar se și obligă să nu o *supună nici la vreo altă țară și nici Ungariei*.

Austriecii au reconfirmat autonomia Transilvaniei și în anul 1837, dar i-a abandonat în anii 1848 și 1865-1867.

Dintre toate legile imperiului, care au acordat autonomie mai largă sau mai restrânsă Transilvaniei, G. Barițiu are cele mai multe cuvinte de laudă pentru legea din 1791. „Articolele de lege din 1791 – scria istoricul român - sunt în ceea ce concerne (în ce privește n. ns. T.I.) autonomia țării, de supremă importanță. Ideile și garanțiile depuse de aceea le mai află și astăzi după 90 de ani, transmise în cele mai bune constituții moderne. Că acele garanții au folosit în trecut numai claselor privilegiate, de aici nicidecum nu urmează că ele nu ar fi putut folosi, ori că nu ar folosi chiar astăzi la toți locuitorii, pur și simplu prin generalizarea lor, prin deschiderea barierelor constituționale pentru toți fiii patriei, fără nici o excepțiune”.³⁴⁷ Barițiu are cuvinte de laudă deoarece în proiectul de lege susținut de el în dieta românească din 1863/64 de la Sibiu cu privire la înarticularia națiunii române, el s-a bazat tocmai pe legea din 1791. Înalta diplomă împărâtească din 20 oct. 1860 a restaurat drepturile istorice ale țărilor din care se compunea imperiul habsburgic, acele drepturi să fie recunoscute pentru toate clasele de locuitori și aplicate conform principiului de *egalitate, la toate naționalitățile*.

5.9. Uniunea Transilvaniei cu Ungaria

G. Barițiu considera că monarhia austriacă era organizată pe baza feudalismului, formată în timp și întemeiată pe baza interesului fiecărei părți contractante. Această cale a urmat-o și Marele Principat al Transilvaniei, care nu a fost niciodată subjugată cu armele de Ungaria. Transilvania și Ungaria s-au unit, de bunăvoie contra invaziunilor popoarelor migratoare venite din Asia, care au ajuns până în Munții Transilvaniei și chiar dincolo de Tisa. Ungaria creștinată și ridicată la rangul de regat prin patriarhul Romei, s-a impus și vecinilor, dar ea nu a ajuns totuși la o putere atât de mare încât să poată sfârâma individualitatea Transilvaniei. În secolele 16 și 17 Transilvania nu numai că și-a recâștigat independența deplină față de Ungaria, dar a mai încorporat câteva comitete de la Ungaria sub administrația sa. Perioada cât o parte din Ungaria se găsea sub

---

³⁴⁷ *Ibidem*, p. 24.

stăpânirea turcească, două părți se găseau sub stăpânirea Austriei și a Transilvaniei.

După eliberarea de sub dominația turcilor, ungurii au pus iarăși problema unirii Ungariei cu Transilvania. Toate tratativele dintre cele două țări au fost aprobate prin legi de către împăratul Austriei. În 1688 Leopold I, împăratul Austriei răspundea dietei ungurești în 17 VI 1688 constatând că Transilvania s-a întors la regele Ungariei adică numai la *uniunea personală*. În diploma din 4 dec. 1691 împăratul folosește cuvintele: *alăturată* nu *încorporată*. Aceleași cuvinte le folosește împăratul și în instrucțiunile din 29 aprilie 1693 trimise guvernatorului Transilvaniei, iar jurământul omagial, se spune în aceleași instrucțiuni, să-l depună regelui, iar nu regatului Ungariei, deoarece era uniune personală și nu reală, nu fuziune, nu desființarea individualității politice. Acesta era înțelesul relațiilor Transilvaniei cu Ungaria până la 1848, ca uniune personală și nicidecum reală.

În mai multe diete, memoriale ale dietei transilvane se contestă vehement fuziunea Transilvaniei cu Ungaria. Argumentele împotriva fuziunii erau multe. Redăm doar câteva:

- Domnitorii din casa Habsburg – Lotharingia vor ține și governa principatul numai cu dreptul coroanei Ungariei; când a trecut Transilvania sub domnia regelui Ungariei sub Leopold I, era principat independent, care se bucura de alegere liberă și de putere legislativă deplină; ea s-a alăturat de bună voie prin contract regelui Ungariei; de câte ori monarhul se încoronează ca rege al Ungariei să confirme din nou constituția și toate drepturile și legile ei, să dea diploma leopoldina din nou dreptul Transilvaniei de a-și convoca dieta sa și puterea legislativă este și rămâne asigurat pentru totdeauna, regele și Ungaria să-i respecte drepturile autonome, iar drepturile fundamentale să nu-i fie încălcate; nobilii privilegiați ai ambelor țări se bucură de aceleași prerogative reciproce. Linia de vămi între Ungaria și Transilvania desființată de către împăratul Iosif II cu scopul de a facilita comerțul, să nu se mai restabilească. Împărații Austriei – relatează Barițiu – au luat adeseori atitudine deschisă și chiar măsuri concrete împotriva fuziunii Transilvaniei cu Ungaria; ei vedeau în aceasta o măsură de întărire a unguirilor pentru a se desprinde de Austria și a se alătura altei case domnitoare. Că Austria se opunea fuziunii Transilvaniei cu Ungaria este dovedit de faptul că, chiar sub absolutism, Transilvania a fost reorganizată ca țară separată de Ungaria, sub guvern propriu, tribunale și curți proprii, iar prin diploma din 20 X 1860 a fost restaurată autonomia transilvană, ca și cum fuziunea din 1848 nu s-ar fi întâmplat niciodată. Într-un discurs

din 4 mai 1863, adresat congresului național, ținut în Sibiu, suveranul îi lauda în termeni aleși pe români pentru că au adoptat principiile de stat cuprinse în acea diplomă. Iar prin rescriptul din 21 aprilie 1863 prin care a convocat dieta autonomă transilvană pentru 1 iulie același an, transmițându-i totodată 11 proiecte de lege precum și în cuvântul de tron cu care s-a deschis dieta, împăratul declara cu claritate, că „Uniunea Marelui Principat cu Ungaria decretată în anul 1848 niciodată nu a fost realizată cu deplină putere de lege, fapt pentru care a fost desființată”.

Dar munca depusă de dieta românească de la Sibiu în anii 1863/1864 pentru a crea legi și o legislație coerentă Transilvaniei autonome – a fost complet anulată prin dualismul austro-ungar din 1867.

5.10. Integritatea teritoriului transilvan și Partes adnexae

Din punct de vedere al teritoriului, Transilvania încă din perioade anterioare anului 1500, era cunoscută ca o țară despărțită de Ungaria printr-o linie pe care o făceau munții. Dar după 1500, cu deosebire de la 1538, relatează Barițiu, există numeroase documente, și anume: tratate de pace, articole de lege, rescripte și decrete, ale dietei ungurești, cât și de ale Transilvaniei, rescripte și decrete, instrucțiuni guberniale și operate de ale comisiilor, din care se cunoaște clar, că de teritoriul antic al Transilvaniei au aparținut și câteva districte ale Ungariei, care făceau parte integrantă din Transilvania cu drept de ereditate, iar altele se anexau la Transilvania numai în urma războaielor iscate mai de multe ori între ambele țări, cu dreptul ca respectivii principii ai Transilvaniei să le posede numai pe tipul vieții lor, iar după decesul lor să treacă iar la regii Ungariei, care din 1538 se alegeau din casa de Habsburg.

Ungurii, oamenii de stat ai Ungariei au vorbit adeseori de dreptul lor istoric față de integritatea teritorială a Transilvaniei.

În Memorandul său din 1882, Barițiu evidențiază modul cum prin intrigi și șiretlicuri, ungurii au încălcat în picioare dreptul istoric public al Transilvaniei, ca și opoziția oamenilor de stat ai Marelui Principat în fața acestor tendințe anexioniste. Ungaria a reușit prin intrigi și acte false prezentate la curtea imperială de la Viena să rupă din teritoriul Transilvaniei, teritorii cum ar fi: Comitatul Aradului, o parte mare din Zarand și Comitatul Marmației (în 1732). În 1832 dieta ungurească a decretat ocuparea Crasnei și a Solnocului de Mijloc, Cetății de Piatră și Zarand, fără a-i întreba pe transilvăneni.

La 4 II 1837 a trimis dietei transilvane un rescript, prin care îi ordonă să predea acele comitate Ungariei. Tot prin manoperă arbitrară au pus mâna aristocrația unguri și pe Banatul Timișoarei încorporându-l Ungariei, transformând populația autohtonă, care era românească iobagă, pe care a vândut-o străinilor cu pământ cu tot, apoi colonizând-o cu germani pe care i-a înzestrat cu pământ, le-a clădit case, școli, biserici frumoase, le-a adus preoți și învățători culți, bine dotați; deci cu foarte bune condiții de prosperare, totul supus însă unei administrații maghiare, în timp ce românii li se refuzau școli publice, de meserii, economice etc. „Pe această cale, această țărișoară, acest „Canaan”, acest grânariu al Europei, mereu deveni ceea ce este astăzi, cea mai stoarsă și decăzută parte a patriei”.³⁴⁸

Analiza barițiană despre autonomia, independența și integritatea Transilvaniei și despre natura uniunii ei cu Ungaria, l-au condus la concluzia că dreptul istoric este cu totul în favoarea Transilvaniei și în defavoarea Ungariei. Urmează deci concluzia logică, indubitabilă că minoritatea aristocratică care în anul 1848 a proclamat la Cluj fuziunea Transilvaniei cu Ungaria, a lucrat cu totul împotriva voinței imensei majorități a locuitorilor țării, iar adunarea națională de la Blaj din 15/3 – 16/4 mai 1848 a avut și dreptul și datoria de a emite punctul 16 al protocolului prin care glăsuia: „Națiunea română cere, ca conlocuitoarele națiuni nicidecum să nu ia la dezbateri cauza Uniunii cu Ungaria, până când națiunea română nu va fi constituită și organizată cu vot deliberativ și decisiv în camera legislativă; iară din contră dacă dieta Transilvaniei va voi totuși a se lăsa la pertractarea aceleiași uniuni de noi fără de noi, atunci națiunea română protestează cu solemnitate”.³⁴⁹

În timp ce românii luptau la 1848 pentru autonomia Transilvaniei, bazându-se pe dreptul istoric, ungurii nu aveau nici un drept să decreteze Uniunea Transilvaniei cu Ungaria, demonstra G. Barițiu. Proclamând fuziunea, se poate spune, scria același Barițiu, că ungurii comiteau un atentat public învelit în formă legislativă, dar îndreptat împotriva dreptului de existență și dezvoltare națională a românii în patria lor.

---

³⁴⁸ *Ibidem*, p. 37.

³⁴⁹ *Ibidem*, pp. 37-38.

5.11. Vechimea și drepturile națiunii românești în

Transilvania și Ungaria

După ce a demonstrat că Transilvania are dreptul la autonomie națională, Barițiu scria că românii au nu numai dreptul amintit, ci și dreptul la existență națională, ca individualitate politică pe acest teritoriu. Acest drept le-a fost contestat adeseori românilor de către unguri. Aceasta însemna că pentru românii din monarhia habsburgilor, dreptul la libertate, egalitate și frățietate era frază goală și ficțiune.

Românii din Ardeal erau considerați venetici și vagabonzi, nomazi, păstori de vite, șerbi, fugari din țările românești și turcești, colonizați cu sute de ani mai târziu, după venirea ungarilor și a secuilor. Deci din nou ungurii folosesc dreptul istoric în scopul denaturării istoriei pentru a justifica acte anexioniste din pământ românesc.

În realitate, românii erau cei ce produceau totul în Transilvania, plăteau impozite ca cetățeni, produceau și pentru celelalte naționalități și clase mult mai puțin obișnuite cu munca fizică decât românii. Românii erau poporul cel mai numeros și mai compact din Transilvania, plăteau și cele mai multe impozite pentru țară.

Deci istoria românilor era falsificată. Românii trăiau de sute de ani în Transilvania înainte de venirea ungarilor aici. Ungurii au venit în Panonia în anul 894. Ei ca și alții, care au locuit în Panonia, demonstrează Barițiu, au o istorie săracă în documente istorice cu privire la istoria de dinainte de 900 și 1000 de ani. Le amintește însă Barițiu un lucru, că pretinzându-le altora probe istorice de către 800 și 1000 de ani:

a) regii Ungariei până la 1173-1196 nu au avut nici măcar atâta cancelarie câtă avea în zilele lui un subprefect (solgăbirău) și că abia sub regii din casa italo-franceză Anjou s-au mai ținut ceva în bună regulă în expediția actelor publice;

b) se știe și faptul că arta tipografică s-a inventat în anul 1456, dar prin părțile noastre a pătruns pe la 1540:

Românii pot să dovedească oricând și să documenteze nu numai vechimea, explică Barițiu, ci și vechimea și drepturile și libertățile românilor în Ungaria și Transilvania cu aceleași acte publice și private cu care își constată compatrioții lor, cu o singură distincție însă: *că de o parte românii vor ieși locuitori mai vechi decât toți*, că ei au avut parte de dezastrul de a li se răpi mai întâi

drepturile, că însă îndată ce s-au călcat românilor drepturile, a căzut și poporul maghiar în marea sa majoritate, tot în groapa săpată românilor, precum ne dovedește istoria.

5.12. Românii au avut ab antiquo în teritoriul Transilvaniei și al Ungariei districte proprii, voivozi și cneji

De-a lungul vieții sale, G. Barițiu a adunat numeroase colecții de documente din arhive particulare, a făcut numeroase călătorii în țară și în străinătate, la Budapesta și Viena, în Principatele române unde a frecventat arhivele de stat și particulare, a mers pe teren în călătorii de studii prin Transilvania, cu deosebire în localitățile unde se găseau urme ale cetăților dacice și romane fără a le neglija pe ale altora. Multe documente din colecțiile Academiei Române sunt procurate prin stăruința eforturilor sale chiar și după ce împlinise 70 de ani, până aproape de 80 de ani. Multe documente colectate prin stăruința și sub îndrumarea sa atestă vechimea poporului român pe teritoriul Transilvaniei și Ungariei, organizarea lui administrativă și existenței unor vestiți conducători și luptători români înaintea venirii ungarilor în Panonia, care apoi s-au infiltrat și în Transilvania, proces care a durat mai multe veacuri.

Barițiu vorbește mai întâi despre o petiție înaintată de către doi prelați ai poporului românesc din Transilvania către dieta țării din anul 1437 și cea din 1441/42 pentru înlăturarea mai multor asupriri foarte grele. Faptul acesta a provocat, relatează G. Barițiu, discuții fierbinți între câțiva juriști și istorici ardeleni dintre cei mai renumiți asupra unor interpretări istorice cu privire la vechimea popoarelor existente în Ungaria și Transilvania. Pentru stabilirea faptelor istorice s-au folosit documente vechi și străvechi, unele cunoscute și mai înainte, altele descoperite mai de curând, cu care s-a probat, fără puțință de tăgadă adversarilor poporului românesc două adevăruri și anume:

a) că românii din Transilvania și Ungaria sunt locuitori mai vechi decât maghiarii și oaspeții teutoni;

b) că națiunea română s-a bucurat în aceste țări în curs de câteva veacuri de drepturi naționale și politice alături de alte popoare locuitoare, precum și că românii își auvură capii și conducătorii lor naționali, întocmai ca și secuii și ca sașii.

Vechimea și drepturile pe care le-au avut românii în Ungaria și Transilvania erau atât de evidente încât documentele care atestau

aceste dovezi nu le-au putut nega nici cei mai aprigi adversari ai românilor.

Barițiu aduce exemplul unei lucrări a lui Ladislau Gál, unul din foștii demnitari ai Transilvaniei despre așa numitele *cneziate sau domnii românești*. L. Gál a transcris, remarcă istoricul român-transilvănean, cu o imparțialitate aproape neașteptată o serie de documente, a căror autenticitate, adversarul său, comitele Iosif Kemény, nu le-a tras cu nimic la îndoială, nu le-a pus deloc sub semnul întrebării, susținând că în decursul secolelor, acele acte publice își pierduseră valoarea. Într-un tratat al său, scris tot despre cneziatele românești, ca răspuns dat lui L. Gál, Kemény apără drepturile sașilor în raport cu românii, el explică și cuvântul cnez în diverse înțelesuri, iar când ajunge la starea românilor anterioară anului 1848, făcând abstracție de prejudecățile castei sale, recunoaște în termeni hotărâți, că poporului românesc i s-au făcut în aceste țări cele mai mari nedreptăți în decursul secolelor, prin încercările unei aristocrații brutale de a-l supune și a-l ține în șerbitute. Kemény recomandă aristocrației maghiare „să se mai lase de privilegiile ruginite”.

Bun cunoscător al istoriei Transilvaniei și Ungariei, colecționar de documente istorice și de lucrări ale istoricilor maghiari, Barițiu studiază și aduce la cunoștința Europei prin memorialul său din 1882 că: „Unii scriitori moderni pasionați ca să falsifice istoria românilor de nimic nu se feresc așa de tare ca de acele documente vechi, din care iese la lumină, că regele Ștefan I a aflat Transilvania locuită de *români*, prin urmare că acest popor pe la anul 1000 de la Christos era aici, și așa el este mai vechi decât celelalte popoare conlocuitoare”.³⁵⁰

Aceiași scriitori care se fereau de documentele ce atestau existența mai veche a românilor în Transilvania și Ungaria, încercau să ignore și acele documente, care atestau că în secolele 12, 13, 14, în loc să vină în Transilvania, românii din alte țări aveau loc o mișcare inversă celei mult dorită de falsificatorii de istorie: românii din acele veacuri au ieșit din această țară trecând neîncetat în România, unii în Rusia, alții în Serbia. Au fost obligați să iasă: persecuția religioasă pornită asupra lor sub regii Bela IV, Carol Robert, Ludovic I și Sigismund; după care au urmat: colonizarea brutală cu forță armată a mai multor districte locuite de români, cu cavaleri teutoni, mai târziu colonizarea cu emigranți din Flandra și din Germania, cunoscuți și

---

³⁵⁰ *Ibidem*, p. 48.

astăzi sub numele de sași; nemaicunoscutele devastări ale tătarilor lui Gingis Han ș. a.

Barițiu aduce în opera sa exemple numeroase despre modul cum regii Ungariei rupeau din pământurile și pădurile românilor și le acordau teutonilor și altor coloniști, înmânându-le și diplome de proprietate pentru aceasta. Totodată, el remarcă și faptul că sașii cereau să fie încorporate sate românești la districtele lor, pentru a avea cine să le plătească impozitele către stat etc.

Multe documente preluate de G. Barițiu din lucrări sau direct din arhiva privată a lui Iosif Kemény, se referă la documente din secolul al 13-lea, prin care se atestă existența românilor în Panonia, peste Dunăre în Bulgaria, dar și în Țara Bârsei, Făgărașul și Țara Oltului sunt atestate că și ele erau locuite de români cu mult înainte de venirea teutonilor în Ardeal.

Amintind documente istorice care atestă vechimea și prezența lor în Ungaria și Transilvania, istoricul român nuanțează categoriile de mărturie, cu documente care atestă și starea economică a acelei populații și legătura ei cu statul, care se manifesta în special prin plata impozitelor sau contribuția acelei populații la cheltuielile generale ale statului. „Că anume în Transilvania erau foarte mulți români, locuitori aici din veacuri, se cunoaște și din istoria zeciuielilor, care au jucat un rol important în istoria multor popoare, iar în aceste țări locuite și astăzi de români, plătirea lor a dat ocazia la mari disensiuni religioase și chiar la vărsări de sânge între aderenții bisericii apusene și ai celei răsăritene, totodată însă ele sunt și un strălucit document pentru vechimea românilor”.³⁵¹ Multe documente, folosite de Barițiu, ilustrează supunerea, în mod treptat, a românilor ortodocși la plata de zeciuieli către biserica catolică, zeciuieli de care cu timpul nu au scăpat nici reprezentanții clerului românesc.

Un indicator important al prezenței românilor în Ungaria și Transilvania a fost, după părerea lui Barițiu, existența unui mare număr de comitate românești, adică locuite și administrate de români. Numărul lor nu se știa nici până la 1880-1882. Se știa din documente ale istoricilor unguri că acele comitate românești cu reședințele lor au fost multe în toate regiunile Daciei vechi. Multe cneziate românești sunt indicate, relatează Barițiu, și în părțile Transilvaniei în care s-au așezat cândva și secui alături de români.

Documentele ungurești vorbesc despre cnezii din Hațeg și din întreg Comitatul Hunedoarei ca fiind locuite numai de români în

---

³⁵¹ *Ibidem*, p. 52.

secolul al 14-lea. Tot din același secol se vorbește despre cnezii cetății Deva. Multe din aceste documente sunt acte de judecată prin care cnezii erau puși în situația de a-și apăra bunurile împotriva tendințelor hrăpărețe ale mării nobilimi maghiare, care devenea tot mai avidă în acumularea de averi și tendințele de a trăi după modelul nobililor din apusul Europei. Însuși Voicu, tatăl celui mai mare erou și bărbat de stat din zilele sale, a lui Ioan Corvin, ca proprietar de domenii a fost cnez, adică patrician român și nobil transilvan, cu drepturi ereditare. În numeroase documente colecționate și editate de istorici unguri, face trimitere G. Barițiu, se găsesc acte care confirmă că unii regi – începând cu Ștefan I – mulți cnezi români au fost înnobiți în Sătmar și Maramureș pentru meritul de a fi defrișat păduri și au cultivat apoi terenurile. În Sătmar, dar mai ales în Maramureș trăiau, arată aceleași documente, mulți români. Barițiu redă mențiuni despre cneziate și localități cărora li se fac donații moșii și domenii în toate părțile Transilvaniei, Banatului, Maramureșului etc.

În colecția *Leges Ecclesiasticae Battyanyianae III* se află, scrie Barițiu, statutele capitularie de la Oradea Mare, și în acelea o convențiune a clericilor încheiată cu cnezii românilor, în care stă între altele: impunerea anumitor obligații. Aceasta însemna ca în comitatul Bihariei care număra pe la 1880, explica Barițiu, vreo 300 de mii de români, aceștia trăiau cu 600-700 de ani înainte deja în număr mare, dar care erau „liberi cu oarecare condițiuni”. În Ciceu și Lăpuș trăiau și acolo foarte mulți români cu cnezii lor, despre care zic comisarii, că împlineau către stat condițiuni regulate ab antiquo. Câteva sate românești și Lăpușul erau scutite cu totul. Acest document este unul din cele mai interesante. În răscoala de la 1437 al cărei teatru a fost cu precădere în partea superioară a Transilvaniei până spre Cluj și Turda, românii și-au cerut drepturile lor primite încă din timpul lui Ștefan I. Ei invocau totodată și vechimea lor menționată în diferite documente.

Comuna Lupșa, comună fruntașă din Munții Apuseni, menționează istoricul ardelean, era pe la 1325, un cnezat românesc din cele mai vechi și mai de rang, care apoi s-a prefăcut în domeniu feudal, prin donația regelui Ludovic I din anul 1366. La anul 1479 familia Căndea (Kendeth), moștenitoarea aceluși domeniu a fost devastată de toată averea după 101 ani de coloniști nemți, băieșii din Ofenbaia (Baia de Arieș), care au năvălit asupra numitei familii, au spart toate lăzile și scrinurile, i-au răpit argintăria și toate documentele câte s-au găsit în locuință, ducându-l cu ei pe capul familiei, torționându-l în modul cel mai barbar, răpindu-i și ce mai

avea asupra sa. Procesul intentat de familia nobilă română împotriva torționarilor săi a fost casat de regele Matei în anul 1487 pe motivul că românul s-ar fi folosit de șiretlicuri pentru a fi înnobilit.

Vechimea românilor este atestată și de existența multiseculară a unor comune românești libere, a unor teritorii, cum ar fi cel al districtului Barciei (Țara Bârsei), al Făgărașului, Amlașului până în Banat, din Ținutul Branului, comune din strâmtoarea Turnul Roșu. Erau comune de fiscalitate liberă Districtul Făgărașului a fost sub domniei Munteniei până în secolul al 15-lea, lucru dovedit cu multe hrisoave rămase de la Mircea cel Bătrân, Viad, Dan etc., iar multe altele au dispărut.

Istoria furnizează fapte numeroase, spune autorul Memorandului, de lupte necurmăte între români și sași. Aceștia din urmă nu s-au mulțumit numai cu pământurile pe care le-au primit de la regii unguri, ci au pornit, la rândul lor, numeroase acțiuni proprii de deposedare a românilor de pământuri: terenuri arabile, pășuni și păduri.

Regii maghiari pe atunci erau porniți împotriva românilor pe care voiau să-i extermine pentru că nu voiau să treacă la catolicism. Sașii erau catolici; interesul lor a coincis cu acel al regilor unguri: exterminarea ortodocșilor, care toți erau români. Deci, străduința ungarilor de a-i extermina pe românii transilvăneni care respingeau uniunea – fuziunea cu Ungaria – avea vechi rădăcini istorice.

Cu toate acestea, românii au participat la cele mai crunte războaie pentru apărarea Transilvaniei și Ungariei. Ioan Corvin, subliniază Barițiu, a câștigat toată viața sa cele mai multe bătălii.

Cu trupe compuse mai mult din români, ceea ce se cunoaște și din marele număr de diplome nobiliare și de donațiuni pe care le-au primit în acele timpuri familii de români, din care unele mai erau și pe la 1880, unele chiar ca magnați ai țării. Marea bătălie din Câmpul Pâinii câștigată de voivodul Transilvaniei *Ștefan Báthori* și *Paul Knezul (Chinezul)* ban al Timișoarei împotriva turcilor cu armatele lor a fost și ea în majoritate românească.

5.13. Voivozii și vice-voivozii români în Transilvania și Ungaria

Ura de rasă, fanatismul religios și persecuțiile la care era supus poporul român, nu i-a împiedicat pe români să ocupe ranguri de funcționari de stat până la treptele cele mai înalte și un rege, pe Matei Corvin. L-a precedat în funcția de guvernator al Transilvaniei, tatăl său Ioan Corvin de Hunedoara, atât timp cât viitorul rege se

găsea încă sub tutorat, fiind încă minor. Lista voivozilor și cnezilor de naționalitate română este lungă. Regii Ungariei, erau obligați să confirme voivozi sau vice-voivozi ținând seama numai de gradul de calificare al acestora. În secolul al XVI-lea printre cei mai buni voivozi ai Transilvaniei sunt enumerați de istoricul român: Ștefan Mailat de origine din districtul Făgărașului protopărinte al renumitei familii Majlath din Ungaria, „bravul și onestul Petru Petroviciu”, Pancrațiu-de la Dengeleag, tot din acele timpuri și alții fără număr au fost români curați.

Istoricul român dezmente afirmațiile istoricilor unguri care susțineau că poporul român deși este cel mai vechi în Ungaria, el a fost ținut numai în stare de servitute. În realitate, explică Barițiu, în Europa feudală nici un popor nu s-a bucurat de libertate, de drepturi politice, iar adeseori nici de drepturi civile, unele nici de libertate religioasă. Libertățile erau confiscate, rezervate numai aristocrațiilor și oligarhiilor din fiecare țară. Autorii de cărți de istorie ascundeau faptul că din 5 milioane de maghiari curați, adică sângele lor, până la 1848 abia 200 de mii au fost oameni liberi în sens feudal și cel mult 400 de mii (burghezia) erau semiliberi; toți ceilalți maghiari de peste 4 milioane din Ungaria și Transilvania au fost totdeauna șerbi, sclavi, iobagi, *homines glebae adscripti*, lipsiți de drepturi politice și civile, supuși despotismului *descreierat*, așa cum a fost supusă majoritatea românilor și a slavilor.

Și sașii ascundeau faptul că în Germania de unde veneau ei era în floare șerbia.

Maghiarii, explică G. Barițiu, la venirea lor în Panonia și în Dacia, nu i-au subjugat pe români. Au încercat mai întâi să-i subjuge cu ajutorul religiei. Timp de peste 400 de ani nu au reușit. Subjugarea poporului a început în Ungaria și numai după aceea a fost extinsă în Transilvania. Aici cele trei națiuni privilegiate – ungurii, sașii și secuii – au declarat întreaga națiune română de *tolerată*, iar ortodoxia sa declarată numai *de suferită*. Totuși dominanții timp de sute de ani nu au fost în stare să subjuge națiunea românească în totalitatea sa. Subjugarea întregii națiuni române din Transilvania și Ungaria ar fi fost identică cu dispariția sa. „*Românii însă – le transmite Barițiu un mesaj europenilor – nu au dispărut, ci se găseau tot acolo în acele țări în care se găseau cu 1000 de ani și înainte de aceea cu sute de ani. Apa trece, pietrele rămân*”.

5.14. Uzul limbii române

Problema folosirii limbii materne, constituia pentru românii ținuți sub ocupație austro-ungară la 1880, în plină înflorire a liberalismului în Europa vremii, o problemă de viață și de moarte și, totodată, sublinia G. Barițiu, o chestiune de importanță supremă pentru statul ungar. Românii luptau de multe secole fie cu ungurii, fie cu austriecii, fie și cu unii și cu alții, pentru a-și dobândi dreptul deplin pentru a-și folosi limba maternă în biserică, în școală, în administrație și justiție. Multe secole, ungurii nu au vrut nici în ruptul capului să recunoască limba română de limbă acceptată în stat. Abia dieta din 1863/64 de la Sibiu a recunoscut dreptul folosirii limbii române alături de limbile maghiară și germană. Drept pe care, dualismul austro-ungar, se străduia să-l anuleze prin încercarea de a impune folosirea limbii maghiare peste tot: în școală, administrație, justiție.

Strădaniile guvernelor ungare de a maghiariza populația românească din Transilvania prin interzicerea folosirii limbii materne, încă nu primiseră o ripostă hotărâtă din partea opiniei publice românești, cu excepția măsurilor luate de *Asociația Transilvană pentru literatura română și cultura poporului român*. În afara intensificării luptei pentru promovarea limbii materne, românii simțeau nevoia, la conferința reprezentanților alegătorilor români din Transilvania de la Sibiu din 12-14 mai 1881, să introducă problemele legate de limba maternă ca punct de program și s-o transfere din sfera luptei pe plan intern în sfera disputelor pe plan extern. Chestiunea limbii materne nu mai putea fi considerată o problemă efemeră – scria Barițiu – așa cum încercau să o prezinte reprezentanții dualismului austro-ungar.

Românii din monarhia austro-ungurească aveau datoria să pună sub ochii publicului european gravitatea situației în care se găsea limba română în acel stat opresor. *Punctul 2 al programului partidei naționale române din Ungaria și Transilvania* glăsuia astfel: *2. Introducerea ex lege a uzului limbii române în toate ținuturile locuite de români, atât în administrație cât și în justiție.*³⁵²

Pentru a face înțeleasă mai bine problematica limbii române și acuitatea rezolvării ei, savantul român apelează la argumente de ordin istoric, politic, completate cu argumente de ordin practic, uzual din viața de zi cu zi:

---

³⁵² *Ibidem*, p. 13.

- Mai întâi, G. Barițiu constată că din istorie se cunoaște cum că statele și popoarele din Europa meridională și apuseană, au fost guvernate și administrate multe secole aproape numai cu limba latină;

- Nici o gintă a popoarelor migratoare nu a avut literă și literatură proprie;

- Reformele religioase au impulsivat înlocuirea limbii latine cu limba germană;

- Limbile-naționale s-au impus în-general în mod treptat, lin, fără zgomot, fără lupte;

- În Ungaria și Transilvania limba latină a dominat nu numai în biserică, ci și în legislația de stat;

- Limba maghiară a înlocuit greu limba latină în administrație și școală. Dar studiile și strădaniile lor merită toată lauda și chiar admirația, deoarece într-o perioadă de 50 de ani au fost în stare a-și cultiva și înavuși acea limbă asiatică, încât să poată reproduce într-însa idei, concepte și noțiuni din limbile europene cele mai înaintate, să și învețe, e drept cu mari dificultăți, termeni științifici și tehnici, pentru diverse-specialități, și ramuri de științe și de arte și să o înalțe la rang de limbă a statului;

- Ca ungurii, au făcut și cehii și croații;

- Limba română exista nu numai în Transilvania. Era o limbă vorbită atunci de 10 milioane de oameni din mai multe state;

- Limba română s-a impus și în biserici;

- Cam în același timp cu maghiarii au început și românii să-și cultive limba;

- Cultivarea limbii române s-a făcut în ciuda despotismului maghiar;

--- Când a fost cazul și românii au împrumutat termeni din limbi străine;

- A ține la folosirea limbii române nu este fanatism, așa cum încercau să acrediteze o părere adversarii românilor. Este, demonstra Barițiu, un drept înăscut al fiecărui individ și cu atât mai mult al unui popor întreg de a se cultiva în limba lui națională, iar la acest drept românii nu vor renunța niciodată și cu niciun preț din lume;

- A opri un popor de la folosirea limbii naționale este – după părerea lui Barițiu – un act de teroare, de tiranie pismatică și fricoasă;

- În cazul unor popoare primitive care au plecat împreună pe drumul civilizației s-a impus ca limbă de folosință generală una din limbile sau unul din dialectele, care au plăcut mai bine locuitorilor și care a avut mai mare putere de viață, pe cale firească, fără a fi impusă de o putere legislativă. Așa cum s-a întâmplat în general cu limba latină;

- După aceste considerații generale, G. Barițiu trece la cazurile unor țări poliglote în care se foloseau în toate sferele vieții social-economice mai multe limbi. În Elveția, dădea el exemplul, se folosesc 3 limbi și ea este un stat consolidat, prosper. Germanii din provinciile austriece, ne comunică istoricul român transilvănean, au încercat să impună și ei limba germană unor popoare slavone. Reacția a fost violentă, mergând până la atentate;

- Fanatismul unguresc în domeniul limbii a produs multe scene funeste, multă ură, ostilități, și chiar vărsare de sânge la 1848/49;

- Popoarele nu mai pot fi deznaționalizate nici chiar când sunt cucerite prin acțiuni militare și atunci au drept la literatura și limba lor națională. Dar chiar și unitatea limbii nu a împiedicat dispariția unor țări. Iar un stat poate fi bine administrat chiar folosind mai multe limbi în administrație.

Barițiu își încheie considerațiile sale despre limbă scriind: „Este convingerea noastră intimă, fundată pe experiența noastră și a părinților noștri, că în acest stat poliglot limbile naționalităților pot fi respectate și aplicate în viața publică, fără cea mai neînsemnată daună a statului”. Pentru aceasta trebuia curmată orice încercare de maghiarizare forțată și în locul acestei politici utopice, era necesară aplicarea principiilor adoptate și sancționate de împăratul Austriei care respectau naționalitățile și limbile lor între ani 1860-1864 și proiectele de legi votate și adoptate de către dieta Transilvaniei de la Sibiu în anii 1863 și 1864. Românii, atrăgeau atenția exponentul cel mai autoriza al intereselor românești, nu vor renunța niciodată la limba lor maternă, nici la necurmata ei cultivare și îmbogățire. Ambele popoare – românii și ungurii – au rămas fiecare ceea ce au fost cu 700-800 de ani în urmă și au putut conviețui bine unul lângă altul într-o patrie comună, în cea mai bună înțelegere și pace.

5.15. Legea electorală

Legea electorală existentă în 1881 în Transilvania era în continuare nedreaptă, asupritoare, părtinitoare, arăta G. Barițiu în „Memorialul” întocmit în 1882. Pentru maghiari acea lege acorda drepturi de sufragiu universal; celei mai mari părți a populației transilvănene, populației românești îi impunea condiții restrictive, care o țineau departe de urna electorală, cu un cens, anume în Transilvania îndoit și întreit în multe cazuri chiar și înzecit mai ridicat decât cel din Ungaria proprie:

Teritoriul Transilvaniei era în așa fel împărțit, încât un număr de 200 mii de *unguri* răspândiți printre masele de 1 milion de români, aveau asigurate dreptul la vot, românii nu. În timp ce din ținuturile locuite de români putea să meargă la dietă un deputat la 50-60 mii de români, în secuimea maghiară de la 3 mii, mult 5 mii unul, mergea la dietă.

La instaurarea dualismului, românilor – notează G. Barițiu – li s-a promis în mod solemn o lege electorală mai dreaptă, în realitate existau două legi electorale, una pentru Ungaria și alta mult inferioară, rea și asupritoare pentru Transilvania.

Conferința reprezentanților alegătorilor români de la Sibiu din 12-14 mai 1881, a semnalat lumii întregi, că în Ungaria și Transilvania continuau măsurile asupritoare ale dualismului, nu numai împotriva autonomiei naționale, ci și împotriva autonomiei bisericilor. La conferință s-a ajuns la concluzia că maghiarizarea nu poate asigura prosperitatea statului. Maghiarizarea a 10 milioane de nemaghiari din statul ungar, era imposibilă.

Românii se vor opune întotdeauna acestor măsuri!

5.16. Ideea patriotismului și cultivarea ei

Continuând analiza ideilor dezbătute la conferința electorală din 12-14 mai 1881 de la Sibiu, Barițiu subliniază și explică condițiile ce pot asigura tăria și durabilitatea existenței unui stat.

Unificarea limbii, de exemplu, nu asigură existența, durata și stabilitatea unui stat. În schimb patriotismul și libertatea națională o pot asigura.

Istoria a adevărit, fără putință de tăgadă, că federalismul și nu absolutismul a asigurat o existență prosperă și durabilă statului. Ungaria proprie, scrie Barițiu, nu a fost altceva decât un aglomerat de comitate aglomerate între sineși, spre scopul apărării reciproce, cu un cap suprem numit rege, care reprezintă statul confederat în interior și în afară, care reprezenta puterea executivă supremă. Transilvania a fost și ea țară autonomă, stat federalist, compus din trei naționalități confederate între sine și pentru conservare și apărare. Ea s-a alăturat la Ungaria nu ca țară subjucată, nu ca țară lipsită de drepturile sale înnăscute, „ci ca țară liberă în cel mai larg înțeles al cuvântului”. „Ungaria – atrage atenția istoricul român – este un stat poliglot, locuit de naționalități, nu barbare, nu sălbatice, ci de naționalități creștine, mai mult mai puțin civilizate conform doctrinelor evanghelice, ajunse la conștiința de sine a individualității lor naționale, având fiecare

limbă și literatură proprie, înaintată destul, pentru ca să nu mai voiască a o schimba cu alta străină”³⁵³.

5.17. Perseverența națiunii românești asupra dreptelor sale postulate

Românii, relatează G. Barițiu, nu și-au pierdut niciodată conștiința existenței naționale. Ei s-au luptat pentru menținerea intactă a drepturilor lor naționale încă de la primele contacte pe care le-au avut cu ungurii. Erau false acele teorii, care susțineau că românii au început să lupte pentru dobândirea drepturilor naționale abia în timpurile mai noi. Dacă unele familii de nobili au trădat și au îmbrățișat alte religii decât cele tradiționale, trecând în rândurile nobilimii ungare, conlucrând chiar la asuprirea neamului lor, poporul în marea sa majoritate a rămas ceea ce a fost: români cu limba, cu geniul și caracterul, cu tradițiile și datinile lor, alipiți de pământul patriei lor, cu toate persecuțiile la care au fost supuși.

Foarte multe drepturi naționale le-au pierdut în timp ce Transilvania se găsea sub protectorat turcesc, iar Ungaria era ocupată de aceiași turci (1540-1690). Dar după ce Transilvania s-a pus sub protecția împăratului Romanilor, Leopold, românii s-au și prezentat la curtea imperială mai ales prin preoții lor, notează Barițiu, pentru a-și cere drepturile pierdute și să se restaureze și drepturile națiunii și bisericilor batjocorite și călcate în picioare. Încălcate fuseseră și drepturile romano-catolicilor, ca și acelea ale ortodocșilor din Transilvania. Dar în loc de restaurare a drepturilor lor religioase s-a pornit o luptă acerbă împotriva românilor și a confesiunii lor ortodoxe. Românii erau tratați după o diplomă apocrifă, falsă pe care le-au aplicat-o brutal adversarii încă din 1701 și pe care abia Maria Tereza prin 1743 și 1752, după cercetări minuțioase făcute din ordinul ei, s-a convins că într-adevăr, românii erau tratați după o diplomă falsă.

Sub Maria Tereza, românii au lucrat mult pentru restaurarea drepturilor lor. Câte ceva au obținut doar greco-catolicii. Au plătit însă aceasta, remarcă G. Barițiu, cu exilarea unuia din cei mai buni episcopi diecezanii ai lor și cu moartea lui de martir la Roma. Ortodocșilor li s-a desființat episcopia până sub împăratul Iosif al II-lea, iar dreptul lor de alegere până în anul 1809.

---

³⁵³ *Ibidem*, p. 87.

Tot ce au putut cuceri și câștiga românii din drepturi și mijloace de cultură, între 1740 și 1790 – timp de 50 de ani – puțin câte puțin, s-a putut realiza numai pe cale de ordonanțe și rescripte imperiale și niciodată pe calea legislației constituționale, care *era aristocratică*, intolerantă, egoistă până-la extrem. Barițiu arata însă în memorialul din 1882 că multe acte imperiale au fost ascunse de conducerea aristocraților Transilvaniei, fără a mai fi puse în aplicare, românii rămânând la starea anterioară. Românii nu s-au descurajat însă și în timpul dietei din 1790-1792 prin episcopul Ioan Bob și Gherasim Adamovici s-au prezentat din nou la împăratul Leopold II pentru a cere drepturi politice. Este vorba despre *Supplex libellus Valachorum Transilvaniae, jura tribus receptis nationibus communia postliminio sibi adseri postulantium, tipărită la Cluj în anul 1791*.

„Cele 5 postulate ale petiției românilor nu erau decât modeste cereri ale națiunii românești între anii 1790-1792 când în Franța – scrie Barițiu se proclamaseră toate drepturile omeneșii pentru toată omenimea”³⁵⁴.

Leopold II a trimis petiția la cancelaria transilvană de la Viena, de unde a fost expediată la dieta transilvană și la guvernul Transilvaniei. În loc să ia în dezbateri doleanțele românilor episcopii Bob și Adamovici, au fost amenințați cu proces de înaltă trădare, dacă nu-și vor retrage petițiunile.

În cele din urmă, mai mult pentru a răspunde împăratului, nu pentru a rezolva problemele de viață și de moarte ale românilor, dieta ungurească din 1791, mai mult în bătaie de joc, a analizat doleanțele românilor formulând articolul de lege 66 din 1791, prin care biserica și clerul greco-răsăritean erau puse „cu toate afacerile pur și simplu la discreția suveranului. Despre drepturi civile și politice niciun cuvânt. Și aceasta în timp ce românii luptau pe fronturile de luptă pentru apărarea imperiului austriac, iar aristocrația era scutită de obligația de a-și apăra patria. „Pe viitor românii să nu fie mai asupriți cu mai multe sarcini publice decât ar fi ceilalți locuitori ai țării”. Atât prevedea pentru români articolul de lege amintit mai sus.

La anul 1882, George Barițiu încă mai credea în bunele intenții ale împăraților Austriei în raporturile cu Românii. El aruncă întreaga vină a prelungirii stării de asuprire a românilor numai asupra aristocrației din Ungaria și Transilvania asupra aristocrației maghiare, cu deosebire asupra celei transilvănene. Împăratul Leopold II și fiul său Francisc, relatează Barițiu, au încercat să elaboreze o lege

---

³⁵⁴ *Ibidem*, p. 92.

urbarială pentru Transilvania, să aplice rescripte să elaboreze un plan pentru școlarizarea tineretului român, să deschidă calea pentru acceptarea și a tinerilor români la funcții publice ș. a. Din toate acestea, ne informează Barițiu, românii nu au primit nimic pe lume până după catastrofele anului 1848. Explicația trebuia căutată, scria istoricul român, în faptul că dieta transilvană era dominată de aristocrație. Dieta din 1790 era compusă, de exemplu, din 440 deputați, din care doar 115 deputați erau aleși, în care erau și cinci deputați români nobili din lipsă de maghiari, care să știe ceva carte mai multă, 316 erau deputați numiți și 9 văduve de aristocrați mari, cu drept de a-și trimite ele însele în numele lor plenipotențieri la dietă. Între toți era și un român recunoscut ca român, episcopul român greco-catolic, Ioan Bob de la Blaj. Erau ce e drept și alți români, dar aceștia erau majoritatea renegați și făceau deja parte din marea nobilime ungară.

Pentru ca cititorul să-și facă o idee și mai clară despre solidaritatea oligarhiei transilvane și ungurene – în legislativ și în guvern, merită să se afle – scria Barițiu – că de ex. între regaliști erau 10 membri din familia Teleki, 9 din a lui Bethlen, 8 din a lui Haller, 6 Horváth, 5 com. Gyulay, 5 Barcay, 4 Banffy și așa mai departe. La fel stătea situația și în colegiul celor 16 consilieri guberniali. Concluzia istoricului nu putea să fie alta decât că: „dietă și guvern erau mai mult un monopol al câtorva sute de familii decât proprietatea țării, a poporului”.³⁵⁵ Așa se explică puterea de rezistență a nobilimii transilvănene și a celei din Ungaria cu privire la reformele înnoitoare pentru români, dar și refuzul lui Francisc I de a mai convoca diete anuale care se opuneau unor măsuri ce mai ușurau viața românilor din principatul transilvan și casarea tuturor hotărârilor dietei din 1834 și desființarea acesteia în 6 febr. 1835, dietă care nici măcar nu le-a permis episcopilor români să se apropie cu petiția lor ce cuprindea doleanțele românilor transilvăneni.

O altă petiție înaintată dietei Transilvaniei de la Sibiu în 1835 de către Vasile Moga, episcopul românilor ortodocși despre nedreptățile și șicanele pe care le suportau a rămas și ea fără nici un rezultat. Același lucru s-a întâmplat și cu alte doleanțe ale românilor într-o petiție către dieta transilvană din 1841-1842. Membrii acelei diete în loc să se ocupe, printre altele, de rezolvarea unor cereri motivate ale românilor au luat o hotărâre, scria Barițiu, ca românii în decurs de 10 ani să învețe cu toții limba maghiară. Românii cereau

---

³⁵⁵ *Ibidem*, p. 97.

eliberarea din iobăgie, învățământ în limba maternă, dar ungurii le impuneau legi de maghiarizare, de desființare a lor ca națiune. Protestul vehement al românilor a avut ca efect respingerea aceluia proiect de lege, care încerca să impună cu forța maghiarizarea românilor. Lupta românilor împotriva maghiarizării-ca și împotriva încercărilor dietei din 1846/47 de a li se răpi de către nobilime o parte din pământuri, trage concluzia G. Barițiu nu numai că ei și-au demonstrat din nou, așa cum au mai făcut-o de-a lungul istoriei, conștiința națională *deșteptată*, ci și *potențată*.

Timp de 200 de ani, adică în perioada dominației austriece, ca și mai înainte, românii au dat mereu dovadă de conștiința existenței și a drepturilor lor naționale, precum și de manifestarea dorinței de a scăpa de despotismul austriac și unguresc. Au luptat împotriva împilării lor de către autocrație, de sub iobăgie pentru păstrarea limbii naționale și a credinței lor tradiționale, a culturii sale, dar „Niciodată însă, scrie Barițiu în Memorialul său destinat să ajungă și la conștiința europenilor, poporul românesc nu a manifestat conștiința de sine, tăria voinței și perseverența pe lângă apărarea energică a drepturilor sale în mod așa de strălucit și convingător, precum s-a întâmplat asta în anul 1848 și următorii”.³⁵⁶ Adunarea generală de la Blaj din 15 mai 1848 a întocmit o petiție cu 16 postulate ale românilor transilvăneni, confirmate prin jurământ solemn, depus de miriadele adunate sub cerul liber pe care le-a trimis printr-o deputație de 20 de persoane împăratului Ferdinand și cu o delegație de 120 persoane dietei din Cluj.

Primele 15 articole cu libertate, egalitatea sarcinilor fiscale, libertatea industrială și comercială, libertatea conștiinței, a presei, gardă națională, egalitatea confesiunilor religioase ale românilor cu cele ale naționalităților naționale conlocuitoare, școli românești de toate gradele, constituție nouă etc. Ultimul articol, cel de al 16-lea cere autonomia Transilvaniei, opunându-se uniunii ei cu Ungaria, glăsuiește astfel: „Națiunea română cere, ca conlocuitoarele națiuni nicidecum să nu ia la dezbatere cauza Uniunii Transilvaniei cu Ungaria, până când națiunea română nu va fi națiune constituită și organizată cu vot deliberativ și decisiv, reprezentată în camera legislativă; iar din contră, dacă dieta Transilvaniei ar voi totuși a se slobozi la pertractarea aceleiași uniuni de noi fără noi, atunci națiunea română protestează cu solemnitate”.³⁵⁷

---

³⁵⁶ *Ibidem*, p. 100.

³⁵⁷ *Ibidem*, p. 103.

Românii au hotărât la Blaj să depună jurământ de credință împăratului Austriei, că vor rămâne credincioși lui și că vor lupta împotriva iobăgiei pentru emancipare, pentru dezvoltarea industriei și a comerțului, dezvoltarea culturii, învățământului etc.

Românii au perseverat pe lângă cauza lor, vorbește Barițiu în cunoștință de cauză, până la 16 I 1851, adică până s-a instaurat absolutismul. Românii au numit o deputație la Viena care a stat acolo 3 ani.

În cei 3 ani de absolutism austriac, românii, mai ales cât a stat acea deputație permanentă la Viena s-au întocmit și trimis 27 de petiții, memorande, proteste, informații, unele de-a dreptul la monarh, cât și la minister, asupra problemelor comune cu care se confruntă românii, cât și asupra numeroaselor cauze particulare, precum erau cele diecezane de la Verșeț, Arad, Oradea ș. a. Dar și în cei 10 ani de absolutism, românii au fost activi, întreprinzând numeroase forme de protest.

Mișcările de protest ale românilor s-au întezit însă după 20 oct. 1860 odată cu diploma imperială care a inaugurat politicile liberale ale imperiului austriac în Transilvania.

De la 1860 până la dualism, românii au întocmit deputații, au întocmit memorii către monarh, au ținut o conferință națională în anul 1861, alta în 1863, au participat la o conferință regnicolară la Alba Iulia în februarie 1861, o conferință de împăcare între cele 3 națiuni mai numeroase din Transilvania. Românii s-au bucurat de această ocazie crezând că într-un fel sau altul, va rezulta o împăcare și apropiere între cele trei națiuni rivale. Dar, a fost o mare dezamăgire pentru ei, ca și pentru ceilalți participanți români. Iată cum scria istoricul român starea spirituală a delegației ungarilor din Transilvania și modul cum îi priveau ei pe români „Niciodată pofta neînfrânată de a domina peste semenii săi, nici privilegiații feudali nu au abundat în vreo adunare de atâtea sofisme precum se auziră în conferința regnicolară din 1861. Bărbații de stat ai maghiarilor nu voră nici să audă de alte drepturi decât numai de cele individuale. Românii iarăși nu voră și nici nu le era permis să lase nici o iotă din drepturile cuvenite lor. Conferința se desfăcu fără alt rezultat, decât că lăsă o pagină neagră mai mult în istoria țării”.³⁵⁸ Dieta din Ungaria din același an s-a soldat și ea fără rezultate concrete în problema transilvăneană. Românii însă s-au convins încă odată, că ungurii nu vor acorda niciodată drepturi naționale. Dar nimeni nu a prevăzut,

---

³⁵⁸ *Ibidem*, p. 105.

scrisa Barițiu, că ungurii vor provoca războaie între națiuni în Transilvania.

Războiul politic s-a declanșat în 1865 când în Transilvania s-au convocat două diete: dieta românească de la Sibiu și cea ungurească de la Cluj. Două diete convocate pe baza a două legi – cea românească pe baza diplomei împărătești din 1860 și cea ungurească pe baza legii feudale din 1791. Dieta ungurească avea 1 singur punct la ordinea de zi: Uniunea Transilvaniei cu Ungaria. După votarea Uniunii dieta ungurească a fost dizolvată. Se convoacă însă o nouă dietă pentru Transilvania, dar pe temeiul legii electorale improvizată în 1848. Deci în patru ani trei diete convocate pe baza a 3 legi electorale. Lucrurile se îndreptau spre dualism, modalitatea cea mai dură prin care au fost încălcate drepturile românilor transilvăneni, orientată spre deznaționalizarea lor.

După cele spuse cu privire la situația românilor și lupta lor pentru autonomie națională, Barițiu considera că în Memorialul românilor ar fi trebuit să descrie consecințele dualismului asupra situației politice, economice, sociale și culturale a Transilvaniei. Nu o va face însă. De ce? Simplu: acest serviciu este făcut de presa maghiară an de an, lună de lună și zi de zi. O fac și o seamă de oameni politici maghiari din ambele case legislative ale Ungariei. „Aceștia – scria G. Barițiu – mai mult decât toți românii recunosc în auzul Europei, că nu numai finanțele, dar și administrația politică și chiar justiția ungurească sunt rămase foarte departe înapoia celor din alte staturi de la care ungurii ar fi putut învăța și de care s-ar fi putut apropia, dacă nu în 900, încai în cei din urma 200 de ani, dacă ar fi voit”.³⁵⁹ Cu privire la această stare de rămânere în urmă a Ungariei și Transilvaniei, Comitetul Central Electoral român ales la Conferința generală a reprezentanților români la Sibiu în 12-14 mai 1881 atrage atenția că atât timp cât politicienii unguri și-au pus în cap „să sacrifice prosperitatea statului și chiar securitatea lui la Molochul numit naționalitatea maghiară, și precât timp ei nu vor nicidecum să sufere controla necurmată și binefăcătoare din partea celorlalte naționalități în toate ramurile vieții de stat, și sub pretext de dacoromânism, panslavism, pangermanism îndepărtează de la afacerile publice pe o mulțime de capacități eminente și totodată oneste, pe atâta statul Ungariei va suferi de un marasm din cele mai periculoase, ale cărui simptome mai vederate ca oricare altele sunt:

---

³⁵⁹ *Ibidem*, p. 110

migrațiunea și totodată micșorarea numărului căsătoriilor”.³⁶⁰ Totuși, Barițiu consideră în numele Comitetului Electoral Central să descrie în *Memorialul* întocmit de el numai unele aspecte legate de legile agrare și urbariale din Transilvania. Problemele agrare, alături de cele naționale, reprezentau probleme pe care statul ungar nu a reușit să le rezolve niciodată și nici nu a dorit – după părerea noastră. Aristocrația maghiară a fost una din cele mai lipsite clase sociale de orizont politic, cultural, spiritual și lipsită complet de bun-simț și respect față de speța umană.

5.18. Legile agrare și urbariale

La 34 de ani de la revoluția din 1848 relațiile agrare încă erau foarte încurcate în Transilvania. Întotdeauna legile agrare au fost nedrept întocmite și funest aplicate, cu urmări dezastruoase pentru marea majoritate a țăranilor, cu deosebire a celor români. Țăranii pierdeau și în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea terenuri, păduri și pășuni prin comasare și segregare. La judecăți dreptatea era acordată marilor proprietari funciari în defavoarea țăranilor, mai ales în detrimentul celor români. Comunele iobăgești își pierdeau și drepturi câștigate de peste 100 de ani. În cazurile rare, în care câștiga și câte un țăran câte un proces, aceasta se întâmpla în cele mai multe cazuri numai după procese care duraseră peste zeci de ani. Încă mai existau multe familii de săteni în situația de a fi aruncați din vatra satului. Era greu de stârpit răul din organismul gangrenal al Ungariei dualiste, scria autorul *Memorialului*, legile agrare ale Ungariei au fost în așa fel întocmite încât agricultura și prosperitatea țăranului român erau încontinuu frânate. Prin diferite măsuri și acte legislative, procesul de acumulare a resurselor bănești în domeniul agriculturii parcelare a țăranilor români a fost încetinit, iar atunci când țăranimea română, a reușit să acumuleze cu ajutorul împrumuturilor luate de la băncile românești, unele suprafețe de pământ, cercurile retrograde șoviniste maghiare au făcut mare scandal. Strigau în cor: Valahii ne fură pământurile, ne vor da afară din țară (despre aceasta într-un capitol viitor).

---

³⁶⁰ *Ibidem.*

5.19. Rolul memorandumului din anul 1882 în radicalizarea mișcării naționale românești transilvănene la sfârșitul secolului al XIX-lea

În încheierea Memorandumului din 1882, George Barițiu spune că acesta nu este destinat românilor. Ei își cunosc nevoile și necazurile. Totodată, el a ajuns la concluzia că în monarhia austro-ungară poporul român și nevoile sale sunt ignorate, el parcă nici nu există, este trecut cu vederea. Peste tot organele de stat îl întâmpină cu ostilitate, „ca și cum statul ar vedea în români numai vrăjmași, iar nu concetățeni purtători de toate sarcinile și nevoile lui, alături de toți ceilalți locuitori. S-ar putea proba – scrie Barițiu – cu mii de exemple și procese mai vârtos agrare că influența acestei politici ostile, inaugurată prin sistema actuală (dualistă – n. ns. T.I.) a pătruns chiar și în sanctuarele justiției”.³⁶¹

Informațiile explicative și detaliate, atât istorice cât și juridice, internaționale și politice, așa cum le-a prevăzut conferința, erau destinate unui alt public, nu celui românesc din Transilvania, unui public neinformați sau chiar dezinformați prin informații falsificate, anume întocmite în acest scop.

De aceea „acest memorandum e destinat pentru informarea opiniei publice europene. În cazul acesta, oricât de multe informații s-ar părea că am dat în cele câteva pagini, ele sunt mai puține decât este de dorit, ca să ajungă la cunoștința publică”.³⁶²

Memorandumul publicat deja în 1882 era, scria Barițiu, rezultatul conferinței generale din mai 1881, compusă din 153 delegați veniți din comitatele Transilvaniei și ale Ungariei câte erau locuite de români. „În acea adunare s-a dezbătut și adoptat în unanimitate cunoscuta programă de nouă puncte, care apoi comentată într-un memorial destinat a informa opinia publică în țară și în afară, s-a tipărit și împărțit în patru limbi, română, maghiară, germană, franceză în câteva mii de exemplare în decursul anilor 1882 și 1883. Mulțime de ziare române, maghiare, germane și franceze au luat la cunoștință despre cuprinsul acestei programe și al aceluia memorial, dar nu ni s-a întâmplat să aflăm în colecțiunea noastră care să fi încercat în mod serios ca să combată și să înfrângă argumentele produse de români întru apărarea drepturilor civile și politice pretinse spre susținerea și

---

³⁶¹ *Ibidem*, p. 113.

³⁶² *Ibidem*, p. 114.

apărarea individualității lor naționale, cum și pentru autonomia unei țări locuite de ei”³⁶³

Urmărind desfășurarea inițiativelor cu privire la apariția memorialului din 1882 trebuie să avem în vedere că, inițial, cel care a fost desemnat de conferință să-l întocmească a fost Vincențiu Babeș nu G. Barițiu. Ideea întocmirii memorialului a prins foarte repede în opinia publică românească. Toată lumea îl aștepta cu nerăbdare. Dar, V. Babeș tergiversa elaborarea lui. Până la urmă a și refuzat să-l mai întocmească. În această situație și-a asumat G. Barițiu sarcina întocmirii memorialului. În anul 1882 el înștiința deja Comitetul Central despre terminarea proiectului memorialului.

Proiectul lui Barițiu a fost tipărit și distribuit în 12 exemplare membrilor Comitetului Electoral Permanent, pentru ca fiecare dintre ei să aibă timp pentru a-l studia și a face observații într-o ședință specială. La discuțiile din 22-23 iunie 1882, Nicolae Popea propunea ca memorialul să fie trimis parlamentului Ungariei, iar tonul să fie moderat. Punctul de vedere a lui Popea nu corespunde cu cel al majorității comitetului Central. Aceștia, în frunte cu Barițiu, susțineau că a-l trimite parlamentului ar însemna recunoașterea lui și implicit o încălcare a programului conferinței din 12-14 mai 1881. Ei voiau să se adreseze Europei democratice și să internaționalizeze problema românească, depășind tradiția, care menținea ca cerințele românilor să se satisfacă numai prin adresarea către organele statale din interiorul imperiului. Era deja o atitudine mult mai îndrăzneată, problema românească era percepută ca problemă general-europeană, alături de problemele naționale ale altor popoare.

Cu câteva amendamente proiectul lui Barițiu a fost acceptat ca document al întregului partid, stabilindu-se tipărirea lui în 2.000 de exemplare în limba română și câte 500 exemplare în limbile germană, franceză și maghiară.

Apărut ca expresie a voinței unui Partid unificat și mai bine organizat, memorandumul din 1882 a fost sprijinit mult mai puternic și mai organizat decât cele anterioare. Organizațiile din Comitate ale P.N.R.-ului, au deschis liste publice de contribuții în vederea colectării de mijloace financiare necesare tipării Memorialului, reușind să strângă importante sume de bani pe care le-au trimis Comitetului Central Electoral.

---

³⁶³ George Barițiu, *Părți alese ...*, vol. III, pp. 491-492.

Prima ediție a Memorialului a fost tipărită la Sibiu în tipografia Arhidiecezană. Traducerea în limba germană a fost efectuată de Zaharia Boiu, iar în limba maghiară de Iosif Goldiș.

La publicarea Memorandului, Barițiu a fost ajutat de multe persoane și mulți colaboratori din Sibiu, dar și din București. Unele ziare s-au grăbit să anunțe apariția chiar înainte ca el să fi ieșit de sub tipar și trimis în rețeaua de librării. Într-o scrisoare către Ioan Rațiu din 26 oct. 1882, Barițiu scria că: „Nu știi ce ție-a venit, căci astăzi în „Telegraful Român” se scrie că memorialul se află de vânzare sub condițiunile cutare și încă în trei limbi. Așa să fie. Textul german e aproape gata și sper că în 14 zile va fi legat, încă o parte din el. Cel unguresc mai târziu din cauza întârziatei traduceri”.³⁶⁴ În aceeași scrisoare, Barițiu povestește că procesul de elaborare ca și discuțiile despre forma memorialului au stârnit multe dispute în P.N.R. unificat, dar și în afara lui. Despre o asemenea dispută dintre Vincențiu Babeș și Mitropolitul Miron Romanul amintește și Barițiu, în aceeași scrisoare, din care am citat mai sus. Făcând referire cu privire la unele comentarii negative ale lui V. Babeș asupra memorandumului, M. Romanul „îi zise că dacă nu-i place memorialul, de ce a participat la cenzurarea lui, de ce nu s-a retras precum a făcut Sfinția Sa”- La rândul său răspunzând la o întrebare pusă de Rațiu scria:

D-ta zici că de ce m-am retras din Comitet; iar eu zic și am zis că pentru mine a fost o oră blestemată aceea în care am intrat și cu atât mai blestemată aceea, din 23 decembrie 1881, când am alunecat să primesc compunerea Memorialului lepădat de Babeș”.³⁶⁵ Regretele lui Barițiu sunt tot o reflectare a discuțiilor cu privire la politica de viitor a P.N.R. — activism sau pasivism? — care nu au încetat odată cu unificarea celor două partide naționale ale românilor din Transilvania și Banat în 1881.

După apariția *Memorialului* în octombrie, Barițiu s-a preocupat în continuare de difuzarea lui atât în Transilvania cât și în România și Ungaria. În acest scop a solicitat și colaborarea unor membrii ai familie sale, în primul rând a ginerelui său, Constantin Iuga, căruia Barițiu îi spunea în mod familiar *Costi*.

Într-o scrisoare din 3 XI din Sibiu, Barițiu îl înștiințează pe C. Iuga, devenit casierul Academiei Române la București, că i-a trimis 60 de exemplare din „memorialul nostru” (cel din 1882). Și din

---

³⁶⁴ *G.B.C. X*, p. 458.

³⁶⁵ *Ibidem*, p. 459.

această scrisoare se pot vedea supărările lui Barițiu provocate de felul diferit cum înțelegeau unii și alții modul de desfășurare al luptei naționale, cât și forma și conținutul memorialului, dar și din cauza unora care nu voiau nicio mișcare națională. „După mari piedici și scârbe, din partea celor care din capul locului, scria G. Barițiu, nu au voit să auză de nicio mișcare națională, abia alaltăieri am putut reuși ca să înaintez la adresa dumată, prin poștă, franco, un pachet cu 60 de broșurele și cu 9 legate în table mai tari”³⁶⁶

În continuare, Barițiu îi dă adevărate instrucțiuni lui Costi cum să procedeze cu exemplarele primite. Avea Costi deja o listă primită de la Barițiu printr-o altă scrisoare, cu personalități cărora să le fie înmănat *memorialul*. Gratis să dea la cele două biblioteci a Academiei și a Universității, academicienilor câți se aflau în localitate (vreo 14 inși), 5 la redacții principale, d-lui Tocilescu, apoi la Paris d-lor: C. A. Rosetti și Al. Odobescu, la care adăuga, 2 pentru dl Emil Picot și Biblioteca Capelei Românești din Paris. Din cele legate 1 lui Ion Ghica președintelui Academiei și Secretarului general al Academiei, V.A. Urechia și miniștrilor care nu sunt membri ai Academiei. Apoi 1 exemplar la cancelaria Senatului, 1 la cancelaria Camerei, 1 la biblioteca Mitropoliei. Toate celelalte, îi scrie Barițiu ginerelui său „să le facă de vânzare”, dându-i și o adresă de librar la care se poate apela.

Atent cu marile personalități ale vremii din România, cu care colabora pe multiple planuri și de care depindeau multe ajutoare pe care le primeau ardelenii de la românii de peste munți, Barițiu îi atrage atenția lui Costi scriindu-i: „Pe d-n Kogălniceanu să nu-l uiți, oriunde ar fi, și nici pe niciunul din membrii secțiunii istorice, nici pe domnii Alecsandri, Maiorescu, Hașdeu, din secția filologică. Nu cumva să uitați pe d-l Ion Ghica, să-i dați un exemplar fin, dacă este în capitală sau în Anglia totuna”³⁶⁷.

Barițiu îi scrie lui C. Iuga că prin difuzarea și expedierea acelor exemplare ale memorialului, face un mare serviciu românilor în general, ardelenilor în special. Apoi îl informează că „ziarele maghiare s-au revoltat asupra cuprinsului în acest operat al nostru, precum nu am mai văzut de la 1848. Din 20 ziare politice maghiare abia pot citi 6, dar în acelea 6 mari, au apărut până ieri 11 critice, una mai flagrantă decât alta. Ei recunosc multe adevăruri, refrenul lor însă la unele este: Nu *voim*, veniți de vă luați drepturile!” la altele că nu

---

³⁶⁶ G.B.C., VIII, p. 97.

³⁶⁷ *Ibidem*.

este adevărat. Peste puțin memorialul se va împărți la miniștrii și membrii camerelor, în limba maghiară. Atunci, apoi va fi spectacol și mai mare. Din toate aceste învățăm că *Memorialul* a venit la timp și că produce efectul ce nu se mai poate aștepta, între împrejurările noastre, de la o acțiune ca aceasta”.³⁶⁸ Dar lipsa de unitate și existența unor români care nu susțineau mișcarea națională a fost prezentă și de data aceasta, cum s-a întâmplat și altă dată în trecut. Mitropolitul ortodox a interzis vânzarea memorandumului în librăria diecezană de la Sibiu. Se bănuia că același mitropolit va trimite o circulară preoților prin care li se va interzice lectura memorandumului. Era, se pare prea târziu. Preoții români ortodocși și-au făcut în continuare datoria de membri ai națiunii române, iar mitropolitul Miron Romanul s-a compromis.

Peste aproape două săptămâni, în 16/4 n. 1882, Barițiu îi scria din nou lui Costi cu privire la acele 69 de exemplare din memorandum trimise din București pe data de 1 noiembrie 1882. Îi reamintește ginerelei său că-l rugase să dea ziarelor mari din capitală câte-1 exemplar. După două săptămâni nu primise nicio confirmare cu privire la acea rugămintă. Din această cauză avea neplăceri în comitet. Îi reamintește să dea un exemplu la toate ziarurile din București când va primi pachetul. Să nu uite nici într-un caz ziarul francezesc din București.

După o lună, Costi va primi o altă scrisoare de la G. Barițiu, socrul său, scrisoare care de data aceasta, va fi scrisă într-un ton mai optimist, deși și acum notează că a avut necaz în comitet din cauza întârzierii memorandumului la ziarurile bucureștene. Era foarte important ca memorandumul să fie făcut cunoscut cu ajutorul presei nu numai din punct de vedere al cauzei naționale a românilor, ca și din punct de vedere financiar. Avea de acoperit cheltuieli de 1859 fl. v.a., care deja se acoperiseră în mare parte, deși ediția germană și cea ungurească, câte 750 de exemplare se dădea mai mult gratis. La Sibiu nu mai existau exemplare, se făcea deja a doua tipărire tot în 2000 de exemplare.

Pentru ediția franceză, Barițiu îl înștiințează, că după câteva încercări, în fine, i-a fost recomandat profesorul Bonifaciu Florescu³⁶⁹ cu care a făcut o înțelegere în vederea traducerii din română în franceză, urmând ca tipărirea s-o realizeze Costi.

---

³⁶⁸ *Ibidem*.

³⁶⁹ Bonifaciu Florescu, fiul natural al lui Nicolae Bălcescu.

Barițiu îi împărtășea ginerelui său marea bucurie că în scurt timp s-au vândut într-un număr așa de mare. „Am îmbătrânit tare, *dar n-am* pomenit, scria Barițiu, ca o carte românească, atât de serioasă, științifică, să se vândă în 1.900 exemplare, nu în 2 luni, dară nici în 5-6 ani. Cuprinsul ei a produs pe aici și în Ungaria o impresie cu totul neașteptată: bucuria nespusă la români, mânie și poftă de răzbunare la adversari. Chiar și dintre sași vin de-mi mulțumesc”.³⁷⁰ Din scrisoare reiese că G. Barițiu este mulțumit de modul cum s-a achitat ginerele său de instrucțiunile pe care i le-a trimis prin scrisori, exprimându-i mulțumirile sale. În continuare s-a achitat și de instrucțiunile primite pentru tipărirea și expedierea la destinație a memorandumului.

Din corespondența dintre Alexandru Roman și G. Barițiu, ne putem da seama, într-o mare măsură, despre modul cum a fost primit memorialul la Budapesta și cum au reacționat cercurile conducătoare de acolo cu privire la conținutul acestuia.

Într-o scrisoare din Pesta datată 18 XI 1882, Alexandru Roman îi scria lui Barițiu, printre altele: „Am citit *Memorandul* (al lui Barițiu din 1882 – n. ns. T.I.) și, fără a-ți măguli, trebuie să-ți mărturisesc că este un cap de operă. Obiectivitatea, tonul etc. toate îl caracterizează de o lucrare ce impune unguirilor, oricât se năzuiesc ei să arate nepăsare. Sunt greu loviți de greutatea argumentelor și a păcatelor seculare, iară străinii au înainte-le oglinda fidelă a situației noastre. Să trăiești nene, D-zeu să-ți ajute la multe altele”.³⁷¹ În aceeași scrisoare îi relatează faptul că a auzit despre critica pe care i-a făcut-o V. Babeș în Leiborganul său (în care nu de mult scrisese despre „botezul primei contese române”) strecurat în jumătate din România, într-un mod nedemn. Apoi Al. Roman se întreabă că oare ce vrea acest om „oportunist”, om fără de principii și convingeri? V. Babeș, este convins Al Roman, nu ar fi putut să scrie decât bălăcăture și invective ca de obicei. Toată lumea râde de el, adăuga Al. Roman, pentru limbuția și invidia lui. Ungurilor care îi cereau *Memorandul*, Al. Roman le-a recomandat să-l cumpere, deoarece „costă numai 1 fl., pe când scrierile lui Hunfalvy³⁷², prin care el *dejosește știința* costă 5 fl.! Apoi citiți-l fără patimă, cu atențiune, și apoi judecați ca oameni care mai aveți bunul simț și conștiință”.³⁷³ Roman relatează și scene oarecum curioase, dacă nu hilare din partea unor intelectuali

---

³⁷⁰ G.B.C., VIII, p. 100.

³⁷¹ G.B.C., II, p. 250.

³⁷² Hunfalvy (1810-1891), Filolog și istoric maghiar. Academician, a susținut teze eronate cu privire la originea și limba poporului român.

³⁷³ G.B.C., II, p. 251.

maghiari, care-i puneau întrebarea: dacă el ar subscrie la ceea ce se înscrie în memorandum, la care el răspundea că nu va subscrie, ci „a subscris de mult, la Sibiu”. Îi propune lui Barițiu să-i trimită 100 de exemplare din memorandum sau unui librar pentru a fi vândute la Budapesta.

George Barițiu se va folosi de ajutorul pe care i l-a oferit prietenul său de la Budapesta, de informațiile pe care i le furniza, de difuzarea memorialului în rândurile unor personalități, de oferirea unor exemplare instituțiilor colectoare și conservare de carte și documente etc.

Într-o scrisoare datată Pesta, 24 noiembrie 1882 st. n., Al. Roman îi confirmă lui Barițiu primirea unei scrisori expediată de el din Sibiu prin care îl anunță că i-a trimis din partea comitetului exemplare de onoare din Memorand (al lui Barițiu din 1882 – n. ns. T.I.) miniștrilor și deputaților. Era și timpul, dă de înțeles Al. Roman, întrucât el se convinsese că niciunul dintre cei care îl întrebaseră (cel puțin deputații) nu citiseră Memorandul, „ci numai bălăcăturile ziarelor, care încă primiseră toate, după Pesti Napló, un fel de recesiune defectuoasă și parțială, de la Cluj, de la cutare Gyarmathy, precum înțelesei de la redacțiune³⁷⁴. După Pesti Napló au publicat, relatează Al. Roman, aproape toate redacțiile. Ziarele nemțești publicaseră din traducerea care apăruse în limba germană.

Alexandru Roman se oferă să împartă 200 exemplare miniștrilor, deputaților și unor membri ai camerei magnaților. Tot el va duce și exemplarele pentru biblioteca împăratului, „Societății „Petru Maior” și bibliotecii teologilor. Ar fi bine, consideră Al. Roman, să i se trimită exemplare și pentru biblioteca Universității, Academiei și Muzeului pentru că e bine să se conserve și acolo mărturii despre prezentul nostru. Se oferă să ducă tot el exemplare și toate ziarele din Budapesta pentru a-i ușura munca lui Barițiu.

După ce-și oferă ajutorul, Al. Roman face și câteva observații despre modul, mai ales, cum a fost difuzat memorandumul. El se întreabă, dar și alții pun aceeași întrebare, dacă nu ar fi fost mai bine să fie difuzat observatorul simultan în toate cele patru limbi. Deci trebuia păstrat elementul surpriză și nu ar fi dat loc la speculații atât de multe și răutăcioase din partea presei maghiare. Ar fi fost mai bine dacă toate personalitățile ar fi primit câte un exemplar imediat la apariția memorandumului, înainte de a citi comentarii răutăcioase și trunchiate. Odată cu apariția ar fi fost necesară o largă popularizare a

---

³⁷⁴ *Ibidem*, p. 252.

documentului pentru a o lua înaintea celor ce încercau să-i denatureze conținutul, iar cauza română ar fi fost servită mai bine.

În continuare, Al. Roman face o critică reprezentanților mișcării naționale pentru că nu se ocupă de colectarea de fonduri suficiente pentru mișcarea românilor și pentru difuzarea obiectivelor ei în rândurile populației, dar și peste graniță: Acestea, spune ziaristul român, erau spuse nu pentru Barițiu, care muncea din greu pentru cauza română, ci pentru ceilalți conducători români care nu-și dădeau seama că politica cere multă cheltuială de bani. Iată cum explica el acest lucru lui Barițiu: „Să nu aluneci a crede nene, că aceste le scrisi pentru dumneata, care le cunoști mai bine decât mine, ci le scrisi pentru că mă împinge necazul a le scoate, văzând că numai noi românii nu suntem organizați, nu dispunem de banul orbului pentru acțiuni politice, și sunt acestea *ad usum Delphini* (pentru folosul Delfinului – n. ns.), apoi delfinii noștri sunt legiune, care strigă, dau din gură, dar la faptă? „*Apa sînțită și mănușile cele subțiri*”³⁷⁵ Era critica unui patriot implicat în mod direct în mișcarea națională românească, dar care trăia și lucra chiar în mijlocul celor ce încercau să dirijeze și să hotărască soarta Transilvaniei, inima românismului fără să-i întrebe pe români ce vor și cum vor să fie țara lor, ce viitor îi doresc. În loc să procedeze așa, ungurii urmăreau să-i deznaționalizeze pe români, să-i țină în continuare în stare de subordonare și subdezvoltare. Fiind membru al parlamentului maghiar, Al. Roman îi scrie lui Barițiu, că a întâlnit politicieni, care susțineau că ungurii vor să se înțeleagă cu românii, dar aceștia nu au conducători. De faptul că ungurii le-au interzis românilor crearea unui partid național, cu conducători și bine organizat, cu care să dialogheze în numele românilor, interlocutorii din Budapesta ai lui Alexandru Roman nu pomeneau nimic.

Memorandul întocmit de Barițiu, relatează Al. Roman, începe să fie cunoscut și de alte naționalități conlocuitoare; unii interesându-se de unde poate fi procurat. „Presa sârbească și croată au vorbit cu *multă căldură despre Memorand* și declară că românii au toate simpatiile și tot sprijinul lor”³⁷⁶

În scrisoarea expedită lui Barițiu, din Pesta în 16 II 1883, Al. Roman îi comunică lui Barițiu modul cum a difuzat *Memorandul* printre deputații unguri la Budapesta și nu numai. Cele mai multe le-a înmănat personal deputaților, altele pe alte căi, dar avea satisfacția că

---

³⁷⁵ *Ibidem*, p. 254.

³⁷⁶ *Ibidem*, p. 255.

toate ajunseseră la destinatar. După ce dă explicații de modul cum au ajuns exemplarele la destinație, dar și de greutățile pe care le-a întâmpinat, Al. Roman îi relatează lui Barițiu și câteva păreri ale destinatarului cu privire la Memorandul din 1882. Iată câteva din acele păreri: Unii spun: „Foarte interesant”, alții „se agață de autonomia Transilvaniei”, alții „urlă și latră”. Unii i-au mulțumit spunând că „au vrut să-și procure exemplarul” dar nu știau de unde „Peste tot nu le place pentru că ați strigat Europei în atâtea limbi”.³⁷⁷ Memorandul, remarcă Al. Roman, a produs mare agitație în rândurile politicienilor, dar și al aristocrației maghiare. Care mai de care se avântă în declarații cu privire la starea Transilvaniei. Al. Roman dă exemplul lui Reményi János, vicepreședintele Camerei, „care nu vrea o dată cu capul, nici măcar revizuirea legii electorale, spunând că nici acest tare guvern al lui Tisza nu ar putea scoate la cale revizuirea legii electorale. Cunoști bine vederile aristocrației ardelenesti. Clica lui face mare presiune asupra guvernului, deși vai de capul lor, dacă Tisza nu ar fi și el ca ei, ți-i-ar juca iepurește. De câte ori amenință ei lui Tisza că dacă nu le face cutare și cutare concesiune, fac secesiune. Dar de unde? Nici unul n-ar cuteza, căci nu s-ar lăsa de osul ce îl rod cu atâta tigneală”.³⁷⁸ Al. Roman a sesizat bine. Hrăpăreață, dar și zgomotoasă, aristocrația transilvăneană nu se putea dispensa de un guvern de mână forte, de tipul celui a lui Coloman Tisza paznic credincios al averilor aristocraților transilvăneni concomitent cu politica de maghiarizare a popoarelor subjugate, cu deosebire a românilor, în vederea creării „măreței patrii maghiare”. Dacă la această mișcare memorandistă organele de stat maghiare nu au trecut la represalii împotriva celor în numele cărora a fost întocmit memorandumul, la următoarea mișcare memorandistă mai mare o vor face – vor trece și la represalii punând în mișcare aparatul polițienesc și cel de justiție a statului ungar dualist.

Chiar dacă autorul, sub presiunea unor membri mai moderați ai comitetului, a trebuit să renunțe la unele teze mai dure împotriva dualismului și a dacoromânismului, Memorandul a însemnat un pas înainte în a atrage atenția asupra relațiilor externe cu România și Serbia. Pentru prima dată s-a luat în considerație și posibilă poziție a României cu privire la tratamentul românilor transilvăneni din imperiul dualist austro-ungar: că unele probleme din acestea au fost

---

³⁷⁷ *Ibidem*, p. 259.

³⁷⁸ *Ibidem*.

eliminate din proiect nu a avut prea mare importanță. Ele vor reveni pe alte căi în relațiile dintre România și Austro-Ungaria.

Lupta organizatorică a lui Barițiu și a colaboratorilor săi din Comitetul Electoral Central pentru crearea cluburilor și cercurilor electorale locale și-a dat măsura forței sale și prin răspândirea Memorialului în toate colțurile Transilvaniei. Acestea – cu sprijinul unor mari luptători naționali ca I. Rațiu, N. Fekete – Negruțiu, I. Coroianu, Francisc Hossu Longin ș. a. – au fost factorul principal al răspândirii Memorialului în toată Transilvania.

Și în Austria unele organe de presă au comentat favorabil *Memorialul* lui Barițiu. Așa a procedat ziarul *Vaterland, Innsbrucker Nachrichten* etc.

De un larg ecou s-a bucurat Memorialul în Franța și în Italia. Oameni de seamă din România ca C. A. Rosetti, Alexandru Odobescu, Ioan Bianu, nu mai vorbim de Mihai Kogălniceanu, care a ajutat în mod direct tipărirea memorialului, cu legăturile pe care le aveau, au ajutat mult la răspândirea și cunoașterea conținutului lui de către opinia publică. Comentat și sprijinit a fost memorialul de presa celor două țări. Comitetul Central Electoral al P.N.R. a intrat în legătură cu oameni de seamă din Franța, Italia, din Austria și Germania, l-au cunoscut și membri ai Casei de Habsburg. A devenit cunoscut până și în Rusia la Petersburg, Moscova, Kiev, Odesa etc.

După apariția Memorialului din 1882, mișcarea națională s-a dinamizat, s-a diversificat, s-a împletit cu alte forme de activitate umană, care-i întărea pe români și în alte forme ale activității sociale: cultură, economie, învățământ. Deocamdată rămânem în domeniul politicului.

Politica de maghiarizare a statului ungar le-a stimulat starea de veghe și multiplicarea formelor de luptă politică împotriva deznaționalizării. Vechi și noi centre de românism se activează tot mai mult. „Astra” și P.N.R. acționează conjugat în vederea ridicării conștiinței naționale a românilor.

Apariția unei sciziuni în cercurile sibiene din jurul „Telegrafului Român” și apariția grupării care a înființat primul cotidian românesc, *Tribuna* la 14/26 aprilie 1884 a avut un impact deosebit asupra opiniei românești.

Partidul Național Român unificat, programul său devenit mai clar și mai hotărât a reflectat, organizarea superioară și mai eficientă a electoratului, rolul tot mai pronunțat în viața socială a elitelor intelectuale și sociale românești în viața socială, succesul memorandumului din 1882, ca și reacția hotărâtă împotriva legii școlare de deznaționalizare din 1883, intensificarea legăturilor cu România și

sprijinul ei mai substanțial dat fraților ardeleni, apariția ca rezultat al acestor procese de radicalizare generală și apariția unei grupări, a „Tribunei”, care se manifesta pe față în acest sens și-au pus amprenta asupra lucrărilor „Conferinței generale a alegătorilor români din Ungaria și Transilvania ținută în Sibiu la 1, 2 și 3 iunie 1884. Conferința încadrează deja lucrările ei într-un cadru politic mai larg, cel european, subliniindu-se locul din ce în ce mai important al Germaniei în cadrul politicilor externe europene, precum și locul imperiului austro-ungar în concertul puterilor europene, repercutarea acestei situații pe plan intern, cu deosebire de dincoace de Leitha. De aceea în continuare vom relata modul cum au înțeles organele de stat să reacționeze la cerințele legitime ale românilor transilvăni de a fi respectați ca oameni, ca cetățeni egali ai statului cu drepturi depline de a deține proprietate, de a se instrui, de a-și conserva tradițiile, limba, obiceiurile de a-și respecta strămoșii și multe alte drepturi de care erau privați, deoarece minoritatea etnică ungurească voia să-i facă să înțeleagă că pentru români va fi un titlu de glorie dacă se vor considera cetățeni ai măreței națiuni maghiare (adică ai celor vreo două sute de mii de unguri).

Reacția la noile încercări ale ungarilor de a denatura realitățile a fost promptă și din partea românilor. Ea s-a reflectat în:

5.20. Actele conferinței electorale a reprezentanților alegătorilor români din Ungaria și Transilvania din 1, 2, și 3 iunie 1884, ținută la Sibiu

Din actele conferinței electorale a reprezentanților alegătorilor români din Ungaria și Transilvania ținută în Sibiu la 1, 2, 3 iunie 1884, cititorul de astăzi rămâne uimit să afle de „lupta grea ce era obligat s-o suporte un popor de trei milioane de suflete pentru revendicarea sfintelor sale drepturi și prin aceasta pentru prosperitatea scumpei sale patrii. „Românilor, relatea Comitetul Central al partidei naționale române”, statul maghiar le provoacă în continuare, ca și cu secole în urmă, multe nedreptăți. Dar nedreptățile produse românilor niciodată nu vor stinge dorul lor de libertate și iubirea de naționalitate pe care organele statului o amenințau tot mai susținut prin măsuri administrative și legislative de scoatere a limbii române din școli și institute de învățământ public susținute din sudoarea proprie. „Tendința de maghiarizare pe cale directă și indirectă a trecut în netoleranța neînfrănată, fiind propagată de toate instituțiile de stat de sus și până jos, întreținută cu multă răutate de

presa maghiară, care propagă fanatismul și care, din păcate, este preluat și de o mare parte a opiniei publice”.

Statul maghiar, se arată în actele conferinței alegătorilor din 1884, dă legi unice pentru Ungaria și Transilvania zdrobindu-i autonomia. O singură lege separată acordă statul Transilvaniei, și anume: Legea electorală, menită nu pentru a-i lărgi autonomia, ci pentru a i-o încălca.

Aceasta fiind situația, conferința națională a Partidului Național Român, compusă din câte doi bărbați de încredere ai alegătorilor români din 86 cercuri electorale locuite de români nu poate părăsi programa electorală stabilită în conferința electorală din 1881, care dă expresia nemulțumirilor și neîncrederii românilor față de cei de la putere. În acest scop cei 165 delegați de la Sibiu adunați în conferința electorală la 1-3 iunie 1884 decid: „A susține și mai departe în întreg cuprinsul său programa adoptată la 1881, precum și politica de rezistență pasivă pentru românii din Transilvania, iar pentru cei din părțile bănățene și ungurene continuarea luptei opoziționale naționale active”.³⁷⁹

Românii se spune în încheierea „*Apelului comitetului central electoral instituit la 1884*” vor lupta pentru drepturile lor cu demnitatea unei națiuni ce are conștiință de sine și de importanța sa ca poporul relativ cel mai numeros și mai compact între naționalitățile nemaghiare din patrie.

„Apelul” este semnat: G. Barițiu, președinte și A. Trombițaș, secretar³⁸⁰

Comitetul nou ales al P.N.R. a decis în prima sa ședință din 3 VI 1884 „elaborarea unui memorial curat politic, destinat anume pentru politicienii neromâni din patrie și străinătate, în care să se descrie situația politică de nemaisuferit a națiunii române din țările supuse coroanei Sfântului Ștefan”.

În urma acestei hotărâri a comitetului Central al P.N.R., ardelenii au început pregătirea unui nou Memorand al românilor din Ungaria și Transilvania ce va ieși de sub tipar în anul 1892, fiind destinat numai opiniei publice.

Din aceleași corespondențe ale lui Barițiu cu privire la noul memorandum aflăm că cel însărcinat cu redactarea lui a fost Vincențiu Babeș. Dar el a refuzat. S-au purtat discuții cu privire la momentul

---

³⁷⁹ Vezi: Actele conferinței electorale a reprezentanților alegătorilor români din Ungaria și Transilvania ținută în 1, 2 și 3 iunie 1884, Sibiu, 1884, p. 83.

³⁸⁰ *Ibidem*, p. 84.

„oportunității” – adică a momentului oportun înaintării actului la tron. De aceea procesul de elaborare al demersului stagnează. Aceasta se întâmpla însă într-o perioadă de tendință generală de radicalizare a mișcării politice românești, tendință – analizată și la conferința alegătorilor români din iunie 1884, dar unde s-a semnalat și intensificarea politicii de oprimare națională exercitată de dominanți. Pătrunderea în mișcare și în conducere a elementelor tinere impulsionează mișcarea din interior, prin românizarea activității „centrului” cu cerințele susținătorilor săi. O primă contribuție mai însemnată o va avea *Aurel Mureșianu* care în „Gazeta Transilvaniei” publică un larg studiu intitulat: *Românii. Tronul și opinia publică*, în care pledează stăruitor pentru accelerarea alcătuirii și înaintării memorandumului la tron”³⁸¹.

Redactor al „Gazetei Transilvaniei”, având însă și acordul unora dintre conducătorii partidului, Aurel Mureșianu insistă pentru alcătuirea unui memoriu care să înfățișeze opiniei publice, dar și împăratului, situația politică a românilor din Transilvania și Ungaria, precum și motivului adoptării programului și atitudinii lor politice. Prin înfățișarea pe larg a numeroase dovezi și argumente de ordin juridic a stării românilor din statul ungar, A. Mureșianu a prefigurat în mare parte Memorandumul ce va fi prezentat împăratului în anul 1892.

Dar să revenim la implicarea lui Barițiu în mișcarea politică în general, a pregătirii noului memorandum în special.

Desigur, George Barițiu descriind evoluția stării generale a națiunii române, starea ei la un moment istoric dat, el nu susținea că românii trăiau din ce în ce mai rău în sensul că nu evoluau și ei în sensul evoluției progresive a istoriei. El arăta la câte nedreptăți economice și sociale erau supuși românii, întârzierea procesului de eliberare de sub iobăgie, iar când țărani au fost eliberați, feudații nu numai că se opuneau acestui proces, dar și atunci când erau obligați să-l realizeze nu-l duceau niciodată până la capăt, îl realizau incomplet, trunchiat, apoi găseau alte forme de exploatare și împilare, precum procese agrare pierdute de către țărani cu nemiluita, încercări de a le desființa școlile, îi lipseau de dreptul politic de a vota și multe altele pe care istoricul nostru le dezvăluia în presă, în scrierile sale în general în memoriale etc. Totuși istoricul ardelean nu-i mai vedea pe țărani români, mai ales după 1848 și mai accentuat după 1860, ca pe niște oameni gârboviți de nevoi, descurajați, cu ochii în pământ, cu

---

³⁸¹ Vezi: „Gazeta Transilvaniei”, 1885, nr. 2-13.

căciula în mâini în fața slujbașilor, a celor puternici în general. Însuși Barițiu, care-i cunoștea foarte bine pe țărani români, la un moment dat, este uimit să constate profunde schimbări în atitudinea și comportamentul poporului român de la țară. Iată ce îi scria el de la Sibiu într-o scrisoare datată 15 noiembrie 1885 prietenului său Ioan Rațiu: Dumneata mă întrebi de sănătate. Ți mulțumesc din inimă. Eu sunt bine; călătoria prin Banat și Ungaria m-a recreat, cu atât mai mult, că nicăiri nu am aflat oameni descurajați, precum am fost eu presupus de acasă. Din contră, m-au surprins în mod cu totul neașteptat fețele hilare, de ex. în Caransebeș, Reșița, Bocșa, Timișoara etc., chiar și la Oradea i-am aflat mai veseli. Oamenii noștri râdeau dintr-o dată de două nebunii, iredentă și *culturegylet* (*societate culturală* – s. n. T.I), două bastarde ale creierilor aprinși, născute pentru vreo casă de sănătate”.³⁸² Organizarea românilor în Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, ca și în Partidul Național Român, care înglobă zecile de mii de alegători români, răspândirea conținutului memorialelor, începuturile unor forme de organizare și promovare a unor genuri de economie superioară, își spuneau cuvântul. Românii începeau să creadă tot mai mult în forțele lor, în faptul că economic, politic, social și cultural pot sta alături de orice popor european, cu atât mai mult alături de unguri, care, în fond, în marea lor majoritate trăiau la fel și în aceleași condiții ca românii.

Aceeași atitudine și stare sufletească mai bună o constată G. Barițiu și la Blaj și în toate institutele patronate, într-un fel sau altul de Mitropolia de acolo. Barițiu fiind membru în senatul mării fundații întemeiate de mitropolitul Șuluțiu pentru sprijinirea văduvelor și orfanilor preoților uniți și pentru acordarea de burse, era obligat să meargă din când în când acolo pentru a asista la analiza activității acelei mari instituții de binefacere. „Am avut și acolo – îi scrie el prietenului său, Ioan Rațiu – multe ore plăcute. Institutele nouă și bărbăteasca lor conducere făceau să mi se umple pieptul, iar mai vârtos dispozițiunea sufletească a-mitropolitului (Ioan Vancea – n. ns. T.I.) nostru a surprins în modul cel mai plăcut ... era numai voia bună ... Râdea și excelența sa de cele nebunii omenești. Îmi vine – scria Barițiu - să compar pe români cu nucul, pe care pe cât este bătut mai tare toamna, cu atât îl vezi mai rodit la anul. Nicio lovitură nu-i descurajează”.³⁸³

---

³⁸² G. B. C., X, p. 460.

³⁸³ *Ibidem*, p. 460-461.

În aceeași scrisoare din 15 noiembrie 1885, Barițiu îi relatează lui Ioan Rațiu că în calitate sa de președinte al P.N.R. întâmpină unele greutăți care-i întârzie elaborarea unor lucrări pe care le are de executat în vederea unei bune activități; inclusiv întârzieri în elaborarea noului memorandum pe care l-au hotărât la Conferința generală a alegătorilor români din Sibiu din 1, 2 și 3 iunie 1884. Secretarul Trombițaș era grav bolnav, Visarion Roman, la care se găseau actele P.N.R., decedase între timp, se găseau la el și niște bani ai partidului pe care nu apucase să-i separe de alții ce erau tot în păstrarea sa. Până se vor lămuri niște lucruri cu banii, Barițiu va plăti el niște sume pentru a nu fi dat în judecată Comitetul Electoral Central. Era necesară, scria Barițiu, alegerea altui membru al Comitetului Electoral Central în locul lui Visarion Roman. Barițiu personal mai avea și un alt mare necaz în această perioadă: soția îi era bolnavă într-o fază terminală. Va scrie și altor trei membri exteriori ai comitetului – G. Popp, V. Babeș, Aurel Mureșianu – pentru a-i întreba când, la ce dată pot fi convocați și să mai adune niște bani pentru a plăti tipărirea actelor conferinței din 1884.

Maria Bariț, născută Velisar a decedat în 12 XII 1885, Barițiu fiind ocupat cu problemele înmormântării și cu actele legate de moștenire, a întârziat din nou convocarea unei noi ședințe a Comitetului Electoral Central.

A urmat apoi o boală a lui Barițiu și participarea la lucrările sesiunii Academiei Române, din martie-aprilie 1885, care l-au determinat să amâne din nou lucrările Comitetului politic Central.³⁸⁴

Într-o scrisoare din 11 iunie 1886 expediată din Brașov adresată lui Vincențiu Babeș, G. Barițiu enumerându-i și acestuia cauzele convocării mai devreme a lucrărilor Comitetului politic Central – pe care avusese intenția să-l convoace în noiembrie 1885 – îl roagă să se înțeleagă cu ceilalți membri din Sibiu la orice dată doresc ei, iar ei îl va convoca pe membrii externi (care locuiau în afara Sibiului). „Îndată ce mă veți onora cu un răspuns prețios în această privință și dacă voiți în privința celor doi candidați, eu a doua zi după primire, voi convoca nesmintit pe cei 5 membri externi, iară pe dumneavoastră, care vă aflați pe loc, nu vă voi mai incomoda ci vă voi considera ca convocați”.³⁸⁵

---

³⁸⁴ Comitetul de conducere al Partidului Național Român constituit la Conferința Națională din 1-3 VI 1884 din 12 persoane având ca președinte pe G. Barițiu

³⁸⁵ *Ibidem*, p. 485.

Barițiu îi comunică lui V. Babeș că dacă dorește să candideze la președinția partidului, el îl va sprijini, va avea votul său.

Ca urmare a acestei convocări a avut loc o primă ședință plenară a Comitetului Central al P.N.R. în 14/26 VI 1886, dar neajungându-se la o înțelegere asupra celor doi noi membri ai comitetului, va urma o alta în 24-25 XII 1886, când s-a hotărât convocarea conferinței naționale pentru 7 mai 1887.

Una dintre cele mai dezbătute probleme din mișcarea națională românească dintre Conferința Națională a P.N.R. din 12-14 mai 1884 și Conferința din 7-9 mai 1887 a fost aceea a elaborării unui nou memorandum asupra căruia s-au purtat discuții, s-au trasat linii directoare încă de la Conferința Națională a P.N.R. din 12-14 iunie 1884 și care a ținut trează opinia publică încă ani buni, contribuind, alături de mișcarea tot mai bine organizată – cu toate discuțiile care existau în P.N.R. cu privire la pasivism sau activism – la radicalizarea mișcării naționale românești. Această radicalizare s-a conturat prin declararea pasivității generale și hotărârile privind modul de accelerare și elaborare a *Memorandului*. Punctul 4 al „Proiectului de rezoluție, votat în unanimitate, declara cu privire la pasivitate, că aceasta, „recomandată de conferința poporului român și cu motivele ei exacte și special expuse și explicate printr-un memoriu, în numele acestei conferințe, în mijlocul unei deputațiuni, să se aducă la preaînalta cunoștință a Coroanei, în scopul de a fi apreciată cum merită ea, și nu cum „o denunță – contrarii”³⁸⁶.

Noul Memorand este conceput de la început să fie adresat direct împăratului și opiniei publice din „țară și străinătate” care trebuia „luminată” cu privire la starea românilor din imperiul dualist austro-ungar. Noul Comitet Central însărcinează cei trei membri ai săi domiciliați în Sibiu – G. Barițiu, Eugen Brote și Ioan Slavici – ca în timp de 1 lună, până la următoarea ședință, „să adune material și să prezinte un nou proiect de memoriu”. Ioan Slavici va fi cel însărcinat cu întocmirea unei schițe de „memorand scurt”, ceea ce redactorul „Tribunei” a și executat și multiplicat pe care le-a distribuit membrilor Comitetului Central (30-31 VII 1887) în 11 exemplare, pentru a fi studiat și apoi restituit biroului însoțit de observațiile fiecăruia. Dar a apărut știrea, că guvernul va dizolva Comitetul Central din cauza prezenței lui Slavici în acest organism. Slavici nu are altă alternativă decât retragerea din comitet și retragerea proiectului multiplicat în 11 exemplare.

---

³⁸⁶ T. V. Păcățianu, *Cartea de aur ...* vol. II, pp. 346-347.

În acest caz, comitetului nu i-a rămas altceva de făcut decât să numească pe altcineva să întocmească proiectul memorandumului. Li s-a încredințat această sarcină în luna august 1887 lui Aurel Mureșianu și lui Iuliu Coroianu (fiecare câte un proiect separat). În luna februarie 1888, Iuliu Coroianu, avocat în Cluj, înștiințează că este gata cu proiectul său de memorandum. Aurel Mureșianu însă a întârziat cu predarea proiectului său. La începutul lunii martie același an A. Mureșianu primește o scrisoare din Sibiu (4 martie 1888) de la președintele Partidului Național Român, care nu era altul decât George Barițiu, prin care este înștiințat că s-a prezentat la el, în urmă cu două săptămâni onoratul domn Iuliu Coroianu de la Cluj, care i-a comunicat că este gata cu proiectul său de memorandum destinat a se adresa împăratului. Ca urmare sugerează Barițiu, ar fi bine să se convoace comitetul „pentru a-l asculta și a-și face la el observațiile și modificările sale, „căci și așa timpul a înaintat și termenul defipt în ultima ședință din august, anul trecut, a expirat în decembrie”.

Barițiu este îngăduitor cu Aurel Mureșianu, nu-i fixează el termenul de predare al proiectului, rămâne la latitudinea autorului. Barițiu știe că între timp a decedat Iacob Mureșianu (17/29 IX 1887), iar în ianuarie 1888 s-au împlinit 50 de ani de la înființarea „Gazetei Transilvaniei”. Au fost deci evenimente care nu au depins de voința lui Aurel Mureșianu, de care, independent de voința sa trebuia să se ocupe.

Barițiu îi explică lui A. Mureșianu că relativ la memorandum, el nu poate face mai mult decât să-i roage pe ambii în coînțelegere și atunci când vor fi gata amândoi, să-i facă cunoscut pentru a convoca Comitetul, „ceea ce eu încă doresc fierbinte și cu atât mai vârtos că la etatea mea înaintată (avea 76 de ani – n. ns. T.I.), nici starea sănătății, nici afacerile familiale și nici studiile mele actuale intensive nu-mi permit deloc a mai purta și această grijă a politicii militante, mai ales când aici am rămas aproape numai singur și așa încă îmboldit, înțepat, înfruntat din diferite părți”.³⁸⁷ Era perioada în care Barițiu își pregătea pentru tipar opera sa istorică fundamentală: *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă* vol. I-III, Sibiu, 1889-1891. Prea puțin ajutat de colegii din Comitetul Central al P.N.R., insuficient ajutat și la Asociațiune unde toate treburile curente cădeau aproape numai în sarcina lui, Barițiu îl anunță că își va depune mandatul, atât de la prezidiu, „cât și ca membru al Comitetului electoral”. Și într-adevăr în ședința Comitetului Central al P.N.R, din

---

³⁸⁷ G. B. C. X., p. 490.

22-25 XII 1888, Barițiu și-a prezentat demisia din funcția de președinte și în același timp de membru al Comitetului Central al P.N.R.

Barițiu încă din perioada pregătirii noului memorand era conștient că pe cei ce vor pregăti și vor prezenta memorandul împăratului îi vor aștepta zile grele. În acest sens el îi scria lui Aurel Mureșianu în scrisoarea amintită mai sus următoarele: „Dumnezeul puterilor să vă ajute ca să treceți cu fața curată încă și peste zilele grele care vă așteaptă”.³⁸⁸ Barițiu a prevăzut bine. Conducătorii memorandiștilor au avut parte de ani grei de temniță în închisorile din Ungaria. Șoviniștii, vom vedea, s-au manifestat prin numeroase forme de violență.

Într-o altă scrisoare din Sibiu din 8 iulie 1888, George Barițiu îi sugera lui Aurel Mureșianu *să fie gata cu operatul* (memorandul), deoarece ceilalți membri ai comitetului consideră că s-a întârziat deja prea mult cu elaborarea lui. Deocamdată apăruse altă urgență pentru Barițiu și conducătorii mișcării naționale: alegerea unui nou președinte al *Asociațiunii Transilvane*, „pe care – scria el – dorim să ni-o apărăm de curse, precum își apără cineva vederea ochilor. Atât mai avem instituția pur națională. Trebuie să se facă patru alegeri în adunarea de la Abrud: prezident, viceprezident, cassar, bibliotecar. Prezenții cad sub confirmare. Dacă s-ar alege persoane compromise politicește, alegerea s-ar casa nesmintit și blamagiul ar fi gata, după aceea, convocare nouă, cu speze și zoală”.³⁸⁹ În 15 VIII 1888, George Barițiu a fost ales președinte al Asociației Transilvane în locul lui Timotei Cipariu, decedat cu un an mai înainte. Deci între 15 august 1888 și 25 decembrie același an, George Barițiu, cumula funcția de președinte ale celor mai importante instituții naționale în domeniul politic și cultural a românilor din Transilvania: Partidul Național Român și Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român.

Abia la ședința din decembrie 1888 Comitetul Central a ajuns în posesia celor două proiecte de memorand și propuse ca autorii „să se învoiască cu privire la combinarea ambelor lucrări, așa ca din conținutul lor să rezulte un singur memorand, deci unitar și cât se poate de perfect. Aurel Mureșianu nu acceptă propunerea și își retrace lucrarea. Iuliu Coroianu va rămâne în continuare singurul redactor al Memorandului, al cărui proiect va fi supus unor

---

³⁸⁸ *Ibidem.*

³⁸⁹ *Ibidem*, p. 491.

modificări, augmentări și adaptări prin membrii Comitetului, întruniți în mai multe ședințe, convocate de Ioan Rațiu la Turda, Cluj și Budapesta. Se dezbate cu această ocazie și probleme legate „de modul așternerii Memorandului”, chestiune care presupunea și unele investigații printre oamenii politici de la Budapesta, Viena, cu deosebire de la București.

Autorii memorandumului se străduiesc, de această dată, să lege mai mult mișcarea românilor ardeleni de relațiile și colaborarea cu românii din Regatul Român, dar și într-o mai strânsă colaborare cu celelalte naționalități asuprite din Ungaria: Ba mai mult, el se adresează acum și națiunilor libere și democratice din Europa de la care cer și ajutorul.

În vederea unor mai strânse legături cu românii din regat, dar și pentru a explica mai bine scopul *Memorandului* se va deplasa în România o delegație compusă din Iuliu Coroianu și Vasile Lucacișu pentru a lua legătura cu M. Kogălniceanu, D. A. Sturdza, I. C. Brătianu și cu Regele Carol I. Părerile acestora au contat pentru redactarea finală a Memorandului, punea însă în lumină intenția de sincronizare a acțiunilor din Transilvania cu cele din România.

Deși George Barișiu nu mai apărea în mod oficial ca responsabil al mișcării memorandiste și nici ca redactor al memorandumului, el a continuat să ajute substanțial mișcarea, uneori apărând în postura de catalizator chiar în raporturile cu responsabilii mișcării și întocmirii *Memorandului*. Constatăm chiar din corespondența pe care el o purta cu unii membri ai conducerii P.N.R. și ai mișcării memorandiste.

Într-o scrisoare din 13/1 ianuarie 1889 adresată: „Prea onoraților domni dr. Rațiu și Iuliu Coroianu, în Turda și Cluj, G. Barișiu le amintește acestora că la Conferința electorală română ținută în mai 1887, toți cei 135 membri prezenți au ales un comitet de 30 de persoane, care în 9 mai 1887 au votat în unanimitate *rezoluția* sa relativă la dreptul electoral și la multe năpăstuiți grele, căzute asupra poporului românesc locuitor în două țări ale Coroanei Sfântului Ștefan. În punctul 4 al acelei rezoluții, comitetul a fost însărcinat să întocmească un memorial bine motivat și explicat cu date și fapte luate din *realitatea actuală* a lucrurilor, toate cauzele pentru care acest popor nefericit nu poate ajunge la folosirea drepturilor competente lui, nu numai în puterea legilor rațiunii, ci nici chiar în sensul legilor pozitive existente.

Le reamintește, că în numele Conferinței „se va alcătui o deputațiune care va duce memoriul la preainalta cunoștință a

Coroanei, în scopul de a fi apreciată după cum merită ea și nu după cum o denunță contrarii”³⁹⁰

Le reamintește Barițiu că „operatul pentru care «denumise» doi referenți «este gata de a fi înaintat». Dar toate aceste lucrări cer speze. Cei 11 membri ai comitetului, aleși din diverse ținuturi ale țării suportă speze de călătorie, consumă timp prețios de la alte afaceri ale lor, va trebui, atrage atenția Barițiu să tragă și alții la greu”.

„Eu știu bine – explica Barițiu – că oamenii nu dau bucurosi bani „pe politică”, dar apoi nici să nu aștepte în veci „rezultate politice”.

„De altă parte - adăuga el – sunt și eu convins, ca și d-voastră, că se mai află mulți români, care cred în imortalitatea elementului român întocmai cum cred în imortalitatea sufletului lor, prin urmare că spezele care se fac pentru emanciparea noastră națională nu sunt pierdute; mai curând sau mai târziu ele vor fructifica”.³⁹¹ Rațiu și Coroianu sunt rugați și autorizați de Barițiu, în numele Comitetului să adune și ei fonduri de la amici și cunoștințe în scopurile sus amintite. Abia acum ne dăm seama de ce în introducerea scrisorii G. Barițiu vorbește despre obiectivele conferinței din mai 1887: scrisoarea le servea ca document oficial în numele cauzei pentru care colectau mijloace financiare, cu toate că ei erau implicați direct în elaborarea documentului și pregătirea lui pentru a ajunge la destinație.

Deși se apropia de vârsta de 80 de ani, Barițiu continuă să fie implicat în toate marile acțiuni ale românilor de la sfârșitul secolului al XIX-lea: politic, cultural, național, economic, în elaborarea de lucrări istorice, științifice, în buna organizare și funcționare a Academiei Române de la București și a Astei de la Sibiu. Nu pierde din vedere nici munca de finisare a activităților legate de memorandum. Ba mai au de reglat și niște conturi legate de Memorialul întocmit de el în 1882. Într-o scrisoare din 3 a III-a 1889 către Ioan Rațiu, îi scria acestuia că este perioada când este foarte, foarte ocupat la Banca „Albina”, aici ședințele „parcă devin mai dese ca odinioară”. La foaia „Transilvania” (al cărei redactor era – n. ns. T.I.) nu au de nicăieri nici un ajutor, căci puțin ce ar fi nu convine publicului serios”. „În 16 merg la București la Academie”, altă activitate fundamentală a vieții sale pe plan științific și instituțional, iar acolo, prevedea el, „va fi mult de lucru”, se va întoarce direct la Sibiu și după ce va mai ține o ședință la Comitet se va rezezi cu treburi la Turda ș.a.ș.a. Avea 77 de

---

³⁹⁰ *Ibidem*, p. 464.

³⁹¹ *Ibidem*, p. 465.

ani și muncea ca în tinerețe. Începuse să-și elaboreze și marea sa operă istorică „*Părți alese ale Istoriei Transilvaniei*” în 3 volume. Într-o scrisoare din 17 VI-1889, Barițiu îi comunica lui Ioan Rațiu, că în cercurile de conducere ale Asociațiunii se vorbește despre înlocuirea actualei generații de bătrâni de la conducerea ei.

„O de aș scăpa de această domnie de președinte, și cred că voi scăpa, căci mi se pare că la Budapesta s-a ținut dăunezi o conferință patriotică numeroasă și zeloasă, în care s-a recunoscut, în unanimitate, că existența ulterioară a *Asociațiunii* depinde numai de la delăturarea definitivă a membrilor ei, sau, precum se zice, în-istoria eclesiastică din sec. XVI: *reformatio in capite et membris* (schimbare a conducerii și membrilor), înlocuirea lor cu oameni activi, însă și populari, precum cei de acum nu sunt nicidecum. Da zic, să mai iasă și altul pe prim plan din altă generațiune. De prim-secretar e destinat onoratul domn F. Bechnițiu, care a studiat zece ani la universitățile din Germania, prin urmare știe carte mai multă decât Sibiul și Blajul în totalitatea lor. Eu pentru aceasta voi vota”.³⁹²

Deși trecuseră mai mult de 8 ani de la întocmirea *Memorialului* din 1882, Barițiu încă mai avea și în anul 1890 de decontat exemplare ale acestuia. Într-o scrisoare datată Sibiu, 10 mai 1890, Barițiu îi comunică lui Ioan Rațiu că niște sume obținute din vânzarea memorandumului păstrate la „Albina” sau la avocatul Coroianu i-au fost înmânate tot lui Coroianu pentru acoperirea spezelor sale pentru care a dat însă chitanță. Mai erau încă Memoriale din 1882 și actele Conferinței generale a reprezentanților alegătorilor români din Sibiu din 1887 care se găseau în păstrare la Banca „Albina”. Îl roagă pe Rațiu ca la ședința de Comitet să decidă asupra lor. Exemplarele în limba maghiară să le împartă gratis – propunea el – românilor, care locuiau în comitatele Ungariei. Acelor români „ieșiți din școalele maghiare, unde au fost îndopați cu mii de minciuni istorice, anume despre români”.³⁹³

După câțiva ani buni de discuții, de încercări, de completări, în sfârșit, Memorandul românilor din Transilvania și Ungaria a fost definitivat și semnat la Sibiu în 25 martie 1892, de membrii Comitetului numiți în Adunarea generală a alegătorilor români din Transilvania și Ungaria pentru compunerea Memorandului. Dr. Ioan Rațiu – președinte, George Pop de Băsești – vicepreședinte, Eugen

---

³⁹² *Ibidem*, pp. 467-468.

³⁹³ *Ibidem*, p. 469.

Brote – vicepreședinte, Dr. Vasile Lucaciu – secretar general, Septimiu Albini – secretar și Iuliu Coroianu în calitate de „referinte”.

Amănunte cu privire la desfășurarea ședinței din 25 martie 1892 în care s-a definitivat, aprobat și semnat *Memorandumul*, aflăm dintr-o scrisoare a lui G. Barițiu din Sibiu, datată 26 a III-a 1892. Mai întâi aflăm că Ioan Rațiu nu a participat la această ședință, deoarece era bolnav; nu a participat nici vicepreședintele Eugen Brote „din cauza tristului caz al răposării soției”.

„Despre consultările de până acum – îi scrie Barițiu lui Rațiu – îți aducem la cunoștință următoarele: sunt prezenți: Coroianu, Ciato, Mihaly, dr. Popoviciu, Veliciu, Patița, Manu (Bistrița), Domide, Suci, Cristea, Domșa, Albini, afară de subsemnații”.³⁹⁴ În aceeași ședință, relatează Barițiu și-au depus în scris mandatul de membru în comitet: Filip (Abrud), Raiu (Făgăraș) și Nichita (Zalău). Și Ioan Rațiu și-a depus mandatul în scris, dar Comitetul nu i-a aprobat-o „cî l-a rugat a rămâne mai departe membru în comitet”. În locul lui Nichita a ales pe domnul Lica (avocat în Bistrița), iar alte locuri au rămas vacante deoarece pentru cei propuși mai aveau de obținut anumite informații și numai după aceea să se ia o hotărâre, (Era vorba despre V. Damian, protopop la Brad, Ioan Crișan, avocat în Abrud și avocatul B. Preda din Câmpeni). Cu această ocazie aflăm și unele moduri despre felul cum obțineau românii unele mijloace financiare pentru cheltuielile necesare funcționării partidului național. Aflăm astfel că s-a primit pentru scopurile partidului de la un binevoitor suma de 1.000 florini prin dl G. Pop de Băsești, din care apoi cu chitanță la cererea lui Ioan Macovei, eliberat din temniță, s-a plătit suma de 82 florini și 20 forinți.

„Cu privire la Memorandum, până acum – relatează Barițiu – putem să-ți comunicăm următoarele: prin domnii Coroianu, Lucaciu și dr. Popovici care s-au prezentat la Sibiu mai înainte, și cu membrii din loc, din proiectul tipărit și distribuit de mai înainte membrilor, s-a extras un Memorand mai scurt către Coroană. Acesta s-a expus însă în ședința de ieri (25 III 1892 – n. ns. T.I.) d. a. dezbaterii generale și primindu-se de bază azi s-a pertractat și se pertractează în special. Astfel, credem că vom putea termina până diseară cu stabilirea textului, rămânând ca o revizie a lui din punct de vedere stilistic să se facă prin o comisie, care se va *esmite* (desemna - n. ns. T.I.). Despre cele ce vor urma – promite Barițiu – nu vom întârzia a te înștiința”.³⁹⁵

---

³⁹⁴ *Ibidem*, p. 470.

³⁹⁵ *Ibidem*.

Memorandul în proporțiile în care a fost destinat împăratului a fost tipărit în limbile: română, germană și maghiară „prin pana caligrafului R. Pick din Viena”. Concomitent a fost tipărit și sub formă de broșură. Și anume: 7.500 exemplare în limba română, 500 în limba germană, 700 în limba franceză, 700 în limba italiană la Institutul Tipografic din Sibiu. Este cunoscută și o ediție în limba maghiară apărută la L. Bergman din Viena. Textul Memorandului apare și în paginile ziarelor „Tribuna” (Sibiu), „Dreptatea” (Timișoara), „Gazeta Transilvaniei (Brașov).

Urmărind procesul inițierii și procesului de elaborare al Memorandului din 1892, deși numele lui G. Barițiu nu apare printre cei ce l-au elaborat și nici nu și-a pus semnătura ca fiind unul dintre autorii lui, totuși, el a jucat încă un mare rol în elaborarea și definitivarea acestuia. Prin tactul, autoritatea și meritele sale în acest domeniu, el a știut să-i încurajeze, să-i mobilizeze și să-i scoată din încurcătură pe autorii și responsabilii mișcării, atunci când a fost cazul. Iar multe din ideile expuse de el în *Memorialul* din 1882 și-au pus amprenta și asupra Memorandului din 1892.

Lectura broșurii: „Actele Conferinței Partidului Național Român ținută la 27 și 28 octombrie 1890 în Sibiu ne ilustrează faptul că aceasta a menținut orientarea și ideologia naționalistă imprimată, cu precădere, de George Barițiu la conferințele anterioare ale Partidului Național Român din anii 1881, 1884 și 1887 ținute și acelea tot la Sibiu.

În ședința din 27 octombrie 1890 a delegaților alegătorilor români din Transilvania și Ungaria, ținută în Sibiu la 27 și 28 oct. 1890 este prezentat, printre altele, și raportul Comitetului Central cu privire la perioada 1887-1890. În cea de a doua ședință din 28 octombrie 1890 „Adunarea generală ia spre știință raportul prezentat în ședința din 27 oct. 1890. Pe baza acestui raport adunarea generală susține întreg și neatins programul național satorit și adoptat în adunările generale ale partidului național, ținute în 1881, 1884 și 1887.

Dar românii simt deja la 1890, că ei pot și trebuie să joace un rol mai pronunțat nu numai în cadrul imperiului austro-ungar, ci chiar în interiorul și în afara Triplei Alianțe, încheiată între Germania, Austro-Ungaria și Italia în 1882. Situația românilor transilvăneni – cu toată politica de deznaționalizare a Ungariei dusă împotriva lor -, era schimbată deja în acea perioadă. Ungurii nu se mai puteau juca cu soarta românilor. De români – în acea conjunctură internațională - erau obligate să țină seama până și țările Triplei Alianțe. La aceeași conferință s-au și formulat câteva temeuri care-i îndreptățeau pe

ardeleni să atragă atenția organelor statale austro-ungare, ca și opiniei publice internaționale europene asupra unei serii de probleme. Conferința pornește de la faptul că: prin situația lor politică și național culturală, românii aveau de jucat un rol important în imperiul austro-ungar. În virtutea acestei importanțe, de care erau pătrunși, convinși și conștienți, ei aveau tot dreptul să-și înalțe glasul lor, ca să fie auzit la Budapesta, în întreaga monarhie, ba chiar în cercurile politice conducătoare din întreaga Europă și să-se recomande atenției puternicilor din interior și din afară.

Conferința recurge la un argument asupra căruia George Barițiu atrăgea atenția încă cu câteva decenii în urmă: Numărul românilor de pretutindeni, faptul că ei fac parte dintr-o mare familie ce trăiește în mai multe state. Românii constituiau o mare familie de 11 milioane și, ca membri ai acesteia, tindeau la dezvoltarea materială și culturală a românimii, la o dezvoltare proprie lipsită de elemente străine. Nu tindeau la daco-românism, așa cum erau învinuiți.

Transilvănenii doreau o dezvoltare în cadrul monarhiei austro-ungare, dar recunoscători ca fii ai patriei, iar monarhia austr-ungară să aibă raporturi bune, de colaborare cu regatul român, înlăturarea barierelor vamale, raporturi bune militare cu România și pe teren politic în general, solidaritate cu toate naționalitățile conlocuitoare ale monarhiei, concesiuni reciproce etc.

Conferința atrage atenția conducătorilor Triplei Alianțe că ea nu se va putea întări, nu va avea o durată îndelungată, dacă va menține sistemul de opresiune și nemulțumire al popoarelor, care doresc dezvoltarea pașnică în patria lor.³⁹⁶

Din studierea Actelor Conferinței Partidului Național Român din 27-28 octombrie 1890 de la Sibiu, ne dăm seama că mișcarea națională românească, sub presiunea opiniei publice, a foștilor tribuniști, dar și a altor factori, mai ales a celor din mișcarea memorandistă în general, trebuie să se radicalizeze cu pierderea altor drepturi pentru români, situația s-ar înrăutăți și mai mult și din punct de vedere politic. Din aceste motive, prima propunere este să enunțăm, că susținem intact programul stabilit în anii 1881, 1884 și 1887³⁹⁷.

---

³⁹⁶ Vezi: *Actele Conferinței Partidului Național Român ținută la 27 și 28 oct. 1890 în Sibiu*, Sibiu, 1891, pp. 9-11.

³⁹⁷ *Idem*, p. 30.

Aceasta însemna ca românii să lupte în continuare pentru dreptul folosirii limbii române în școli, administrație, instanțe judecătorești etc., lupta împotriva atacurilor la confesiunile religioase ale românilor, interzicerea ca miniștrii să nu mai decidă în cauzele interne ale acestora, un comitet bine organizat și sprijinit de presa națională, obținerea de subvenții din partea statului atât pentru școlile românești cât și pentru biserica românilor transilvăneni. Cele trei milioane de români, deși aveau 2.500 de școli, aveau biserici naționale, nu primeau pentru acestea niciun ban de la stat. Statul ungar, s-a relevat la conferința din 1890 nu lua în seamă că românii au dat mari contingente de ostași pentru armatele austriece și constituiau și la acea vreme o bună parte din armata imperiului.

Totodată, statul ungar refuza să recunoască faptul, că românii transilvăneni fiind membrii unei familii de 11 milioane de locuitori, nu puteau primi o cultură străină sufletului lor. Ca membri ai unei familii de 11 milioane, românii transilvăneni se încadrau în dezvoltarea materială și culturală a românimii, tindeau la scutirea neamului lor de toate influențele străine.

Românii, s-a spus la Conferința națională a P.N.R. din 27-28 octombrie 1890 nu erau împotriva colaborării economice dintre România și Austro-Ungaria, condamnau însă barierele vamale ridicate între imperiul austro-ungar și regatul român, considerând că acestea vor aduce pagube ambelor țări.

Raporturile economice, se spunea la aceeași conferință, este necesar să fie dublate și de bune raporturi politice și dacă va fi cazul nu se vor opune nici unei convenții militare.

Dar forurile conducătoare de la Viena și de la Budapesta sunt avertizate, că „Nu se poate ajunge această țintă a monarhiei, precât timp dăinuiește nemulțumirea românilor de aici”.³⁹⁸ Conferința exprimă clar și fără echivoc solidaritate cu celelalte popoare din conglomeratul de națiuni ce se găseau încă în imperiul dualist austro-ungar, cere însă, ca și celelalte națiuni să accepte condițiile pe care le-au formulat românii „în interesul lor bine priceput”.

Mai atrage atenția dominanților Austro-Ungariei că elementul român din Transilvania are importanță deosebită și pentru politica Triplei Alianțe în ansamblul ei, nu numai în raport cu politica față de România. În fond, conferința atrăgea atenția că în Transilvania nu va putea domina exclusiv poporul maghiar.

---

³⁹⁸ *Idem*, p. 41.

Încercarea de a ajunge la conducerea statului ungar, prin asigurarea exclusivă a poporului maghiar – se arată în Memorand – s-a dovedit zadarnică și după opintiri făcute timp de un pătrar de secol”. La fel și ideea de a preface statul poliglot ungar „prin unificarea națională a elementelor constitutive”, într-unul național maghiar, s-a dovedit a fi la fel de primejdioasă. Ca atare singura soluție pentru curmarea acestei stări de lucruri poate lua naștere printr-o intervenție energetică a monarhului în sensul restabilirii egalității și „asocierii interne a popoarelor”.

Ideea prezentării memorandumului la Viena printr-o delegație cât mai numeroasă a fost lansată la conferința națională din 1887, reluată apoi cu alte prilejuri, dar definitivată în ședința C.C. al P.N.R. din 25-26 III 1892 (circa 300 persoane). Data înmânării 28 mai 1892. Alcătuirea delegației i-a fost încredințată lui Vasile Lucaciu, iar acțiunea de înaintare la Viena i-a fost încredințată lui Eugen Brote, vicepreședinte al partidului. E. Brote sosește la Viena împreună cu Septimiu Albini, la 22 mai 1892.

Până în 28 mai erau sosiți la Viena 237 delegați în frunte cu principalii conducători ai partidului: Ioan Rațiu, George Pop de Băsești, V. Lucaciu, Patriciu Barbu etc.) Au fost primiți cu entuziasm de colonia română din Viena și de delegația societății studențești, „România Jună”. Presa și cercurile politice (cu mici excepții) i-a primit cu răceală pe delegații români, chiar cu ostilitate. Nici măcar deputații din Bucovina nu s-au manifestat prietenos cu delegații românilor ardeleni. Au manifestat răceală și lipsă de simpatie.

Între timp – în 23 mai 1892 – forțele guvernamentale – în frunte cu primul ministru Iuliu Szápáry, adresează un memoriu împăratului, cerându-i să refuze primirea delegației române. „Bunul împărat” își însușește conținutul memoriului unguresc cu următoarea rezoluție: „Am luat cunoștință de conținutul acestui raport, aprobându-l”.³⁹⁹ Peste 12 zile împăratul era așteptat la Budapesta pentru aniversarea de la urcarea sa pe tron ca rege al Ungariei. Deci delegația celor 3 milioane de români nu a fost primită de împărat. Încercarea lui Ioan Rațiu de a transmite *Memorandul* Baronului Adolf Braun, șeful cancelariei imperiale „în numele și din însărcinarea a trei milioane de români din Transilvania și Ungaria”, a eșuat și ea. Împăratul i-a dat ordin lui Adolf Braun să trimită petiția lui Rațiu (plicul) cu Memorandul primului ministru ungar, acesta îl trimite la Ministrul de interne, care, la rândul-i îl trimite prefectului de Turda

---

³⁹⁹ Cf. *Istoria României. Transilvania*, vol. II, 1999, p. 530.

spre a fi „restituit” lui Ioan Rațiu. „Scrisoarea prefectului prin care acesta arată că nu poate înainta *Memorandul* „la locul prea înalt” deoarece acesta a fost făcut „de indivizi fără nici o autorizație și fără drept de a vorbi și a lucra în numele poporului român, rezumă în fapt „argumentele” lui Szápáry care a subminat primirea delegației la curte”.⁴⁰⁰

Între timp Rațiu, în urma violențelor de la Turda, care i-au devastat casa, s-a mutat la Sibiu. Aici, prefectul de Sibiu îi va remite în 25 iulie 1892, *Memorandul* trimis de Ministerul de interne ungar.

Memoriul din 1892 a exprimat neîncrederea întregii națiuni române în guvern și în dietă. Consecința a fost: românii promovau în politica internă *pasivitatea*.

Românii au recurs la forul legal recunoscut: *Conferința electorală*. Pașii făcuți anterior la 1696; 1700; 1791; 1848; care au constituit prilejuri de afirmare și validare a individualității poporului român a drepturilor ce i se cuvin pe baza realităților istorice și a importanței sale. Memorandul era deci emanația unui for legal, constituțional și recunoscut de putere, care prin împuterniciții săi – Comitetul Central al P.N.R. –, dezvăluia nepotrivirea între starea *de drept* și cea *de fapt* din acea perioadă în Ungaria, venea să „acuze în fața lumii civilizate sistemul asupra care tindea să ne răpească ceea ce un popor avea mai scump: *legea și limba*. Un popor validat de istorie „nu mai cere, ci pretinde drepturile sale naționale. Dualismul a accentuat politica de deznaționalizare a poporului român. Aceasta s-a repercutat negativ atât asupra situației politice, cât și asupra stării economice a națiunii române. Ca urmare, eforturile acestora din perioada dualismului austro-ungar de a obține drepturi politice depline și de a realiza un progres economic care să-i situeze pe aceeași treaptă de prosperitate cu celelalte naționalități conlocuitoare, au rămas fără rezultate corespunzătoare aspirațiilor lor. Între aspirații și realități a existat un mare decalaj. Un adevărat abis. Faptul că imperiul austro-ungar continua să-i priveze de drepturi politice depline, egale cu a celorlalte naționalități conlocuitoare nu constituia motiv de a-i supune și unor politici discriminatorii în domeniul învățământului și culturii, ceea ce își punea amprenta și asupra dezvoltării social-economice a românilor transilvăneni”. *Memorandul* adresat împăratului austriac la sfârșitul lunii mai 1892 pe care – am văzut – acesta l-a retrimis, așa cum l-a primit lui Ioan Rațiu – descrie realități zguduitoare. Iată câteva realități descrise în *Memorand:*

---

⁴⁰⁰ Cf. *Ibidem*.

Legea electorală menținea flagrante inegalități între aplicarea ei în Ungaria și Transilvania, astfel censul electoral era fixat în funcție de venitul proprietăților agricole includea foarte puțini țărani români în rândurile alegătorilor, astfel că multe comune românești de două, trei mii de locuitori, din cauza censului ridicat nu aveau nici un alegător. Românii, o populație compactă de peste trei milioane de suflete, care contribuiau cu sângele și averea lor pentru susținerea statului, nu aveau școli și instituții culturale întreținute de stat. Nici măcar pe cheltuielile lor nu li se permitea românilor să mai înființeze școli secundare.

Românii nu aveau nici un comite suprem și nici un vicecomite. În cele 23 de tribunale existente în ținuturile locuite de români, nu exista, în 1892, decât un președinte român, „în ministere nu exista nici un înalt funcționar român. Ici pe colo câte 1-2 judecători români”.

În agricultură erau multe rămășițe feudale, împotriva românilor erau intentate multe procese urbariale și apoi rezolvate în favoarea moșierilor, ceea ce producea perturbări în economia agrară. Românii erau nesiguri pe proprietate, prin comasări li se jefuiau adeseori pământurile; li se răpeau pădurile, pășunile. Li s-a refuzat autorizația de a înființa o reuniune agricolă pe întreaga Transilvanie. Statul, se spunea în *Memorand*, nu face nimic pentru dezvoltarea economică și culturală a poporului român. Ba mai mult, poporul român „e oprit chiar de puterea publică a statului în dezvoltarea lui culturală și economică”.⁴⁰¹

Autoritățile ungare și austriece au rămas surde la evidențierea nedreptăților ce se descriau în *Memorand*. Conducătorii principali ai mișcării naționale a românilor au fost pedepsiți cu ani grei de temniță în cele mai temute pușcării de care dispunea Ungaria.

Totuși *Memorandul* din 1892 a avut ca rezultat accentuarea nemulțumirilor românilor, a întărit hotărârea lor de a lupta pentru libertate națională. Și ceea ce este foarte important, a spulberat viziunea falsă care mai dăinuia în capul unora „despre bunul împărat”. *Memorandul* a scos la iveală atitudinea ostilă, de sus până jos, a organelor statale ale Ungariei față de români, a determinat însă o orientare mai hotărâtă a ardelenilor către România, „revigorarea” legăturilor cu „țara”.

---

⁴⁰¹ *Programele naționale ale românilor din Transilvania și Ungaria însoțite de memoriul adresat împăratului Francisc I la 1892 și de legile naționalităților de la 1864 și 1868*, București, pp. 24-34.

Memorandul din 1892 a fost precedat de Memoriul studenților universitari români privitor la situația românilor din Transilvania (București, 1891) rod al activității „Ligii pentru unitatea culturală a românilor”, adresat nemijlocit opiniei publice europene. Acest memoriu a stârnit un deosebit interes în străinătate, cu deosebire în Franța, Belgia și Italia. Gruparea tribunistă din mișcarea națională românească din Transilvania găsește în comentariile presei străine favorabile memoriului un nou suport pentru a impulsiona marele Memorand către suveranul imperiului austro-ungar. „Tribuniștii” în acord cu unii fruntași politici din România și la îndemnul Ligii susțineau ... necesitatea „subșternerii” imediate, „scontând nu pe clemența împăratului și eventualele rezultate imediate – greu de conceput în situația politică internă din acel timp – ci tocmai pe refuzul monarhului și răsunetul ce urma să-l aibă acest gest în România și în alte țări ale Europei”.⁴⁰² Moderații (V. Babeș și Mocioni) propuneau să se aștepte „momentul potrivit”, favorabil. Tribuniștii, cărora li s-au alăturat Rațiu, V. Lucaciu, Pop de Băsești, Coroianu ș. a. susțineau necesitatea înaintării „fără amânare”, sau chiar într-un moment nefavorabil. Așa s-a și procedat de fapt, scontând mai mult pe refuzul împăratului.

Memoriul studenților români a impulsionat, se poate spune, prezentarea Memorandului către împărat.

Liga a dat glas atitudinii opiniei publice din România. La București și Iași au avut loc mari adunări populare; în Transilvania, la Sibiu au fost interzise două mari ziare românești „Tribuna” și „Foaia Poporului”, au început intentări de procese împotriva românilor; situația românilor în Transilvania se va agrava după 1892. Problemele românilor transilvăneni devin obiect de dezbatere în Parlamentul României, ceea ce însemna, deocamdată, un puternic suport dar și impuls moral.

Memoriul studenților universitari români a primit un „răspuns” din partea junimii academice maghiare. Răspunsul studenților unguri a fost făcut sub formă de broșură de 64 de pagini ca și cel al studenților români, dar în limba maghiară. În română, el suna astfel: *Românii maghiari și națiunea maghiară. Răspunsul tinerimii școlilor superioare maghiare la Memoriul tinerimii universitare din România.*

---

⁴⁰² Cf. *Istoria României. Transilvania, vol. II (1867-1947)*, Cluj-Napoca, 1999, p. 533.

„Folosind un limbaj agresiv, pătimaș și șovinist cu argumente neconvingătoare pentru a justifica sistemul de guvernare, autorii răspunsului maghiar își varsă mânia asupra României, denaturând adevărul istoric, negând continuitatea românilor pe pământul Daciei, romanitatea lor, de unde și nerecunoașterea autonomiei Transilvaniei. Considerându-i pe românii transilvăneni minoritari și tolerați în propria lor țară, autorii răspunsului le contestă dreptul la o viață proprie națională”.⁴⁰³ Deci, studenții unguri insinuau că studenții din România s-au erijat în apărătorii românilor de peste Carpați, fără ca aceștia să se plângă de situația lor. Un asemenea punct de vedere nu putea să rămână fără răspuns, ceea ce au și făcut reprezentanții junimii academice române din Transilvania și Ungaria. A apărut astfel *Replica* cunoscută sub numele de: *Cestiunea română în Transilvania și Ungaria, Replica Junimei Academice Române din Transilvania și Ungaria la Răspunsul dat de junimea academică maghiară „Memorialului” studenților universitari din România, Viena, Budapesta, Graz, Cluj, 1892.*

Întreaga acțiune de redactare a Replicii a fost coordonată de la Graz de Aurel C. Popovici (1863-1917). La Graz unde A. C. Popovici - coordona întreaga acțiune, pe baza manuscriselor adunate și prelucrate s-a stabilit un proiect care într-o adunare a tuturor studenților din Comitet, ținută la Viena în decembrie 1891, a fost citit și discutat, stabilindu-se textul definitiv al *Replicii* și tipărirea ei la *Institutul Tipografia din Sibiu*, începând din februarie 1892. Replica se va tipări într-o ediție într-un tiraj de 21.000 de exemplare în limbile română, germană și italiană (la București). Va urma și a doua ediție – prima s-a epuizat în 2 săptămâni – în 5.000 de exemplare la București; tot în București și o nouă ediție în limba italiană la Parma.

Autorii „Replicii”, explicau că românii nu pretindeau *decât aceea ce este al lor*; „*pretindem drepturi naționale în puterea faptului că suntem aici și aici voim să fim*, și le cereau în virtutea faptului că pretindeau să se administreze ei, să se judece ei în limba lor națională, să-și aleagă deputați și funcționari ei de ei, să-și facă așezămintele lor de cultură națională românească atâtea câte ei înșiși doresc și de către ei înșiși mai bine știute de câte aveau nevoie; cereau cu toată hotărârea să fie recunoscuți ei înșiși stăpâni pe soarta lor și nu voiau cu nici un preț sub soare să admită ca maghiarii să-și aroge dreptul de a le dicta românilor moduri de a gândi, a simți și a

---

⁴⁰³ Cf. *Istoria României. Transilvania, vol. II (1867-1947)*, Cluj-Napoca, 1999, p. 538.

vorbi, ca maghiarii să le dea lor lecții despre patriotism și fericire în viață.

Românii pretindeau prin *Replică* să aibă *de facto* o patrie în lume, să fie și ei stăpâni pe glia seculară a părinților și străbunilor lor, să iasă și ei la lumina libertății naționale. Aceasta este cauza pentru care întreg neamul românesc, cu mic cu mare, bătrâni și tineri, reclama drepturi naționale pe propriul lor pământ.

Autorii *Replicii* atrag pentru prima dată atenția în mod clar și fără echivoc că românii din Transilvania și Ungaria *sunt frați de același sânge și de aceeași limbă cu românii din regatul României libere* invocându-l pe Dumnezeu „*că naționalitatea părinților noștri numai moartea ne va putea-o răpi*”.

Pentru prima dată, într-un document adresat împăratului, se recunoaște că între români există un curent dacoromânist, care tinde la unitatea națională. Se dă de înțeles că dacă dualiștii nu vor separa politic Transilvania de Ungaria, optându-se pentru feudalism, curentul dacoromânist, cel ce voiește unirea românilor transilvăneni cu cei din Regatul român liber, va lua ascendent, cerând deci *unirea cu România*, ceea ce s-a și întâmplat la 1 dec. 1918. Dar Aurel Popovici și ceilalți autori coordonați de el, analizând conjunctura internațională a politicii europene și-au dat seama că în acea perioadă rămâne încă un deziderat, poate un obiectiv îndepărtat ceea ce i-a determinat să adopte ca soluție federalizarea imperiului pe baza principiului etnic, cu asigurarea autonomiei fiecărei națiuni.

Răspunsul autorităților ungurești a fost, ca și în numeroasele alte cazuri precedente când românii și-au cerut drepturile lor naționale și libertatea. S-a promovat violența, s-a mobilizat presa pentru a-i denigra pe autori și pe românii din toate colțurile lumii, de a falsifica istoria și realitățile curente generate de aspirarea socială și națională, de deznaționalizare accentuată sub auspiciile dualismului austro-ungar și sub auspiciile „bunului împărat”, rege al Ungariei, cândva „principe al Transilvaniei”.

Aurel Popovici, considerat că el „a compus *Replica* a primit 4 ani de închisoare și obligat la plata unei amenzi de 500 florini, iar Nicolae Roman, contabilul Institutului tipografic din Sibiu unde s-a tipărit „*Replica*” a fost condamnat la 1 an detenție și 200 florini amendă.

Perversitatea politicianilor și slujbașilor administrației statale ungurești s-a manifestat fără niciun ascunziș în legătură cu condamnarea lui Aurel C. Popovici ca „unic autor” al *Replicii*.

Toată tinerimea universitară română din Viena, Budapesta, Cluj și Graz a declarat că ea a compus *Replica* și deci va suporta

consecințele celor înscrise acolo; procurorul l-a ales numai pe Aurel Popovici, susținând că „alcătuirea unitară a memoriului a dus la concluzia redactării Replicii de un singur om. Dar și în cazul în care Replica ar fi fost redactată de mai mulți autori, procurorul afirma că statul ungar nu dorea să condamne întreaga tinerime nevinovată „indusă în eroare de niște «mizerabili» și să dea opiniei publice europene posibilitatea de a-l condamna pe Aurel Popovici pentru că a trimis la închisoare floarea și viitorul națiunii române”. Nu a fost prima și nici ultima condamnare a unui român de către șovinismul unguresc, în care românii erau considerați vinovați și condamnați pentru faptele celor ce le promovau: șoviniștii unguri promotori ai maghiarizării românilor și ai altor popoare de sub dominație austro-ungară.

Cu Memorandul din 1892 mișcarea memorandistă s-a încheiat. Putem spune, acesta a avut ca scop nu numai informarea opiniei publice europene, ci a constituit și o cale de a produce o anumită înviorare a mișcării naționale românești. A fost, în fond, adresat împăratului doar formal. Românii își pierduseră de mult încrederea în „bunele intenții ale împăratului”. De data aceasta românii se așteptau să se întâmple exact ceea ce s-a întâmplat. Românii scontau pe refuzul împăratului de a da un răspuns românilor. În fond, împăratul s-a autodemascat ca dușman al românilor, că nu manifesta deloc simpatie față de ei, față de cei care într-un fel sau altul au salvat monarhia la 1862 - 1863. Acum, după 1892, încrederea în bunele intenții ale împăratului în opinia publică transilvăneană erodează hotărâtor până și în rândurile țărănimii unde această credință s-a prelungit mai mult decât în alte medii sociale. În schimb, se accentuează tot mai mult convingerea, că emanciparea națională a transilvănenilor se va obține împreună cu românii din regatul român, cu care formau o singura națiune despărțiți prin hotare politice numai de evenimente istorice nefavorabile.

Dar să revenim la rolul lui Barițiu în legătură cu mișcarea memorandistă. El, cu toate că nu apare ca autor sau coautor al Memorandului din 1892, a luat însă parte activă la întreaga activitate desfășurată în vederea elaborării acestuia. În perioada respectivă a fost membru al Comitetului Central și președinte al P.N.R., i-a mobilizat pe cei care și-au luat angajamentele întocmirii memorandului, i-a atenționat pe cei care întârziiau depunerea lui la timp în vederea definitivării textului, a luat parte, fie ca președinte, fie ca membru al C.C. al P.N.R. la discutarea și definitivarea textului. Perioada definitivării textului corespunde cu ultimii ani ai vieții și activității marelui nostru publicist din care el s-a retras din

activitatea politică în vederea definitivării celei mai mari opere istorice ale sale: *Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani în urmă în urmă în 3 vol.* Se poate spune că George Barițiu a fost, în anumite perioade, chiar promotorul mișcării memorandiste încheiată în primăvara-vara anului 1892. Nici nu putea să nu fie așa, deoarece în fruntea memorandiștilor se găsea cel mai bun colaborator al său, cu care a mers împreună vreme de peste trei decenii, cu care a străbătut țara în lung și în lat în vederea animării și întreținerii mișcării naționale a românilor transilvăneni. E vorba de Ioan Rațiu. Autor, promotor și colaborator al întocmirii unor petiții și Memorande, autor unic al unora din acestea, acțiune încheiată cu întocmirea și difuzarea Memorialului din 1892, George Barițiu a avut ocazia suportării multor consecințe negative și a trăirii multor dezamăgiri provocate de rezoluțiile nefavorabile, uneori ambigue sau de-a dreptul respinse. Dar, niciodată dezamăgirea lui nu a fost mai mare, ca cea trăită în urma rezultatului dezastruos, dezamăgitor pentru români: refuzul împăratului de a primi delegația română la Viena și procesele politice întocmite conducătorilor și actorilor principali ai *Memorandului* din 1892.

Dar dezamăgirea s-a transformat în durere pentru marele luptător național, când șoviniștii maghiari și-au vărsat furia asupra populației românești din mai multe localități. El numea această acțiune a ungarilor „catastrofale românilor după Memorandul din 1892”.

Iată ce-i scria Barițiu fiicei sale Victoria cu privire la urmările pentru românii ale *Memorialului din 1892*”, într-o scrisoare datată: Sibiu, 6 august n. 1892. „Jeri am primit scrisoarea ta din 2 august, în care zi tu n-ai putut să afli despre unele catastrofe prin care am trecut noi, românii de aici, în cele două luni din urmă, între care au fost și spargerea caselor la adv. dr. Rațiu și la alți câțiva români fruntași, în Turda, în Șimleu (Somlyó), în Arad și scăparea familiilor de moarte sigură, din mâinile ungarilor înfuriați, apoi încercarea de a preface în ruine seminarul clericilor români, tot în Arad și scăparea, unde aceiași clerici își apărară acel institut, închizându-se în el și aruncând pietre și cărămizi, din ferestre, în capetele ungarilor ... până a venit și poliția la fața locului, pe când rebelii se pregăteau să dea și foc la seminar. Și toate acestea s-au întâmplat din cauză că românii, nemaiputând suferi persecuțiile, brutalitățile ungurești precum și goanele fanatice asupra limbii și literaturii germane și române, cum și spolierea lor de drepturi sancționate, vreo 280 din ei, aleși din mai multe districte ale țării, au cutezat să alerge la Viena cu un Memorand adresat împăratului-rege, care însă de frică ce are de unguri, nu i-a

primit pe români. Efectul a fost însă cu atât mai mare, tocma pentru că deputațiunea română nu a fost primită în delegațiune”.⁴⁰⁴

După aceste întâmplări, Barițiu a mai trăit doar 10 luni, a murit cu doi ani mai devreme de pronunțarea finală a pedepselor conducătorilor mișcării memorandiste-naționale românești.

Credem că rezultatele mișcării memorandiste din anul 1892 l-au convins și pe Barițiu că această mișcare nu-și mai avea niciun rost. Politica memorandistă, a protestelor la împărat, dispariției încrederii că de la curtea imperială nu se mai poate aștepta ceva cu privire la rezolvarea problemelor naționale ale românilor.

În fond, memorandismul ca mișcare de protest își epuizase rolul său. În mișcărilor revizioniste de natură națională își făcuseră loc alte forme de luptă îndreptate împotriva asupritorilor de orice natură.

Trebuiau deci stimulate alte căi ale emancipării naționale. Însuși Barițiu a contribuit la găsirea și stimularea altor căi de-a lungul vieții sale. În acest capitol ne-am preocupat de principalele sale contribuții politice din perioada liberalismului austriac și a primului sfert de veac al dualismului austro-ungar.

Vom continua cu un nou capitol pe care-l vom intitula: *Contribuția lui George Barițiu la înființarea și dezvoltarea Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român.*

Asociațiunea a devenit una din instituțiile cele mai eficiente în lupta împotriva alcătuirilor nedrepte ale statului asupritor dualist, contribuind la erodarea lui din interior.

Totodată, organizarea generală a Asociațiunii, dar mai ales orientarea ei către formele de stimulare instituționale ale literaturii, științei și culturii, l-au impus pe G. Barițiu și mai mult atenției elitelor intelectuale și conducătoare din România. La înființarea Societății Academice Române, în 1866, l-au ales membru al acesteia împreună cu alți intelectuali de seamă români ardeleni, bănățeni și bucovineni.

Contribuția lui George Barițiu la înființarea și dezvoltarea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român a Academiei Române și a sistemului bancar românesc din Transilvania, vor constitui subiectul celei de a III-a părți a Monografiei dedicată ilustrei personalități a lui George Barițiu – românul secolului al XIX-lea.

---

⁴⁰⁴ *G.B.C.VIII*, p. 260.

ISBN: 978-606-37-0210-5
ISBN: 978-606-37-0212-9